Celeste Ng

Viskas, ko tau nesakiau

The New York Times bestseleris

CELESTE NG

Viskas, ko tau nesakiau

Iš anglų kalbos vertė Ema Bernotaitė

VILNIUS 2016

UDK 821.111(73)-31
Ng-01

Versta iš
Celeste Ng
Everything I never told you

© Celeste Ng, 2014
© Vertimas į lietuvių kalbą, Ema Bernotaitė, 2016
© Viršelio nuotrauka, *shutterstock.com*
© Viršelio dizainas, Eglė Stonienė, 2016
© Leidykla VAGA, 2016

ISBN 978-5-415-02447-6

pirmas skyrius

Lidija mirusi. Bet jie dar to nežino. 1977 metų gegužės 3 dieną, pusę septintos ryto niekas nežino nieko, išskyrus šį visai nekaltą faktą: Lidija vėluoja pusryčiauti. Prie dubens sausų pusryčių mama kaip visada padėjo padrožtą pieštuką ir jos fizikos namų darbus su varnelėmis pažymėtais šešiais uždaviniais. Pakeliui į darbą Lidijos tėtis, pykdamas ant traškesių eteryje, automobilio radijuje susiranda WXKP stotį. Negalėdamas išsivaduoti iš jį vis dar apraizgiusio sapno ant laiptų stovintis Lidijos brolis nusižiovauja. O virtuvės kampe ant savo kėdės sėdi Lidijos sesuo ir užsikvempusi ant stalo išpūstomis akimis spokso į kukurūzų dribsnius: šliurpia vieną šaukštą po kito ir laukia pasirodant Lidijos. Galiausiai tai ji ištars: „Šiandien Lidija ilgokai užtruko."

Viršuje, pravėrusi dukters miegamojo duris, Merilina pamato nepaliestą lovą: tvarkingai užlenkti antklodės kampai

vis dar pakišti po čiužiniu, pagalvės purios ir nesugulėtos. Garstyčių spalvos velveto kelnės numestos ant grindų, čia guli ir viena vaivorykštės spalvomis dryžuota kojinė. Sieną puošia visa eilė mokslo švenčių dalyvės ženklelių, atvirukas su Einšteino atvaizdu. Drobinis Lidijos krepšys mėtosi ant spintos grindų. Žalia kuprinė atremta į rašomąjį stalą. Buteliukas *Baby Soft* kvapiojo vandens stovi ant tualetinio stalelio, ore dar tvyro salstelėjęs, vaikišką pudrą primenantis aromatas. Tačiau pačios Lidijos nėra.

Merilina užsimerkia. Galbūt atmerkusi akis išvys Lidiją lovoje, kaip paprastai ant galvos užsitraukusią antklodę, o iš po jos kyšos plaukų sruogos. Mieguistas kamuoliukas po patalais, kurio ji kažkodėl nepastebėjo. *Buvau tualete, mama. Ėjau į apačią vandens. Gulėjau čia visą laiką.* Kai vėl pasižiūri, aišku, niekas nepasikeitę. Užtrauktos užuolaidos švyti fone tarsi tuščias televizoriaus ekranas.

Nulipusi į apačią Merilina stabteli virtuvės tarpduryje, abiem rankomis įsikimba į durų rėmą. Jos tylėjimas viską pasako.

– Pasižiūrėsiu lauke, – pagaliau ištaria. – Gal...

Eidama link paradinių durų ji neatplėšia žvilgsnio nuo grindų, tarsi Lidijos pėdsakai galėtų būti įsispaudę į koridoriaus grindų taką.

– Vakar vakare ji buvo savo kambaryje, – Neitas sako Hanai. – Girdėjau grojant radiją. Pusę dvylikos. – Jis nutyla prisiminęs, kad nepalinkėjo jai labos nakties.

– Ar tave gali pagrobti, jeigu tau šešiolika? – klausia Hana.

Neitas kyšteli šaukštą į savo dubenį. Kukurūzų dribsniai ištyžta ir nugrimzta susidrumstusiame piene.

Motina sugrįžta į virtuvę ir vieną trumpą akimirką Neitas su palengvėjimu atsidūsta: štai ji, Lidija, sveika ir gyva. Kartais taip nutinka – jų veidai tokie panašūs, kad vos užmetęs akį gali supainioti: toks pats mažas smakras, aukšti skruostikauliai, duobutė kairiajame skruoste, abi tokio pat smulkaus sudėjimo. Tik plaukų spalva kitokia – Lidijos varno juodumo, o jų motinos medaus spalvos. Juodu su Hana panašūs į tėvą – kartą bakalėjos parduotuvėje juos užkalbino moteris: „Kinai?“, – paklausė ji. Kai nenorėdami leistis į smulkmenas jie tai patvirtino, ji lyg visažinė palingavo galvą. „Iškart supratau, – pareiškė. – Iš akių.“ Ir pirštų galiukais timptelėjo savo akių kampučius į šalis. Tačiau Lidija, nepaklusdama genetikai, paveldėjo mėlynas motinos akis, ir jie žinojo: tai dar viena priežastis, kodėl ji yra motinos numylėtinė. Tėvo taip pat.

Tada Lidija kilsteli ranką prie kaktos ir vėl atvirsta į motiną.

– Automobilis čia, – sako ji, tačiau Neitui ir taip aišku. Juk Lidija negali vairuoti, dar negavo net leidimo mokytis. Praėjusią savaitę ji visus nustebino neišlaikiusi egzamino, o be jo tėvas neleistų net vairuotojo vietoje pasėdėti. Neitas pamaišo dubenyje kukurūzus, kurie jau visai ištižę. Koridoriuje tiksi laikrodis, paskui išmuša pusę aštuonių. Niekas nesujuda.

– Ar mes vis tiek šiandien eisime į mokyklą? – teiraujasi Hana.

Merilina sudvejoja. Tada ryžtingai pasiima rankinę ir raktus.

– Judu pavėlavote į autobusą. Neitai, imk mano automobilį ir pakeliui pavėžėk Haną. – Dar priduria: – Nesijaudinkite. Išsiaiškinsime, kas nutiko.

Ji nepakelia akių į juodu. Jie nežiūri į ją.

Vaikams išvažiavus, stengdamasi suvaldyti drebančias rankas, ji iš indaujos pasiima puodelį. Labai seniai, kai Lidija dar buvo kūdikis, Merilina kartą paliko ją žaidžiančią ant skiautinio svetainėje ir nuėjo į virtuvę užsiplikyti arbatos. Tada Lidijai buvo vienuolika mėnesių. Nukėlusi nuo viryklės prikaistuvį ir atsisukusi išvydo ją stovinčią tarpduryje. Iš išgąsčio atsirėmė ranka į karštą degiklį. Ant delno iškilo raudonas spiralės formos rumbas ir pakėlusi jį prie lūpų ji ašarojančiomis akimis pažvelgė į dukterį. Ten stovinti Lidija atrodė keistai sunerimusi, tarsi pirmą kartą matytų virtuvę. Merilina galvojo ne apie tai, kad praleido pirmuosius dukters žingsnius, ne apie tai, kaip jos dukrelė suaugo. Jos galvoje šmėstelėjo ne *Kaip aš tai praleidau?*, o *Ką dar tu nuo manęs slepi?* Neitas jos akivaizdoje stojosi, svirduliavo, griuvinėjo ir žengė pirmuosius žingsnius, tačiau Merilina negalėjo prisiminti, kad Lidija apskritai būtų mėginusi atsistoti. Vis dėlto ji atrodė tvirtai stovinti ant basų pėdučių, pirštukų galams vos kyšant iš susigarankščiavusių šliaužtinio rankovių. Merilina dažnai atsukdavo jai nugarą – tai lįsdama į šaldytuvą, tai tvarkydama skalbinius. Lidija galėjo pradėti vaikščioti jai nepastebint jau prieš kelias savaites, kol ji stovėjo palinkusi prie kokio nors puodo.

Paėmusi Lidiją ant rankų paglostė plaukučius, pavadino gudruole, pasakė, kad grįžęs namo tėtis labai ja didžiuosis. Tačiau jautėsi tarsi radusi slaptas dureles savo pačios kambaryje: dar glėbyje telpanti mažoji Lidija jau turi savų paslapčių. Merilina maitina ir prausia ją, mauna ant mažų kojelių pižamos kelnes, bet dalis dukrelės gyvenimo jau paslėpta nuo jos. Pakštelėjusi į skruostuką priglaudė prie savęs, stengdamasi sušilti nuo mažučio dukros kūnelio.

Dabar gurkšnodama arbatą Merilina prisimena tą savo nuostabą.

Kortelė su vidurinės mokyklos telefono numeriu prismeigta prie kamštinės lentos šalia šaldytuvo, pasiėmusi ją Merilina surenka skaičius ir, kol jungia, suka laidą aplink pirštą.

– Midlvudo vidurinė, – po ketvirto signalo atsiliepia sekretorė. – Dotė klauso.

Ji prisimena Dotę: minkštą sofą primenanti moteris išblukusius raudonus plaukus vis dar nešiojo sukeltus į aukštą kuodą.

– Labas rytas, – pasisveikina Merilina ir užsikerta. – Ar mano duktė šįryt atvyko į pamokas?

Dotė mandagiai cakteli liežuviu leisdama suprasti, jog nekantrauja.

– Prašom pasakyti, su kuo aš kalbu.

Prireikia akimirkos prisiminti savo pačios vardą.

– Su Merilina. Merilina Li. Mano duktė Lidija Li. Iš dešimtos klasės.

– Leiskite pasižiūrėti į jos tvarkaraštį. Pirma pamoka... – Tyla. – Fizika su vienuoliktokais?

– Taip, teisingai. Pas poną Kelį.

– Paprašysiu, kad kas nors nubėgtų į kabinetą patikrinti.

Sekretorei padėjus ragelį ant stalo pasigirsta trinktelėjimas.

Merilina tyrinėja savo puodelį, ant spintelės jo paliktą vandens balutę. Prieš kelerius metus maža mergaitė nuropojo į pašiūrę ir joje užduso. Po šio įvykio policija į kiekvienus namus išsiuntinėjo lankstinuką: *Jeigu jūsų vaikas dingo, imkite ieškoti jo tučtuojau. Patikrinkite skalbimo mašiną ir džiovyklę, automobilio bagažinę, įrankių sandėliukus ir visas kitas vietas, kur nuropojęs jis galėtų pasislėpti. Neradę tučtuojau skambinkite į policiją.*

– Ponia Li? – sako sekretorė. – Pirmoje pamokoje jūsų dukters nebuvo. Ar jūs skambinate norėdama pateisinti praleistą pamoką?

Nieko neatsakiusi Merilina padeda ragelį. Kabindama kortelę su telefono numeriu atgal ant lentos drėgnais pirštais paliečia rašalą ir šis išsilieja tarsi nuo stipraus vėjo arba įkištas į vandenį.

Patikrina kiekvieną kambarį, atidaro visas spintas. Apsidairo po tuščią garažą: nieko, tik tepalų dėmė ant betono ir vos juntamas svaigus degalų kvapas. Merilina nelabai žino, ko ieško: nusikaltėlio pėdsakų? Duonos trupinių takelio?

Kai jai pačiai buvo dvylika, dingo vyresnė mergaitė iš mokyklos, galiausiai ją rado mirusią. Džinė Baron. Ji nešiojo

odinius balneliu puoštus batelius, kokių taip troško Merilina. Išėjo į parduotuvę nupirkti tėvui cigarečių, o po dviejų dienų jos kūną rado šalikelėje, pusiaukelėje iki Karlotesvilio, surištą ir nuogą.

Dabar Merilinos mintys jau ima siausti. „Semo sūnaus“ vasara dar tik prasidėjo (laikraščiai visai neseniai jį taip praminė), net Ohajuje laikraščių antraštės trimitavo apie pastaruosius jo pašaudymus. Po kelių mėnesių policija sučiups Deividą Berkovičių ir šalis vėl grįš prie įprastų dalykų: Elvio mirties, naujo *Atari* kompiuterio, per ryklį šokinėjančio Fronzio. Tačiau šią akimirką, kai tamsiaplaukiai niujorkiečiai vis dar perka šviesius perukus, pasaulis Merilinai atrodo baugi ir nenuspėjama vieta. Čia tokių dalykų nenutinka, primena ji sau. Tik jau ne Midlvude, kuris laiko save miestu, nors iš tiesų tėra mažytis vos trijų tūkstančių gyventojų koledžo miestelis: iš čia per valandą geriausiu atveju nuvažiuosi tik iki Ṭoledo, čia šeštadienio vakaro pramogos apsiriboja pasivažinėjimu ratukinėmis pačiūžomis, kėglių žaidimu arba kino seansu automobilių aikštelėje, net Midlvudo ežeras pačiame miesto centre tėra tik skambiai pavadintas tvenkinys. (Dėl pastarojo dalyko ji neteisi – jis trijų šimtų metrų pločio ir kaip reikiant gilus.) Tačiau nugara jau eina pagaugais, tarsi per ją žygiuotų vabalų armija.

Merilina atitraukia vonios užuolaidą – žiedai cypdami slenka vamzdžiu – ir įsispokso į baltą vonios kraštą. Apieško virtuvės spinteles. Pasižiūri podėlyje, prieškambario spintoje, orkaitėje. Tada atidaro šaldytuvą ir pažvelgia vidun.

Alyvuogės. Pienas. Rožinis putplasčio pakelis su vištiena, salotų gūžė, kekė žaliųjų vynuogių. Paliečia šaltą stiklainiuką su žemės riešutų kremu ir purtydama galvą uždaro dureles. Tarsi Lidija būtų galėjusi pasislėpti viduje.

Rytmečio saulė nutvieskia namo vidų, gelsvą lyg citrininio torto kremas, apšviečia indaujų vidų, tuščias spintas ir švarias plikas grindis. Merilina pažvelgia į savo rankas, taip pat tuščias ir kone švytinčias saulėje. Pakėlusi ragelį surenka sutuoktinio numerį.

◆

Savo biure sėdinčiam Džeimsui kol kas dar paprastas antradienio rytas, jis rašikliu barškina sau į dantis. Eilutė išsiliejusių raidžių iš lėto kyla aukštyn: *Serbija buvo viena iš galingiausių Baltijos tautų.* Išbraukęs *Baltijos* jis įrašo *Balkanų* ir perverčia puslapį. *Erchercogas Francas Ferdinandas buvo užpultas ir nužudytas Juodosios Anos gaujos narių. Pranciškus,* – mąsto jis. – *Juodosios rankos.* Įdomu, ar tie studentai buvo bent atsivertę knygas? Jis įsivaizduoja save prieš auditoriją su lazdele rankoje, su pakabintu Europos žemėlapiu sau už nugaros. Tai įvadinis kursas „Amerika ir pasauliniai karai“, jis nesitiki iš studentų nei išsamių žinių, nei kritinių įžvalgų. Tik elementaraus faktų supratimo ir kad bent vienas sugebėtų taisyklingai parašyti *Čekoslovakija.*

Užvertęs darbą Džeimsas ant viršaus parašo įvertinimą – šešiasdešimt penki iš šimto – ir apibrėžia apskritimu. Kaskart atėjus vasarai studentai pradeda išsisukinėti nuo darbų,

viską daryti paskubomis, rusena nepasitenkinimo kibirkštys, įsiplieskusios liepsnos liežuviais galiausiai ima laižyti belanges auditorijų sienas. Rašiniai darosi paviršutiniški, pastraipos baigiasi daugtaškiais, kartais net viduryje sakinio, atrodo, kad studentai nebesugeba ilgesnį laiką išlaikyti minties.

Nejaugi visa tai tebuvo laiko švaistymas, svarsto Džeimsas. Ištobulinti paskaitų užrašai, spalvotos skaidrės su Makarturu ir Trumanu, Gvadalkanalio žemėlapiai. Ne daugiau nei juokingi pavadinimai, iš kurių galima pakikenti, o visas jo dėstomas kursas – tik dar vienas privalomas darbas iš daugelio, kuriuos jie turi atlikti, kad gautų diplomą. O ko jis tikėjosi iš šios vietos? Džeimsas padeda darbą į šūsnį prie kitų, mesteli ant viršaus rašiklį. Pažvelgęs pro langą mato nedidelį žalią keturkampį kiemą ir tris mėlynais džinsais vilkinčius vaikus, kurie mėto skraiduką.

Kai Džeimsas buvo jaunesnis, vos pradėjęs dėstytojauti, jį patį dažnai palaikydavo studentu. Tačiau tai buvo jau labai seniai. Kitą pavasarį jam sukaks keturiasdešimt šešeri, jis turi nuolatinį dėstytojo darbą ir keli žili plaukai jau įsimaišę tarp juodų. Vis dėlto kartais jį dar palaiko kuo nors kitu. Sykį koledžo rektoriaus sekretorė pamanė, kad jis – Japonijos diplomatas, ir pasiteiravo apie jo skrydį iš Tokijo. Jis mėgaujasi nuostaba žmonių veide, kai pasako jiems esąs Amerikos istorijos profesorius. „Na, aš *esu* amerikietis“, – patikina jis sutrikusį žmogų, tačiau iš balso galima suprasti, jog nesijaučia tvirtai.

Kažkas pasibeldžia – jo asistentė Luiza atsineša šūsnį popierių.

– Profesoriau Li. Nenorėjau jums trukdyti, tačiau durys buvo praviros. – Padėjusi rašinius ant jo darbo stalo mergina stabteli. – Šie nepasirodė labai geri.

– Taigi. Mano dalis taip pat. Tikėjausi, kad tavo krūvoje atsidūrė visi su aukščiausiais įvertinimais.

Luiza nusijuokia. Pirmą kartą išvydęs ją per savo seminarą magistrantams praėjusį semestrą, Džeimsas nustebo. Iš nugaros ji ne kažin kiek skyrėsi nuo jo dukters: beveik tokie pat ant prakaulių pečių krentantys tamsūs žvilgantys plaukai, tokia pat maniera sėdėti priglaudus alkūnes prie kūno. Tačiau kai atsisuko, veidas buvo visai kitoniškas: platus ten, kur Lidijos siauras, akys rudos ir ramios.

„Profesoriau Li? – tarė ji tiesdama jam ranką. – Aš Luiza Čen."

Aštuoniolika metų jis Midlvudo koledže, pagalvojo tada Džeimsas, o tik dabar turės studentę iš Rytų. Nė pats nepajuto, kaip nusišypsojo.

Po savaitės Luiza pasirodė jo kabinete.

„Ar čia jūsų šeima? – paklausė kilstelėjusi nuotrauką nuo stalo. Kurį laiką tylėdama ją tyrinėjo. Visi darydavo tą patį, todėl jis tą nuotrauką ir laikė gerai matomoje vietoje. Stebėjo, kaip Luizos akys slenka nuo jo prie žmonos, tada prie vaikų ir vėl atgal. – O, – pagaliau ištarė, – jūsų žmona – ne kinė?"

Taip sakydavo visi. Tačiau iš jos Džeimsas tikėjosi ko nors kito.

„Ne, – atsakė ir pasuko rėmelį kiek labiau šonu, tiksliai keturiasdešimt penkių laipsnių kampu su stalo priekiu. – Ne kinė.“

Vis dėlto rudens semestro gale jis pakvietė ją patalkinti per paskaitas bakalaurams. O balandį paprašė padirbėti jo asistente vasaros kursuose.

– Tikiuosi, vasaros studentai bus geresni, – sako Luiza. – Keli iš dabartinių primygtinai tvirtina, kad geležinkelis iš Keiptauno į Kairą yra Europoje. Jie koledžo studentai, o stebėtinai prastai orientuojasi geografijoje.

– Na, akivaizdu, jog čia ne Harvardas, – sako Džeimsas. Sudėjęs abi darbų šūsnis į vieną sulygina tarsi kortų malką. – Kartais suabejoju, ar visa tai nėra tik laiko švaistymas.

– Negalite kaltinti savęs už tai, kad studentai nesistengia. Be to, ne visi niekam tikę. Keli gavo aukščiausią įvertinimą. – Luiza sumirksi žvelgdama į jį, jos akys staiga surimtėja. – Jūsų gyvenimas tikrai nėra laiko švaistymas.

Džeimsas turėjo galvoje tik įvadinį kursą, mokymą studentų, kurie metai po metų nepasivargina išmokti nė pagrindinių datų. Luizai dvidešimt treji, mąsto jis, ir apie gyvenimą – nei švaistomą, nei kokį kitokį – ji dar ničnieko nenutuokia. Tačiau tai girdėti vis tiek malonu.

– Nejudėk, – sako jis, – kažkas tavo plaukuose.

Luizos plaukai vėsūs ir drėgni, dar ne visai išdžiūvę po rytinio dušo. Ji stovi ramiai, atsimerkusi ir neatitraukia akių jam nuo veido. Tai ne žiedlapis, kaip Džeimsui iš pradžių pasirodė, o boružė, kuri ima ropoti siūlo storumo

geltonomis kojytėmis jam per ranką ir pasiekusi nagą pakimba kojomis aukštyn.

– Šiuo metų laiku tų prakeiktų padarų pilna visur, – pasigirsta balsas iš tarpdurio ir pakėlęs akis Džeimsas pamato į staktą atsišliejusį Stenlį Hiujitą. Džeimsas nemėgsta Steno, to rausvo kumpį primenančio vyruko, kuris kalba garsiai ir lėtai, tarsi jį būtų sunku išgirsti, ir laido kvailus juokelius, tarkim, kaip *Džordžas Vašingtonas, Bafalas Bilas ir Spiras Egniu užeina į barą...*

– Ar ko nors norėjai, Stenai? – klausia Džeimsas. Labai aiškiai pajunta savo ranką su ištiestais smiliumi ir nykščiu, tarsi laikytų nukreipęs žaislinį pistoletą Lizai į petį, ir ją atitraukia.

– Tik norėjau pasiteirauti apie naujausią dekano žinutę, – sako jis rankoje laikydamas popieriaus lapą su rotatoriumi išspausdintu tekstu. – Nenorėjau jums trukdyti.

– Man vis tiek jau laikas eiti, – sako Luiza. – Gražaus ryto, profesoriau Li. Pasimatysime rytoj. Su jumis taip pat, profesoriau Hiujitai.

Liza praslysta pro Stenlį į koridorių, Džeimsas pastebi nuraudusius jos skruostus ir jo paties veidas suliepsnoja. Jai išėjus, Stenlis prisėda ant stalo kampo.

– Gražuolytė, – sako. – Šią vasarą ji bus jūsų asistentė, tiesa?

– Taip. – Džeimsas atgniaužia delną ir boružė pirštu nuropoja link jo galo, sukdama ratą po rato, brėždama ant jo vijas ir kilpas. Mielai kumščiu nušluostytų tą šypseną Stenliui nuo veido, krumpliais pajustų kreivokus priekinius dan-

tis. Tačiau tik sutraiško nykščiu boružę. Sparneliai trakšteli tarp pirštų tarsi spraginto kukurūzo luobelė ir vabzdys virsta žalsvai geltonos spalvos trupiniais. Stenlis vis glosto Džeimso knygų nugarėles. Vėliau Džeimsas pasiges šios nežinojimo akimirkos ramybės, tos paskutinės sekundės, kai didžiausia bėda atrodė klastingas Stenlio žvilgsnis. Tačiau tada suskambus telefonui jis taip apsidžiaugia gavęs progą nukreipti dėmesį, kad iš pradžių net nepajunta nerimo Merilinos balse.

– Džeimsai, – sako ji, – gal galėtum grįžti namo?

◆

Policininkai aiškina jiems, jog daug paauglių išeina iš namų nepranešę. Labai dažnai, sako jie, mergaitės pyksta ant tėvų, o tėvai apie tai nė nenutuokia. Neitas stebi, kaip jie suka ratu po sesers kambarį. Jis laukia, kol tie vyrai išsitrauks talko ir plunksnų šluoteles, atsives pėdsekius šunis ir atsineš didinamuosius stiklus.

Tačiau policininkai tik *apžiūrinėja* virš stalo sukabintus plakatus, ant žemės išmėtytus batus, pravirą kuprinę. Tada jaunesnysis uždeda delną ant apvalaus rožinio Lidijos kvepalų buteliuko dangtelio tarsi glostytų kūdikiui galvą.

Dauguma atvejų dėl dingusių mergaičių, sako jiems vyresnysis policininkas, per dvidešimt keturias valandas išaiškėja savaime. Mergaitės pačios grįžta namo.

– Ką tai reiškia? – nesupranta Neitas. – *Dauguma?* Ką tai reiškia?

Policininkas dėbteli per savo bifokalinių akinių lęšius.

– Didžioji dalis, – sako.

– Aštuoniasdešimt procentų? – neatlyžta Neitas. – Devyniasdešimt? Devyniasdešimt penki?

– Neitai, – sudraudžia Džeimsas. – Jau gana. Leisk pareigūnui Fiskui dirbti savo darbą.

Jaunesnysis pareigūnas bloknote pasižymi svarbiausias detales: Lidija Elizabeta Li, šešiolikos metų, paskutinį kartą matyta pirmadienį, gegužės 2 dieną, vilkėjo ant kaklo surišamą gėlėtą suknelę; tėvai – Džeimsas ir Merilina Li. Užsirašęs tai pareigūnas Fiskas atidžiai pasižiūri į Džeimsą, jo mintyse iškyla prisiminimas.

– Juk jūsų žmona kadaise taip pat buvo dingusi? – klausia jis. – Pamenu tą bylą. Šešiasdešimt šeštaisiais, tiesa?

Džeimsui sprandą išpila karštis, atrodo, už ausų bėga prakaitas. Dabar jis džiaugiasi, kad Merilina laukia apačioje prie telefono.

– Tada įvyko nesusipratimas, – griežtai atkerta jis. – Nesusikalbėjimas tarp mudviejų su žmona. Šeimos reikalai.

– Aišku. – Vyresnysis policininkas išsitraukia bloknotą ir taip pat kažką pasižymi, o Džeimsas pabarbena krumpliais į Lidijos rašomąjį stalą.

– Dar kas nors neaišku?

Virtuvėje policininkas varto šeimos albumus ieškodamas kuo ryškesnės nuotraukos.

– Štai, – parodo Hana. Tai praėjusių Kalėdų fotografija. Lidija buvo paniurusi, o Neitas bandė ją pralinksminti,

apgaule priversti nusišypsoti priešais fotoaparatą. Nepavyko. Ji sėdi šalia eglutės, nugara atsirėmusi į sieną, pati viena visame kadre. Veide iššūkis. Žiūri tiesiai ir tarsi sako: *Į ką čia vėpsai?* Nuotraukoje Neitas neįžiūri ribos tarp jos mėlynų vyzdžių ir juodų lėliukių, akys primena tamsias skyles blizgiame popieriuje. Pasiėmęs gatavas nuotraukas jis pasigailėjo nufotografavęs šį kadrą, tokią niaurią sesers veido išraišką. Tačiau dabar, žvelgdamas į nuotrauką Hanos rankoje, pripažįsta panašumą – bent jau taip Lidija atrodė, kai jis matė ją pastarąjį sykį.

– Tik ne šitą, – papriešarauja Džeimsas. – Čia Lidija nutaisiusi bjaurią miną. Žmonės pagalvos, kad ji visada taip atrodo. Išrinkite gražią. – Pervertęs kelis puslapius ištraukia paskutinę: – Ši geriau tiks.

Prieš savaitę, per šešioliktąjį gimtadienį, Lidija sėdi prie stalo ir šypsosi padažytomis lūpomis. Veidu ji atsisukusi į fotoaparatą, tačiau akys žvelgia kažkur už nuotraukos krašto. Kas taip juokinga, svarsto Neitas. Negali prisiminti, ar jis, ar jų tėvas kažką pasakė, o gal Lidija juokėsi tik dėl jai vienai žinomos priežasties.

Ji panaši į modelį žurnalo reklamoje: tamsios ryškiai apibrėžtos lūpos, lėkštė su nepriekaištingai išpuoštu tortu grakščioje rankoje, atrodo nepaprastai smagiai leidžianti laiką.

Džeimsas pastumia per stalą policininkams jos gimtadienio nuotrauką, jaunesnysis įsideda ją į popierinį aplanką ir atsistoja.

– Ši puikiai tiks, – sako jis. – Parengsime skrajutę, jeigu iki rytojaus mergaitė nepasirodys. Nesijaudinkite. Esu tikras, ji atsiras.

Jis pasišalina ant nuotraukų albumo puslapio palikęs kelis seilių taškelius ir Hana nubraukia juos pirštu.

– Ji nebūtų šiaip sau išėjusi, – sako Merilina. – O kas, jeigu čia įsivėlęs koks pamišėlis? Mergaites grobiantis psichopatas? – Ji ištiesia ranką prie tos dienos laikraščio, kuris vis dar guli stalo viduryje.

– Pasistenkite nesijaudinti, ponia, – sako pareigūnas Fiskas. – Tokių dalykų nutinka labai retai. Didžioji dauguma bylų... – Jis dėbteli į Neitą ir atsikrenkščia. – Mergaitės beveik visada sugrįžta namo.

Policininkams išėjus Merilina su Džeimsu susėda ir pasideda prieš save popieriaus skiautelę. Pareigūnai pasiūlė paskambinti Lidijos draugams, kam nors, kas galėtų žinoti, kur ji yra. Jie kartu sudarė sąrašą: Pema Sonders, Dženė Pitman, Šelė Braili. Neitas neskuba aiškinti, kad šios mergaitės niekada nebuvo Lidijos draugės. Mokyklą su jomis Lidija lankė nuo darželio laikų, kartkartėmis jos ir dabar paskambina, kikena ir spygauja į ragelį, o Lidija šaukia joms atgal: „Čia tai bent!“ Kartais vakarais ji valandų valandas sėdi ant palangės laiptų aikštelėje su telefonu ant kelių, ragelį ausimi prisispaudusi prie peties. Tėvams einant pro šalį ima kalbėti tyliau, murma kažką paslaptingai ir suka telefono laidą aplink pirštą, kol jie nueina sau. Neitas įsitikinęs: dėl to jie taip drąsiai ir užsirašė jų vardus.

Bet mokyklos valgykloje Neitas matydavo, kad kitoms tauškiant Lidija sėdi tyli, kad joms baigus nusirašyti nuo jos namų darbus, sesuo tyliai įsikiša sąsiuvinį į kuprinę. Po pamokų ji viena ateina į autobusą ir tylėdama atsisėda šalia jo. Kartą per kitą ragelį pasiklausęs sesers pokalbio jis išgirdo ne paskalas, o Lidijos balsą, monotoniškai dėstantį namų užduotis: *Perskaityti „Otelo" pirmą veiksmą, išspręsti nelyginius penkto skyriaus uždavinius* – ir tylą pokalbiui pasibaigus. Kitą dieną, kai sėdėdama ant palangės Lidija glaudė prie ausies telefoną, jis pakėlė kitą ragelį virtuvėje ir išgirdo tylų gaudimą fone.

Iš tiesų Lidija niekada draugų neturėjo, tačiau tėvai apie tai nė nenutuokė. Tėvui paklausus: „Lidija, kaip gyvena Pema?", ji atsakydavo: „O, puikiai, ją ką tik priėmė į striksių komandą" – ir Neitas niekada jai neprieštaraudavo. Jį stulbino ramybė sesers veide, gebėjimas meluoti nė nekilstelint antakio ir neišsiduodant.

Tik dabar jis negali papasakoti to tėvams. Stebi, kaip motina ant seno recepto antros pusės skrebena vardus, o kai jo ir Hanos paklausia: „Gal prisimenate dar ką nors?", pagalvoja apie Džeką ir sako „ne".

Ištisą pavasarį Lidija sukinėjosi aplink Džeką arba kaip nors kitaip leido laiką su juo. Beveik kiekvieną popietę važinėdavosi tuo jo folksvagenu vabalu ir grįždavo namo tik vakarienės apsimetusi, kad visą laiką buvo mokykloje. Jų draugystė – Neitui liežuvis neapsivertė to vadinti kitu žodžiu – įsiplieskė staiga. Džekas su motina nuo pat pradinės

mokyklos laikų gyveno gatvės gale ir kadaise Neitas vylėsi su juo susidraugauti.

Tačiau nepavyko. Džekas žemino jį prie kitų vaikų, tyčiojosi dingus motinai, kai Neitas manė, kad ji gali niekada nebesugrįžti. Tarsi pats betėvis Džekas būtų turėjęs teisę ką nors sakyti. Volfams atsikrausčius apie tai šnabždėjosi visi kaimynai: kad Džaneta Volf *išsiskyrusi*, kad Džekas nutrūko nuo pavadžio jai dirbant naktines pamainas ligoninėje. Tą vasarą jie šnabždėjosi ir apie Neito tėvus, tačiau Neito motina sugrįžo. O Džeko motina taip ir liko išsiskyrusi. Džekas ir toliau siautėjo.

O dabar? Dar praėjusią savaitę atlikęs pavedimą ir grįždamas namo Neitas matė Džeką vedžiojant tą savo šunį. Apvažiavęs aplink ežerą jau ruošėsi sukti į jų trumputį aklagatvį, kai takeliu palei krantą išvydo ateinant Džeką, tikrą išstypėlį, o nė per žingsnį nuo jo nesitraukiantis šuo sliūkino link medžio. Džekas vilkėjo senus išblukusius marškinėlius, nešukuoti smėlio spalvos plaukai styrojo į visas puses. Neitui važiuojant pro šalį Džekas pakėlė galvą ir vos pastebimai linktelėjo, lūpų kamputyje spausdamas cigaretę. Toks gestas veikiau reiškia atpažinimą nei pasisveikinimą, pamanė Neitas. Šalia Džeko stovintis šuo įsispoksojo tiesiai Neitui į akis ir atsainiai kilstelėjo koją. O Lidija su Džeku praleido visą pavasarį.

Jeigu pasakytų dabar, mąstė Neitas, jie paklaustų: *Kodėl mes iki šiol nieko apie tai nežinome?* Jam tektų aiškintis, kad visas tas popietes, kai tikino, jog *Lidija mokosi su drauge*

arba *Lidija pasiliko pasimokyti matematikos*, jis turėjo galvoje: *Ji su Džeku* arba *Ji važinėjasi Džeko automobiliu*, arba *Ji su juo dievai žino kur.* Dar daugiau: ištarus jo vardą tektų pripažinti nemalonų dalyką. Tai, kad Džekas vis dėlto yra Lidijos gyvenimo dalis, kad buvo jos gyvenimo dalis jau daug mėnesių.

Kitoje stalo pusėje sėdinti Merilina telefonų knygoje ieško numerių ir pasako juos garsiai; Džeimsas skambina – atsargiai, iš lėto vienu pirštu sukdamas diskelį renka skaičius. Sulig kiekvienu skambučiu jo balsas vis labiau sutrikęs. *Ne? Ji nieko jums neminėjo apie savo planus? A. Suprantu. Vis tiek dėkoju.*

Neitas tyrinėja grublėtą virtuvės stalo paviršių ir prieš akis atverstą albumą. Trūkstama nuotrauka puslapyje paliko tuščią vietą, skaidraus plastiko lange matyti baltas viršelis. Motina braukia pirštu telefonų stulpelį, piršto galas papilkėja. Po stalu ištiesusi kojas Hana nykščiu paliečia Neitą. Paguodos prisilietimas. Tačiau Neitas nepakelia akių. Tik užverčia albumą, o kitoje stalo pusėje sėdinti motina iš sąrašo išbraukia dar vieną vardą.

Paskambinęs paskutiniu numeriu Džeimsas padeda telefono ragelį. Iš Merilinos paėmęs popieriaus skiautę išbraukia Karenos Adler pavardę, „K“ perkirsdamas į dvi tvarkingas „V“. Po brūkšniu vis tiek matyti, kas parašyta. Karena Adler. Merilina neleisdavo Lidijai išeiti savaitgaliais nebaigus namų darbų, o tada dažniausiai jau būdavo sekmadienio popietė. Tomis sekmadienio popietėmis Lidija kartais susitikdavo su

draugėmis prekybos centre ir mėgindavo prisigerinti tėvui, kad pavėžėtų: „Su keliomis draugėmis einame į kiną. Žiūrėsime „Anę Hol“. Karen *miršta*, kaip nori jį pamatyti.“ Iš piniginės išsitraukęs dešimtinę Džeimsas ištiesdavo jai per stalą, tarsi sakydamas: *Gerai jau, eik ir truputį pasilinksmink.* Dabar suprato niekada nematęs jokio bilieto šaknelės, o atvažiavęs jos parvežti, kiek pamena, rasdavo ją vieną laukiančią ant šaligatvio. Dažną vakarą stabtelėdavo laiptų apačioje ir nusišypsodavo nugirdęs iš viršaus sklindančias jos pokalbių nuotrupas: „Dieve mano, *negali būti*, rimtai? O ką ji tada pasakė?“ Bet dabar žino: ji kelerius metus jau neskambino nei Karenai, nei Pemai, nei Dženei. Prisimena tas ilgas popietes, kai manė ją pasilikus po pamokų pasimokyti. Laiko tarpai, kai ji galėjo būti bet kur ir daryti bet ką. Ūmai Džeimsas susivokia paslėpęs Karenos Adler vardą po kryžmais juodo rašalo brūkšniais.

Dar kartą pakėlęs ragelį jis surenka numerį.

– Prašyčiau pakviesti pareigūną Fiską. Taip, skambina Džeimsas Li. Susisiekėme su visais Lidijos... – Jis sudvejoja. – Su visais, kuriuos ji pažinojo mokykloje. Ne, nieko. Gerai, dėkoju. Taip, būtinai.

– Jie siunčia pareigūną jos ieškoti, – sako dėdamas ragelį į vietą. – Liepė neužimti telefono linijos, jeigu ji kartais paskambintų.

Vakarienės metas ateina ir praeina, tačiau nė vienas iš jų negali nė pagalvoti apie maistą. Atrodo, tai daro tik žmonės filmuose: toks mielas ir dekoratyvus užsiėmimas kelti šakutę

prie burnos. Kažkokia beprasmė ceremonija. Telefonas tyli. Vidurnaktį Džeimsas pasiunčia vaikus į lovą ir, nors šie nesiginčija, stovi laiptų apačioje laukdamas, kol jie pradings iš akių.

– Statau dvidešimt dolerių už tai, kad Lidija iki ryto paskambins, – sako jis kiek per daug entuziastingai. Niekas nesijuokia. Telefonas ir toliau tyli.

Viršuje uždaręs savo kambario duris Neitas sudvejoja. Jis nori surasti Džeką – įsitikinęs, jog šis žino, kur yra Lidija. Tačiau negali išsmukti, kol tėvai nemiega. Motina ir taip jau prie ribos, krūpčioja kaskart įsijungus ar išsijungus šaldytuvo varikliui. Šiaip ar taip, pro langą jis mato, kad Volfų name tamsu. Įvažiuojamasis kelias, kuriame paprastai stovi sidabrinis Džeko folksvagenas vabalas, dabar tuščias. Džeko mama ir vėl pamiršo palikti įjungtą šviesą prie paradinių durų.

Jis bando dėlioti mintis: ar praėjusį vakarą Lidija pasirodė keista? Pirmą kartą gyvenime keturias dienas jo nebuvo namie, mat lankėsi Harvarde – Harvarde! – į kurį patrauks rudenį. Per paskutines paskaitas, prieš prasidedant rengimosi egzaminams laikotarpiui („Dvi savaites zubrinti ir švęsti“, – paaiškino jį priėmęs studentas Endis), universiteto miestelyje tvyrojo nerami, kone šventiška nuotaika. Visą savaitgalį jis klaidžiojo priblokštas, stengdamasis susiurbti į save viską: rievėtas milžiniškos bibliotekos kolonas, žalių vejų apsuptus raudonų plytų pastatus, salstelėjusį kreidos kvapą auditorijose. Kiekvieno žmogaus žingsniuose jis matė tikslą, tarsi jie

žinotų, kad likimas jiems žada didingą ateitį. Penktadienio naktį praleido miegmaišyje ant Endžio kambario grindų ir pabudo pirmą valandą, Endžio kambario draugui grįžus su mergina. Tarpduryje blykstelėjus Neitas sustingo ir sumirksėjo, ir iš akinamo šviesos pluošto lėtai išniro aukštas barzdotas vaikinas su mergina parankėje. Jos ilgi vario spalvos plaukai laisvomis bangomis krito aplink veidą. „Atsiprašau", – tarė Vesas ir išjungė šviesą, Neitas girdėjo juodu atsargiai per bendrą svetainę pėdinant į Veso miegamąjį. Neužsimerkė norėdamas, kad akys priprastų prie tamsos, ir mąstė: *Tai štai koks tas koledžas.*

Neitas prisimena praėjusį vakarą, kai prieš pat vakarienę sugrįžo namo. Lidija tūnojo savo kambaryje, visiems susėdus prie stalo jis pasiteiravo, kaip ji praleido kelias pastarąsias dienas. Nepakeldama akių nuo lėkštės sesuo gūžtelėjo pečiais ir jis sumojo, jog tai reiškia *nieko naujo.* Dabar negalėjo prisiminti, ar ji apskritai su juo pasisveikino.

Savo kambaryje palėpėje Hana pasilenkia per lovos kraštą ir iš dulkėto palovio išsižvejoja savo knygą. Iš tikrųjų tai Lidijos knyga *Triukšmas ir įniršis.* Sustiprintas anglų kalbos kursas. Tikrai ne penktokams. Prieš kelias savaites nukniaukė ją iš Lidijos kambario, o ši nė nepastebėjo. Per dvi pastarąsias savaites Hana įveikė knygą, po truputį kas vakarą, mėgaudamasi žodžiais tarsi už skruosto užsikištu vyšniniu *Life Saver* saldainiu. Tačiau šįvakar knyga atrodo kitokia. Tik atsivertusi atgal, ten, kur vakar baigė skaityti, ji tai supranta. Skaitydama Lidija tai šen, tai ten buvo pasibraukusi

žodžius, šen bei ten užsirašiusi pastabą iš pamokos. *Tvarka prieš chaosą. Pietinėms valstijoms būdingų aristokratinių vertybių gedimas.* Po šio puslapio knyga nepaliesta. Hana perverčia likusius puslapius: nei pastabų, nei papaišymų, nei paryškinimų. Šioje vietoje Lidija liovėsi skaičiusi, tad ir Hana visai nebenori skaityti toliau.

Praėjusią naktį ji gulėjo nemiegodama ir stebėjo, kaip dangumi lėtai it balionas slenka mėnulis. Nematė, kaip jis juda, bet jeigu nusukdavo žvilgsnį, o paskui vėl pažiūrėdavo į langą, pastebėdavo, kad pasislinkęs. Pagalvojo, jog netrukus jis pasislėps už didelės užpakaliniame kieme augančio medžio šakos. Užtruko ilgai. Jau beveik miegojo, kai išgirdo tylų trinktelėjimą, ir kažkodėl nusprendė, kad mėnulis veikiausiai atsitrenkė į medį. Tačiau kai pažvelgė į lauką, mėnulio nebebuvo, jo beveik nebesimatė iš už debesies. Tamsoje švytintis Hanos laikrodis rodė antrą nakties.

Ji gulėjo kuo ramiausiai, nekrutindama nė kojų pirštų, ir klausėsi. Garsas buvo panašus į uždaromų paradinių durų. Jos užsidarydavo sunkiai: turėjai stumtelėti klubu, kad įsistatytų į staktą. *Vagys*, – pamanė Hana. Pro langą pamatė per veją priešais namą einančią vienišą figūrą. Tai buvo ne vagis, tik liesas tamsioje naktyje tolyn tolstantis siluetas. Lidija? Hanai toptelėjo mintis, kaip gyvenimas atrodytų be sesers. Prie valgomojo stalo Hanai atitektų geroji vieta su vaizdu į lelijų krūmus kieme ir didelis miegamasis antrame aukšte, šalia visų kitų. Vakarieniaujant bulvių pirmiausia paduotų jai. Jai būtų skirti tėčio pokštai, brolio paslaptys,

gražiausios motinos šypsenos. Gatvę pasiekusi figūra išnyko ir Hana suabejojo, ar tikrai ką nors matė.

Dabar ji savo kambaryje ir žiūri į raidžių raizgalynę. Ten buvo Lidija, Hana daugiau nebeabejoja. Gal reikėtų pasakyti? Mama supyks, kad Hana leido jos numylėtinei Lidijai išeiti. O Neitas? Ji prisimena visą vakarą surauktus jo antakius ir kaip smarkiai buvo prikandęs lūpą nė pats nejausdamas, jog ši įtrūko ir ėmė kraujuoti. Jis taip pat supyktų. Sakytų: *Kodėl neišbėgai į lauką ir jos nesulaikei?*

– Bet aš juk nežinojau, kur ji eina, – sušnabžda Hana tamsoje. – Apskritai nežinojau, kad kažkur eina.

◆

Trečiadienio rytą Džeimsas vėl paskambina į policiją. Ar yra už ko užsikabinti? Jie sako tikrinantys visas galimas versijas. Ar pareigūnas gali jiems ką nors pasakyti, nors ką nors? Jie vis dar tikisi, kad Lidija pati sugrįš namo. Policija tęsia tyrimą ir, žinoma, visas naujienas praneš šeimai.

Klausydamasis Džeimsas linksi, nors ir žino, jog pareigūnas Fiskas jo nemato. Padėjęs ragelį nė nepažvelgia į Merilyną, Neitą ar Haną ir atsisėda prie stalo. Nieko sakyti nereikia – iš jo veido akivaizdu: naujienų nėra.

Neatrodo, kad būtų galima ką nors veikti, belieka tik laukti. Vaikai pasilieka namuose. Televizija, žurnalai, radijas – jų baimės akivaizdoje tai atrodo pernelyg lengvabūdiška. Lauke šviečia saulė, oras gaivus ir vėsokas, tačiau niekas nepasiūlo pereiti į priebutį arba į kiemą. Atrodo netinkama

imtis net namų ruošos: dulkių siurbliu galima įsiurbti kokią nors svarbią užuominą, koks nors įkaltis praras prasmę pakėlus numestą knygą ir tvarkingai pastačius į lentyną. Taigi šeima laukia. Susėdę prie stalo jie bijo pažvelgti vienas kitam į akis, spokso į gruoblėtą medinį stalo paviršių, tarsi tai būtų milžiniškas piršto atspaudas arba žemėlapis, rodantis, kur ieškoti.

Tik trečiadienio popietę praeivis pastebės ežere be vėjo plūduriuojančią irklinę valtį. Prieš daugelį metų, iki pastatant vandens bokštą, šis ežeras buvo Midlvudo vandens rezervuaras. Dabar, pakrantėms apaugus žole, vasarą jis tampa vieta maudynėms, nuo medinio liepto į vandenį nardo vaikai, o gimtadienio vakarėliams bei iškyloms parko darbuotojai atriša čia laikomą valtį. Niekas per daug apie ją nesusimąsto: gal nutrūko nuo virvės, gal kas nors iškrėtė nepiktą išdaigą. Tikrai ne pirmos skubos darbas. Pareigūnai pasižymi patikrinti, perduoda žinutę parkų valdytojui. Tik vėlų trečiadienio vakarą, jau beveik vidurnaktį, tikrindamas dieninės pamainos paliktus palaidus galus leitenantas juos susieja ir paskambinęs Li šeimai paklausia, ar Lidija kartais žaidžia su valtimi ežere.

– Žinoma, ne, – atsako Džeimsas. Lidija atsisakiusi, *atsisakiusi* lankyti plaukimo pamokas. Jis pats paauglystėje buvo plaukikas, o Neitą išmokė plaukti trejų. Su Lidija pradėjo per vėlai: pirmą kartą į baseiną nusivedė ir laukė jos įsibridęs į seklųjį galą, kai jai buvo jau penkeri. Lidija nė artyn prie vandens nėjo. Gulėjo ant baseino krašto su savo

maudymosi kostiumėliu ir verkė, kol galiausiai Džeimsas išlipo varvančiomis, bet nuo pusės sausomis trumpikėmis, ir pažadėjo neversti jos šokti į vandenį. Netgi dabar, nors ežeras taip arti, vasarą Lidija įsibrenda tik iki kulkšnių nusiplauti purvo nuo pėdų.

– Žinoma, ne, – pakartoja Džeimsas. – Lidija nemoka plaukti. – Vos ištaręs šiuos žodžius į ragelį jis suvokia policininko klausimą. Jam kalbant šeima nuščiūva, tarsi tiksliai žinotų, kaip viskas bus.

Tik ketvirtadienio rytą, vos prašvitus išnaršiusi ežerą, policija ją suras.

antras skyrius

Nuo ko viskas prasidėjo? Kaip visada – nuo tėvų. Nuo Lidijos mamos ir tėvo, nuo jos mamos ir tėvo motinų ir tėvų. Mat kadaise jos motina buvo pradingusi, o tėvas parsivežė ją atgal į namus. Mat labiau už viską jos motina norėjo išsiskirti iš kitų, o tėvas labiau už viską norėjo susilieti su aplinka. Nei viena, nei antra nebuvo įmanoma.

1955-aisiais, savo pirmais metais Redklife, Merilina užsirašė į įvadinį fizikos kursą ir jos kuratorius, peržvelgęs pasirinktus mokomuosius dalykus, nustebo. Tai buvo apkūnus vyras tvido kostiumu ir raudonu kaklaraiščiu, tamsiai pilka skrybėlė žemyn nuleistais kraštais gulėjo ant stalo šalia jo. „Kodėl norite mokytis fizikos?“ – paklausė jis ir Merilina droviai paaiškino besivilianti tapti gydytoja. „Ne slaugytoja?“ – prunkštelėjo kuratorius. Tada iš aplanko išsitraukė jos vidurinės mokyklos mokymosi pasiekimų išrašą ir atidžiai

išstudijavo. „Na, – tarė, – kaip matau, mokykloje turėjote labai gerus fizikos pažymius.“ Merilina turėjo aukščiausią pažymį visoje klasėje, puikiai išlaikydavo testus, fiziką tiesiog dievino. Tačiau to jis negalėjo žinoti. Išraše tebuvo parašyta „A“. Laukdama mergina sulaikė kvėpavimą, bijojo išgirsti, kad kursas labai sunkus, kad jai verčiau išmėginti anglų kalbą, istoriją arba ką nors panašaus. Tačiau kuratorius pareiškė: „Gerai, kodėl jums neišbandžius chemijos... jeigu tik manote, kad įveiksite“, o tada ėmė ir pasirašė jos mokomųjų dalykų kortelę.

Tačiau atvykusi į laboratoriją Merilina suprato esanti vienintelė mergina tarp penkiolikos vyrų. Dėstytojas nepatenkintas paliepė: „Panele Volker, verčiau jau susiriškite tas auksines savo garbanas.“ Kas nors vis pasiūlydavo: „Gal galėčiau uždegti jums degiklį?“ arba „Leiskite, atidarysiu jums tą stiklainį.“ Kai antrą dieną ji sudaužė menzūrą, padėti atskubėjo trys vyrukai. „Atsargiai, – perspėjo jie. – Geriau jau leiskite mums.“ Ji netruko suprasti, kad viskas prasideda žodžiu *geriau*: „Geriau leiskite man įpilti jums tos rūgšties.“ „Geriau pasitraukite – dabar pokštelės.“ Per trečią paskaitą Merilina nusprendė jiems parodyti. Pasakė „dėkoju, ne“, kai kažkas pasisiūlė padaryti jai pipečių, o paskui slėpė šypseną jiems stebint, kaip ji kaitina stiklinius vamzdelius virš Bunseno degiklio ir tampydama it karamelę paverčia juos tobulų formų kūgiškais lašikliais. Studijų draugai retkarčiais apsitaškydavo laboratorinius chalatus, prasidegindavo skylių iki pat kostiumų, o ji rūgštis ma-

tuodavo nevirpančiomis rankomis. Jos gaminami tirpalai niekada neišbėgdavo ant stalviršio nelyginant kunkuliuojantys valgomosios sodos vulkanai. Jos rezultatai būdavo patys tiksliausi, tyrimų ataskaitos detaliausios. Semestro vidurio egzaminų rezultatai blizgėjo ir kuratorius liovėsi šaipęsis.

Merilinai visada patiko taip stebinti žmones. Vidurinėje mokykloje ji kreipėsi į direktorių prašydama leisti jai vietoje namų ekonomikos mokytis medžio ir metalo darbų. Buvo 1952 metai ir Bostono mokslininkai jau pradėjo kurti moterų gyvenimus visiems laikams pakeisiančią piliulę, tačiau mergaitės į mokyklą vis dar ėjo vilkėdamos sijonus ir Virdžinijos valstijoje jos prašymas skambėjo drastiškai. Kiekvienai dešimtokei namų ekonomika buvo privaloma, o Merilinos motina Dorisė Volker buvo vienintelė namų ekonomikos mokytoja Patriko Henrio gimnazijoje. Merilina pasiprašė lankyti darbų pamokas su dešimtokais berniukais. Pamokos vyksta tuo pačiu metu, pareiškė ji. Jos tvarkaraštis nuo to nenukentės. Direktorius ponas Toliveris ją gerai pažinojo, nuo pat šeštos klasės Merilina buvo geriausia mokinė iš visų, mergaičių ir berniukų, o jos motina jau seniai dirbo mokytoja jų mokykloje. Taigi išklausęs jis linktelėjo ir nusišypsojo. Paskui papurtė galvą.

„Man labai gaila, – tarė. – Niekam negalime daryti išimčių, kitaip visi to tikėsis.“ Pamatęs Merilinos veido išraišką jis pasilenkė virš stalo ir paplekšnojo jai ranką. „Su kai kuria įranga per darbų pamokas jums būtų sunku dirbti, –

paaiškino. – O kalbant nuoširdžiai, panele Volker, tokia mergina kaip jūs klasėje labai blaškytų berniukų dėmesį.“ Merilina suprato: jis jai pasakė komplimentą. Taip pat suprato, kad anoks čia komplimentas. Nusišypsojusi padėkojo direktoriui už jai skirtą laiką. Šypsena buvo netikra ir duobučių skruostuose nesimatė.

Taigi tingiai sudribusi paskutinėje namų ekonomikos kabineto suolų eilėje Merilina laukė pirmosios pamokos ir sveikinimo, kurį jau kokį tuziną metų sakė jos motina: barbendama pirštais į stalą ji žadėdavo išmokyti jas visko, ko *jaunoms damoms* reikia norint prižiūrėti namus. Tarsi tie namai galėtų imti ir pabėgti tau nusisukus, mąstė Merilina. Ji apžiūrinėjo kitas mergaites kabinete, pastebėjo, kuri kramto nagus, kurios megztinis apsiburbuliavęs, nuo kurios sklinda per priešpiečius sutrauktos cigaretės dūmo kvapas. Kitoje koridoriaus pusėje matė darbų mokytoją poną Landį mokant taisyklingai laikyti plaktuką.

Namų priežiūra, – mąstė Merilina. Kasdien ji stebėjo savo klasės drauges, nerangiai besiknebinėjančias su antpirščiais, laižančias siūlo galą ir primerkus akį bandančias pataikyti į adatos skylutę. Galvodavo apie motinos įprotį prieš vakarienę persirengti net tada, kai nebeliko vyro, kuriam reikėtų daryti įspūdį gaiviu veidu ir krakmolyta namine suknele. Mokytojauti motina pradėjo išėjus tėvui. Merilinai tada buvo treji. Aiškiausiai tėvą jai priminė pojūtis ir kvapas: šiurkštūs šeriai prie skruostuko, kai ją pakeldavo, ir nosytę kutenantis *Old Spice* aromatas. Jo išėjimo Merilina neprisi-

minė, bet žinojo, kad tai nutiko. Žinojo visi. O dabar visi daugiau ar mažiau pamiršo. Nauji mokyklos apylinkių gyventojai ponią Volker laikė našle. Motina pati niekada apie vyrą neužsimindavo. Paruošusi valgyti, prieš vakarienę ji vis dar pudruodavosi nosį, prieš nusileisdama į apačią ruošti pusryčių vis dar pasidažydavo lūpas. Ko gero, *namų priežiūra* tai vadinama ne veltui, mąstė Merilina. Kartais jie iš tiesų pabėga. Per anglų kalbos kontrolinį ji parašė: „Ironija – tai prieštaringa įvykių išdava, pavyzdžiui, pažado arba daiktų tinkamumo parodija“, ir gavo „A“.

Paskui Merilina ėmė mazgyti naujos siuvimo mašinos siūlus. Iškarpas darė jų neišlanksčiusi, taip į skutus sukarpydama apatinius sluoksnius. Jos įsiūti užtrauktukai pūpsodavo suknelėse. Į blynų tešlą ji įmaišydavo kiaušinių lukštų; kepdama biskvitą sukeisdavo recepte nurodytus druskos ir cukraus kiekius. Kartą paliko lygintuvą ant lyginimo lentos ir ne tik iki juodumo sudegino apmušalą, bet ir pridūmino tiek, kad įsijungė dūmų jutikliai. Tą vakarą per vakarienę, nurijusi paskutinį bulvės kąsnį, mama tvarkingai sukryžiavo šakutę su peiliu lėkštėje.

„Suprantu, ką tu stengiesi įrodyti, – pasakė ji. – Bet, patikėk, jeigu ir toliau taip elgsiesi, nukentėsiu aš.“ Tada surinko indus ir nunešė į kriauklę.

Merilina nepasijudino jai padėti, kaip buvo įpratusi. Stebėjo motiną, kuri užsijuosė raukiniuotą prijuostę, vienu greitu judesiu susirišo raištelius. Suplovusi paskutinį indą motina nusiskalavo rankas ir pasitepė losjonu iš butelio ant

spintelės. Tada priėjo prie stalo, nubraukė Merilinai plaukus nuo veido ir pabučiavo į kaktą. Jos rankos kvepėjo citrinomis. Lūpos buvo sausos ir šiltos.

Visą likusį gyvenimą, vos tik pagalvojusi apie motiną, Merilina prisimins šią akimirką. Motiną, kuri niekada nebuvo išvažiavusi iš savo gimtojo miesto, esančio už aštuoniasdešimt mylių nuo Šarlotesvilio, kuri lauke visada mūvėjo pirštines ir kuri niekada, kiek tik siekė Merilinos atmintis, neišleido jos į mokyklą nepamaitintos karštais pusryčiais. Kuri, išėjus Merilinos tėvui, niekada apie jį nekalbėjo ir dukterį augino viena. Kuri, kai Merilina gavo stipendiją Redklife, ilgai laikė ją apkabinusi, paskui sušnabždėjo: „Kaip aš tavimi didžiuojuosi. Tu nė neįsivaizduoji.“ O galiausiai paleidusi pažvelgė Merilinai į veidą, užkišo plaukus už ausies ir pasakė: „Žinai, ten tu sutiksi daug nuostabių vyrų iš Harvardo.“

Visą likusį gyvenimą Merilinai neduos ramybės mintis, kad motina buvo teisi. Ji įveikė chemiją, kaip pagrindinę discipliną pasirinko fiziką ir iš savo sąrašo vieną po kito braukė reikalavimus, kuriuos reikėjo įvykdyti prieš stojant į medicinos mokyklą. Vėlais vakarais, kai kambario draugė susisukdavo plaukus ant suktukų ir vėsinamuoju kremu pasitepusi skruostus eidavo miegoti, prie sąsiuvinių palinkusi Merilina gurkšnodavo stiprią arbatą kad neužmigų ir įsivaizduodavo save su baltu gydytojos chalatu, vėsia ranka liečiančią karščiuojančią kaktą, stetoskopu klausančią pacientui kūtinę. Tai buvo didžiausia priešingybė, kokią ji galėjo įsivaizduoti, savo motinos gyvenimui, kuriame didžiausio pagyrimo su-

lauki už tiesiai palenktą kraštą, o išvaliusi burokėlių dėmę iš palaidinės turi priežastį švęsti. Bet Merilina troško malšinti skausmą, stabdyti kraujavimą ir gydyti lūžusius kaulus. Ji norėjo gelbėti gyvybes. Galiausiai viskas baigėsi taip, kaip motina ir spėjo: ji sutiko vyrą.

Buvo 1957 metų rugsėjis, antrieji jos studijų metai, sausakimšos auditorijos galas. Kembridže dar buvo karšta ir tvanku, visi laukė, kada rudeninė vėsa atgaivins miestą. Tais metais buvo paskelbtas naujas kursas – „Kaubojus amerikiečių kultūroje“, visi norėjo į jį patekti: sklido gandai, kad namų darbams reikės per televizorių žiūrėti „Vienišą reindžerį“ ir „Šautuvų dūmus“. Merilina traukė iš aplanko švarų lapą, o kol buvo palenkusi galvą, auditorijoje stojo tyla. Pažvelgusi į pakyla ateinantį dėstytoją ji suprato, kodėl visi nutilo.

Mokomųjų dalykų sąraše dėstytoju buvo įrašytas *Džeimsas P. Li.* Tai buvo ketvirtakursis doktorantas ir niekas nieko apie jį nežinojo. Merilinai, kuri visą gyvenimą pragyveno Virdžinijoje, „Li“ asocijavosi su labai aiškiu vyrų tipu – kaip Ričardas Henris*, Robertas E.**. Dabar suvokė, kad ji, o ir visi kiti, tikėjosi išvysti iš pietinių valstijų kilusį dėstytoją smėlio spalvos švarku, lėtai tariantį žodžius. Vyriškis, dedantis savo popierius ant tribūnos, atrodė jaunai ir buvo liesas, tačiau tuo ir baigėsi jo panašumas į jų susikurtą vaizdinį. *Azijietis*, – pagalvojo Merilina. Dar niekada ji nebuvo

* *Richard Henry Lee* (1732–1794) – JAV valstybės veikėjas, kilęs iš Virdžinjos, Jungtinių Valstijų nepriklausomybės deklaracijos signataras.
** *Robert Edward Lee* (1807–1870) – generolas, vadovavęs Šiaurės Virdžinijos konfederatų armijai Amerikos pilietinio karo metu.

mačiusi azijiečių. Apsirengęs kaip laidojimo biuro darbuotojas: juodu kostiumu, kietu mazgu surištu juodu kaklaraiščiu ir iš baltumo net švytinčiais marškiniais. Plaukai sulaižyti atgal, su nepriekaištingu blyškiu sklastymu per vidurį, tačiau vienas kuokštas ant pakaušio styrojo piestu tarsi indėnų vado plunksna. Pradėjęs kalbėti dėstytojas persibraukė delnu galvą norėdamas priploti tą kuodą ir kažkas prunkštelėjo.

Jeigu profesorius Li ir išgirdo, to neparodė. „Laba diena“, – pasisveikino jis. Merilina susigriebė, kad žiūri sulaikiusi kvapą, kol jis rašo savo vardą ant lentos. Matė jį bendrakursių akimis ir žinojo, ką jie mąsto. Ir čia mūsų dėstytojas? Šis žemaūgis, geriausiu atveju penkių pėdų devynių colių vyrukas, net ne *amerikietis,* ketina mokyti apie kaubojus? Bet atidžiau jį apžiūrėjusi ji atkreipė dėmesį, koks liaunas jo kaklas, kokie švelnūs skruostaĩ. Atrodẽ panašus į mažą kostiumuotą berniuką, todėl ji užsimerkė ir pasimeldė, kad paskaita praeitų sklandžiai. Tyla užsitęsė ir atrodė įtempta kaip burbulas, kuris, rodės, tuoj susprogs. Kažkas jai per petį padavė pluoštelį rotoriumi padaugintų lapų su mokymo programa, Merilina net pašoko.

Kai pasiėmusi vieną egzempliorių likusius pasiuntė toliau, profesorius Li vėl prakalbo.

„Kaubojaus įvaizdis, – tarė jis, – egzistuoja ilgiau, nei mes galime įsivaizduoti.“ Jo balse nebuvo girdėti nė menkiausio akcento ir Merilina lėtai iškvėpė orą. Įdomu, iš kur jis kilęs, pagalvojo. Kalbėjo visiškai kitaip, nei ji buvo girdėjusi šnekant apie kinus. Gal užaugęs Amerikoje? Po dešimties mi-

nučių auditorija ėmė šnarėti ir murmėti. Ji pažvelgė į savo užrašus: ten buvo tokios frazės, kaip „patyrė daugybines evoliucijas visais Amerikos istorijos laikotarpiais“ ir „akivaizdi dichotomija tarp socialinio pasipriešinimo ir esminių amerikietiškųjų vertybių įkūnijimo“. Ji permetė akimis programos aprašą. Dešimties knygų literatūros sąrašas, semestro vidurio egzaminas, trys rašiniai. Tikrai ne to tikėjosi jos bendramoksliai. Pasikišusi knygas po pažastimi iš krašto sėdinti mergina išsliūkino lauk. Paskui ją išsekė pora merginų iš kitos eilės. Auditorija skirstėsi palengva, tačiau nepaliaujamai. Kas minutę ar dvi išeidavo po vieną ar kelis studentus. Vaikinas iš pirmos eilės atsistojo ir pražingsniavo tiesiai pro tribūną. Paskutiniai pakilo trys vaikinai auditorijos gale. Slinkdami pro ką tik ištuštėjusias vietas jie šnabždėjosi ir prunkštė, šlaunimis tyliai trinksėdami per kiekvieną ranktūrį „dunkst, dunkst, dunkst“. Jiems uždarius duris Merilina išgirdo, kaip vienas taip garsiai sušuko: „Jupi-ki-ja-jė“, kad perrėkė net dėstytoją. Liko vos devyni studentai, stropiai palinkę prie sąsiuvinių, tačiau jų skruostai ir ausys kaito. Merilina ir pati buvo nukaitusi, ji nedrįso pažiūrėti į profesorių Li. Palinkusi prie užrašų ranka pasirėmė kaktą, lyg nuo saulės prisidengdama akis.

Kai ji pagaliau pakėlė žvilgsnį į pakylą, profesorius Li žvelgė į auditoriją, tarsi nieko nebūtų nutikę. Regis, jis nė nepastebėjo, kad jo balsas aidi kone tuščioje auditorijoje. Baigęs paskaitą penkiomis minutėmis anksčiau tarė: „Iki trečios valandos priimu savo kabinete.“ Kelias sekundes spok-

sojo prieš save į tolimą horizontą, ir Merilina pasimuistė ant suolo, lyg būtų žiūrėjęs tiesiai į ją.

Toji paskutinė minutė, per kurią susirinkęs užrašus jis išėjo iš auditorijos, priversdamas pašiurpti jos sprandą, ir atvedė Meriliną į jo kabinetą. Istorijos fakultete tvyrojo šventa bibliotekos ramybė, oras buvo ramus, vėsus ir kiek dulkėtas. Rado jį prie stalo, į sieną atremta galva, skaitantį tos dienos *Crimson**. Plaukų sklastymas buvo nebe toks tvarkingas, o kuodas vis tiek styrojo.

„Profesoriau Li. Aš Merilina Volker. Ką tik buvau jūsų paskaitoje?“ – visai netyčia sakinio pabaigoje jos balsas klausiamai pakilo ir ji pagalvojo: *Atrodau turbūt kaip kokia paauglė, kvaila, nerimta, lėkšta paauglė.*

„Klausau“, – jis nepakėlė akių, o Merilina čiupinėjo viršutinę savo megztinio sagą.

„Tik norėjau išsiaiškinti, – tarė ji, – ar, jūsų manymu, suspėsiu atlikti darbus.“

Jis vis tiek nepakėlė žvilgsnio.

„Jūs istorijos magistrė?“

„Ne, fizikos.“

„Paskutinio kurso?“

„Ne, antro. Ketinu stoti į medicinos mokyklą, taigi istorija – ne mano sritis.“

„Na, – tarė jis, – tikrai nemanau, kad turėsite sunkumų. Aišku, jeigu nutarsite tęsti kursą.“ Jis perlenkė laikraštį per pusę atskleisdamas puoduką kavos, gurkštelėjo, tada vėl iš-

* Harvardo universiteto dienraštis.

skleidė laikraštį. Merilina papūtė lūpas. Audiencija akivaizdžiai baigta, derėtų apsisukti, mauti atgal į koridorių ir palikti jį ramybėje. Tačiau ji atėjo čia turėdama tikslą, nors pati nebuvo tikra, koks tas tikslas, taigi iškėlė galvą ir prisitraukė kėdę prie jo stalo.

„Ar istorija mokykloje buvo jūsų mėgstamiausias dalykas?“

„Panele Volker, – tarė jis galiausiai pakėlęs galvą, – ko čia atėjote?“ Pamačiusi jo veidą iš arti, vos per stalą, Merilina vėl atkreipė dėmesį, koks jis jaunas. Turbūt vos keleriais metais vyresnis už ją, nė trisdešimties neturi, pagalvojo. Jo rankos buvo didelės, pirštai ilgi. Be žiedų.

„Tiesiog norėjau atsiprašyti už tuos berniukus“, – staiga ištarė ji ir suprato: kaip tik dėl to ir atėjo. Dėstytojas tylėdamas tik kilstelėjo antakius, ir Merilina susivokė, ką jis išgirdo: „berniukus“ – atlaidų žodį. *Berniukai visada yra berniukai.*

„Jie jūsų draugai?“

„Ne, – atsakė ji skaudama širdimi. – Ne. Šiaip idiotai.“

Dabar jis nusijuokė, ji taip pat. Stebėjo raukšleles jo akių kampučiuose, joms išsilyginus veidas pasikeitė, tapo švelnesnis, žmogiškesnis. Dabar ji matė, kad jo akys ne juodos, kaip atrodė auditorijoje, o rudos. Koks jis liesas, pagalvojo, pečiai platūs kaip kokio plaukiko, o oda arbatos arba saulės nurudintų rudenio lapų spalvos. Nieko panašaus ji nebuvo mačiusi.

„Spėju, taip jums nutinka nuolat“, – tyliai ištarė Merilina.

„Nepasakyčiau. Tai mano pirma paskaita. Katedra paskyrė man šį kursą kaip bandomąjį.“

„Man labai gaila.“

„Nieko tokio, – atsakė jis. – Jūs juk pasilikote iki pabaigos.“

Juodu nudelbė akis: jis į tuščią puodelį, ji į spausdinimo mašinėlę ir tvarkingą kalkinio popieriaus krūvelę ant stalo krašto.

„Paleontologija“, – po akimirkos tarė dėstytojas.

„Kas?“

„Paleontologija, – pakartojo jis. – Ji buvo mano mėgstamiausias dalykas. Paleontologija. Norėjau kasinėti fosilijas.“

„Bet juk tam tikra prasme tai istorija“, – pareiškė ji.

„Turbūt“, – jis šyptelėjo savo kavos puodeliui ir pasilenkusi per stalą Merilina jį pabučiavo.

Ketvirtadienį, per kitą paskaitą, Merilina atsisėdo auditorijoje iš krašto. Profesoriui Li įėjus ji nepakėlė akių. Užrašų knygelės kamputyje itin skrupulingai užsirašė datą, išraitydama santūrią *r* žodyje „rugsėjis“ ir tobulą *g* kilpelę. Jam pradėjus kalbėti jos skruostai nuraudo, tarsi būtų įžengusi į vasaros saulę. Neabejojo, kad plieskia skaisčiu raudoniu, šviečia it švyturys, bet kai pagaliau slapčiomis apsidairė, visi susikaupę klausėsi paskaitos. Auditorijoje buvo vos keli studentai, jie konspektavo sąsiuviniuose arba spoksojo į pakylą priešais save. Niekas jos nė nepastebėjo.

Tuo bučiniu Merilina nustebino pati save. Ji pasidavė impulsui, kaip kartais jam pasidavusi sugriebdavo pro šalį vėjo nešamą lapą arba lietingą dieną įšokdavo į balą, padarė tai negalvodama ir nesivaržydama lyg kokį beprasmį, nekal-

tą dalyką. Ji nedarė nieko panašaus anksčiau, nepadarys ir vėliau, todėl žvelgdama į praeitį visada stebėsis pati savimi, netgi jausis truputį šokiruota. Tačiau tą akimirką ji tvirtai žinojo ir daugiau niekada gyvenime dėl nieko nebebus tokia užtikrinta, kad tai teisinga ir ji trokšta turėti šį vyrą savo gyvenime. Širdis sakė: *Jis supranta. Jis žino, ką reiškia būti kitokiam.*

Jo lūpos Meriliną suglumino. Jos kvepėjo kava, buvo šiltos ir kiek kartokos, jis atsakė į bučinį. Tai irgi suglumino. Tarsi būtų buvęs tam pasirengęs, tarsi jam taip pat būtų šovusi tokia mintis. Kai juodu pagaliau atsiplėšė vienas nuo kito, iš gėdos ji neįstengė pakelti į jį akių. Nudelbusi žvilgsnį spoksojo sau į kelius, apžiūrinėjo švelnią languotą sijono flanelę. Nuo prakaito apatinis sijonas prilipo prie šlaunų. Po akimirkos sukaupusi drąsą Merilina dėbtelėjo į jį pro užkritusių plaukų uždangą. Tada ir jis droviai pakėlė blakstienas, ji pastebėjo, kad jis visai nepyksta, o jo skruostai nuraudę. „Mums turbūt geriau eiti kur nors kitur“, – pasakė jis, ji linktelėjo ir pasiėmė krepšį.

Juodu pėdino palei upę, tylėdami praėjo pro raudonų plytų bendrabučius. Upėje treniravosi irkluotojų komanda: nepriekaištingu unisonu nardino irklus į vandenį ir vėl kėlė į viršų, o valtis slydo upe be menkiausio garso. Šiuos vyrus Merilina pažinojo: jie kviesdavo ją į vakarėlius, į kiną, į futbolo varžybas, visi buvo vienodi, tokiais pat smėlio spalvos plaukais ir blyškia oda, tokius ji matydavo vidurinės mokyklos laikais, visą savo gyvenimą – pažįstami ir nusibodę kaip

virtos bulvės. Kai norėdama užbaigti rašinį arba daugiau paskaityti ji atsisakydavo eiti su jais, jie patraukdavo koridoriumi vilioti kitų merginų. Nuo upės kranto per atstumą visi atrodė vienodi, bereikšmiais it lėlių veidais. Tada juodu su Džeimsu – taip ji dar nedrįso jo vadinti net mintyse – priėjo lieptelį, ji sustojo ir atsisuko į jį. Jis buvo visai nepanašus į dėstytoją, labiau į paauglį, drovus ir nekantraujantis, trokštantis paimti ją už rankos.

O Džeimsas? Ką jis galvojo? Niekada jai to neatskleis, neprisipažins nė pats sau: per pirmą paskaitą jos net nepastebėjo. Pasakodamas apie Rojų Rodžersą, Džiną Otrį ir Džoną Veiną žiūrėjo tiesiai į Meriliną, ilgai žiūrėjo į ją, bet jai užėjus į jo kabinetą neatpažino. Jos veidas buvo tik vienas iš daugybės dailių blyškių, vienas nuo kito nesiskiriančių veidų, ir nors pats to iki galo nesuvokė, tai buvo pirmoji priežastis, dėl kurios ją pamilo: ji visiškai paskęsdavo tarp kitų, atrodė absoliučiai savo vietoje.

Per antrą paskaitą Merilina visą laiką prisiminė jo odos kvapą, švarų ir aštroką kaip oras audrai pasibaigus, ir juto jo rankas ant kūno, net jos pačios delnai sušilo. Stebėjo jį pro pirštus: kaip rodomosios lazdelės galu bilsnoja į tribūną, sprigtu verčia užrašų lapą. Matė, kad jis žiūri visur, tik ne į ją. Pasibaigus paskaitai ji čiupinėjosi savo vietoje, iš lėto susidėjo popierius į aplanką, įsikišo pieštuką į kišenę. Į kitas paskaitas skubantys kurso draugai spraudėsi pro ją į tarpą tarp suolų, kliūdami už jos portfeliais. Tribūnoje Džeimsas susidėjo užrašus, nusivalė rankas, ant lentos krašto padėjo

kreidą. Nepakėlė akių, kai ji susikrovė knygas, nei kai pasikišusi jas po pažastimi pasuko link durų. Tada, kaip tik tą akimirką, kai jos ranka palietė rankeną, pašaukė: „Minutėlę, panele Volker“, – ir kažkas joje suspurdėjo.

Auditorija jau buvo tuščia ir Merilina virpėdama atsišliejo į sieną, o Džeimsas užsegęs portfelį laiptais nusileido nuo pakylos. Įsikibusi į durų rankeną sau už nugaros ji laikėsi, kad nenugriūtų. Tačiau priėjęs prie jos jis nesišypsojo. „Panele Volker“, – ištarė vėl giliai įtraukęs oro, ji susivokė taip pat nesišypsanti.

Jis jos mokytojas, priminė sau Merilina. O ji jo studentė. Kaip mokytojas, jis turėtų jaustis pasinaudojęs savo padėtimi, jeigu jie... jis nuleido akis ir knebinėjo savo portfelio rankeną... jeigu jie nutartų pratęsti kokius nors jų tarpusavio santykius. Džeimsas nežiūrėjo į Meriliną, tačiau ji to nematė. Pati stovėjo nudelbusi žvilgsnį į savo kojas, į nutrintas batų nosis.

Merilina pamėgino nuryti gniutulą gerklėje, tačiau nepavyko. Visą dėmesį ji sukaupė į pilkus įdrėskimus juodoje odoje ir drąsino save mąstydama apie motiną, visas tas užuominas apie jaunuolį iš Harvardo. *Tu čia ne tam, kad susirastum vyrą*, – pasakė sau Merilina. – *Tu čia atvykai norėdama pasiekti šį tą daugiau*. Bet ne pyktis, kurio tikėjosi, o begalinis skausmas užgniaužė gerklę.

„Suprantu“, – galiausiai ištarė ji.

Kitą dieną Merilina atėjo į katedrą Džeimso budėjimo valandomis ir pranešė išsibraukusi iš jo kurso klausytojų sąrašo. Po savaitės jie tapo meilužiais.

Visą rudenį juodu praleido drauge. Džeimsas pasižymėjo tokiu rimtumu ir santūrumu kaip joks kitas iki šiol jos sutiktas vyras. Atrodė, į viską jis žiūri atidžiau, apgalvoja geriau, laikosi nuo visko atokiau per pusę žingsnio. Tik kai jie susitikdavo jo butuke Kembridže, santūrumas išnykdavo, o aistra užgniaužda vo jai kvapą. Po visko ji susirangydavo lovoje ir glostydavo nuo prakaito sulipusius jo plaukus. Tomis popietės valandomis jis atrodydavo ramus ir patenkintas, Merilinai patiko galvoti, kad ji vienintelė padeda jam taip pasijusti. Juodu gulėdavo taip, snausdami ir sapnuodami, iki pat šeštos valandos. Tada Merilina vėl per galvą užsimaudavo suknelę, o Džeimsas užsisagstydavo marškinius ir susišukuodavo plaukus. Jo kuodas styrodavo ant pakaušio, bet ji niekada apie tai neužsiminė, mėgaudamasi šia mažute užuomina apie tą jo esybės pusę, kurią tik jai vienai buvo lemta matyti. Paprasčiausiai pabučiuodavo jį ir išskubėdavo vakarinei registracijai bendrabutyje. Pats Džeimsas ėmė pamiršti apie tą savo kuodą, Merilinai išėjus jis retai kada prisimindavo pasižiūrėti į veidrodį. Kiekvienas jos bučinys, kiekvienas kartas, kai ji prisiglausdavo jam ištiesus rankas, buvo stebuklingas. Jis visada jausdavosi jos labai laukiamas, it namuose, kaip niekada anksčiau per visą gyvenimą.

Džeimsas buvo gimęs Amerikos žemėje ir niekada nė kojos iš čia neiškėlė, bet nesijautė kaip namie. Jo tėvas į Kaliforniją atvyko svetimu vardu, apsimetęs sūnumi kaimyno, kuris emigravo prieš kelerius metus. Amerika buvo tikras tautų katilas, tačiau baimindamasis, kad lydinys įgauna

kiek per ryškų geltoną atspalvį, Kongresas uždraudė atvykti emigrantams iš Kinijos. Įvažiuoti galėjo tik Valstijose jau gyvenančių kinų vaikai. Taigi Džeimso tėvas pasivadino kaimyno sūnaus, kuris prieš metus buvo nuskendęs upėje, vardu ir atvyko į San Fransiską aplankyti „tėvo“. Tokia buvo kone kiekvieno kinų emigranto, atvykusio į Ameriką nuo Česterio Alano Arturo* valdymo laikų iki Antrojo pasaulinio karo, istorija. Kol airiai, vokiečiai ir švedai būriais lipo į garlaivius ir mojavo išvydę blyškiai žalsvą Laisvės statulos deglą, *kuliai* turėjo rasti būdą, kaip patekti į kraštą, kuriame visi žmonės lygūs. Tie, kuriems pavykdavo, keliaudavo aplankyti Kinijoje likusių savo žmonų, o grįžę atšvęsdavo dar vieno sūnaus gimimą. Likę Kinijos kaimuose pasivadindavo tų mitinių sūnų vardais ir leisdavosi į ilgą kelionę per vandenyną. Jei norvegai, italai ir Rusijos žydai iš Elio salos garlaiviais plaukdavo į Manhataną, o tada keliais ir geležinkeliais paplisdavo po Kanzasą, Nebraską ir Minesotą, tai kinai, prasibrovę į Kaliforniją, dažniausiai ten ir pasilikdavo. Kinų kvartaluose įsikūrusių *popierinių sūnų* gyvenimas būdavo trapus ir lengvai prarandamas. Jų visų vardai buvo netikri. Jie visi tikėjosi, kad jų neišaiškins ir neišsiųs namo. Visi laikėsi drauge, stengdamiesi neišsišokti.

Tačiau Džeimso tėvai vienoje vietoje nepasiliko. 1938 metais, kai Džeimsui buvo šešeri, tėvas gavo laišką nuo savo „popierinio brolio“, kuris prasidėjus Didžiajai depresijai iškeliavo į Rytus ieškoti darbo. „Brolis“ rašė gavęs vietą nedidelėje

* *Chester A. Arthur* (1829–1886) – 21-asis Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas.

internatinėje mokykloje Ajovos valstijoje: reikia prižiūrėti aplinką ir dirbti smulkius remonto darbus. Bet dabar, susirgus jo tikrajai (ne popierinei) motinai, jis grįžtąs į Kiniją, o darbdaviai teiraujasi, gal jis turįs patikimų taip pat gerai dirbti sugebančių draugų. Jiems patinka kinai, buvo rašoma laiške, jie mus laiko ramiais, darbščiais ir tvarkingais. Tai puikus darbas, o ir mokykla ypatinga. Mokyklos virtuvėje galbūt atsiras darbo ir jo žmonai. Ar jam būtų įdomu?

Kinų kalba skaityti Džeimsas nemokėjo, bet visą gyvenimą mintyse nešiojosi paskutinę laiško pastraipą, tėvų dėmesį taip patraukusius kaligrafiškus rašaliniu parkeriu išraitytus rašmenis. Darbuotojų vaikams, rašė „brolis“, suteikiamos išskirtinės sąlygos. Įveikę stojamąjį egzaminą, mokyklą jie gali lankyti veltui.

Darbų trūko, visi buvo alkani, tačiau kaip tik dėl šios pastraipos Li šeima pardavė baldus ir su dviem lagaminais išvyko į kitą šalies kraštą. Prireikė keturių dienų ir penkiskart persėsti vis į kitą *Greyhound* autobusą. Pagaliau pasiekė Ajovą ir Džeimso „dėdė“ priglaudė juos savo bute. Džeimsas prisiminė tik to vyro dantis, kurie buvo dar kreivesni net už jo tėvo, vienas augo skersai tarsi ryžis, laukiantis, kada bus ištrauktas. Kitą dieną tėvas apsivilko savo geriausius marškinius, užsisagstė iki pat apykaklės ir su draugu nuėjo į privačią Loido vidurinę mokyklą. Iki popietės reikalas buvo išspręstas: darbą jis turėjo pradėti ateinančią savaitę. Kitą rytą Džeimso motina apsivilko savo geriausią suknelę ir su tėvu nuėjo į mokyklą. Tą vakarą abu namo parsinešė

po tamsiai mėlyną uniformą su naujais angliškais vardais: *Henris. Vendė.*

Po kelių savaičių tėvai nuvedė Džeimsą į Loido vidurinę mokyklą laikyti stojamojo egzamino. Vyras su dideliais baltais medvilnę primenančiais ūsais nusivedė jį į tuščią kabinetą, įteikė jam brošiūrą ir geltoną pieštuką. Žvelgdamas iš perspektyvos Džeimsas suprato: išties puikus sumanymas – koks šešiametis galėtų perskaityti egzamino užduotis, juo labiau į jas atsakyti? Gal mokytojos sūnus, jeigu ji būtų jį to mokiusi. Bet tikrai ne sargo sūnus, tikrai ne valgyklos darbuotojos sūnus, tikrai ne ūkvedžio sūnus. *Kvadratinės žaidimų aikštelės kraštinė yra keturiasdešimties pėdų pločio. Kokio ilgio tvoros reikės tai aikštelei aptverti? Kada buvo atrasta Amerika? Kuris iš šių žodžių yra daiktavardis? Štai figūrų seka. Kuri figūra ją pratęstų?* Mums labai gaila, galėtų pranešti direktorius. Jūsų sūnus testo neišlaikė. Jis neatitinka akademinių Loido vidurinės mokyklos reikalavimų. Ir nieko nereikėtų mokyti.

Tačiau Džeimsas žinojo atsakymus. Jis perskaitydavo visus laikraščius, kurie tik patekdavo jam į rankas, ir visas knygas, kokias tik tėvas nupirkdavo per bibliotekos knygų išpardavimą po penkis centus už maišą. *Šimto šešiasdešimt pėdų,* – parašė jis. *1492 metais. Automobilis. Apskritimas.* Baigęs testą jis padėjo pieštuką į griovelį suolo viršuje. Ūsuotasis vyras akis pakėlė dar po dvidešimt minučių. „Jau pabaigei? – paklausė. – Tu toks tylus, vaike.“ Paėmęs brošiūrą ir pieštuką jis nuvedė Džeimsą atgal į virtuvę, kurioje dirbo

jo motina. „Patikrinsiu atsakymus ir kitą savaitę pranešiu rezultatus“, – pasakė jis, tačiau Džeimsas jau žinojo, kad išlaikė.

Rugsėjo mėnesį prasidėjus mokslo metams į mokyklą jis su tėvu atvažiavo fordo sunkvežimiu, kurį remonto darbams naujajam darbuotojui buvo paskolinusi mokykla. „Tu pirmas azijietis berniukas, lankantis Loido vidurinę mokyklą, – priminė jam tėvas. – Būk visiems geras pavyzdys.“ Tą pirmąjį rytą, kai Džeimsas įsliuogė į suolą, šalia sėdinti mergaitė paklausė: „Kas nutiko tavo akims?“ Tik išgirdęs pasibaisėjimą mokytojos, šaukiančios „Širle Bairon!“, balse jis suprato, kad turėjo susigėsti; kai tai nutiko kitą kartą, Džeimsas jau buvo mokytas ir kaipmat nuraudo. Kiekvieną tos pirmos savaitės dieną per kiekvieną pamoką vis kiti mokiniai jį apžiūrinėjo. Iš kur šis berniukas atvykęs? Jis turėjo kuprinę ir Loido vidurinės mokyklos uniformą. Tačiau negyveno mokykloje kaip visi kiti ir atrodė visai kitaip. Retkarčiais jo tėvą iškviesdavo į mokyklą sutepti girgždančio lango, pakeisti elektros lemputės, išvalyti ko nors palieto. Susigūžęs paskutinėje eilėje Džeimsas matydavo, kaip klasės draugai žvelgia čia į tėvą, čia į jį, ir žinojo, jog įtaria. Jis sulįsdavo į knygą, prisiplodavo taip arti, kad kone nosimi liesdavo puslapį, ir laukdavo, kol tėvas išeis iš klasės. Pasibaigus pirmam mėnesiui paprašė tėvų leidimo savarankiškai eiti į mokyklą. Būdamas vienas galėdavo apsimesti esąs toks kaip kiti mokiniai. Galėdavo apsimesti, kad su uniforma yra panašus į visus.

Loido vidurinėje mokykloje jis praleido dvylika metų, bet taip niekada ir nepasijuto pritapęs. Atrodė, jog čia visi

kokio nors piligrimo, senatoriaus arba Rokfelerio palikuonys, o kai per pamoką užduodavo piešti šeimos medį, užuot piešęs sudėtingą savo šeimos schemą, verčiau apsimesdavo pamiršęs atlikti užduotį. *Tik nieko neklausinėkite*, – tyliai meldėsi jis, mokytojui raitant mažą raudoną nulį prie jo pavardės. Džeimsas pats susidarė amerikietiškosios kultūros tyrinėjimo programą: klausėsi radijo, skaitė komiksus, taupė kišenpinigius kinui, mokėsi naujų stalo žaidimų taisykles – na, jeigu kas nors paklaustų: *Ei, ar girdėjai vakar Redą Skeltoną?* arba *Gal sumetam „Monopolį“?* Nors niekas niekada neklausdavo. Paaugęs nesilankydavo nei sporto komandos palaikymo vakarėliuose, nei šokių vakaruose. Geriausiu atveju mergaitės koridoriuje jam tyliai šyptelėdavo; blogiausiu – spoksodavo praeinant, o pasukęs už kampo išgirsdavo jų kikenimą. Baigus mokyklą metraštyje be privalomo portreto tebuvo dar viena jo nuotrauka: iš susirinkimo sveikinant prezidentą Trumaną, kur Džeimso galva kyšo iš už klasės iždininko ir mergaitės, vėliau ištekėsiančios už Belgijos princo. Ausys, iš tikrųjų rausvos, nuotraukoje atrodė tamsiai, nenatūraliai pilkos, o burna kiek pražiota, tarsi jis būtų sugautas nusikaltimo vietoje. Džeimsas tikėjosi, kad koledže bus kitaip. Vis dėlto po septynerių metų Harvarde – keturių bakalauro ir dar trejų vėlesnių studijų – niekas nepasikeitė. Nė pats nesuprasdamas kodėl jis tyrinėjo patį amerikietiškiausią reiškinį, kokį tik galėjo rasti – kaubojų fenomeną, tačiau niekada nekalbėdavo apie savo tėvus, apie šeimą. Vis dar teturėjo vos kelis pažįstamus, bet nė vieno draugo.

Vis dar savo vietoje jautėsi taip, tarsi bet kuriuo metu kas nors galėtų jį pastebėti ir liepti išeiti.

Taigi tą 1957 metų rugsėjį, kai palinkusi per stalą jį pabučiavo Merilina, toji gražuolė medaus spalvos plaukais, kai ji atėjo į jo glėbį, o paskui ir į lovą, jis sunkiai galėjo tuo patikėti. Tą pirmąją drauge jų praleistą popietę jo mažyčiame butuke baltomis sienomis Džeimsas negalėjo atsistebėti, kaip puikiai prie jo dera jos kūnas: jos nosis tobulai įsitaiso duobutėje jam tarp raktikaulių, o skruosto linija nepriekaištingai atitinka jo kaklo linkį. Tarsi jie būtų dvi vieno kūno pusės. Jis tyrinėjo ją kaip skulptorius: pirštais braukė per klubų ir kulkšnių kontūrus, pačiais galais glostė odą. Mylintis jos plaukai atgydavo. Patamsėdavo, javų geltonumas virsdavo gintaru. Jie painiodavosi ir garbanodavosi tarsi jauni paparčių ūgliai. Džeimsą stulbino mintis, kad kam nors gali daryti tokį poveikį. Merilinai snaudžiant jo glėbyje, jos plaukai pamažu nurimdavo, o pabudus vėl pasklisdavo įprastomis bangomis. Nerūpestingas jos juokas kibirkščiuodavo baltame tuščiame kambarėlyje, be perstojo čiauškėdama ji plasnodavo rankomis, kol galiausiai jis sugriebdavo jas, tada jos, ramios ir šiltos, gulėdavo jo delnuose lyg besiilsintys paukščiai, kol ji vėl priglausdavo jį prie savęs. Atrodė, Amerika priima jį į save. Tai buvo pernelyg didelė sėkmė. Džeimsas su baime laukė dienos, kai visata pastebės padariusi klaidą ir atims Meriliną. Arba ji pati staiga suvoks savo klaidą ir dings iš jo gyvenimo taip pat netikėtai, kaip jame atsirado. Po kurio laiko toji baimė taip pat virto įprasta būsena.

Jis ėmėsi nedidelių pokyčių, kurie, jo galva, turėjo jai patikti: pasikirpo plaukus, o kai pamačiusi mėlynai ir baltai dryžuotais marškiniais su apykakle vilkintį praeivį garsiai juo pasigrožėjo – nusipirko tokius pat. (Atkaklus kuodas vis dar styrojo ant pakaušio; po kelerių metų jį paveldės ir Neitas su Hana.) Vieną šeštadienį, Merilinai pasiūlius, jie nusipirko du galonus gelsvų dažų, sustūmė baldus į kambario vidurį ir išklojo parketą apsauginiais patiesalais. Nudažius vieną pusę, paskui kitą, kambarys nušvito, tarsi saulės lopiniai būtų pasklidę sienomis. Kai viskas buvo nudažyta, juodu atidarė visus langus ir susirangė ant lovos kambario viduryje. Butukas buvo toks mažas, kad sustumti baldai stovėjo vos per porą pėdų nuo sienų, tačiau iš visų pusių apsuptas savo rašomojo stalo ir kėdžių, fotelio ir tualetinio staliuko Džeimsas jautėsi taip, lyg jie būtų saloje arba plūduriuotų jūroje. Merilina gulėjo įsitaisiusi jam ant peties, jis pabučiavo ją, tada ji apsivijo rankomis jam kaklą, o jos kūnas pakilo pasitikdamas. Kaskart tai būdavo dar vienas mažytis stebuklas.

Tą popietę šiek tiek vėliau, pabudęs jau temstant, Džeimsas pastebėjo mažą geltoną taškelį ant Merilinos kojos nykščio galiuko. Truputį paieškojęs rado vietą ir ant sienos netoli kojūgalio, kur jos koja buvo prisilietusi jiems mylintis: dešimties centų monetos dydžio nutrintų dažų dėmelę. Merilinai jis nieko nesakė, tik kai vakare vėl stumdė baldus prie sienų, paslėpė tą dėmę tualetiniu staliuku. Kaskart pažvelgęs į jį jausdavosi patenkintas, tarsi per pušinius stalčius ir savo

sulankstytus drabužius būtų galėjęs kiaurai matyti žymę, jos kūno paliktą jo teritorijoje.

Per Padėkos dieną Merilina nusprendė negrįžti namo į Virdžiniją. Sau pačiai ir Džeimsui pasakė, kad tokioms trumpoms atostogoms kelionė pernelyg tolima, bet iš tikrųjų dėl to, jog motina ir vėl klausinės apie jos *perspektyvas*, o šįkart ji nežinojo, ką atsakyti. Užtai mažutėje Džeimso virtuvėlėje stenografavimo bloknoto didumo troškintuve ji iškepė vištą, kubeliais supjaustytų bulvių ir nuluptų batatų: paruošė miniatiūrinį Padėkos dienos patiekalą. Džeimsas, kuris niekada pats sau neruošė maisto, o maitinosi mėsainiais iš *Charlie's Kitchen* ir angliškais keksiukais iš *Hayes-Bickford*, susižavėjęs ją stebėjo. Apšlaksčiusi vištą Merilina maištingai pažvelgė į jį, uždarė orkaitę ir nusitraukė nuo rankų virtuvines pirštines.

„Mano mama yra namų ekonomikos mokytoja, – paaiškino ji. – Betė Kroker – jos asmeninė deivė." Merilina pirmą kartą prakalbo jam apie savo mamą. Jos žodžiai skambėjo it paslaptis, dalykas, apie kurį ji niekam nepasakoja, o dabar apgalvotai, su pasitikėjimu atskleidė jam.

Džeimsas jautėsi turįs atsilyginti už šią jam suteiktą privilegiją, tokią asmenišką dovaną. Kartą probėgšmais užsiminė, jog jo tėvai dirbo mokykloje, bet nieko daugiau nepasakojo vildamasis, kad ji pamanys – jie *mokytojai.* Jis nepasakojo jai apie mokyklos virtuvę, kuri atrodė tarsi milžinų žemė, prikrauta didžiulių pakuočių: pusės mylios aliuminio folijos ritinių, majonezo stiklainių, kuriuose būtų galėjusi tilpti

jo galva. Motina buvo atsakinga už to pasaulio padalijimą: melionų pjaustymą žaidžiamojo kauliuko dydžio kubeliais, sviesto smulkinimą mažais gabalėliais ir dėjimą ant lėkščių šalia bandelės. Jis niekam nepasakojo, kaip kitos virtuvės darbuotojos šnairuodavo į jo motiną, kai ši, užuot išmetusi, maisto likučius susivyniodavo ir nešdavosi namo; namuose orkaitėje juos pasišildydavo, o tėvai tuo metu klausinėdavo: *Ko šiandien mokeisi per geografijos pamoką? Kokius uždavinius sprendei per matematiką?* O jis atsakydavo: *Alabamos sostinė yra Montgomeris. Pirminiai skaičiai turi tik du daugiklius.* Tėvai nesuprasdavo jo atsakymų, tačiau linksėdavo patenkinti, kad Džeimsas mokosi tokių dalykų, kokių jie nežino. Jiems kalbantis jis trupindavo krekerius į salierų sriubą arba lupdavo prie sumuštinio su sūriu prilipusį sviestinį popierių, kartkartėmis nutildavo nebesuprasdamas, ar atsiskaito už savo mokslus, ar už visą mokykloje praleistą dieną. Penktoje klasėje Džeimsas nustojo kalbėtis su tėvais gimtąja kalba – bijojo akcentu sugadinti savo anglišką tartį; gerokai anksčiau jis apskritai buvo liovęsis kalbėtis su savo tėvais mokykloje. Bijojo apie tai prisipažinti Merilinai, bijojo, kad išgirdusi jo prisipažinimą ji pradės žvelgti į jį taip, kaip visą gyvenimą jis pats žvelgė į save: kaip į išbadėjusį atstumtąjį, mintantį atliekomis, atmintinai kalantį savo vaidmenį ir bandantį praslysti. Apsimetėlį. Bijojo, kad ji jau niekada nebegalės pažvelgti į jį kitaip.

„Abu mano tėvai mirę, – pasakė. – Mirė vos man pradėjus studijuoti koledže.“ Motina pasimirė antraisiais metais,

smegenyse išvešėjus augliui. Tėvas iškeliavo po pusmečio. Plaučių uždegimo komplikacija, pareiškė gydytojas, bet Džeimsas žinojo: tėvas tiesiog nenorėjo gyventi vienas.

Merilina nieko nepasakė, tik abiem rankomis suėmė jam veidą, ir Džeimsas pajuto nuo orkaitės švelniuose jos delnuose dar likusią šilumą. Lietė vos akimirką – tuoj suskambo laikmatis ir ji vėl nusigręžė į orkaitę, tačiau spėjo sušildyti jį visą. Jis prisiminė savo motinos rankas – nusideginus virykle likusius randus, nuospaudas nuo puodų šveitimo – ir troško priglausti lūpas prie tų švelnių įdubimų, kuriuose kirtosi Merilinos gyvenimo ir meilės linijos. Pasižadėjo niekada neleisti šioms rankoms sudiržti. Merilinai traukiant iš orkaitės blizgančią bronzos spalvos vištą jį sužavėjo jos miklumas. Buvo nuostabu stebėti, kaip jos rankose tirštėja padažas, kaip po jos šakute bulvės virsta kone medvilnės pūkais. Iš visų jo gyvenime regėtų dalykų tai labiausiai priminė magiją. Po kelių mėnesių susituokę jie sudarys sandorį: paleisti praeitį, liautis klausinėjus, nuo tos dienos žvelgti tik į priekį, niekada atgal.

Tą pavasarį Merilina galvojo apie trečiuosius studijų metus; Džeimso doktorantūra ėjo į pabaigą, jis vis dar laukė, ar jį priims į Istorijos katedrą. Buvo laisva vieta, jis pateikė dokumentus ir katedros vedėjas profesorius Karlsonas leido suprasti, kad jis visa galva lenkia kitus savo kurso studentus. Retkarčiais jis nuvykdavo į pokalbį dėl darbo ir kitur: Niu Heivene, Providense – dėl viso pikto. Tačiau giliai širdyje buvo tikras, jog gaus dabą Harvarde.

„Karlsonas leido suprasti, kad būsiu priimtas“, – sakydavo jis Merilinai kaskart, kai iškildavo šis klausimas. Merilina linktelėdavo ir pabučiuodavo jį stengdamasi negalvoti, kas nutiks jai kitais metais, kai baigusi studijas išvyks į medicinos mokyklą velniai žino kur. Buvo įsitikinusi, kad Harvardas ne jos nosiai. Kolumbijos universitetas. Džono Hopkinso universitetas. Stanfordas. Bet kuris toliau nuo čia.

Tačiau balandį nutiko du dalykai, kurių nė vienas jų nesitikėjo: profesorius Karlsonas pranešė Džeimsui labai labai apgailestaujantis, kad turi jį nuvilti, tačiau laisvą vietą skyręs jo kurso draugui Viljamui Makfersonui, o Džeimsas, be abejo, rasiąs ką pasirinkti ir kitur. „Ar tau paaiškino kodėl?“ – pasiteiravo Merilina ir Džeimsas atsakė: „Jų nuomone, nesu *tinkamas* katedrai“, – ir ji daugiau niekada jo apie tai neklausinėjo. Po keturių dienų trenkė dar didesnė staigmena: Merilina laukėsi.

Taigi negavęs darbo Harvarde, vargano Midlvudo koledžo pasiūlymą Džeimsas galiausiai priėmė su palengvėjimu. Iš Bostono atsidūrė mažyčiame Ohajo valstijos miestelyje. O Merilina studijas medicinos mokykloje pakeitė santuoka. Ne visai taip, kaip jie tikėjosi.

„Kūdikis, – vis kartojo Merilina. – Mūsų kūdikis. Taip kur kas geriau.“ Kai juodu susituokė, Merilina laukėsi dar tik tris mėnesius ir nieko nebuvo matyti. Sau pasakė: *Galėsi sugrįžti ir užbaigti paskutinius mokslo metus, kai vaikelis paaugs.* Praeis beveik aštuoneri metai, kai grįžti mokytis vėl atrodys įmanoma ir įveikiama, bet Merilina to dar nežinojo.

Neapibrėžtam laikui nutraukusi studijas ji išėjo iš dekano kabineto tvirtai tikėdama, kad viskas, apie ką svajojo – medicinos mokykla, mediko profesija ir naujas reikšmingas gyvenimas – ramiai lauks jos sugrįžtant tarsi gerai išauklėtas šuo savo šeimininko. Tačiau prisėdus bendrabučio vestibiulyje prie telefono staliuko ir diktuojant tarpmiestinių pokalbių operatorei motinos numerį jos balsas drebėjo tariant kiekvieną skaičių. Kai motinos balsas pagaliau pasigirdo ragelyje, Merilina net pamiršo pasisveikinti. Iškart išpyškino: „Aš išteku. Birželį."

Mama patylėjo. „Kas jis?"

„Jo vardas Džeimsas Li."

„Studentas?"

Merilinos veidas sušvelnėjo.

„Ką tik baigė doktorantūros studijas. Amerikos istorijos. – Truputį padvejojusi nusprendė, kad pakaks ir pusės tiesos. – Harvardas svarsto nuo rudens priimti jį į darbą."

„Vadinasi, profesorius. – Motinos balsas akimirksniu pagyvėjo. – Labai dėl tavęs džiaugiuosi, brangute. Laukiu nesulaukiu, kada su juo susipažinsiu."

Meriliną užplūdo palengvėjimas. Mama nenusiminė, kad ji nebaigė mokslų, o ir kodėl turėjo nusiminti? Argi nesitikėjo, kad dukra sutiks nuostabų vaikiną iš Harvardo? Ji perskaitė informaciją iš lapelio: penktadienį, birželio 13 dieną, pusę dvyliktos pas taikos teisėją, vėliau – pietūs *Parker House* viešbučio restorane. „Pokylis nedidelis. Tik mudu, tu, ir keli mūsų draugai. Abu Džeimso tėvai jau mirę."

„Li, – garsiai svarstė motina, – įdomu, ar giminiuojasi su kuo nors iš mūsų pažįstamų?“

Staiga Merilina suvokė, kaip jos mama viską įsivaizduoja. Juk 1958-ieji, Virdžinijoje, šalies viduryje, jų vestuvės bus tikras akibrokštas. Netgi Bostone ji kartais išvysdavo nepritariančių praeivių žvilgsnių. Nors jos plaukai nebebuvo baltytėlaičiai kaip vaikystėje, tačiau dar gana šviesūs ir traukė akį jai palinkus prie varno juodumo Džeimso galvos kino teatre, ant parko suoliuko arba prie Valdorfo kavinės prekystalio. Nuo laiptų sklisdavo Redklifo mergaičių kikenimas, kol kuri nors iš jų lūkuriuodavo telefono, o kitos, susispietusios koridoriuje prie veidrodžio, pudruodavosi nosytes. Vos prieš savaitę, nugirdusi apie Merilinos vestuves, viena buvo užsukusi pas ją „pasižiūrėti, ar tai tiesa“.

Suspaudusi ragelį Merilina priglaudė delną prie pilvo ir paplonino balsą. „Nežinau, mama, – atsakė. – Galėsi paklausti, kai susipažinsite.“

Taigi jos motina atvyko iš Virdžinijos, pirmą kartą palikusi savo namus. Džeimsas buvo prieš kelias valandas gavęs diplomą, stovėdama su juo stotyje ir laukdama motinos traukinio Merilina tikino save: ji atvyktų net ir viską žinodama. Išlipusi ant platformos ir pamačiusi Meriliną mama pražydo šypsena – spontaniška, išdidžia – ir tą akimirką Merilina ja nuoširdžiai patikėjo. *Na žinoma, kad būtų atvykusi.* Bet toji šypsena blykstelėjo ir užgeso tarsi žaibo blyksnis. Žvelgdama čia į drūtą šviesiaplaukę merginą jos dukrai iš kairės, čia į liesą azijietį iš dešinės ji ieškojo to išreklamuoto

Džeimso, tačiau niekur nematė. Galiausiai susivokė. Dar po kelių akimirkų paspaudė Džeimsui ranką, pasakė neva jai be galo malonu su juo susipažinti ir leido paimti krepšį.

Tą vakarą Merilina su motina vakarieniavo dviese ir ši iki pat deserto apie Džeimsą nė žodžiu neužsiminė. Merilina nujautė motinos klausimą: *Kodėl tu jį myli?* – ir jo laukdama drąsino save. Tačiau mama to nepaklausė, žodžio *meilė* apskritai nepaminėjo. Tiesiog nurijo pyrago kąsnį ir per stalą atidžiai pažvelgė į dukterį. „Ar tu tikra, kad jam ne žaliosios kortos reikia?“ – pasiteiravo.

Merilina nepajėgė pakelti į ją akių. Spoksojo į motinos rankas, dėmėtas, nors ji visada mūvėdavo pirštines ir tepdavosi citrinomis kvepiančiu losjonu, į tarp pirštų suspaustą šakutę, prie jos prilipusį trupinį. Raukšlelė įsirėžė motinai tarp antakių, tarsi kas būtų brūkštelėjęs peiliu per kaktą. Po daugelio metų Hana pastebės lygiai tokį pat didžiulio susirūpinimo ženklą savo motinos kaktoje, nors ir nesupras jo priežasties, o Merilina niekada nepripažins nė menkiausio panašumo. „Jis gimęs Kalifornijoje, mama“, – atsakė ji, tada motina nusuko žvilgsnį ir servetėle nusišluostė lūpas, palikdama ant drobės dvi raudonas dėmes.

Vestuvių rytą jiems laukiant teismo rūmuose, Merilinos motina be perstojo knebinėjo savo rankinės sagtį. Jaudindamiesi dėl eismo spūsčių, ar bus vietos automobilių aikštelėje, bijodami praleisti savo eilę pas taikos teisėją, jie atvyko beveik valandą anksčiau. Džeimsas vilkėjo naują kostiumą ir vis plekšnojo kišenę ant krūtinės, per tamsiai mėlynos

vilnos medžiagą tikrino žiedus. Matydama tokį baikštų ir susijaudinusį Merilina troško pabučiuoti jį čia pat, visiems matant. Po dvidešimt penkių minučių ji taps jo žmona. O tada priėjo motina ir it replėmis suėmė jai už alkūnės.

„Eime, tau reikia pasidažyti lūpas“, – tarė stumtelėdama link moterų tualeto.

Turėjo žinoti, kad taip nutiks. Visą rytą mama buvo viskuo nepatenkinta. Merilinos suknelė ne balta, o kreminė. Nepanaši į vestuvinę, pernelyg paprasta, tokią galėtų vilkėti nebent *slaugė*. Ji niekaip negalėjo suprasti, kodėl Merilina nesituokia bažnyčioje. Juk aplinkui jų daugybė. Bostone jai nepatiko oras: kodėl birželio mėnesį čia taip pilka? Saulutės – ne vestuvių gėlės, kodėl ne rožės? Ir kodėl ji taip *skuba*, kodėl reikia tuoktis dabar, kodėl negalima truputį palūkėti?

Būtų buvę lengviau susitaikyti su užgauliojimais. Būtų buvę lengviau, jeigu ji būtų tiesiai įžeidusi Džeimsą, pasakiusi, kad jis per žemo ūgio, neturi turto arba yra per mažai gyvenime pasiekęs. Bet motina vis kartojo ir kartojo: „Taip negerai, Merilina. Taip negerai.“ Tas neįvardytas *taip* liko kabėti ore.

Merilina apsimetė negirdinti ir išsitraukė lūpdažį iš rankinės.

„Tu apsigalvosi, – nesiliovė motina. – Vėliau gailėsiesi.“

Merilina atsuko dangtelį ir pasilenkė arčiau veidrodžio, o nevilties apimta motina staiga čiupo ją už pečių. Atrodė išsigandusi, tarsi Merilina bėgtų uolos pakraščiu.

„Tu pagalvok apie savo vaikus, – perspėjo ji. – Kur jūs gyvensite? Juk niekur nepritapsite. Gailėsiesi visą likusį gyvenimą.“

„Liaukis! – suriko Merilina ir trenkė kumščiu į kriauklės kraštą. – Tai mano gyvenimas, mama! Mano.“

Ji išsilaisvino, lūpų dažai nuskrido ir nusiritę grindimis įstrigo tarp plytelių. Ant motinos suknelės rankovės liko ilgas raudonas dryžis. Netarusi daugiau nė žodžio Merilina atidarė tualeto duris ir paliko motiną vieną.

Koridoriuje Džeimsas nerimastingai pažvelgė į būsimąją žmoną. „Kas atsitiko?“ – sumurmėjo palinkęs arčiau. Merilina papurtė galvą ir juokdamasi greitakalbe sušnabždėjo: „Ak, mano mama įsitikinusi, kad turėčiau tekėti už panašesnio į save.“ Tada suėmusi už atlapų prisitraukė jį ir pabučiavo. Kokia nesąmonė, pagalvojo. Tai taip akivaizdu, nereikia nė sakyti.

Vos prieš kelias dienas už šimtų mylių nuo čia susituokė kita pora – baltasis vyras ir juodaodė moteris, nutarę pasirinkti pačią tinkamiausią – Lavingų* – pavardę. Po keturių mėnesių Virdžinijoje jie bus suimti ir teismas jiems primins: Visagalis Dievas nėra numatęs, kad baltieji, juodieji, geltonieji ir raudonieji maišytųsi tarpusavyje, neturi būti jokių *negrynakraujų piliečių* ir nevalia *paminti rasinio pasididžiavimo.* Praeis ketveri metai, kol jie pasipriešins, ir dar ketveri, kol teismas pripažins jų teisę kurti šeimą, tačiau reikės dar daugybės metų, kad tą patį padarytų ir aplinkiniai. Kai kurie, tokie kaip Merilinos motina, to niekada nepripažins.

* Loving (angl.) – atsidavęs, mylintis.

Merilinai ir Džeimsui atsiplėšus vienam nuo kito, motina išėjo iš moterų tualeto ir tylėdama iš tolo juos stebėjo. Rankšluosčiu ant velenėlio ji ilgai šluostėsi rankovę, tačiau raudona žymė it senas kraujo pėdsakas vis tiek švietė šlapioje dėmėje. Nuvaliusi lūpdažį Džeimsui nuo viršutinės lūpos Merilina nusišypsojo, o jis vėl pasitapšnojo per kišenę ant krūtinės, tikrindamas žiedus. Motinai atrodė, kad Džeimsas sveikina pats save.

Vestuvės Merilinos atmintyje virto pabiromis skaidrėmis: plonytė balta plauko plonumo linija dvilęšiuose teisėjo akiniuose; gubojos pumpurėliai jos puokštėje; išrasojusi senos kambario draugės Sandros vyno taurė šiai sakant tostą. Po stalu Džeimso ranka jos delne ir keistas, neįprastas aukso žiedo vėsumas prie odos. O kitoje stalo pusėje – rūpestingai suraityti motinos plaukai, nupudruotas veidas ir sučiauptos lūpos, slepiančios kreivus priekinius dantis.

Tada Merilina paskutinį kartą matė savo motiną.

trečias skyrius

Iki pat laidotuvių dienos Merilina nė nepagalvojo apie paskutinį kartą, kai matys savo dukterį. Būtų galėjusi įsivaizduoti jausmingą it kine sceną prie mirties patalo: ji pati, žila, nusenusi ir patenkinta, su juodo satino pižamos švarkeliu, jau pasirengusi atsisveikinti su visais; Lidija, suaugusi ir pasitikinti savimi, puikiai tvardosi, iki to laiko jau tapusi gydytoja, ji laiko motiną už rankos ir yra visiškai rami didingo gyvenimo ir mirties ciklo akivaizdoje. Ir nors Merilina nepasirengusi to pripažinti, Lidijos veidą norėtų matyti paskutinį – ne Neito ar Hanos, netgi ne Džeimso, o dukters, apie kurią visada pagalvoja pirmiausia. Dabar paskutinis kartas, kai matė Lidiją, jau praeityje: jos nevilčiai, Džeimsas pareikalavo per laidotuves laikyti karstą uždengtą. Negalės dar kartą žvilgtelėti savo dukteriai į veidą, pastarąsias tris dienas kartojo tai Džeimsui, kartais piktai, kartais per aša-

ras. O Džeimsas niekaip nerado žodžių apsakyti, ką pamatė nuėjęs atpažinti Lidijos kūno: net išlikusią pusę jos veido nelabai teišsaugojo šaltas ežero vanduo, kita pusė jau buvo nuėsta. Nekreipdamas dėmesio į žmoną ir neatitraukdamas akių nuo užpakalinio vaizdo veidrodėlio jis atbulas išvairuoja automobilį į gatvę.

Kapinės vos už penkiolikos minučių kelio pėsčiomis nuo jų namų, tačiau jie vis tiek važiuoja. Kai įsuka į ežerą juosiančią pagrindinę gatvę, Merilina pakreipia galvą į kairę ir įsistebeilija, tarsi ką nors pastebėjusi ant švarku vilkinčio vyro peties. Ji nenori matyti prieplaukos, dabar jau vėl prišvartuotos irklinės valties ir paties į tolumą nusidriekusio ežero. Džeimsas laiko aklinai uždaręs automobilio langus, tačiau vėjas kedena pakrantės medžių lapus ir šiaušia vandens paviršių. Šitas ežeras bus čia amžinai: kaskart išvažiavę iš namų jį pamatys. Ant užpakalinės sėdynės įsitaisę Neitas su Hana galvoja tą patį: ar motina visą likusį gyvenimą važiuodama pro šalį nusuks galvą. Ežeras žiba saulėje lyg skardinis stogas ir Neitui ima ašaroti akys. Atrodo, kad šviesai nederėtų būti tokiai ryškiai, o dangui – tokiam mėlynam, todėl kai saulę uždengia debesys, o vandens sidabras virsta pilkuma, jam palengvėja.

Privažiavę kapines jie sustoja aikštelėje. Midlvudas didžiuojasi savo kapinių parku, kuris drauge yra ir laidojimo vieta, ir botanikos sodas su vingiuotais takais ir nedideliais žalvariniais žymekliais su augalų pavadinimais. Neitas prisimena mokyklos išvykas su piešimo sąsiuviniais ir planeliais

rankose; kartą mokytojas pažadėjo skirti papildomai dešimt balų tam, kuris surinks daugiausia skirtingų lapų. Tą dieną taip pat vyko laidotuvės, Tomis Ridas pirštų galais nutipeno tarp sulankstomųjų kėdžių eilių prie amerikinio lauramedžio ir viduryje atsisveikinimo kalbos nusiskynė lapą nuo apatinės šakos. To nepastebėjęs ponas Reksfordas pagyrė Tomį, kuris vienintelis rado *Sassafras albidum*, o autobuse pakeliui į namus visa klasė tyliai kikeno ir jį sveikino. Dabar, kai jie būreliu eina link tolumoje sustatytų kėdžių, jis norėtų grįžti į praeitį ir kumštelėti Tomiui Ridui.

Lidijos garbei mokykla tą dieną uždaryta ir čia susirinko Lidijos klasės draugės, daugybė mergaičių. Žvelgdami į jas Džeimsas su Merilina suvokia jų nematę metų metus. Iš pradžių neatpažįsta plaukus užsiauginusios Karenos Adler ir Pemos Sonders be kabių. Užsigalvojęs apie išbrauktų vardų sąrašą Džeimsas susizgrimba spoksantis į jas ir nusuka žvilgsnį. Palengva ant kėdžių susėda keletas Neito klasės draugų, taip pat devintokų ir vienuoliktokų, kurie atrodo matyti, tačiau iš tiesų nepažįstami. Net į laidotuves susirinkę kaimynai atrodo nepažįstami. Tėvai niekada niekur neišeina, nepramogauja, nerengia vakarienių, bridžo vakarėlių, neturi medžioklės bičiulių ar draugų, su kuriais eitų papietauti. Kaip ir Lidija – nė vieno tikro draugo. Hana su Neitu atpažįsta kelis universiteto dėstytojus, tėvo asistentę, tačiau dauguma ant kėdžių įsitaisiusių žmonių jiems svetimi. Ką jie čia veikia? – mąsto Neitas, bet kai prasidėjus pamaldoms visi pasuka galvas į karstą po lauramedžiu, supranta. Juos pri-

traukė staigios mirties reginys. Visą pastarąją savaitę, nuo tada, kai policija išnaršė ežerą, Midlvudo dienraščio antraštės nuolat skelbė apie Lidiją. *Azijietė mergaitė rasta nuskendusi ežere.*

Pastorius panašus į prezidentą Fordą: plokščia kakta, balti dantys, pats tvarkingas ir solidus. Li šeima bažnyčios nelanko, tačiau laidojimo namai rekomendavo šį pastorių ir Džeimsas nieko neklausinėdamas sutiko. Dabar Džeimsas sėdi ištempęs nugarą, po mentėmis pasispaudęs kėdės atlošą, ir stengiasi klausytis pamaldų. Pastorius skaito dvidešimt trečiąją psalmę, tačiau iš pataisytojo Biblijos leidimo: *Turiu viską, ko geidžiu...* vietoje: *Aš nestokosiu...*; *Net eidamas per tamsų slėnį...* vietoje: *Nors eičiau per mirties šešėlio slėnį...* Toks supaprastinimas atrodo nepagarbus. Tarsi jo duktė būtų laidojama faneriniame karste. *O ko daugiau tikėtis iš šio miesto?* – pagalvoja. Jam iš dešinės sėdinčią Meriliną tarsi šiltas drėgnas rūkas svaigina karstą puošiančių lelijų kvapas ir ji kone pradeda žiaukčioti. Pirmą kartą trokšta būti panaši į savo motiną, kuri visada prie savęs turėdavo nosinę. Prisispaudusi prie veido įtrauktų pro ją oro, o atitraukusi pamatytų, kad ji purvinai rožinės, senų plytų spalvos. Šalia sėdinti Hana gniaužo pirštus. Norėtų padėti ranką mamai ant kelių, tačiau nedrįsta. Nedrįsta pažvelgti ir į karstą. Lidijos viduje nėra, giliai traukdama oro primena sau Hana, ten tik jos kūnas – bet kur tada pati Lidija? Visi tokie nuščiuvę, kad virš galvų skraidantiems paukščiams turėtų atrodyti panašūs į statulas.

Akies krašteliu Neitas pastebi pakraštyje ant kėdės šalia savo motinos sėdintį Džeką. Įsivaizduoja, kaip čiumpa jį už marškinių apykaklės norėdamas išsiaiškinti, ką šis žino. Pastarąją savaitę tėvas kas rytą skambindavo policijai ir klausdavo, gal yra naujienų, tačiau pareigūnas Fiskas kartodavo vis tą patį: jie dar tiria. Reikėtų, kad policija dabar būtų čia, galvoja Neitas. Gal reikėtų pasakyti tėvui? Džekas spokso į žemę prieš save, tarsi gėdytųsi pakelti akis. O kai Neitas vėl pažiūri į priekį, karstas jau nuleistas į duobę. Poliruotas medis, ant dangčio pritvirtintos lelijos ėmė ir pradingo: liko tik tuščia vieta ten, kur ką tik stovėjo. Jis viską praleido. Jo sesers nebėra.

Kažkas drėgna paliečia jam kaklą. Pakėlęs ranką nusišluostyti susigriebia, kad šlapias visas veidas, kad jis tyliai verkia. Iš kitos pusės į jį staiga susminga Džeko akys ir Neitas sulenkta ranka nusibraukia skruostą.

Gedėtojai ima skirstytis, atsukę nugaras siaura vorele plaukia link automobilių aikštelės ir gatvės. Keli Neito klasės draugai, pavyzdžiui, Mailsas Fuleris, pažvelgia su užuojauta, tačiau dauguma nusisuka drovėdamiesi jo ašarų. Kitos progos su juo pasišnekėti jie nebeturės: atsižvelgdamas į puikius pažymius ir tragiškai susiklosčiusias aplinkybes direktorius atleis Neitą nuo mokslų paskutines tris savaites, o nedalyvauti atestatų įteikimo ceremonijoje nuspręs jis pats. Keletas kaimynų apspinta Li šeimą, spaudžia rankas ir murma užuojautas, keli patapšnoja Hanai galvą, tarsi ši būtų mažas vaikas arba šuo. Išskyrus Džanetą Volf, įprastą baltą gydytojos chalatą pakeitusią juodu kostiumėliu, daugumos Džeim-

sas su Merilina nepažįsta. Džanetai priėjus prie Merilinos ši jaučiasi tarsi iš vienų purvinų rankų į kitas perduodamas skuduras: delnai sutepti, kūnas nešvarus, todėl vos ištveria Džanetai palietus jai alkūnę.

Kitoje kapo duobės pusėje, nuošaliau, pusiau pasislėpęs didžiulės guobos pavėsyje stovi Džekas ir laukia motinos. Neitas ryžtingai žengia prie jo ir netikėtai išdygsta iš už medžio kamieno, o Hana, suaugusiųjų prispausta prie tėvų, nervingai stebi brolį.

– Ką čia darai? – piktai klausia Neitas. Iš arti pastebi, kad Džeko marškiniai tamsiai mėlyni, o ne juodi, kad prie kostiumo kelnių jis apsiavęs savo senus juodos ir baltos spalvų sportbačius su skyle priekyje.

– Labas, – sako Džekas nepakeldamas akių nuo žemės. – Neitai, kaip laikaisi?

– O kaip, tavo manymu, aš galiu laikytis? – Neito balsas virpa ir jis nekenčia savęs už tai.

– Man reikia eiti, – sako Džekas. – Mama laukia. – Tyla. – Man tikrai labai gaila dėl tavo sesers.

Jis sukasi eiti, bet Neitas čiumpa jam už rankos.

– Nejaugi? – Niekada anksčiau jis nebuvo nieko sulaikęs, dabar tai darydamas jaučiasi kietas, tarsi koks detektyvas iš filmo. – Žinai, policija nori su tavimi pasikalbėti. – Žmonės jau spokso į juos, išgirdę pakeltą sūnaus balsą atsisuka ir Merilina su Džeimsu, tačiau Neitui nė motais. Jis pasilenkia arčiau, kone iki pat Džeko nosies. – Klausyk, žinau, kad tą pirmadienį ji buvo su tavimi.

Pirmą kartą Džekas pažvelgia į Neitą, išsigandusios mėlynos akys blyksteli.

– Ji tau pasakė?

Neitas pasvyra arčiau, dabar juodu su Džeku beveik glaudžiasi krūtinėmis. Dešiniajame smilkinyje tvinkčioja gyslelė.

– Jai nė sakyti nereikėjo. Nejaugi manai, kad aš kvailas?

– Klausyk, Neitai, – burbteli Džekas. – Jeigu Lidija tau sakė, kad aš... – Neito tėvams ir poniai Volf priėjus arčiau jis staigiai nutyla. Kelis žingsnius atsitraukęs Neitas piktu žvilgsniu perveria Džeką, paskui savo tėvą už tai, kad sutrukdė, ir guobą, kam ši stovi taip arti.

– Džekai, – griežtai klausia ponia Volf, – ar viskas gerai?

– Taip. – Džekas pasižiūri Neitą, tada į suaugusiuosius. – Ponia ir pone Li, labai jus užjaučiu dėl netekties.

– Ačiū, kad atėjote, – padėkoja Džeimsas. Palaukęs, kol Volfai nueina vingiuotu keliu per kapines, jis čiumpa Neitą už peties. – Kas tau darosi? – sušnypščia. – Užsipuoli žmogų per savo sesers laidotuves.

Eidamas paskui motiną Džekas meta žvilgsnį atgal, o kai jo ir Neito akys susitinka, abejonės nelieka: jis išsigandęs. Tada jie pasuka už posūkio ir pradingsta.

Neitas atsidūsta.

– Tas šunsnukis kažką žino apie Lidiją.

– Nė nebandyk kaišioti nosies, prisidarysi bėdos. Leisk policijai dirbti savo darbą.

– Džeimsai, – sako Merilina. – Nešauk. – Ji pirštais paliečia kaktą, tarsi skaudėtų galvą, ir užsimerkia. Neito siaubui,

motinos skruostu nusirita tamsus kraujo lašas – ne, tai tik nuo blakstienų tušo pajuodusi ašara. Gailesčio kupina širdele Hana nori paimti motiną už rankos, tačiau ši nepastebi ištiestos rankutės. Akimirksniu Hana už nugaros tvirtai sugniaužia savo pačios pirštus.

Džeimsas švarko kišenėje ieško raktų.

– Tavo mamą ir seserį vežu namo. Kai atvėsi, galėsi pareiti pėsčiomis. – Krūpteli išgirdęs, ką pasakė. Giliai širdyje jis labiau už viską trokšta nuraminti Neitą, uždėti guodžiančią sunkią ranką jam ant peties, apkabinti – šiandien labiau nei bet kada. Tačiau visų jėgų prireikia, kad pats nesigraudintų, kad keliai nevirpėtų ir neatlaikę neparverstų jo žemėn. Nusisukęs Džeimsas čiumpa už rankos Haną. Bent jau ši visada daro tai, kas sakoma.

Prisėdęs ant guobos šaknų Neitas stebi atgal į automobilį einančius savo tėvus ir Haną, kuri, kartą metusi atgalios ilgesingą žvilgsnį, nuseka paskui juos. Tėvas nė nenutuokia, koks tas Džekas. Jis vienuolika metų gyvena toje pačioje gatvėje, nuo tada, kai juodu su Neitu buvo pirmokai, ir Neito tėvams jis tik kaimynų berniokas: kiek nevalyvas, su šunimi ir senu padėvėtu automobiliu. Tačiau mokykloje žino visi. Kas kelios savaitės vis kita mergina. Ir su visomis ta pati istorija. Džekas nevaikšto į pasimatymus, nekviečia merginų vakarieniauti, nedovanoja gėlių nei į celofaną suvyniotų dėžučių su šokoladiniais saldainiais. Tiesiog nusiveža merginą į kokią vietelę, kino teatrą po atviru dangumi arba stovėjimo aikštelę, ir ant savo automobilio užpakalinės sėdynės

patiesia paklotą. Po savaitės arba dviejų liaujasi skambinęs ir eina prie kitos. Garsėja kaip nekaltybės atėmimo specialistas. Mokykloje merginos tuo didžiuojasi, tarsi būtų įstojusios į kokį ypatingą klubą, susispietusios prie persirengimo spintelių šnibždasi ir kikena, dalydamosi nešvankiomis smulkmenomis. Pats Džekas nesikalba su niekuo. Visi žino, kad didžiąją laiko dalį jis praleidžia vienas: jo motina dirba naktines pamainas ligoninėje, šešias naktis per savaitę. Jis nevalgo mokyklos valgykloje, nesilanko šokiuose. Per pamokas sėdi paskutinėje eilėje ir renkasi, kurią kitą merginą kvies pasivažinėti. Šį pavasarį Džekas išsirinko Lidiją.

Neitas tūno kapinėse valandą, dvi, tris ir stebi, kaip kapinių darbuotojai krauna į krūvą sulankstomąsias kėdes, surenka gėles, nuo žolės nurenka sumaigyto popieriaus ir nosinaičių gniutulus. Jis apmąsto kiekvieną smulkmeną, kokią kada nors yra girdėjęs apie Džeką, kiekvieną faktą ir kiekvieną gandą. Faktai ir gandai ima painiotis, ir kai pakyla eiti namo, jau putoja apimtas baisaus įsiūčio. Bando įsivaizduoti Lidiją su Džeku drauge, paskui iš visų jėgų stengiasi to nematyti. Ar Džekas ją kaip nors įskaudino? Neitas nežino. Tačiau jaučia, kad Džekas prie viso šito reikalo yra prikišęs nagus, ir pasižada sužinoti kaip. Tik tada, kai duobkasiai pasiėmę kastuvus prieina prie atviros kapo duobės, Neitas pašoka ant kojų ir nusisuka.

Paėjėjęs ežero pakrante ir pasukęs į savo gatvę Neitas pastebi prie Džeko namų stovintį policijos automobilį. *Pats laikas, tegul juos kur bala,* – pagalvoja. Pasilenkęs taip, kad pro

langus jo nepastebėtų, prisiartina prie namo. Už tinklinių durų esančios kitos durys į virtuvę atidarytos, stengdamasis negirgždinti nutrintų lentų jis pirštų galais užlipa ant priebučio. Jie kalbasi apie jo seserį, mintyse kartoja Neitas sulig kiekvienu žingsniu, todėl jis turi teisę čia būti. Pasiekęs viršų pasilenkia prie tinklinių durų. Be tarpdurio daugiau nieko nemato, tačiau girdi Džeko balsą iš svetainės, garsiai ir iš lėto aiškinantį, lyg pasakotų tą patį antrą arba trečią kartą.

– Fizikos pamokas ji lankė su vyresniaisiais. Jos mama norėjo, kad ji mokytųsi su vienuoliktokais.

– *Tu* taip pat lankei tas pamokas. Argi tu ne dvyliktokas?

– Jau sakiau jums, – nekantriai atrėžia Džekas. – Turėjau kartoti kursą. Susimoviau.

Dabar pasigirsta gydytojos Volf balsas:

– Šį trimestrą jo pažymys „B“ su pliusu. Juk sakiau, Džekai, tau puikiai seksis, jeigu tik pasistengsi.

Stovintis lauke Neitas negali patikėti. Džekas? „B“ su pliusu?

Pasigirsta šnaresys, matyt, policininkas verčia kitą bloknoto puslapį. Tada:

– Kokio pobūdžio santykiai siejo tave su Lidija?

Neitą sukrečia sesers vardas policininko lūpose, ištartas taip griežtai ir dalykiškai, tarsi būtų ne daugiau nei paprasčiausias pavadinimas. Džekas veikiausiai taip pat sukrėstas: jo balsas kiek virpa, anksčiau nevirpėjo.

– Buvome draugai. Tik tiek.

– Keli žmonės tvirtina matę jus po pamokų važinėjantis tavo automobiliu.

– Mokiau ją vairuoti.

Neitas norėtų matyti Džeko veidą. Argi jie nesupranta, kad jis meluoja? Tačiau policininkas, rodos, jo atsakymu patiki.

– Kada paskutinį kartą matei Lidiją? – dabar klausia policininkas.

– Pirmadienio popietę. Prieš jai dingstant.

– O ką judu veikėte?

– Sėdėjome mano automobilyje ir rūkėme.

Stoja tyla, kol policininkas užsirašo.

– O jūs, ponia Volf, buvote ligoninėje?

– Aš daktarė.

Policininkas tyliai krenkšteli.

– Atleiskite. Daktare Volf. Ar jūs buvote darbe?

– Aš paprastai dirbu vakarinėje pamainoje. Kasdien, išskyrus sekmadienį.

– Ar pirmadienį Lidija atrodė prislėgta?

Vėl patylėjęs Džekas sako:

– Lidija visada būdavo prislėgta.

Tai dėl tavęs, – galvoja Neitas. Jam taip užgniaužia gerklę, kad žodžiai negali prasibrauti. Durų stakta susilieja ir išskysta it karščio miražas. Neitas stipriai susmeigia nagus į delną, kol vaizdas vėl išryškėja.

– Dėl ko prislėgta?

– Dėl visko. – Dabar Džekas kalba tyliau, beveik atodūsiais. – Dėl pažymių. Dėl tėvų. Dėl to, kad brolis išvažiuoja į koledžą. Dėl daugybės dalykų. – Dabar jis išties atsidūsta,

o kai vėl prabyla, balsas virpa, regis, bet kada gali nutrūkti. – Iš kur man žinoti?

Atsitraukęs nuo durų Neitas nusėlina laiptais žemyn. Daugiau girdėti jam nereikia. Namuose, nenorėdamas nieko matyti, sprunka aukštyn į savo kambarį apgalvoti to, ką išgirdo.

Šiaip ar taip, pamatyti jo nėra kam. Kol jis smūksojo po guoba, šeima išsibarstė. Važiuodama automobiliu Merilina nė karto nepažvelgia į Džeimsą, tyrinėja savo krumplius, krapšto odeles aplink nagus, čiupinėja rankinės diržą. Vos jiems suėjus vidun pareiškia norinti prigulti; Hana, netarusi nė žodžio, taip pat pradingsta savo kambaryje. Akimirką Džeimsas svarsto, gal eiti su Merilina į jųdviejų miegamąjį. Siaubingai trokšta prisiglausti prie jos, kūnu pajusti jos svorį ir šilumą, taip apsisaugoti nuo viso pasaulio. Apkabinti ją, jausti, kaip ji apkabina jį, ir leisti kūnams paguosti vienam kitą. Tačiau kažkas vis neduoda Džeimsui ramybės, galiausiai jis vėl pasiima nuo stalo raktus. Kai ką būtina padaryti dabar, skubiai. Laukti negalima.

Policija pasiteiravo, ar jis norįs gauti skrodimo ataskaitos kopiją, ir Džeimsas davė darbovietės adresą. Vakar savo pašto skyrelyje radęs storą gelsvo popieriaus voką nutarė padaręs klaidą: nenorėjo nė akyse matyti tos ataskaitos. Vis dėlto išmesti neprisivertė. Įsikišo į rašomojo stalo apatinį stalčių ir užrakino. Tegul būna ten, nusprendė, jeigu kada nors persigalvotų. Nemanė, kad taip gali nutikti.

Dabar pietų metas ir katedros patalpos beveik tuščios, tik sekretorė Mirna vis dar sėdi prie savo stalo ir keičia spausdi-

nimo mašinėlės juostelę. Visos kitos durys uždarytos, jų matinio stiklo langai tamsūs. Atrakinęs stalčių Džeimsas giliai įkvepia ir atplėšia voką.

Jis niekada nebuvo skaitęs skrodimo ataskaitos ir tikisi grafikų bei diagramų, tačiau iš pradžių ji panaši į mokinio pažangos ataskaitą, kurią pateikia mokytojas: *Subjektas – normaliai išsivysčiusi, normalaus kūno svorio azijietė moteris.* Toliau surašyta tai, ką jis ir taip žino: kad jai buvo šešiolika, šešiasdešimt penkių colių ūgio, juodaplaukė, mėlynų akių. Surašyta ir tai, ko nežino: galvos apimtis, kiekvienos galūnės ilgis, kad ant kairiojo kelio – mažytis pusmėnulio formos randas. Dar parašyta, jog jos kraujyje nerasta svaigalų pėdsakų, jog nesama žmogžudystę ar išprievartavimą liudijančių ženklų, tačiau iš to negalima daryti išvados apie žmogžudystę, savižudybę arba nelaimingą atsitikimą. Mirties priežastis: *deguonies trūkumas skęstant.*

O tada kimbama iš peties: *Krūtinė atverta Y formos pjūviu.*

Džeimsas sužino kiekvieno dukters organo spalvą ir dydį, smegenų svorį. Kad baltos putos, pakilusios trachėja aukštyn, lyg nėriniuota nosinė padengė jos šnerves ir burną. Kad alveolės apneštos plonyčiu dumblo sluoksniu, smulkiu nelyginant cukrus. Kad dėl oro trūkumo inkstai nusidažė tamsiai raudona ir pilkai geltona it marmuras spalva, kad paspaudus juose lyg tešloje lieka piršto įspaudas, kad prapjovus juos skalpeliu pasipylė vanduo. Kad skrandyje rasta ežere augančių žolių, smėlio ir šešios uncijos ežero vandens, viso to ji prisirijo skęsdama. Kad kairioji jos širdies pusė išsi-

plėtusi, tarsi būtų turėjusi labai daug atlaikyti. Kad nuo plūduriavimo vandenyje galva žemyn jos galvos ir kaklo oda iki pečių paraudusi. Kad dėl žemos ežero vandens temperatūros kūnas dar nesuiręs, bet oda nuo pirštų galų jau pradėjusi luptis kaip pirštinės.

Įsijungia oro kondicionierius ir nuo žemės padvelkia šaltas vėjas. Džeimsas sudreba visu kūnu tarsi staiga sukaustytas šalčio. Kojos pirštu jis uždaro ventiliacijos angą, tačiau rankos ir toliau virpa. Sugniaužia jas į kumščius ir sukanda dantis, kad šie liautųsi kalenę. Autopsijos ataskaita it gyva suvirpa jam ant kelių.

Neįsivaizduoja, kaip galėtų pasakyti Merilinai, jog visa tai nutiko kūnui, kurį jie mylėjo. Nenori, kad ji išvis tai žinotų. Geriau viską palikti taip, kaip apibendrino policija: nuskendo. Jokių smulkmenų, galinčių užsilikti jos atmintyje. Kondicionierius išsijungia, tyla pučiasi ir pripildo kambarį, o paskui ir visą katedrą. Kiekvieno perskaityto žodžio svoris slegia Džeimsą, spaudžia prie kėdės. Svoris per didelis. Jis nepajėgia net galvos pakelti.

– Profesoriau Li? – Tarpduryje stovi Luiza, vilkinti tą pačią juodą suknelę, su kuria ryte buvo laidotuvėse. – Ak, – ištaria ji. – Atleiskite. Nemaniau, kad ateisite čia po... – Mergina nutyla.

– Viskas gerai. – Jo balsas trūkinėja lyg sena oda.

Luiza užeina į vidų, palikdama praviras duris.

– Kaip jūs? – Ji mato jo paraudusias akis, nuleistus pečius, gelsvą voką ant kelių. Priėjusi atsistoja šalia ir atsargiai

paima popierius. – Neturėtumėte čia būti, – sako dėdama juos ant stalo.

Džeimsas papurto galvą. Viena ranka pakelia ataskaitą.

Žvelgdama į pluoštą popieriaus lapų Luiza dvejoja.

– *Skaityk*, – sako Džeimsas ar bent jau mėgina pasakyti. Nepasigirsta nė garso, tačiau jam atrodo, kad Luiza vis tiek išgirdo. Linktelėjusi ji atsišlieja į stalo kraštą ir palenkia galvą prie dokumento. Skaitant jos veidas nesikeičia, bet ji vis labiau stingsta, galiausiai baigusi pakyla ir paima Džeimsą už rankos.

– Neturėtumėte būti čia, – pakartoja Luiza. Pasako tvirtai. Kita ranka ji paliečia jam nugarą ir per marškinius jis pajunta jos šilumą. Tada Luiza pasiūlo: – Gal eikime pas mane. Paruošiu jums ką nors pietums.

Ir Džeimsas linkteli.

Luizos butas trečiame aukšte, name be lifto, vos per šešis kvartalus nuo universiteto miestelio. Prie 3A buto durų Luiza sudvejoja, bet tik akimirką. Tada atrakina, jie užeina ir ji vedasi jį tiesiai į miegamąjį.

Luiza visiškai kitokia – galūnių lankstumu, odos tekstūra. Net jos skonis kitoks, aštrokas it citruso, pajunta tai lyžtelėjęs jos liežuvį. Ji atsiklaupia prie jo atsagstyti marškinių ir plaukai užkrenta ant veido. Užsimerkęs Džeimsas giliai atsidūsta. Po visko užminga, o Luiza vis dar guli ant jo. Nuo to laiko, kai Lidiją *surado*, – tai vienintelis žodis, kuriuo sugeba tai pavadinti, – jis miegojo nedaug, o ir tas miegas buvo neramus. Sapnuose be jo niekas daugiau neprisimena,

kas nutiko Lidijai; jis vienintelis tai gerai žino, turi visą laiką aiškinti Merilinai, Neitui ir visai nepažįstamiems žmonėms, kad jo dukra mirusi. *Aš mačiau jos kūną. Vienos mėlynos akies nebebuvo...* Dabar, vis dar prakaitu sulipęs su Luiza, Džeimsas pirmą kartą per daugelį dienų miega ramiai, be sapnų: jo protas šią akimirką palaimingai tuščias.

Namuose, jų miegamajame, Merilina taip pat norėtų ištrinti mintis, tačiau nepavyksta. Valandų valandas stengdamasi užmigti ji skaičiavo gėles ant pagalvės užvalkalo: ne dideles raudonas ant medvilninio audinio besipuikuojančias aguonas, o mėlynas neužmirštuoles jų fone, kordebaletą už primadonų. Vis pameta skaičių, nuo aštuoniasdešimt devynių vėl grįžta prie aštuoniasdešimties, pereina medžiagos raukšlę ir pamiršta, kurios jau suskaičiuotos, o kurios dar ne. Pasiekusi du šimtus supranta, kad užmigti neįmanoma. Negali būti užsimerkusi, nerimas graužia net mirksint. Kai pamėgina gulėti ramiai, protas įsiaudrina tarytum per stipriai prisuktas žaislas. Viršuje, ten, kur Hana, negirdėti nė garso, apačioje – jokio Neito ženklo. Pagaliau, kai kitoje miesto pusėje Džeimsas nugrimzta į miegą, Merilina pakyla ir eina ten, kur visą šį laiką jau buvo jos mintys – į Lidijos kambarį.

Jis kvepia Lidija. Ne vien salstelėjusio gėlių aromato kvepalais, švaros ir šampūno dvelksmu nuo pagalvės ar cigarečių dūmų pėdsakais. *Tai Karena rūko,* – paaiškino Lidija, kai vieną dieną Merilina įtariai pauostė orą. – *Dūmai įsigeria į visus mano drabužius, knygas, į viską.* Ne, giliai įkvėpusi

Merilina po tais paviršiniais sluoksniais užuodžia pačią Lidiją, saldžiarūgštį jos kūno kvapą. Galėtų praleisti čia valandų valandas, traukti į save orą ir laikyti jį prie gomurio tarsi puikaus vyno aromatą. Gerti ją į save.

Šiame kambaryje Meriliną perveria didžiulis skausmas, lyg būtų lūžę kaulai. Tačiau drauge ir gera. Viskas čia primena tai, kuo Lidija galėjo tapti. Leonardo da Vinčio „Vitruvijaus žmogaus" kopija, Marijos Kiuri su mėgintuvėliu rankoje atvaizdas – plakatai, kuriuos nuo pat vaikystės ji vis dovanojo Lidijai, iki šiol išdidžiai kabo ant sienos. Nuo mažų dienų Lidija, kaip kadaise jos motina, troško tapti gydytoja. Praėjusią vasarą netgi lankė biologijos kursus koledže, kad galėtų toliau mokytis fizikos. Prismeigti prie kamštinės lentos kabėjo mėlyni mokslo olimpiadų ženkleliai, iliustruota periodinė elementų lentelė, tikras stetoskopas, kurį Merilina buvo specialiai užsakiusi dukters tryliktojo gimtadienio proga. Lentyna taip prigrūsta knygų, kad kai kurios sugulditos šonu ant kitų: „Trumpa medicinos istorija", – perskaito ji aukštyn kojomis. „Rozalinda Franklin ir DNR". Visos knygos, kurias metai po metų jai dovanojo Merilina, norėdama įkvėpti, parodyti, ką ji gali pasiekti. Kur tik pažvelgsi, visur pilna dukters talento ir ambicijų ženklų. Viską jau pradėjęs dengti plonas dulkių sluoksnis. Ilgą laiką Lidija išvydavo ją, atėjusią su siurbliu. „Aš *užsiėmusi*, mama", – sakydavo barbendama rašikliu į sąsiuvinį, Merilina linktelėdavo, pabučiuodavo jai į galvą ir uždarydavo paskui save duris. Dabar nėra kam jos išvyti, tačiau pažvelgusi į šonu ant kilimo

gulintį Lidijos batą įsivaizduoja, kaip dukra jį nusispyrė, ir palieka gulėti.

Merilina įsitikinusi, kad kažkur šiame kambaryje yra atsakymas į tai, kas nutiko. Ir štai, ant apatinės knygų spintos lentynos pastebi tvarkingai į eilę pagal metus sustatytus dienoraščius. Pirmą dienoraštį Merilina padovanojo Lidijai per Kalėdas, kai jai buvo penkeri: gėlėtą, paauksuotais krašteliais, su rakteliu, lengvesniu už sąvaržėlę. Išvyniojusi dovaną dukra vartė ir vartė ją rankose, lietė mažytę spynelę, tarsi nežinodama, kam ši reikalinga. „Savo paslaptims užsirašyti“, – paaiškino šypsodamasi Merilina, o Lidija, taip pat nusišypsojusi, atsakė: „Bet aš neturiu paslapčių, mamyte.“

Anuomet Merilina nusijuokė. Galų gale, kokių paslapčių dukra gali turėti nuo savo mamos? Tačiau kasmet ji vis tiek dovanodavo Lidijai po naują dienoraštį. Dabar prisimena tuos išbrauktus telefono numerius, ilgą sąrašą merginų, kurios tvirtino vargiai išvis pažinojusios Lidiją. Pagalvoja apie mokyklos berniukus. Apie nepažįstamus vyrus, galinčius išnirti iš šešėlių. Vienu pirštu ji išsitraukia paskutinį, 1977-ųjų, dienoraštį. Jis viską paaiškins, nusprendžia. Viską, ko pati Lidija paaiškinti nebegali. Su kuo dukra susitikinėjo. Kodėl jiems melavo. Kodėl nuėjo prie ežero.

Raktelio nėra, bet užkišusi tušinuko galą už sklendės ir spustelėjusi Merilina išlaužia menką užraktą. Pirmas atverstas puslapis, balandžio 10-osios – tuščias. Atsiverčia gegužės antrosios, tos dienos, kai dingo jos duktė. Nieko. Nieko ir gegužės pirmąją, ir kitomis balandžio, kovo dienomis.

Puslapiai tušti. Pasiima 1976-uosius metus. 1975-uosius. 1974-uosius. Daugybė puslapių rėkiančios atkaklios tylos. Perverčia visus dienoraščius iki pat pirmojo, 1966-ųjų metų: niekur nė vieno žodelio. Šie jos dukters gyvenimo metai praėjo nepalikę pėdsako. Jokio paaiškinimo nėra.

Kitoje miesto pusėje pabudusio Džeimso smegenys kiek apniukusios. Jau beveik vakaras, Luizos butuke tvyro prieblanda.

– Turiu eiti, – sako jis, ir nuo minties, ką padarė, net sukasi galva, o į antklodę susisupusi Luiza stebi, kaip jis rengiasi. Nuo jos žvilgsnio pirštai negrabūs, ne kartą, o du jis ne taip susisagsto marškinius, net kai tai galiausiai pavyksta, jausmas nekoks. Marškiniai keistai kabo, po pažastimis veržia, ant pilvo pūpso. Kaip atsisveikinti po ko nors panašaus? – Labos nakties, – galiausiai ištaria jis imdamas portfelį.

Luiza atsako paprasčiausiai:

– Labanakt.

Tarsi po darbo juodu eitų namo, tarsi nieko nebūtų nutikę. Tik automobilyje, pajutęs urzgiant skrandį, jis susivokia, kad Luizos bute nebuvo jokių pietų, jis jų ir nesitikėjo.

Kol Džeimsas įjungia priešakines šviesas ir išvažiuoja, negalėdamas patikėti, kiek daug visko nutiko per vieną dieną, jo sūnus spokso pro savo miegamojo langą į vis tirštėjančią tamsą, stebeilija į Džeko namą, kuriame ką tik užsidegė priebučio šviesa, nuo kurio jau seniausiai nuvažiavo policijos automobilis. Viršuje, palėpėje, Hana susirango lovoje ir permąsto visas tos dienos smulkmenas: baltas dėmes ant

visų tėvo krumplių jam gniaužiant automobilio vairą; rasą primenančius smulkučius prakaito lašelius ant viršutinės pastoriaus lūpos; duslų dunkstelėjimą karstui pasiekus kapo duobės dugną. Smulkią brolio figūrą, paslapčiomis pamatytą pro į vakarus žvelgiantį jos kambario langą, iš lėto pakylančią nuo paradinių Džeko namo laiptų ir sunkiai klumpinančią namo nunarinta galva. Ir tylų klausiamą motinos miegamojo durų girgžtelėjimą, į kurį atsakė tylus Lidijos kambario durų trinktelėjimas. Mama ten praleido valandų valandas. Hana apsikabina save rankomis ir suspaudžia, įsivaizduoja, kaip guodžia savo mamą, o mamos rankos atsakydamos guodžia ją.

Nenumanydama, kad jauniausioji dukra taip įdėmiai ir su ilgesiu jos klausosi, Merilina nusišluosto akis, sudeda dienoraščius atgal į lentyną ir pasižada sau. Ji sužinos, kas nutiko Lidijai. Sužinos, kas už tai atsakingas. Išsiaiškins, kas buvo negerai.

ketvirtas skyrius

Prieš pat Merilinai padovanojant Lidijai pirmąjį dienoraštį, universitete buvo rengiamas kasmetinis kalėdinis vakarėlis. Merilina nenorėjo į jį eiti. Visą rudenį ji bandė įveikti miglotą nepasitenkinimą. Neitas buvo pradėjęs lankyti pirmą klasę, Lidija – darželį, o apie Haną dar nė minčių nekilo. Pirmą kartą nuo tada, kai ištekėjo, Merilina pasijuto turinti laiko. Jai buvo dvidešimt devyneri, ji vis dar buvo jauna ir liekna. Vis dar protinga, nusprendė. Pagaliau galėjo grįžti į koledžą ir baigti mokslus. Nuveikti tai, ką planavo prieš gimstant vaikams. Tik jau nebeprisiminė, kaip reikia rašyti rašinį, kaip konspektuoti, viskas atrodė miglota, tarsi būtų tai dariusi sapne. Kaip galėtų mokytis, kai reikia paruošti vakarienę, apkamšyti Neitą ir pažaisti su Lidija? Laikraštyje peržvelgė darbo skelbimus, tačiau jie visi buvo skirti padavėjoms, buhalterėms, mašininkėms. Tokių darbų Me-

rilina nemokėjo. Prisiminė savo motiną, kokio gyvenimo ši norėjo jai ir kokį troško gyventi pati: vyras, vaikai, namas, o jos vienintelė pareiga – visur palaikyti tvarką. Pati nenorėdama Merilina tai pasiekė. Nieko daugiau motina nebūtų jai linkėjusi. Ši mintis nekėlė didelio džiaugsmo.

Tačiau Džeimsas primygtinai ragino, kad kalėdiniame vakarėlyje jie bent *trumpam pasirodytų*; pavasarį jį ketino priimti nuolatiniam darbui, taigi *pasirodyti* buvo svarbu. Todėl jie paprašė Vivjenos Alen iš kitos gatvės pusės pabūti su Neitu ir Lidija, Merilina apsivilko persikų spalvos kokteilių suknelę, užsisegė perlus ir jie patraukė į spalvotu popieriumi išpuoštą sporto salę, kurioje ant vidurio linijos stovėjo didžiulė eglė. Tada, po privalomų pasisveikinimų ir trumpų beprasmių pokalbių, ji pasitraukė į kampą su puodeliu romo punšo rankose. Štai ten ir susidūrė su Tomu Losonu.

Atnešęs jai gabalėlį vaisinio torto Tomas prisistatė: jis chemijos katedros dėstytojas, juodu su Džeimsu vadovavę diplominiam darbui vieno dvi studijų programas pasirinkusio studento, kuris rašęs apie cheminius ginklus per Pirmąjį pasaulinį karą. Merilina įsitempė laukdama neišvengiamo klausimo: *O ką veikiate jūs, Merilina?*, tačiau jie teapsikeitė įprastomis mandagumo frazėmis: kokio amžiaus vaikai, kaip gražiai šiemet atrodo Kalėdų eglė. Jam pradėjus aiškinti, kokį atlieka tyrimą – kažką apie kasą ir dirbtinį insuliną – ji pertraukė jį ir pasiteiravo, ar jam nereikia asistento moksliniam darbui. Tomas įsispoksojo į ją virš bandelių su dešrelėmis pilnos lėkštės. Bijodama pasirodyti nepakankamai

kompetentinga, Merilina pažėrė virtinę argumentų: ji Redklife studijavo chemiją, planavo stoti į medicinos mokyklą, kol kas studijų dar nebaigė, o dabar, kai vaikai šiek tiek paaugo...

Tiesą pasakius, Tomą Losoną nustebino jos kalbos tonas: tarsi neatgaudama kvapo patyliukais jam siūlytųsi. Pakėlusi akis Merilina nusišypsojo, gilios duobutės skruostuose suteikė jai mergaitiško nuoširdumo.

„Prašau pagalvoti, – pasakė ji imdama jam už alkūnės, – man tikrai patiktų vėl grįžti prie akademinio darbo."

Tomas Losonas nusišypsojo. „Manau, pagalba man praverstų, – tarė jis. – Žinoma, jeigu jūsų vyras neprieštaraus. Galbūt galėtume susitikti ir pasikalbėti apie tai po Naujųjų, kai prasidės semestras." Ir Merilina atsakė: žinoma, žinoma, būtų nuostabu.

Džeimsas parodė mažiau entuziazmo. Nes žinojo, ką kalbės žmonės: *Jis per mažai uždirba... jo žmona turėjo išeiti į darbą*. Prabėgo daugybė metų, bet jis vis dar prisiminė, kaip motina kas rytą keldavosi anksti ir vilkdavosi uniformą, kaip vieną žiemą, kai sirgdama gripu ji dvi savaites gulėjo namie, jiems teko išjungti šildymą ir kamšytis dviem antklodėmis. Prisiminė vakarus, kai stengdamasi suminkštinti suskirdusias rankas motina įtrindavo jas aliejumi, o tėvas gėdydamasis išeidavo iš kambario. „Ne, – pasakė jis Merilinai, – kai gausiu etatinį dėstytojo darbą, uždirbsiu tiek, kiek mums reikia. – Paėmęs jos ranką atgniaužė pirštus ir pabučiavo į švelnų delną. – Pažadėk, kad nesuksi sau galvos dėl

darbo“, – pasakė ir Merilina galiausiai sutiko. Tačiau Tomo Losono telefono numerį pasiliko.

Tą pavasarį, kai neseniai priimtas nuolatiniam dėstytojo darbui Džeimsas buvo koledže, o vaikai mokykloje, Merilina, kuri namuose lankstė antrą partiją skalbinių, sulaukė skambučio. Skambino slaugytoja iš Šventosios Katerinos ligoninės Virdžinijoje, ji pranešė, kad mirė motina. Širdies smūgis. Buvo 1966 metų balandžio pirmoji ir Merilinai pirmiausia toptelėjo: koks siaubingas ir neskoningas pokštas. Ji su motina nesikalbėjo jau beveik aštuonerius metus, nuo pat savo vestuvių dienos. Per tą laiką motina nė karto neparašė. Gimus Neitui, o paskui ir Lidijai, Merilina apie tai savo motinai nepranešė, nė nuotraukos nenusiuntė. O ką būtų galėjusi parašyti? Juodu su Džeimsu niekada nesikalbėjo apie tai, ką motina turėjo omenyje tą dieną pasakiusi apie jų santuoką: *Taip negerai.* Ji nebenorėjo apie tai galvoti. Todėl vakare Džeimsui grįžus namo paprasčiausiai pranešė: „Mano motina mirė. – Tada vėl nusisuko į viryklę ir pridūrė: – Beje, reikia nupjauti veją.“ Ir jis suprato: pokalbio apie tai nebus. Kai per vakarienę ji pranešė vaikams apie jų senelės mirtį, užvertusi galvą Lidija paklausė: „Ar tu liūdi?“

Merilina žvilgtelėjo į savo vyrą. „Taip, – atsakė, – aš liūdžiu.“

Reikėjo sutvarkyti reikalus: pasirašyti dokumentus, surengti laidotuves. Taigi palikusi vaikus su Džeimsu ji automobiliu išvyko į Virdžiniją – jau seniai nebelaikė jos *namais* – sutvarkyti motinos daiktų. Mylia po mylios skriejant

per Ohajų, paskui per Vakarų Virdžiniją, dukters klausimas nesiliovė skambėjęs ausyse. Ir ji nežinojo į jį atsakymo.

Ar ji liūdi? Stipresnė už visus kitus jausmus buvo nuostaba, koks pažįstamas vis dar jai motinos namas. Netgi praėjus aštuoneriems metams Merilina tiksliai prisiminė, kaip pajudinti raktą – žemyn ir į kairę, kad spyna atsirakintų, prisiminė tinklines duris, kurios tyliai švilpdamos pamažu užsidaro.

Prieškambario lempa buvo perdegusi, o sunkios užuolaidos svetainėje užtrauktos, tačiau net ir tamsoje jos kojos žengė instinktyviai: ilgi praktikos metai išmokė šokio žingsneliu apeiti fotelį ir otomanę, norint pasiekti stalą prie sofos. Pirmu bandymu pirštais sugriebė rantytą lempos jungiklį. Tarsi savo pačios namuose.

Įjungusi šviesą Merilina išvydo tuos pačius nutriušusius baldus, tarp kurių užaugo, tuos pačius šviesiai alyvinius šilką primenančius sienų apmušalus. Tą pačią indaują, pilną motinos lėlių, nuo kurių nemirksinčių žvilgsnių šiurpuliukai ėmė kutenti sprandą. Ant židinio atbrailos stovėjo tos pačios jos vaikystės nuotraukos. Viską reikėjo išmesti. Ar ji liūdėjo? Ne, visą dieną vairavo ir tiesiog jautėsi pavargusi. „Daugeliui žmonių toks darbas labai sunkus“, – kitą rytą pasakė jai laidojimo biuro agentas. Ir davė valymo įmonės, kurios specializacija – paruošti namus pardavimui, telefoną. *Kapų plėšikai*, – pagalvojo Merilina. Na ir darbelis valyti mirusių žmonių namus, į šiukšlių dėžes sukrauti ir sustatyti ant šaligatvio ištisus gyvenimus.

„Dėkoju, – atsakė ji kilstelėjusi smakrą. – Verčiau jau pati tuo pasirūpinsiu.“

Tačiau tvarkydama motinos daiktus ji nerado ničnieko, ką būtų norėjusi pasilikti. Auksinis motinos žiedas, indų rinkinys dvylikai asmenų, Merilinos tėvo dovanota perlų apyrankė – prisiminimai apie iš anksto pasmerktų tuoktuvių dieną. Kuklūs nertinių ir palaidinių deriniai, pieštuko formos sijonai, pirštinės ir skrybėlaitės dėžėse – korsetų varžomos egzistencijos, į kurią Merilina visada žiūrėjo su gailesčiu, reliktas. Motina dievino savo lėles, tačiau jų veidai buvo bereikšmiai, tarsi kreida dažytos balto porceliano kaukės po ašutiniais perukais. Mažos nepažįstamosios šaltais žvilgsniais. Vartydama albumus ji ieškojo nuotraukos, kurioje būtų drauge su motina, bet tokios nerado. Tik Merilina darželinukė su kasytėmis; Merilina trečioje klasėje be priekinio danties; Merilina mokyklos vakarėlyje su popierine karūna ant galvos. Merilina baigiamojoje klasėje prie kalėdinės eglės, brangioje momentinėje *Kodak* nuotraukoje. Trys albumai, pilni Merilinos nuotraukų, bet nė vieno mamos atvaizdo. Tarsi mamos niekada nė nebuvo.

Ar jai liūdna? Kaip ji galėtų ilgėtis savo motinos, kai jos niekur neįmanoma rasti?

O paskui virtuvėje ji aptiko mamai priklausiusią Betės Kroker knygą nuplyšusia ir dukart lipnia juosta perklijuota nugarėle. Pirmame sausainių skyriaus puslapyje ryžtingas brūkšnys pratarmės paraštėje – taip ir pati Merilina koledže mėgdavo žymėtis svarbias pastraipas. Tai buvo ne receptas.

Parašyta: *Sausainius visada laikyti sausainių inde! Ar gali kas dar aiškiau simbolizuoti draugiškų namų laimę?* Ir viskas. Mamai pasirodė būtina tai pasibraukti. Merilina pažvelgė į karvės formos sausainių indą ant spintelės ir pamėgino įsivaizduoti jo dugną. Kuo ilgiau galvojo, tuo labiau dvejojo, ar kada nors yra jį mačiusi.

Pervertė ir kitus skyrius ieškodama daugiau pieštuku pažymėtų sakinių. Tarp „Pyragų" rado dar vieną: *Jeigu nori įtikti vyrui – iškepk pyragą. Tačiau pasistenk, kad pyragas būtų tobulas. Vargšas tas vyras, kuris grįžęs namo niekada nėra radęs moliūgų pyrago ar pyrago su kremu.* Prie „Kiaušinių": *Vyras, už kurio ištekėsi, jau bus pamėgęs kaip nors paruoštus kiaušinius. Ir didelė tikimybė, jog dėl jų bus priekabus. Taigi gerai žmonai pritinka mokėti paruošti kiaušinius šešiais pagrindiniais būdais.* Ji įsivaizdavo, kaip motina priglaudžia pieštuko galą prie liežuvio ir atsargiai brūkšteli paraštėje, kad prisimintų.

Suprasite, jog įgūdžiai gaminant salotas labai pagerins jūsų namų gyvenimo kokybę.

Ar kas nors priverčia jus pasijusti geriau nei pačios kepama duona?

Marinuotos Betės daržovės! Tetos Alisos konservuoti persikai! Mėtinis Merės padažas! Ar gali kas teikti didesnį pasitenkinimą nei eilė spindinčių stiklainėlių ir buteliukų ant jūsų lentynos?

Merilina pažvelgė į Betės Kroker portretą ant paskutinio knygos viršelio: moteris žilstelėjusiais smilkiniais, aukštyn

nuo kaktos nušukuotos garbanos, tarsi jas stumtų pakelti antakiai. Akimirką ji priminė jai motiną. *Ar kas nors gali teikti jums didesnį pasitenkinimą?* Mama neabejotinai būtų atsakiusi: ne, ne, ne. Merilina motiną prisiminė su aitriai skausmingu gailesčiu: planavusi auksinį, vanile kvepiantį gyvenimą, galiausiai ji liko viena it musė, įkalinta šiame mažučiame, liūdname ir tuščiame name, šiame mažučiame, liūdname ir tuščiame gyvenime, kai duktė išvažiavo ir neliko nė pėdsako jos pačios, išskyrus šias pieštuku pažymėtas svajones. Ar jai liūdna? Jai pikta. Ji siunta dėl savo motinos gyvenimo menkavertiškumo. *Štai*, – tūžmingai mąstė Merilina liesdama knygos viršelį. – *Štai viskas, ką man reikia apie ją prisiminti. Štai viskas, ką noriu pasilikti.*

Kitą rytą Merilina paskambino laidojimo biuro darbuotojo rekomenduotai valymo įmonei. Atvykę du vyrai vilkėjo mėlynas uniformas ir buvo panašūs į šveicorius. Švariai nusiskutę ir mandagūs jie žvelgė į ją su užuojauta, tačiau nieko neužsiminė apie „jūsų netektį“. Mikliai kaip tikri kraustytojai sudėjo į kartonines dėžes lėles, indus ir drabužius. Į dygsniuotas antklodes suvynioję baldus nubogino į sunkvežimį. Kur visa tai atsidurs? – svarstė Merilina spausdama glėbyje receptų knygą. Visi šie čiužiniai, nuotraukos, tuščios knygų lentynos? Ten pat, kur ir mirusieji, kur iškeliauja viskas: šalin, lauk iš tavo gyvenimo.

Iki vakarienės vyrai ištuštino namą. Vienas Merilinai kilstelėjo skrybėlę, antras mandagiai linktelėjo. Tada juodu išėjo į prieangį, netrukus lauke pasigirdo užvedamo sunkve-

žimio variklio gausmas. Ji klaidžiojo iš kambario į kambarį, po pažastimi pasikišusi receptų knygą, tikrindama, ar nieko neužsiliko, tačiau vyrai pasidarbavo skrupulingai. Senasis Merilinos kambarys nuo sienų nulupus plakatus buvo vargiai atpažįstamas. Vieninteliai ženklai, liudijantys, kad jos kadaise čia būta, tai smeigtukų paliktos skylutės, nematomos, nebent tiksliai žinai, kur ieškoti. Tai lengvai galėjo būti visai svetimo žmogaus namai. Pro atitrauktas užuolaidas nieko nebuvo matyti, vien prieblanda už langų ir jos pačios veidas, apšviestas palubėje kabančios lempos. Išeidama Merilina dar stabtelėjo svetainėje, kur ant kiliminės dangos buvo likę kėdžių kojų pėdsakai, ir apžiūrėjo židinio atbrailą, dabar jau pliką palei visiškai tuščią sieną.

Išsukusi į greitkelį ir patraukusi į Ohają, o tada ir namo, Merilina vis prisiminė tuos tuščius kambarius. Sunkiai nurijusi gniutulą gerklėje ir nustūmusi mintis į šalį ji stipriau spustelėjo greičio pedalą. Išvažiavus iš Šarlotesvilio į langus ėmė tekšenti lietaus lašai. Įpusėjus Vakarų Virdžiniją lietus sustiprėjo, vanduo pliaupte pliaupė per priekinį stiklą. Pasukusi į kelkraštį Merilina išjungė variklį ir valytuvai sustojo pusiaukelėje tarsi du rėžiai stikle. Buvo jau po pirmos valandos nakties ir kelias atrodė tuščias: nesimatė nei užpakalinių žibintų horizonte, nei priekinių šviesų užpakalinio vaizdo veidrodėlyje, o į abi puses driekėsi dirbamos žemės plotai. Išjungusi lempas Merilina atsilošė ir pasidėjo galvą ant atramos. Buvo be galo gera jausti lietų, tarsi pati verktų visu kūnu.

Vėl prisiminė tuščią namą, į labdaros parduotuvę arba sąvartyną iškeliavusį viso gyvenimo turtą. Motinos drabužius ant nepažįstamosios kūno, žiedą ant niekada nematytos moters piršto. Išliko tik receptų knyga, gulinti šalia Merilinos tolimesniame priekinės sėdynės krašte. Tai buvo vienintelis pasilikti vertas daiktas, priminė sau Merilina, vienintelis visame name, ant kurio išlikęs bent šioks toks jos pėdsakas.

Ir staiga ši mintis ją pribloškė, tarsi kas nors būtų ištaręs garsiai: jos motina mirusi, o vienintelis vertingas prisiminimas apie ją – kad ruošė maistą. Jausdamasi nejaukiai Merilina pagalvojo apie savo pačios gyvenimą, apie valandas, praleistas ruošiant pusryčius, tiekiant vakarienes, tvarkingai į popierinius maišelius pakuojant priešpiečius. Kaip įmanoma šitiek valandų praleisti tepant ant duonos riešutų kremą? Kaip įmanoma praleisti šitiek valandų ruošiant kiaušinius? Neapverstą su skystu tryniu Džeimsui. Kietai virtą Neitui. Maišytą kiaušinienę Lidijai. *Gerai žmonai pritinka mokėti paruošti kiaušinį šešiais pagrindiniais būdais.* Ar jai liūdna? Taip. Jai liūdna. Dėl kiaušinių. Dėl visko.

Atidariusi dureles ji žengė ant asfalto. Triukšmas lauke buvo kurtinamas: milijonai marmurinių rutuliukų krito ant milijono skardinių stogų, traškėjo milijonai stoties nepagaunančių radijo aparatų. Kol užtrenkė dureles, kiaurai permirko. Tada ji susikėlė plaukus ir palenkė galvą, leisdama lietui permerkti garbanas ant pakaušio. Nuo vandens gėlė pliką odą. Atsigulusi ant vėsaus variklio dangčio plačiai išskėtė rankas, lai lietus varsto ją savo adatomis.

Niekada, pažadėjo Merilina pati sau. Man niekada taip nenutiks.

Girdėjo priglaudusi galvą prie variklio dangčio, kaip lietus plaka metalą. Dabar tai skambėjo lyg aplodismentai, tarsi plotų milijonai rankų. Išsižiojo, vanduo ėmė srūti į burną, ji stengėsi žiūrėti tiesiai į krintantį lietų.

Grįžusi į automobilį Merilina nusivilko palaidinę, nusimovė sijoną, kojines, nusispyrė batus. Apgailėtinai maža jų krūvelė pūpsojo tolimajame keleivio sėdynės krašte šalia receptų knygos ir priminė tirpstantį ledų rutuliuką. Lietus aprimo, vėl išvažiavus į kelią greičio pedalas po basa koja atrodė nepaslankus. Ji pamatė save užpakalinio vaizdo veidrodėlyje, bet, užuot susigėdusi nuogumo ir pažeidžiamumo, pasigrožėjo blyškia žvilgančia oda, kurią išryškino balta liemenėlė.

Niekada, pagalvojo dar kartą. Man niekada taip nenutiks.

Ir nuvažiavo į naktį namų link, lietui tarsi ašaroms plonomis srovelėmis srūvant nuo plaukų per nugarą.

◆

Namuose likęs Džeimsas nenutuokė, ką apskritai daryti su kiaušiniais. Kas rytą per pusryčius jis patiekdavo vaikams kukurūzų dribsnių ir išsiųsdavo į mokyklą, kiekvienam įdavęs po trisdešimt centų priešpiečiams. „Kada mama grįš namo?“ – kaip ir kiekvieną vakarą paklausė Neitas, lankstydamas aliuminį padėklą nuo pašildytų pusfabrikačių, kurie atstojo vakarienę. Mamos nebuvo jau beveik savaitę ir jis

pasiilgo kietai virtų kiaušinių. „Greitai“, – atsakė Džeimsas. Merilina nepaliko motinos telefono numerio, be to, ta linija veikiausiai jau atjungta. „Kurią nors dieną. Ką gi mums nuveikus šį savaitgalį, hm?“

Ir jie patraukė į baseiną mokytis plaukti krūtine. Lidija dar nemokėjo plaukti, todėl Džeimsas tą popietę paliko ją su ponia Alen kitoje gatvės pusėje. Visą savaitę jis laukė, kada galės šiek tiek laiko praleisti vienas su sūnumi. Net buvo suplanavęs, kaip pradės: *Rankas laikyk po vandeniu. Stipriai plak kojomis. Štai taip.* Mokydamasis mokykloje Džeimsas buvo plaukikas, tačiau nelaimėjo jokio apdovanojimo, namo jis traukdavo vienas, o kiti susigrūsdavo į laimėtojo automobilį atšvęsti su mėsainiais ir pieno kokteiliais. Jis numanė, kad ir Neitas turi plaukiko duomenų: yra žemas, tačiau raumeningas ir stiprus. Praėjusią vasarą per plaukimo treniruotes išmoko plaukti krauliu, plūduriuoti ir jau galėdavo po vandeniu perplaukti visą baseiną. Džeimsas įsivaizdavo, jog vyresnėse klasėse Neitas bus plaukimo komandos žvaigždė, susirenkanti visus trofėjus, plaukikas, patenkantis į finalą. Jis po varžybų vešis kitus vakarieniauti... arba ten, kur tokie paaugliai dar už kalnų laukiančiame aštuntame dešimtmetyje mėgs lankytis.

Tą šeštadienį jiems nuėjus į baseiną seklusis galas buvo pilnas *Marko Polo** žaidžiančių vaikų, o giliajame vienas po kito į vandenį šokinėjo du pagyvenę vyrai. Mokytis plaukti

* *Marko Polo* – į „Aklą vištą“ panašus vaikų žaidimas, paprastai žaidžiamas vandenyje.

nebuvo kur. Džeimsas kumštelėjo sūnų. „Eik, pažaisk su kitais vaikais, kol baseinas ištuštės.“

„Ar būtinai?“ – paklausė Neitas lankstydamas rankšluosčio kraštą. Vienintelis jo pažįstamas vaikas buvo Džekas, jau kokį mėnesį gyvenantis jų gatvėje. Neitas dar nebuvo pradėjęs jo nekęsti, bet jautė, kad draugais juodu netaps. Septynerių Džekas buvo aukštas ir išstypęs, strazdanotas, įžūlus ir bebaimis. Džeimsas, nepratęs prie žaidimo aikštelės subtilybių, staiga suirzo dėl sūnaus drovumo ir atsikalbinėjimo. Jo įsivaizduojamas savimi pasitikintis jaunas vyras sumenko iki mažo baikštaus berniuko: lieso, smulkučio ir taip susikūprinusio, kad net krūtinė įdubo. Ir nors Džeimsas nė už ką nebūtų to pripažinęs, Neitas – viena koja apsivijęs kitą, vienos kojos pirštais įsirėmęs į kitą – priminė jį patį, kai buvo tokio amžiaus.

„Atėjome čia paplaukioti, – pareiškė Džeimsas. – Ponia Alen prižiūri tavo seserį vien tam, kad *tu* galėtum pasimokyti plaukti krūtine, Neitai. Nešvaistyk mūsų laiko.“ Ištraukęs rankšluostį sūnui iš gniaužtų jis stipriai stumtelėjo jį prie vandens ir laukė, kol pagaliau šis įšoko į baseiną. Tada atsisėdo ant laisvo suoliuko pastūmęs į šalį kažkieno paliktas šlepetes ir plaukimo akinius. Jam tai į gera, pagalvojo Džeimsas. Turi išmokti susirasti draugų.

Šokinėdamas ant pirštų galų, kad išlaikytų galvą virš vandens, Neitas su kitais vaikais suko ratus aplink mergaitę, kurios eilė buvo gaudyti. Džeimsui prireikė kelių minučių, kol atpažino Džeką, o atpažinęs akimirksniu susiža-

vėjo. Džekas buvo geras plaukikas, vandenyje atrodė kiek pasipūtęs ir pasitikintis savimi, net užduseęs mikliai nardė tarp vaikų. Jis veikiausiai pats atėjo, nusprendė Džeimsas; Vivjena Alen visą pavasarį kalbėjo apie Džanetą Volf, kaip ji dirbdama ligoninėje palieka Džeką vieną. *Turbūt galėsime parvežti jį namo,* – pagalvojo jis. – *Džekas galėtų ateiti pažaisti pas mus, kol motina dirba. Jis būtų puikus draugas Neitui, geras pavyzdys.* Jau įsivaizdavo, jog Neitas su Džeku neišskiriami, užpakaliniame kieme pasikabina padangą suptis, dviračiais važinėjasi po rajoną. Mokydamasis mokykloje pats Džeimsas gėdijosi pasikviesti klasės draugų į namus bijodamas, kad jie atpažins jo motiną iš valgyklos arba koridorių šluojantį tėvą. Be to, jie ir kiemo neturėjo. Galbūt berniukai žais piratus, Džekas bus kapitonas, o Neitas – šturmanas. Arba šerifas ir jo pavaduotojas. Arba Betmenas su Robinu.

Kai Džeimsas vėl nukreipė dėmesį į baseiną, atėjo Neito eilė gaudyti kitus vaikus. Tačiau kažkas buvo ne taip. Vaikai nuplaukė nuo jo. Tyliai, stengdamiesi nekikenti, jie išlipo iš vandens ant plytelėmis iškloto krašto. Užsimerkęs Neitas plūduriavo pats vienas baseino viduryje, suko nedidelius ratelius, rankomis čiuopdamas vandenį. Džeimsas girdėjo jį šaukiant: *Marko! Marko!*

Polo! – atsišaukė vaikai. Susispietę prie sekliojo galo jie rankomis taškė vandenį ir Neitas blaškėsi iš vienos pusės į kitą, sekdamas paskui garsą. *Marko! Marko!* Jo balse jau buvo justi maldavimas.

Čia juk nieko asmeniška, tikino save Džeimsas. Galai žino, kaip seniai jie jau žaidžia, gal tiesiog nusibodo. Paprasčiausiai pokštauja. Neitas čia niekuo dėtas. Tada vyresnė mergaitė, gal dešimties ar vienuolikos, šūktelėjo: „Činkas neranda Kinijos!“ – ir kiti vaikai ėmė kvatotis. Džeimsui sugniaužė krūtinę. Neitas sustingo išskėstomis rankomis vandens paviršiuje, nežinodamas, ką daryti toliau. Tylėdamas atgniaužė vieną kumštį ir vėl sugniaužė.

Prie baseino sėdintis jo tėvas taip pat nežinojo, kaip elgtis. Ar gali jis priversti vaikus sugrįžti į baseiną? Ką nors pasakęs tik atkreiptų dėmesį. Galėtų pašaukti sūnų. *Laikas eiti namo*, – galėtų pasakyti. Bet atsimerkęs Neitas aplinkui išvystų vien tuščią vandenį. Chloro kvapas ėmė graužti Džeimsui nosį. Tada, tolimajame baseino krašte, šmėstelėjo tyliai į vandenį nyrantis kūnas. Figūra po vandeniu artinosi link Neito ir į paviršių išniro rusva galva – Džekas.

Polo! – šūktelėjo Džekas. Garsas ataidėjo nuo plytelėmis išklotų sienų: *Polo! Polo! Polo!* Apsvaigęs iš palengvėjimo Neitas puolė prie jo, o Džekas stovėjo ramiai taškydamas vandenį, kol Neitas sugriebė jį už peties. Akimirką Džeimsas matė, kaip sūnaus veide niaurią neviltį pakeitė tyras džiaugsmas.

Tada Neitas atsimerkė ir džiaugsmingas įkarštis kaipmat išsisklaidė. Jis išvydo ant baseino krašto susispietusius besijuokiančius vaikus ir tuščią baseiną, o priešais jį stovėjo Džekas. Atsisukęs į Neitą Džekas išsišiepė. Neitas tai priėmė kaip piktą pokštą: *pasišaipėm!* Nustūmęs Džeką į šoną

jis nėrė po vandeniu, o išnėręs prie krašto išlipo ir nė nenusipurtė. Nė vandens nuo akių nenusibraukė, nupėdino link durų leisdamas jam srūti per veidą, dėl to Džeimsas ir nesuprato, ar sūnus verkia.

Persirengimo kambaryje Neitas neištarė nė žodžio. Jis atsisakė rengtis ir autis, o kai Džeimsas trečią kartą ištiesė jam kelnes, taip stipriai spyrė į spintelę, kad durelės įdubo. Grįžtelėjęs per petį Džeimsas išvydo pro duris iš baseino ateinantį Džeką. Svarstė, ar Džekas ką nors pasakys, galbūt atsiprašys, tačiau šis tik tylėjo ir spoksojo. Neitas, kuris Džeko išvis nepastebėjo, išdrožė į vestibiulį, o Džeimsas suglėbė jųdviejų daiktus ir išsekė iš paskos, paleisdamas dvivėres duris.

Giliai širdyje Džeimsas troško čiupti sūnų į glėbį ir pasakyti, kad viską supranta. Netgi praėjus beveik trisdešimčiai metų jis vis dar prisiminė fizinio lavinimo pamoką Loido vidurinėje mokykloje, kaip kartą susipainiojo marškiniuose, o galiausiai iškišęs galvą neberado ant suoliuko gulėjusių savo kelnių. Visi jau buvo apsirengę, dėjo sportinę aprangą į spinteles, rišosi batus. Ieškodamas fizinio lavinimo mokytojo pono Čaildso Džeimsas pirštų galais nusėlino atgal į sporto salę, kuprine slėpdamas plikas šlaunis. Suskambus skambučiui persirengimo kambarys ištuštėjo. Po dešimties minučių paieškų, mirdamas iš gėdos, kad stypinėja prieš poną Čaildsą su vienais apatiniais, kelnes atrado po kriaukle, pririštas prie sifono, dulkėtas. „Veikiausiai buvo įsimaišiusios tarp kieno nors daiktų, – pasakė ponas Čaildsas. – O dabar paskubėk į pamoką, Li. Tu vėluoji.“

Džeimsas suprato: tai joks atsitiktinumas. Nuo to laiko įprato pirma mautis kelnes, paskui vilktis marškinius. Niekada niekam apie tai nepasakojo, tačiau prisiminimas išliko.

Taigi giliai širdyje jis troško pasakyti Neitui, kad jį supranta: žino, ką reiškia būti erzinamam ir niekada nepritapti. Tačiau drauge troško ir papurtyti sūnų, pliaukštelėti jam. Paversti jį kitokiu. Vėliau, kai Neitas pasirodys esąs per smulkus futbolo komandai, per žemas krepšiniui, pernelyg nevikrus beisbolui, kai paaiškės, kad jis mieliau skaito knygas, nagrinėja atlasą ir spokso pro teleskopą, užuot su kuo nors bičiuliavęsis, Džeimsas prisimins šią dieną baseine, šį pirmą nusivylimą sūnumi, pirmą ir patį skausmingiausią savo tėviškų svajonių žlugimą.

Tą vakarą jis leido Neitui užbėgti aukštyn į savo kambarį ir trenkti durimis. Per vakarienę, kai pasibeldęs pasiūlė maltinių, o Neitas nieko neatsakė, Džeimsas apačioje leido Lidijai prisiglausti prie jo ant sofos ir jie drauge pasižiūrėjo televizijos šou. Kaip galėjo paguosti sūnų? *Viskas pasikeis?* Negalėjo prisiversti meluoti. Geriau tai tiesiog pamiršti.

Kai ankstyvą sekmadienio rytą Merilina parvyko namo, Neitas, tylus ir paniuręs, sėdėjo prie pusryčių stalo, o Džeimsas mostelėjo ranka ir tepasakė: „Vakar keli vaikai baseine jį paerzino. Turi išmokti suprasti juokus.“

Neitas pasišiaušė ir dėbtelėjo į tėvą, tačiau Džeimsas, slegiamas prisiminimų – *Činkas nesuranda Kinijos* – to nepastebėjo, o mama, statanti priešais juos dubenėlius su sausais pusryčiais, taip pat. Po pastarojo akibrokšto Neitas pagaliau

nutraukė tylą. „Aš noriu *kietai virto kiaušinio!*“ – pareikalavo jis. Visų nuostabai, Merilina puolė į ašaras, ir galiausiai visi klusniai pasitenkino sausais pusryčiais.

Tačiau šeima suprato: motinai kažkas nutiko. Iki pat vakaro jos nuotaika buvo niūri ir audringa. Per vakarienę, nors visi laukė keptos vištos, kepsnio arba troškinio – pagaliau tikro maisto, po begalės orkaitėje pasišildytų pusfabrikačių – Merilina atidarė skardinę makaronų sriubos ir skardinę makaronų su padažu.

Kitą rytą, vaikams išėjus į mokyklą, Merilina iš tualetinio staliuko stalčiaus išsitraukė popieriaus skiautelę. Joje, tarp blyškiai melsvų bloknoto linijų, vis dar švietė ryškiai juodas Tomo Losono telefono numeris.

„Tomai? – tarė jam atsiliepus. – Daktare Losonai. Jums skambina Merilina Li. – Jam neatsakius pridūrė: – Džeimso Li žmona. Susipažinome per Kalėdų vakarėlį. Kalbėjomės, kad galbūt galėčiau padirbėti su jumis laboratorijoje.“

Tyla. Tada, Merilinos nuostabai, sugriaudėjo juokas. „Jau prieš kelis mėnesius pasisamdžiau studentą, – atsakė jai Tomas Losonas. – Nė nemaniau, jog rimtai apie tai galvojate. Turint omenyje vaikus, vyrą ir visa kita.“

Nebesivargindama atsakyti Merilina padėjo ragelį. Ilgai stovėjo virtuvėje prie telefono ir spoksojo pro langą. Lauke jau nebebuvo panašu į pavasarį. Vėjas darėsi žvarbus ir suklaidinti šilumos geltonieji narcizai nulenkė galveles ant žemės. Nulūžusiais stiebeliais išgulė po visą sodą, nuleido nuvytusius geltonus trimitėlius. Nušluosčiusi stalą Merilina

prisitraukė kryžiažodį ir stengėsi pamiršti linksmą Tomo Losono balsą. Laikraštis lipo prie drėgno medinio paviršiaus, jai rašant pirmą atsakymą popierius įplyšo, ant stalo liko mėlyna „A“.

Merilina nusikabino nuo kabliuko automobilio raktus, nuo staliuko prieškambaryje pasiėmė rankinę. Iš pradžių sakė sau einanti tiesiog pravėdinti galvos. Nepaisydama žvarbos iki galo atsidarė langą ir sukant vieną, paskui kitą ratą aplink ežerą vėjas smelkėsi pro plaukus vėsindamas sprandą. *Turint omenyje jūsų vaikus, vyrą ir visa kita.* Važiavo negalvodama per visą Midlvudą, pro universitetą, parduotuvę, riedučių areną ir tik įsukusi į ligoninės automobilių aikštelę susivokė, kad visą laiką čia ir ketino važiuoti.

Užėjusi į vidų Merilina įsitaisė laukiamojo kampe. Kažkas visą patalpą – sienas, lubas ir duris – buvo išdažęs šviesia raminamai melsva spalva. Pirmyn atgal tarsi debesėliai sklandė slaugytojos su baltais chalatais ir baltomis kepurėmis, nešinos švirkštais su insulinu, vaistų buteliukais, tvarsčių ritinėliais. Ligoninės savanorės zujo su pietų padėklais. Ir gydytojai – jie neskubėdami žingsniavo toje sumaištyje tarsi lėktuvai, ramiai ir nenukrypdami nuo kurso kylantys į dangų. Vos gydytojams pasirodžius, iškart visų galvos pasisukdavo į juos, nervingi vyrai, isteriškos motinos ir nedrąsios dukterys stodavosi jiems artinantis. Merilina atkreipė dėmesį, kad visi jie vyrai: daktaras Kengeris, daktaras Gordonas, daktaras Maklenahanas, daktaras Stounas. Ir kaip jai

šovė mintis, kad galėtų būti tarp jų? Tai atrodė taip pat neįmanoma, kaip pavirsti tigru.

O tada pro dvivėres duris iš Skubiosios pagalbos skyriaus pasirodė liekna tamsiaplaukė figūra su tvarkingai į kuodą ant pakaušio surištais plaukais. Akimirką Merilina jos neatpažino. „Daktare Volf!“ – šūktelėjo viena iš slaugytojų nuo registratūros stalo kilstelėjusi kortelę, ir daktarė Volf perėjo per kambarį jos paimti, kulniukais kaukšėdama į linoleumą. Nuo tada, kai Džaneta Volf prieš kokį mėnesį čia atsikraustė, Merilina buvo mačiusi ją kartą ar du, tačiau vis tiek nebūtų atpažinusi. Girdėjo, kad ji dirba ligoninėje – Vivjena Alen, palinkusi per sodo tvorą, pašnabždėjo apie vėlyvas pamainas ir galvom einantį jos bernioką – tačiau Merilina įsivaizdavo sekretorę arba slaugytoją. Tikrai ne šią grakščią moterį, ne vyresnę už ją pačią, aukštą, vilkinčią juodomis kelnėmis ir baltu gydytojos chalatu, laisvai besiplaikstančiu aplink jos liekną figūrą. Ir šita *daktarė Volf*, ant kaklo tarsi žibantį sidabro vėrinį užsikabinusi stetoskopą, profesionaliomis rankomis apčiupinėjusi ir pasukiojusi mėlynių nusėtą darbininko riešą, aiškiu ir pasitikinčiu balsu šūktelėjo per kambarį: „Daktare Gordonai, ar galėčiau su jumis persimesti keliais žodžiais dėl paciento?!“ Daktaras Gordonas padėjo kortelę ir priėjo prie jos.

Ir tai ne įsisiautėjusi Merilinos vaizduotė. Visi tarsi mantrą kartojo jos vardą. Daktare Volf, daktare Volf, daktare Volf. Slaugytojos su buteliukais penicilino rankose: „Daktare Volf, noriu trumpai paklausti.“ Savanorės darbuotojos eidamos pro šalį sveikinosi: „Labas rytas, daktare Volf.“

O visų nuostabiausia, kad ir kiti gydytojai sakė: „Daktare Volf, ar galiu paklausti jūsų nuomonės?“, „Daktare Volf, jūsų laukia antrajame priėmimo kabinete.“ Tik tada Merilina pagaliau patikėjo.

Kaip taip gali būti? Kaip jai pavyko? Merilina prisiminė savo motinos receptų knygą: *Padaryk ką nors šiandien laimingą – iškepk pyragą! Iškepk pyragą, pasikviesk svečių. Iškepk pyragą ir nusinešk jį į svečius. Iškepk pyragą vien todėl, kad šiandien jautiesi puikiai.* Ir ji įsivaizdavo savo mamą, sukančią sviestą su cukrumi, sijojančią miltus, riebalais tepančią kepimo skardą. *Ar kas nors gali teikti didesnį pasitenkinimą?* O štai Džaneta Volf vaikštinėja po ligoninės priimamąjį su chalatu, net švytinčiu iš baltumo.

Žinoma, ji tai gali, ji neturi vyro. Leidžia savo sūnui eiti galvomis. Be vyro ir vaikų gal ir jai būtų buvę įmanoma. *Ir aš būčiau galėjusi tai pasiekti,* – mąstė Merilina ir žodžiai sukrito į vietas tarsi dėlionės detalės, pritrenkdamos ją teisingumu. Tariamasis būtasis laikas, praleistų progų laikas. Per smakrą jai ėmė srūti ašaros. *Ne,* – staiga pagalvojo. – *Aš galėčiau tai pasiekti.*

O tada, jos gėdai ir siaubui, Džaneta Volf atsiduria prie jos ir susirūpinusi pasilenkia.

„Merilina? – sako ji. – Jūs juk Merilina, tiesa? Ponia Li?“

Merilina atsakė jai vieninteliais galvoje skambančiais žodžiais: „Daktare Volf.“

„Kas atsitiko? – paklausė daktarė Volf. – Ar jūs sergate?“ Iš arti jos veidas atrodė stulbinamai jaunas. Po pudros

sluoksniu ant nosies dar buvo matyti pribirusios strazdanos. Jos švelni ranka Merilinai ant peties buvo rami ir užtikrinta, tokia ir šypsena. Rodės, sakė: *Viskas bus gerai.*

Merilina papurtė galvą. „Ne, ne. Viskas kuo puikiausiai. – Ji pakėlė akis į Džanetą Volf. – Dėkoju."

Ir tai buvo ne tušti žodžiai.

Kitą vakarą, po itališkų virtinukų iš skardinės ir konservuotos daržovių sriubos, ji viską mintyse sudėliojo. Turėjo motinos santaupas, kurių pakaks keliems mėnesiams, pardavusi jos namą turės dar daugiau, to užteks mažiausiai keleriems metams. Per metus galės baigti pradėtus mokslus. Taip įrodys, jog dar šį tą sugeba. Ir dar ne per vėlu. Tada pagaliau pamėgins stoti į medicinos mokyklą. Tik aštuoneriais metais vėliau, nei planavo.

Kol vaikai buvo mokykloje, Merilina nuvažiavo į koledžą šalia Toledo ir užsirašė į organinės chemijos, sustiprintos statistikos ir anatomijos kursus: visus dalykus, kuriuos ketino studijuoti per paskutinius semestrus. Kitą dieną vėl atvyko, susirado nuomojamą butą su baldais netoli koledžo ir pasirašė nuomos sutartį nuo gegužės pirmosios. Po dviejų savaičių. Kiekvieną vakarą likusi viena vis skaitydavo receptų knygą, baugindama save menku ir vienišu motinos gyvenimu. Tu juk to nenori, primindavo sau. Tavo gyvenimas bus prasmingesnis. Lidija su Neitu neprapuls, kartojo ir kartojo Merilina. Neleido sau galvoti kitaip. Juk su jais bus Džeimsas. Matai, kaip puikiai jie susitvarkė, kol ji buvo Virdžinijoje. Tai įmanoma.

Tyloje ir tamsoje ji susikrovė į kartonines dėžes savo senų laikų užrašų sąsiuvinius ir paruošusi kelionei sudėjo palėpėje. Artėjant gegužei gamino vieną ekstravagantišką patiekalą po kito: švediškus kukulius, befstrogeną, viščiuką *à la king* – viską, ką labiausiai mėgo Džeimsas ir vaikai, viską nuo pradžios iki galo taip, kaip ją buvo mokiusi motina. Lidijos gimtadieniui ji iškepė rožinį tortą ir leido jai valgyti tiek, kiek lenda. Gegužės pirmąją, po sekmadienio vakarienės, surinko likučius, sudėjo į dėžutes ir užšaldė šaldiklyje; iškepė daugybę skardų sausainių. „Atrodo, lyg ruoštumeisi badmečiui“, – juokdamasis tarė Džeimsas, Merilina jam taip pat nusišypsojo, bet nenuoširdžiai, taip, kaip daugybę metų šypsodavosi savo motinai. Tik kilstelėdama lūpų kampučius. Nepraverdama lūpų. Nuostabu, kaip niekas nepastebi skirtumo.

Tą naktį lovoje ji apkabino Džeimsą, pabučiavo į kaklą, iš lėto nurengė, kaip darydavo būdama jaunesnė. Bandė įsiminti, kaip išlenkta jo nugara, duobutę ant strėnų – tarsi peizažą, kurio daugiau niekada nebepamatys, ir pradėjo verkti, iš pradžių tyliai, o paskui, jų kūnams daug kartų susijungiant, vis smarkiau.

„Kas tau? – sušnabždėjo Džeimsas glostydamas jai skruostą. – Kas nutiko?“ Merilina papurtė galvą ir jis priglaudė ją prie savęs, jųdviejų kūnai buvo drėgni ir lipnūs. „Viskas gerai, – pasakė bučiuodamas į kaktą. – Rytoj viskas bus geriau.“

Ryte Merilina pasirausė po patalais ir klausėsi, kaip Džeimsas rengiasi. Čiūžtelėjo užtrauktukas apsivilkus kel-

nes. Skimbtelėjo sagtis segantis diržą. Net užsimerkusi ji matė, kaip jis pasitaiso apykaklę, susilaižo styrantį plaukų kuokštą, dėl kurio net po šitiek metų vis dar truputį primena mokinuką. Gulėjo užsimerkusi ir tada, kai jis priėjo atsisveikindamas jos pabučiuoti, nes žinojo: jeigu jį pamatys, vėl pasipils ašaros.

Vėliau tą rytą autobusų stotelėje ji atsitūpė ant šaligatvio ir į abu skruostus pabučiavo Neitą su Lidija, nedrįsdama pažvelgti jiems į akis. „Būkite geri, – paliepė. – Gražiai elkitės. Myliu jus."

Autobusui pradingus už ežero vingio Merilina nuėjo į dukters, paskui į sūnaus kambarį. Nuo Lidijos tualetinio staliuko pasiėmė tik plaukų segtuką iš bakelito, vyšninį, su balta gėlyte, vieną iš kelių, kuriuos dukra retokai segdavosi. Iš cigarų dėžutės po Neito lova pasiėmė marmurinį rutuliuką, ne jo mėgstamiausią – mėlyną su baltomis it žvaigždės dėmelėmis, o vieną iš mažų tamsių, kuriuos vadino saldainiukais. Iš Džeimso seno, dar koledžo laikais vilkėto palto vidinės pusės, nuo atlapo nusikirpo atsarginę sagą. Po mažytę atminimo dovaną nuo kiekvieno susidėjo į suknelės kišenaitę – po kelerių metų taip elgsis jos jauniausioji dukra, nors apie šią mažą vagystę Merilina nepasakos nei Hanai, nei kam kitam. Ne kokius vertingus ir mėgstamus daiktus, tai, ko jie galbūt ir pasiges, tačiau per daug dėl jų nesielvartaus. Nėra jokio reikalo jų gyvenimuose palikti dar vienos tuštumos, tegul ir smeigtuko dūrio didumo. Tada, pasiėmusi iš slėptuvės palėpėje susikrautas dėžes, ji prisėdo rašyti

Džeimsui raštelio. Bet kaip parašyti ką nors panašaus? Atrodė netinkama rašyti ant laiškinio popieriaus, tarsi jis būtų koks nepažįstamasis; bet dar labiau netinkama tai daryti ant virtuvinio bloknoto, lyg tai būtų nė kiek ne svarbiau už pirkinių sąrašą. Galiausiai Merilina išsitraukė iš spausdinimo mašinėlės baltą popieriaus lapą ir su rašikliu rankoje prisėdo prie tualetinio staliuko.

Suvokiau nesanti patenkinta gyvenimu. Anksčiau labai aiškiai įsivaizdavau savo ateitį, tačiau viskas pakrypo kita linkme. – Merilina virpėdama giliai įkvėpė. – *Ilgai jausmus laikiau giliai užspaudusi, bet dabar, vėl apsilankiusi motinos namuose, galvoju apie ją ir suprantu, kad daugiau nebegaliu jų slėpti. Žinau, tu ir be manęs puikiai susitvarkysi.* – Ji stabtelėjo stengdamasi įtikinti save, kad tai tiesa. – *Tikiuosi, suprasi, kodėl turiu išeiti. Tikiuosi, kad galėsi man atleisti.*

Ilgai Merilina sėdėjo su tušinuku rankoje, nežinodama, kaip pabaigti. Galiausiai suplėšė raštelį, o skiautes išmetė į šiukšliadėžę. Geriau tiesiog išeiti, nusprendė ji. Dingti iš jų gyvenimo taip, tarsi niekada nė nebūtų buvusi.

Neitui ir Lidijai, kurių tą popietę autobusų stotelėje niekas nepasitiko, kurie patys parėjo į neužrakintus tuščius namus, kaip tik taip ir pasirodė. Tėvas, po dviejų valandų grįžęs namo ir radęs savo vaikus susigūžusius ant paradinių laiptų, tarsi jie bijotų būti vieni namuose, nesiliovė klausinėjęs. „Kaip tai *dingo?*“ – klausė jis Neito, kuris vis kartojo: *dingo* – daugiau žodžių neįstengė surasti.

Visą likusį laiką tą pasimetimo kupiną vakarą, kai tėvas skambino policijai, o paskui ir visiems kaimynams, tačiau pamiršo apie vakarienę ir laiką miegoti, kai policininkai vis užsirašinėjo ir užsirašinėjo, kol galiausiai vaikai užmigo svetainėje ant grindų, Lidija neištarė nė žodžio. Pabudusi vidury nakties savo lovoje, į kurią ją su visais batais nunešė tėvas, ji pagalvojo apie dienoraštį, kurį Kalėdoms buvo padovanojusi mama. Pagaliau įvyko kai kas svarbaus, tai, ką ji turi užrašyti. Tačiau nemokėjo paaiškinti, kas nutiko, kai per vieną dieną viskas pasikeitė, kai žmogus, kurį ji taip smarkiai mylėjo, vieną akimirką dar buvo čia, o kitą – *dingo*.

penktas skyrius

Apie aną vasarą ir savo motinos dingimą Hana nežino nieko. Jai gimus namiškiai niekada apie tai nesikalbėjo, o net jeigu būtų kalbėjęsi, tai nieko nebepakeistų. Ji niršta ant sesers už tai, jog ši dingo, jaučiasi suglumusi, kad Lidija taip ėmė ir paliko juos visus; tačiau žinodama tik dar labiau nirštų, jaustųsi dar labiau suglumusi. Kaip tu taip galėjai, jei žinojai, *koks tai jausmas?* – piktintųsi. O dabar, įsivaizduodama į ežero dugną grimztančią seserį, tegalvoja: *kaip?* Ir dar: *koks tai jausmas?*

Šiąnakt ji tai sužinos. Ir vėl tamsoje švytintis jos laikrodis rodo antrą valandą nakties, ji visą laiką kantriai gulėjo žiūrėdama, kaip keičiasi skaičiai. Šiandien, birželio pirmąją, turėtų būti paskutinė diena mokykloje; rytoj Neitas vilkėdamas mėlyną mantiją, su kepure plokščiu kvadratiniu viršumi turėtų pereiti per sceną ir atsiimti atestatą. Tačiau į Neito

atestatų teikimo ceremoniją jie neis, nė vienas iš jų nebuvo mokykloje po... Hanos protas užgniaužia mintį.

Pirštų galais ji perlipa girgždančią šeštąją laiptų pakopą, apeina paradinio priebučio kilimo ornamentą toje vietoje, kur jis dengia cypiančią lentą, ir tyliai it katė atsiduria prie durų. Nors viršuje Merilina, Džeimsas ir Neitas guli negalėdami užmigti ir stengiasi prisivilioti miegą, nė vienas neišgirsta: Hanos kūnas žino visas tylos paslaptis. Tamsoje jos pirštai atstumia sklendę, tada suima grandinėlę ir be jokio garso atkabina. Grandinėlė – nauja gudrybė. Iki laidotuvių jokios grandinėlės nebuvo.

Šito ji mokėsi jau tris savaites, žaisdavo su spyna, kai tik mama nematydavo. Dabar Hana išstumia savo kūną pro duris ir basomis žengia ant pievelės, ant kurios paskutinę naktį, kai dar buvo gyva, turėjo stovėti ir Lidija. Viršuje pro medžių šakas skverbiasi mėnulio šviesa, kiemas, takelis ir kiti namai palengva išnyra iš tamsos. Štai ką aną naktį turėjo matyti jos sesuo: mėnesienos atspindžius ponios Alen langų stikluose, kiek pasvirusias pašto dėžutes. Ant kampo, kur pagrindinis kelias suka aplink ežerą, blausiai šviečiantį gatvės žibintą.

Hana sustoja ant vejos krašto, kojų pirštais jau liesdama šaligatvį, o kulnais dar žolę, ir įsivaizduoja šešėliuose dingstančią smulkutę figūrėlę. Sesuo neatrodė išsigandusi. Taigi ir Hana iššygiuoja tiesiai į kelio vidurį, ten, kur būtų nubrėžta geltona linija, jeigu gatvė būtų ganėtinai judri ir tokios linijos reikėtų. Už tamsių langų boluoja šviesios užuolaidos. Niekur gatvėje nematyti šviesų, tik prie ponios Alen paradinių durų:

ji nuolat laiko įjungtą lempą, netgi dieną. Būdama mažesnė Hana manė, kad suaugusieji visada labai ilgai nemiega, gal iki kokios antros ar trečios valandos nakties. Pridėjo šį faktą prie kitų, kuriuos išsiaiškino esant klaidingus.

Ant kampo Hana sustoja, tačiau pažvelgusi į abi puses mato vien tamsą, nėra automobilių. Dabar jau akys pripratusios prie tamsos, per pagrindinę gatvę ji žengia tiesiai ant žolėtos ežero pakrantės, nors paties ežero dar nemato. Tik truputį žemėjantis krantas išduoda, kad ji jau visai arti. Praeina pro keletą berželių, kurie tarsi pasiduodami stovi iškėlę virš galvos sustingusias rankas. Tada staiga pirštų galais paliečia vandenį. Per aukštai skrendančio lėktuvo silpną gaudimą išgirsta tylų pliuškenimą ties kulkšnimis, tokį tylų, tarsi pliaukšėtų burnoje liežuvis. Labai atidžiai įsižiūrėjusi mato šiokį tokį blizgesį it sidabro tiulį. Jeigu ne jis, nė nesuprastų, kad čia vanduo.

„Nuostabi vieta, – kalbėjo nekilnojamojo turto agentas Džeimsui su Merilina, kai jie tik atsikraustė į Midlvudą. Šią istoriją Hana girdėjo daugybę kartų. – Vos penkios minutės iki parduotuvės ir banko. O geriau pagalvojus, tai ežeras faktiškai yra prie jūsų slenksčio. – Pažvelgė į apvalų Merilinos pilvą. – Su vaikais galėsite maudytis visą vasarą. Tarsi turėtumėte nuosavą paplūdimį.“ Sužavėtas Džeimsas sutiko. Visą savo gyvenimą Hana mylėjo šį ežerą. Tačiau dabar tai jau visai kitokia vieta.

Lieptas per daugybę metų taip nutrintas, kad mėnesienoje spindi tokiu pat sidabru kaip ir dienos šviesoje. Jo gale

prie stulpo pritaisyta lempa meta vandens paviršiuje plonytį šviesos apskritimą. Hana išplauks valtimi, kaip tikriausiai padarė ir Lidija. Nusiirs iki ežero vidurio, kur galiausiai ji atsidūrė, ir pažvelgs žemyn į vandenį. Galbūt tada supras. Tačiau valties nebėra. Pavėluotai griebęsis atsargumo priemonių miestas jos atsisakė.

Atsilošusi Hana bando įsivaizduoti, kaip sesuo atsiklaupia, atmazgo virvę, tada nusistumia valtimi tolyn nuo kranto, taip toli, kad nebegali atskirti vandens nuo visa gaubiančios tamsos. Galiausiai Hana atsigula ant liepto ir pažvelgia į nakties dangų. Tai labiausiai primena paskutinę jos sesers naktį, kiek tik Hanai pavyko pasiekti.

Kurią nors kitą vasarą ežeras atrodytų jai žavi vieta. Apsivilkę maudymosi kostiumus Neitas su Lidija pasitiestų rankšluosčius ant žolės. Žvilganti nuo vaikiško aliejaus Lidija atsigultų saulėje. Jeigu labai pasisektų, Hanai taip pat būtų leista užsitepti šiek tiek aliejaus ant rankų, užrišti Lidijos bikinio raištelius, kai ši pasidegins nugarą. Neitas nardytų nuo liepto aptaškydamas jas smulkiais lašeliais, kurie žėrėtų ant odos tarsi perlai. Pačiomis geriausiomis dienomis – tokių pasitaikydavo labai labai retai – ateitų ir tėvai. Tėvas treniruotųsi plaukti krūtine ir krauliu; jeigu būtų gerai nusiteikęs, pasiimtų Haną į vandenį ir prilaikytų už galvos, o ji irtųsi kojomis. Jai grįžus prie rankšluosčio motina, pasislėpusi po didžiule skrybėle nuo saulės, pakeltų akis nuo *New Yorker* žurnalo viršelio ir leistų dukrai tyliai susirangius atsišlieti jai į petį ir paspoksoti į piešinėlius. Tokių dalykų nutikdavo tik prie ežero.

Tačiau šią vasarą prie ežero jie neis; neis jau turbūt niekada. To nereikia nė klausti. Pastarąsias tris savaites tėvas praleido darbe, nors universitete ir pasiūlė, kad semestrą užbaigtų kas nors kitas. Motina valandų valandas leidžia Lidijos kambaryje, vis žiūri ir žiūri, bet nieko neliečia. Neitas blaškosi po namus it laukinis žvėris narve, atidarinėja ir uždarinėja spinteles, ima vieną knygą po kitos ir vėl numeta. Hana neištaria nė žodžio. Tokios naujos taisyklės, kurių niekas neišdėstė, tačiau ji jau suprato. Nekalbėti apie Lidiją. Nekalbėti apie ežerą. Nieko neklausinėti.

Hana ilgai guli ramiai, įsivaizduodama seserį ežero lovoje. Ji turėtų gulėti veidu į viršų, štai taip, ir tyrinėti vandenį iš apačios. Rankos štai šitaip išskėstos į šalis, tarsi norėtų apkabinti visą pasaulį. Lidija vis klausosi ir klausosi, laukia, kad jie ateitų ir ją surastų. *Mes nežinojome,* – galvoja Hana. – *Būtume atėję.*

Tai nepadeda. Ji vis tiek nesupranta.

Grįžusi namo Hana pirštų galiukais nutipena į Lidijos kambarį ir užsidaro. Sukeldama dulkes ištraukia po lova paslėptą mažą aksominę dėžutę. Palindusi po Lidijos antklode ją atidaro ir išsitraukia sidabrinį pakabutį. Tėvas padovanojo jį Lidijai gimtadienio proga, tačiau ši pakišo dovaną po lova ir leido aksomui apsitraukti dulkių gaurais.

Grandinėlė dabar jau nutrūkusi, šiaip ar taip, Hana buvo pažadėjusi Lidijai niekada to pakabučio neužsisegti, o ji nelaužo mylimiems žmonėms duotų pažadų. Net jeigu tie žmonės jau mirę. Hana čiupinėja tarp pirštų plonytę grandi-

nėlę lyg rožinį. Lova kvepia miegančia seserimi: šiltu, salstelėjusiu aštroku kvapu – tartum laukinis žvėris, kuris atsirasdavo tik jai kietai įmigus. Kone jaučia sesers kūno įspaudą čiužinyje, kuriame nugrimzta lyg glėbyje. Ryte, pro langą įspindus saulei, Hana pakloja lovą, į vietą padeda pakabutį ir grįžta į savo kambarį. Nė negalvodama žino, kad taip darys ir kitą, dar kitą ir dar kitą naktį, kad pabudusi ištiesins antklodę, o eidama link durų atsargiai peržengs per išmėtytus batus ir drabužius.

◆

Per pusryčius nusileidęs į apačią Neitas randa tėvus besiginčijančius ir sustoja koridoriuje, visai prie pat virtuvės.

– Atrakintos visą naktį, – sako motina, – o tau nė nerūpi.

– Jos neliko neužrakintos, sklendė buvo užsklęsta. – Iš kiek pakelto tėvo tono nesunku nuspėti, kad pokalbis trunka jau kurį laiką.

– Kas nors galėjo patekti vidun. Ne šiaip sau užsegu tą grandinėlę.

Neitas pirštų galais įtipena pro duris, tačiau tėvai – virš kriauklės palinkusi Merilina ir savo kėdėje sudribęs Džeimsas – nė nepakelia akių. Tolimajame stalo gale prie skrebučio ir stiklinės pieno nejaukiai muistosi Hana. *Atsiprašau*, sukaupusi visą drąsą ištaria ji mintyse. *Aš pamiršau grandinėlę. Atsiprašau, atsiprašau.* Tėvai nieko nepastebi. Tiesą pasakius, elgiasi taip, tarsi jos čia apskritai nebūtų.

Stoja ilga tyla, tada Džeimsas sako:

– Nejaugi išties manai, kad toji grandinėlė ant durų būtų ką nors pakeitusi?

Merilina garsiai barkšteli puodelį į stalviršį.

– Ji niekada nebūtų išėjusi pati. Žinau, kad nebūtų. Išsliūkino į lauką vidury nakties? Mano Lidija? Tikrai ne. – Ji abiem rankom suima puodelį. – Kažkas ją ten nusivedė. Kažkoks pamišėlis.

Džeimsas giliai trūksmingai atsidūsta, tarsi mėgintų pakelti didžiulį svorį. Merilina tai kartoja pastarąsias tris savaites. Rytą po laidotuvių jis atsibudo vos patekėjus saulei ir prisiminimai plūste užplūdo: poliruotas karstas, slidi Luizos oda ant jo kūno, tyli jos aimana, kai jis užsirito ant jos – ir staiga pasijuto nešvarus, tarsi apkepęs purvu. Duše atsisuko karštą vandenį, tokį karštą, kad turėjo sukiotis kaip koks kepsnys ant iešmo, vis perliejamas verdančiomis čiurkšlėmis. Tai nepadėjo. Išėjęs iš vonios kambario ir išgirdęs tylų krebždėjimą laiptų apačioje nulipo pasižiūrėti ir rado Meriliną, kuri prie paradinių durų bandė pritaisyti apsauginę grandinėlę.

Jis norėjo pasakyti jai tai, kas mintyse kaupėsi jau kurį laiką: jie niekaip negalėjo nei to atbaidyti, nei užsirakinti nuo to, kas nutiko Lidijai. Tačiau išvydęs Merilinos veidą susilaikė: ji buvo liūdna, išsigandusi ir pikta, tarsi jis dėl ko nors kaltas. Akimirką žmona atrodė visai kitokia, nepažįstama moteris. Sunkiai nurijęs seiles Džeimsas suėmė už apykaklės ir užsisegė. „Na, – pasakė, – važiuoju į universitetą. Vasaros semestro paskaitos.“ Kai norėdamas pabučiuoti pasilenkė,

Merilina išsisuko, lyg jo prisilietimas degintų. Ant priebučio paštą išnešiojantis berniukas buvo palikęs laikraštį. *Vietinė šeima laidoja dukterį.*

Džeimsas iki šiol laiko jį užrakinęs apatiniame stalo stalčiuje. *Li išsiskyrė iš minios – su broliu Neitu juodu buvo vieninteliai azijiečiai visoje mokykloje. Bet, regis, nedaug kas ją pažinojo geriau.* Nuo tos dienos pasirodė daugybė straipsnių: mažame miestelyje kiekviena mirtis sukelia sensaciją, tačiau jaunos mergaitės žūtis žurnalistams – tikra aukso kasykla. *Policija vis dar ieško užuominų dėl mergaitės mirties priežasties. Tyrėjų nuomone, tikėtina savižudybės versija.* Kaskart pamatęs antraštę Džeimsas sulanksto laikraštį, tarsi slėpdamas jame kokius puvėsius, kol Merilina ir vaikai dar nepastebėjo. Tik pasiekęs savo kabinetą išskleidžia jį, atidžiai perskaito. Ir padeda ant augančios krūvelės užrakinamame stalčiuje.

Dabar jis palenkia galvą.

– Nemanau, kad buvo taip.

– Ką nori pasakyti?

Džeimsui nespėjus atsakyti, suskamba durų skambutis. Atvyko policija, dviem pareigūnams užėjus į virtuvę, Neitas su Hana drauge atsikvepia. Pagaliau tėvai liausis ginčytis.

– Mes tik norėjome jums pranešti naujienas, – sako vyresnysis – Neitas prisimena, tai pareigūnas Fiskas. Iš kišenės išsitraukęs bloknotą jis storu pirštu pasitaiso akinius. – Visi policijos darbuotojai labai užjaučia jus dėl netekties. Mes tik norime išsiaiškinti, kas nutiko.

– Žinoma, pareigūne, – burbteli Džeimsas.

– Pasikalbėjau su jūsų nurodytais žmonėmis. – Pareigūnas Fiskas pasitikrina savo užrašus. – Karena Adler, Pema Sonders, Šele Braili – jos sakė menkai ją pažinojusios.

Hana mato, kaip raudonis it bėrimas išmuša tėvui veidą.

– Kalbėjomės su dauguma Lidijos klasės mokinių ir mokytojų. Atrodo, ji nedaug turėjo draugų. – Pareigūnas Fiskas pakelia akis. – Ar pasakytumėte, kad Lidija buvo vieniša?

– Vieniša? – Džeimsas dėbteli į žmoną, tada – pirmą kartą per visą rytą – į sūnų. *Li išsiskyrė iš minios – su broliu Neitu juodu buvo vieninteliai azijiečiai visoje mokykloje.* Jis žino tą jausmą, kuris apima matant blyškius tyliai spoksančius veidus. Norėjo tikėti, kad Lidija kitokia, kad turėdama tiek draugių yra tokia kaip visi. – Vieniša, – pakartoja iš lėto. – Ji išties daug laiko praleisdavo viena.

– Ji buvo be galo užsiėmusi, – įsiterpia Merilina. – Uoliai mokėsi per pamokas. Ruošdavo daug namų darbų. Daug laiko skyrė mokslams. – Ji rimtai pasižiūri į vieną policininką, paskui į kitą, tarsi bijodama, jog jie nepatikės. – Lidija buvo labai protinga.

– Ar pastarosiomis savaitėmis ji atrodė liūdna? – klausia jaunesnysis policininkas. – Ar yra kada leidusi suprasti, kad gali pakenkti sau? Arba...

Merilina nelaukia, kol jis baigs.

– Lidija buvo labai laiminga. Mokykloje jai patiko. Jai viskas sekėsi. Niekada nebūtų išėjusi iš namų ir savo noru sėdusi į tą valtį. – Rankos ima drebėti ir ji vėl suspaudžia

arbatos puodelį, stengdamasi suvaldyti drebulį – suspaudžia taip stipriai, kad Hanai atrodo, jog jis tuoj sutrupės. – Kodėl jūs neieškote to, kuris ją ten išsivedė?

– Nėra įrodymų, kad su ja valtyje būtų buvęs dar kas nors, – sako pareigūnas Fiskas. – Arba ant liepto.

– Iš kur galite žinoti? – neatlyžta Merilina. – Mano Lidija tikrai nebūtų viena lipusi į valtį. – Arbata laistosi ant stalviršio. – Juk šiais laikais niekada nežinai, kas tavęs tyko už kampo.

– Merilina, – sako Džeimsas.

– Paskaitykite laikraščius. Šiais laikais pamišėlių pilna visur, jie grobia žmones ir juos šaudo. Prievartauja. Ko reikia, kad policija pradėtų ieškoti *jų?*

– Merilina, – pakartoja Džeimsas, šįkart garsiau.

– Svarstome visas galimybes, – švelniai sako pareigūnas Fiskas.

– Mes tai suprantame, – sako Džeimsas. – Jūs darote viską, ką galite. Dėkoju. – Jis pažvelgia į Meriliną. – Nieko daugiau ir negalime prašyti.

Merilina išsižioja, tada užsičiaupia netarusi nė žodžio.

Policininkai susižvalgo, jaunesnysis sako:

– Norėtume užduoti dar kelis klausimus Neitui, jeigu galima. Asmeniškai.

Penki veidai atsisuka į Neitą ir jo skruostai nukaista.

– Man?

– Tik patikslinti kelis dalykus, – paaiškina pareigūnas Fiskas. Jis uždeda ranką Neitui ant peties. – Gal galėtume išeiti į priebutį?

Pareigūnui Fiskui uždarius paskui juos duris, Neitas atsiremia į turėklą. Jam po delnais atsilupa kelios dažų nuoplaišos ir nukrenta ant priebučio grindų. Jis pats gromuliavo mintį paskambinti policijai, papasakoti apie Džeką ir pasakyti, kad anas dėl visko kaltas. Kitame mieste arba kitu metu jiems ir patiems jau būtų kilęs toks įtarimas. Arba jeigu Lidija būtų buvusi kitokia – kaip Šelė Braili, Pema Sonders arba Karena Adler, normali paauglė, mergina, kurią jie suprastų. Policija būtų atidžiau pažvelgusi į Džeką ir sudėjusi visą paveikslą iš smulkių nusiskundimų: mokytojų pasipiktinimo dėl aprašinėtų suolų ir įžūlių pastabų, kitų brolių nepasitenkinimo dėl tokio familiaraus elgesio su jų seserimis. Būtų įsiklausę ir į Neito skundą: *visą pavasarį kiekvieną dieną po pamokų* – ir padarę panašias išvadas. Vaikinas su mergina tiek daug laiko praleidžia dviese... ne taip jau sunku būtų buvę susivokti, kodėl Neitas su tokiu kartėliu žvelgia į Džeką. Jie taip pat būtų aptikę įtarimą keliančių ženklų visuose Džeko posakiuose ir poelgiuose.

Tačiau to nebus. Tai tik apsunkintų padėtį, o juk viskas, kaip rodo moksleivių ir mokytojų parodymai – akivaizdu. Lidijos tylumas, draugų neturėjimas. Neseniai ėmę prastėti pažymiai. Tiesą pasakius, ir *keista* jos šeima. Neturintys draugų, nepritapėliai. Visa tai taip akivaizdu, kad Džekas, žvelgiant policijos akimis, lieka nuošalyje. Tokia mergaitė ir Džekas, vaikinas, kuris panorėjęs gali turėti – ir turi – bet kurią? Jiems nė į galvą nešauna tai, ką Neitas žino tikrai, o apie įsivaizduojamus dalykus neverta nė kalbėti. Savo vy-

rams pareigūnas Fiskas dažnai kartoja: „Kai išgirsti kanopų bildesį, galvoji apie arklius, ne apie zebrus.“ Jie pasakytų, kad Neitas apimtas isterijos. Visur aplinkui girdi tik zebrus. Stojęs akis į akį su policija dabar jis supranta, jog nėra jokios prasmės apskritai užsiminti apie Džeką: jie jau nusprendė, kas dėl visko kaltas.

Pareigūnas Fiskas taip pat atsiremia į turėklą.

– Neitai, mes tik norėjome truputį pasišnekučiuoti su tavimi asmeniškai. Gal prisiminei ką nors? Pats supranti, kartais broliai ir seserys vieni apie kitus žino tai, ko tėvai nė nenutuokia.

Neitas nori sutikti, tačiau nepajėgia ištarti nė žodžio. Tik linkteli. Šiandien, staiga prisimena, jam turėjo įteikti atestatą.

– Ar Lidija buvo linkusi išsliūkinti iš namų viena? – klausia pareigūnas Fiskas. – Tu nesijaudink. Tavęs niekas nekaltina. Tik pasakyk mums, ką žinai. – Jis vis kartoja žodelį *tik*, tarsi tenori mažutės paslaugos, menkos smulkmenos. Pasikalbėk su mumis. Papasakok mums jos paslaptis. Papasakok mums viską. Neitas pradeda drebėti. Įsitikinęs, kad policininkai tai mato.

– Ar kada nors anksčiau ji pati viena naktį buvo išsmukusi į lauką? – klausia jaunesnysis policininkas.

Nurijęs seiles Neitas stengiasi laikytis tvirtai.

– Ne, – sugergždžia jis. – Ne, niekada.

Policininkai susižvalgo. Tada jaunesnysis atsišlieja į turėklą šalia Neito kaip vaikas į spintelę prieš pamokas, lyg

juodu būtų bičiuliai. Toks jo darbas, pagalvoja Neitas. Elgtis bičiuliškai ir įtikinti jį prabilti. Nublizginti policininko batai atspindi saulę, ant abiejų nosių plieskia po didelį blausų atspindį.

– Ar Lidija gerai sutarė su tėvais? – Policininkas perkelia svorį ant kitos kojos ir lenta girgžteli.

Gal ir tau, brangute, reikėtų pradėti lankyti kokius nors būrelius, susipažinti su naujais žmonėmis. Gal norėtum į vasaros stovyklą? Būtų smagu.

– Su mūsų tėvais? – sako Neitas. Jis vos atpažįsta savo paties balsą. – Žinoma, kad sutarė.

– Ar esi matęs, jog kuris nors iš jų jai suduotų?

– Jai suduotų? – Lidijai, kuri buvo popinama ir prižiūrima kaip reta gėlė. Vienintelei, apie kurią motina nuolat galvodavo, net skaitydama užlenkdavo puslapių kampus tų straipsnių, kurie galėtų Lidijai patikti. Tai, kurią kiekvieną vakarą pirmą pabučiuodavo namo grįžęs tėvas. – Mano tėvai niekada nebūtų sudavę Lidijai. Jie ją *mylėjo.*

– Ar ji kada nors kalbėjo, kad galėtų sau pakenkti?

Turėklas ima lietis prieš akis. Neitas nirčiai purto galvą. Ne! Ne! Ne!

– Ar tą vakarą, prieš pradingdama, ji atrodė nusiminusi?

Neitas bando prisiminti. Jis norėjo papasakoti jai apie koledžą, apie vešlius žalius lapus tamsiai raudonų plytų sienų fone, kaip smagu ten turėtų būti. Kaip pirmą kartą gyvenime jis išsities, kaip pasaulis pažvelgus iš naujos perspektyvos atrodys didesnis, platesnis, šviesesnis. Bet ji per vakarienę

visą laiką tylėjo, o pavalgiusi nuėjo tiesiai į savo kambarį. Neitas nusprendė, kad ji pavargusi. Pagalvojo: *Papasakosiu rytoj.*

Ir staiga, savo siaubui, jis pradeda verkti: bjaurios ašaros ima lašėti nuo nosies ant marškinių apykaklės.

Policininkai nusigręžia, pareigūnas Fiskas užverčia knygutę ir kišenėje susiranda nosinę.

– Paimk, – sako tiesdamas ją Neitui, dar kartą stipriai spustelį jam petį ir išeina.

◆

Viduje Merilina sako Džeimsui:

– Tai dabar, kalbėdama draugijoje, turiu prašyti tavo leidimo?

– Ne tai turėjau omenyje. – Džeimsas alkūnėmis pasiremia į stalą ir pasideda galvą ant rankų. – Bet negalima švaistytis nepagrįstais kaltinimais. Negalima plūsti policijos.

– O kas plūdo? Aš tik paklausiau. – Merilina įmeta savo puodelį į kriauklę ir atsuka vandenį. Iš nutekamosios skylės pakyla pikta muilo puta. – Svarsto visas galimybes? Jis nė negirdėjo, kai sakiau, jog gali būti įsipainiojęs nepažįstamas žmogus.

– Todėl, kad elgiesi isteriškai. Išgirsti vieną pranešimą per žinias ir visko prisigalvoji. Liaukis. – Džeimsas vis dar nepakelia galvos. – Merilina, verčiau *liaukis.*

Stoja trumpa tyla, po stalu nusliuogusi Hana susiriečia į kamuoliuką, apsikabinusi rankomis prispaudžia kelius prie

krūtinės. Nuo staltiesės ant linoleumo krinta pusmėnulio formos šešėlis. Kol kiūtos čia, tėvai apie ją pamirš, mąsto Hana riesdama po savimi kojų pirštus. Dar niekada ji negirdėjo tėvų barantis. Kartais jie susikivirčydavo dėl to, kas pamiršo užsukti dantų pastą arba kas per naktį paliko šviesą virtuvėje, tačiau mama tuojau pat paimdavo tėvą už rankos arba tėvas pabučiuodavo mamai į skruostą ir vėl viskas būdavo gerai. Tik šįkart kitaip.

– Tai aš tik isteriška namų šeimininkė? – Dabar Merilinos balsas it plieno ašmenys, šaltas ir atšiaurus, Hana po stalu sulaiko kvapą. – Na, kas nors juk kaltas dėl to, kas jai nutiko. Ir jeigu pati turėsiu išsiaiškinti, taip ir padarysiu. – Patrynusi stalviršį virtuvine šluoste numeta ją šalin. – Maniau, tu taip pat nori išsiaiškinti. Bet pats paklausyk, kaip kalbi. *Žinoma, pareigūne. Dėkoju, pareigūne. Negalime prašyti nieko daugiau, pareigūne.* – Putos nugurgia vamzdžiu žemyn. – Žinai, aš ir pati turiu galvą. Ne taip kaip kai kurie, keliaklupsčiaujantys prieš policiją.

Apimta įsiūčio Merilina negalvoja, ką kalba. Tačiau Džeimsui iš žmonos lūpų išskridęs žodis smeigia giliai į širdį. Išgirdęs tuos kelis skiemenis – *keliaklupsčiauti* – jis mato nugarą lenkiančius kulius – kinus aukštomis kepurėmis, surištais plaukais, sudiržusiais delnais. Besimarkstančius ir nuolankius. Besilankstančius ir menkinamus. Jis seniai įtarė, kad visi taip į jį žiūri – Stenlis Hiujitas, policininkai, kasininkė parduotuvėje. Bet nemanė, jog tarp *visų* yra ir Merilina.

Džeimsas numeta suglamžytą servetėlę ant stalo prieš save ir garsiai atsistumia su kėde.

– Man dešimtą valandą paskaita, – sako.

Iš po staltiesės Hana stebi kojinėmis apmautas tėvo kojas su ant kulno vos pradėjusia šviesti skylute einančias link durų į garažą. Kol jis aunasi batus, kambaryje tylu, paskui dunksteli atidaromos garažo durys. Pasigirdus užvedamam varikliui, Merilina čiumpa iš kriauklės puodelį ir trenkia į žemę.

Porceliano šukės pasklinda ant linoleumo. Hana nė nekrusteli, kol mama užbėgusi į viršų trinkteli savo miegamojo durimis, o tėvas atbulas išvažiuoja keliuku į gatvę, automobilis cypteli ir nuburzgia tolyn. Tik tada, kai stoja visiška tyla, ji išdrįsta iššliaužti iš po stalo ir iš muiluoto vandens balos surenka porceliano šukes.

Girgžteli atidaromos paradinės durys ir į virtuvę sugrįžta Neitas – jo akys ir nosis paraudę. Hana supranta, kad brolis verkė, tačiau apsimeta nepastebinti, laiko palenkusi galvą ir vieną po kitos krauna šukes į delniuką.

– Kas atsitiko?

– Mama su tėčiu susibarė. – Išmetusi puodelio duženas į šiukšlinę ji nusišluosto drėgnas rankas į platėjančių kelnių klešnes. Nusprendžia, kad vanduo išdžius savaime.

– Susibarė? Dėl ko?

Hana atsako pašnabždomis:

– Nežinau. – Iš tėvų miegamojo viršuje nesklinda nė garso, bet jai neramu. – Eime į lauką.

Išėję juodu be žodžių traukia ten pat – prie ežero. Visą kvartalą Hana atidžiai tyrinėja gatvę, tarsi tėvas galėtų būti kur nors čia, jau atlyžęs grįžti namo. Be kelių stovinčių automobilių, daugiau nieko nėra.

Tačiau Hanos instinktai stiprūs. Išvažiavęs iš kiemo Džeimsas taip pat pasuko prie ežero. Merilinos žodžiams skambant galvoje, jis kartą, kitą apvažiavo aplinkui. *Kelia-klupsčiauti policijai.* Jie nenutyla, Džeimsas girdi akivaizdų pasibjaurėjimą žmonos balse, panieką jam.

Ir negali Merilinos už tai kaltinti. Kaip Lidija galėjo būti laiminga? *Li išsiskyrė iš kitų vaikų. Nedaug kas ją geriau pažinojo. Tikėtina savižudybės versija.* Džeimsas pravažiuoja pro lieptą, nuo kurio Lidija turėjo sėsti į valtį. Tada jų nediduką aklagatvį. Paskui vėl lieptą. Kažkurioje šio apskritimo vietoje jo dukra, vieniša ir be draugų, iš nevilties nėrė į vandenį. Lidija buvo labai laiminga, sakė Merilina. *Kas nors kitas kaltas.* Kas nors, mąsto Džeimsas ir pajunta aštrų skausmą nuslenkant gerkle žemyn. Jis nebegali ilgiau matyti šio ežero. O tada susivokia, kur nori būti.

Taip dažnai mintyse kartojo žodžius, kuriuos ketino pasakyti Luizai, kad šįryt nubudo su jais lūpose. *Tai buvo klaida. Aš myliu savo žmoną. To niekada daugiau neturi nutikti.* Bet dabar, jai atvėrus duris, iš jo lūpų pasigirsta: „Prašau.“ Ir Luiza švelniai, kilniai, stebuklingai ištiesia į jį rankas.

Luizos lovoje jis nesiliauja galvojęs – apie Lidiją, apie antraštes, apie ežerą. Apie tai, ką dabar Merilina veikia namie. Apie tai, kas *kaltas.* Jis sutelkia dėmesį į išlenktą Luizos nu-

garą, blyškų jos šlaunų šilką ir tamsius plaukus, vis glostančius ir glostančius jam veidą. Kai viskas baigiasi, Luiza apkabina jį iš už nugaros it vaiką ir sako: „Pasilik.“ Jis pasilieka.

◆

O Merilina virpėdama iš įsiūčio žingsniuoja po Lidijos kambarį. Aišku, ką mano policininkai, jų užuominos viską pasako: „Nėra įrodymų, kad valtyje su ja dar kas nors buvo.“ „Ar pasakytumėte, kad Lidija buvo vieniša?“ Akivaizdu, jog Džeimsas su jais sutinka. Bet juk jos dukra negalėjo būti tokia nelaiminga. Jos Lidija, visada besišypsanti, visada taip norinti patikti.

„Žinoma, mamyte.“ „Mielai, mamyte.“ Sakyti, kad Lidija pati galėjo tai pasidarýti... ne, ji per daug stipriai juos mylėjo. Kiekvieną vakarą prieš eidama į lovą Lidija susirasdavo Meriliną, kad ir kur ši būtų – virtuvėje, darbo kambaryje ar prie skalbinių, pažvelgdavo jai tiesiai į veidą ir sakydavo: *Myliu tave, mamyte. Pasimatysime rytoj.* Netgi tą paskutinę naktį ji taip ir pasakė – *rytoj*, o Merilina spustelėjusi dukrą ir lengvai pliaukštelėjusi per nugarą ištarė: „Paskubėk, jau vėlu.“ Tai prisiminusi Merilina susmunka ant kilimo. Jeigu tik būtų žinojusi, ilgiau būtų palaikiusi Lidiją glėbyje. Būtų pabučiavusi ją. Būtų apkabinusi savo dukterį ir niekada jos nepaleidusi.

Lidijos kuprinė stovi atremta į stalą, ten, kur apieškojusi paliko policija, ir Merilina pasideda ją ant kelių. Kvepia trintukais, drožtukais, kramtomąja guma – mielais mergai-

tiškais kvapais. Jos rankose knygos ir aplankai juda po drobiniu audiniu tarsi kaulai po oda. Merilina apglėbia kuprinę, užsimeta petnešas ant pečių, leisdama visu svoriu stipriai ją apkabinti.

Tada prasegtoje priekinėje kišenėlėje pastebi kažką švystelint raudonai ir baltai. Pasislėpęs po Lidijos penalu ir kortelių ryšulėliu kuprinės audinyje matyti plyšelis. Toks mažas, kad užsiėmę policininkai turbūt nė nepastebėjo, jis galėjo praslysti net pro akyliausias – motinos – akis. Kyštelėjusi ranką vidun Merilina ištraukia praplėštą pakelį *Malboro*. O po juo randa dar kai ką – praimtą dėžutę prezervatyvų.

Išmeta iš rankų abu daiktus tarsi būtų radusi gyvatę ir su trenksmu nušveičia kuprinę nuo kelių. Veikiausiai jie priklauso kam nors kitam, pagalvoja, juk negali būti Lidijos. Jos Lidija nerūkė, o prezervatyvai...

Merilinai nepavyksta savęs įtikinti. Patį pirmą vakarą policija paklausė: „Ar Lidija turi vaikiną?“ ir ji nedvejodama atsakė: „Jai juk dar tik šešiolika.“ Dabar ji žvelgia žemyn į dvi nedideles dėžutes savo sijono klostėse ir Lidijos gyvenimo ribos – anksčiau tokios aiškios ir ryškios – ima lietis. Apsvaigusi Merilina atremia galvą į Lidijos stalo kraštą. Ji išsiaiškins viską, ko nežinojo. Ieškos tol, kol supras, kaip tai galėjo nutikti, kol iki galo supras savo dukterį.

◆

Prie ežero Neitas su Hana įsitaiso ant žolės ir tylėdami spokso į vandenį, tikėdamiesi tokio pat nušvitimo. Įprastą vasa-

ros dieną vandenyje taškytųsi arba nuo liepto šokinėtų bent pustuzinis vaikų, tačiau šiandien prie ežero nėra ničnieko. Galbūt vaikai dabar bijo maudytis, galvoja Neitas. Kas nutinka kūnams vandenyje? Ar jie ištirpsta kaip tabletės? Jis nežino ir svarstydamas įvairius variantus džiaugiasi, kad tėvas daugiau niekam neleido pamatyti Lidijos kūno.

Neitas spokso į vandenį ir leidžia laikui eiti pro šalį. Tik kai Hana atsitiesia ir kažkam pamoja, jis išnyra iš svaigulio ir palengva įsižiūri į gatvę: per ranką persimetęs mantiją, su mėlynais išblukusiais marškinėliais iš atestatų teikimo ceremonijos grįžta Džekas... tarsi tai būtų paprasta diena. Neitas nematė jo nuo laidotuvių, nors du ar tris kartus per dieną paslapčiomis spoksodavo į jo namus. Išvydus Džeką, Neito veidas persimaino. Jis greitai nusisuka apsimesdamas nė vieno jų nepastebėjęs ir pagreitina žingsnį. Neitas pakyla.

– Kur tu eini?

– Pasikalbėti su Džeku. – Tiesą sakant, jis nelabai žino, ką ketina daryti. Niekada anksčiau nesimušė – buvo liesesnis ir žemesnis už daugumą klasės berniukų, tačiau miglotai įsivaizduoja, kaip čiumpa Džeką už marškinėlių, prispaudžia prie sienos ir Džekas staiga prisipažįsta: *Tai aš kaltas, suviliojau ją, įtikinau, sugundžiau, nuvyliau.* Hana šoka prie brolio ir čiumpa už riešo.

– Nereikia.

– Juk viskas per jį, – sako Neitas. – Ji niekada neišeidavo iš namų vidury nakties, kol pasirodė *jis*. – Hana traukia brolį už rankos norėdama parklupdyti ant kelių, o Džekas

jau beveik bėga plevėsuodamas mėlyna ceremonijos mantija, pasiekia jų gatvelę. Grįžteli per petį ir suklysti neįmanoma: jo susigūžę pečiai išduoda baimę, į Neitą mestas ir iškart nusuktas žvilgsnis – taip pat. Tada jis pasuka už kampo ir pradingsta. Neitas žino, kad po kelių sekundžių Džekas užkops laipteliais į savo priebutį ir bus nebepasiekiamas. Jis stengiasi išsilaisvinti, tačiau Hanos nagai giliai susminga jam į odą. Nė nežinojo, kad vaikas gali būti toks stiprus.

– Pasitrauk...

Juodu parkrenta ant žolės ir pagaliau Hana jį paleidžia. Iš lėto, gaudydamas kvapą Neitas atsisėda. Dabar, pagalvoja, Džekas jau saugiai sėdi savo namuose. Net jeigu paskambintų arba padaužytų į duris, jis neatidarytų.

– Kodėl, po galais, taip padarei?

Viena ranka Hana išsišukuoja sausą lapą iš savo plaukų.

– Nesimušk su juo. Prašau.

– Tu pakvaišusi. – Neitas pasitrina riešą, ant kurio liko penkios raudonos sesers nagų žymės. Viena pradėjo kraujuoti. – Jėzau. Aš tenorėjau su juo pasikalbėti.

– Kodėl tu taip pyksti ant Džeko?

Neitas atsidūsta.

– Tu juk matei, koks keistas jis buvo per laidotuves. Ir dabar keistas. Rodos, bijo, kad aš galiu ką nors išsiaiškinti. – Neitas nuleidžia balsą. – Žinau, Džekas kažkaip su tuo susijęs. Jaučiu. – Jis prispaudžia kumštį prie krūtinės, po pat gerkle, ir niekada neišsakytos mintys veržte veržiasi į paviršių: – Žinai, kai buvome maži, kartą Lidija įkrito į ežerą, –

pasako ir pirštai ima virpėti, tarsi būtų atskleidęs ką nors draudžiama.

– Aš neprisimenu, – sako Hana.

– Tu dar nebuvai gimusi. Man buvo vos septyneri.

Hana, jo nuostabai, atsisėda šalia ir prisiglaudžia. Švelniai suima jam už rankos toje vietoje, kurią subraižė, ir atsiremia į jį galva. Anksčiau ji nedrįsdavo atsisėsti taip arti Neito; jis, Lidija, mama ir tėtis iškart stengdavosi jos atsikratyti, nuvyti šalin. „Hana, aš užsiėmęs.“ „Aš dirbu.“ „Palik mane ramybėje.“ Šįkart – ji sulaiko kvapą – Neitas leidžia jai pasilikti. Nors jis nieko daugiau nepasako, Hanos tylėjimas išduoda, kad ji klausosi.

šeštas skyrius

Lidija įkrito į ežerą tą pačią vasarą, kai buvo dingusi Merilina – jie visi bandė tai pamiršti. Apie tai nesikalbėjo, niekada neužsimindavo. Tačiau jausmas neapleido it blogas kvapas. Buvo persmelkęs juos taip giliai, kad niekada nebeišsivėdins.

Kiekvieną rytą Džeimsas skambindavo policijai. Gal jiems reikia daugiau Merilinos nuotraukų? Gal jis galėtų suteikti dar kokios nors informacijos? Gal dar yra žmonių, kuriems jis galėtų paskambinti? Įpusėjus gegužei, kai Merilinos nebuvo jau porą savaičių, už bylą atsakingas pareigūnas švelniai tarė jam: „Pone Li, mes dėkingi jums už tokią uolią pagalbą. Atidžiai visur ieškome automobilio. Tačiau negaliu pažadėti, kad tikrai ką nors išsiaiškinsime. Jūsų žmona išsivežė savo drabužius. Susikrovė lagaminus. Pasiėmė raktus. – Net ir tais laikais pareigūnas Fiskas nemėgo suteikti

tuščių vilčių. – Kartais taip atsitinka. Kartais žmonės būna tiesiog per daug skirtingi.“ Jis nepasakė „skirtingų rasių“ arba „nederantys tarpusavyje“, bet jam nė nereikėjo to sakyti. Džeimsas vis tiek išgirdo ir pareigūną Fiską jis prisimins labai aiškiai net prabėgus dešimtmečiui.

Vaikams Džeimsas pasakė: „Policija ieško. Jie ją suras. Netrukus ji grįš namo.“

Lidijos ir Neito prisiminimai buvo tokie: slinko savaitės, o jų motina vis dar buvo *dingusi*. Per pertraukas kiti vaikai šnabždėdavosi, o mokytojai žvelgdavo į juos su gailesčiu, taigi mokslo metams pasibaigus atėjo tikras palengvėjimas. Tėvas užsidarydavo savo darbo kambaryje ir leisdavo jiems visą dieną žiūrėti televizorių, nuo animacinių filmų ryte iki viktorinos „Aš turiu paslaptį“ vėlai vakare. Kai kartą Lidija paklausė, ką jis daręs savo kabinete, tėvas atsiduso ir atsakė: „Ai, tiesiog dykinėju.“ Ji įsivaizdavo, kaip tėvas apsiavęs minkštais sportbačiais mažais žingsneliais tipena slidžiomis grindimis: dykinėja, dykinėja ir dykinėja. „Tai reiškia, kad jis skaito knygas ir panašiai, kvailiuke“, – paaiškino Neitas ir minkšti sportbačiai virto paprastais rudais jo batais su apspurusiais raišteliais.

Tačiau iš tiesų Džeimsas kiekvieną rytą iš savo kišenės prie krūtinės išsiimdavo mažutį vokelį. Kai tą pirmą vakarą policija išvyko pažadėjusi daryti viską, ką gali, ir išsivežė Merilinos nuotrauką, kai pakėlęs nuo žemės abu vaikus nunešė į lovą ir paguldė su visais drabužiais, jis miegamojo šiukšliadėžėje pastebėjo popieriaus draiskanas. Vieną po

kitos ištraukė jas iš po vatos gumulėlių, senų laikraščių ir nosinaičių, suteptų žmonos lūpų dažais. Sudėliojo juos ant virtuvės stalo, taikydamas plėštą kraštą prie plėšto krašto. *Anksčiau labai aiškiai įsivaizdavau savo ateitį, tačiau viskas pakrypo kita linkme.* Apatinė lapo pusė buvo tuščia, tačiau jis nesiliovė, kol sudėjo visą. Merilina nė nepasirašė.

Jis vis skaitė ir skaitė raštelį, spoksodamas į siauras medinio stalviršio juosteles, prasišviečiančias tarp baltų skiaučių, kol tamsiai mėlynas dangus papilkėjo. Tada susidėjo draiskanas į voką. Kiekvieną dieną – nors kaskart pasižadėdavo, kad jau *paskutinį* kartą, – pasodindavo Neitą su Lidija priešais televizorių, užsirakindavo kabinete ir vėl išsitraukdavo suplėšytą raštelį. Skaitydavo jį, kol vaikai, pažiūrėję animacinius filmukus, pereidavo prie muilo operų, o paskui ir prie viktorinų, kol išsidrėbę ir be šypsenų spoksodavo „Mano žmona – ragana“, „Susitarkim“ ir „Pasakyti tiesą“, kol net šmaikščiausi Džonio Karsono juokeliai nesutrukdydavo nugrimzti į miegą.

Susituokę juodu su Merilina susitarė pamiršti praeitį. Nusprendė drauge pradėti naują gyvenimą ir nesižvalgyti atgal. Merilinai dingus, Džeimsas šį susitarimą nuolat laužė. Kaskart skaitydamas raštelį prisimindavo jos motiną, kuri niekada nesikreipė į jį tiesiai, vardu, tik netiesiogiai – per Meriliną – sakydavo: *tavo sužadėtinis.* Kurios balsą tarsi pranešimą per garsiakalbį vestuvių dieną girdėjo aidint marmuriniame teismo rūmų laukiamajame garsiai, visi net pasuko galvas: „Taip negerai, Merilina. Taip negerai.“ Kuri

norėjo, kad Merilina ištekėtų už *panašesnio į save*. Kuri po vestuvių niekada jų neaplankė. Matyt, valgydama prie motinos stalo, miegodama jos lovoje tai prisiminė ir Merilina, o tada suprato, kokią klaidą padarė už jo ištekėdama. Kad motina vis dėlto buvo teisi. *Ilgai jausmus laikiau giliai užspaudusi, bet dabar, vėl apsilankiusi motinos namuose, galvoju apie ją ir suprantu, kad daugiau nebegaliu jų slėpti.* Darželyje jis buvo išmokęs numalšinti skausmą: reikia daug kartų paspausti sumuštą vietą nykščiu. Pirmą kartą skauda taip, jog imi ašaroti. Antrą kartą skauda mažiau. Dešimtą kartą jau beveik nebejauti. Todėl jis vis skaitė ir skaitė raštelį. Bandė viską prisiminti: kaip atsiklaupusi Merilina užriša Neitui bato raištelį, kaip jam, Džeimsui, pataiso marškinių apykaklę. Kaip ji atrodė tą pirmą dieną jo kabinete: liekna ir rimta žvelgė taip įdėmiai, kad jis nedrįso pakelti akių.

Tačiau skaudėti nesiliovė. Akys vis tiek ašarojo.

Išgirdęs, kad televizijos programa pasibaigė ir pradeda groti himną, Merilinos raštelio draiskanas jis susidėdavo atgal į voką ir įsikišdavo į marškinių kišenę. Tada pirštų galais nueidavo į svetainę, kur ant žemės prie sofos susirangę gulėdavo televizijos užsklandos apšviesti vaikai. Indėnas iš ekrano viršaus spoksodavo, kol Džeimsas pirma nunešdavo į lovą Lidiją, tada Neitą. O paskui, kadangi be Merilinos lova atrodė tuščia it dykvietė, jis grįždavo į svetainę, išsidrėbdavo ant senu megztu vilnoniu užtiesalu užklotos sofos ir spoksodavo į apskritimus ekrane, kol vaizdas išsijungdavo. Ryte viskas prasidėdavo iš naujo.

Kiekvieną rytą pabudę savo lovose Lidija su Neitu akimirką pagalvodavo, ar tik visata nebus ištaisiusi savo klaidos: galbūt nusileidę į apačią juodu ras motiną, laukiančią jų prie viryklės su meile, bučiniais ir kietai virtais kiaušiniais. Nė vienas net neužsiminė apie šią gležną viltį, tačiau kas rytą susitikę virtuvėje ir radę joje tik tėvą sulamdyta pižama, dedantį ant stalo du tuščius dubenėlius, susižvalgydavo viską supratę. Jos vis dar *nėra*.

Norėdami kuo ilgiau užtęsti laiką, jie prisigalvodavo įvairiausių dalykų, pavyzdžiui, keisdavosi spalvotais zefyrų gabalėliais iš sausų pusryčių: rausvą į oranžinį, du geltonus į žalią. Priešpiečiams tėvas sutepdavo sumuštinių, bet niekada nepataikydavo: tai per mažai riešutų kremo, tai per mažai džemo, tai perpjaudavo duonos riekes skersai, o ne trikampiais, kaip būtų padariusi mama. Tačiau Lidija su Neitu, staiga tapę labai taktiški, nieko nesakydavo, net jei per vakarienę ir vėl gaudavo riešutų kremo ir džemo.

Iš namų jie išsiruošdavo tik į maisto parduotuvę. „Prašau, – kartą pakeliui namo ėmė maldauti Neitas, – prašau leisti pasimaudyti. Tik vieną valandą. Tik penkias minutes. Dešimt sekundžių.“ Neatitraukdamas akių nuo užpakalinio vaizdo veidrodėlio Džeimsas net nepristabdė automobilio. „Tu juk žinai, kad Lidija nemoka plaukti, – atsakė. – Šiandien aš nesu nusiteikęs vaidinti gelbėtojo.“ Jis įsuko į jų gatvę, o užpakaline sėdyne iki Lidijos nusliuogęs Neitas įžnybė jai į ranką.

„Mažė, – sušnypštė jis. – Tai per *tave* mes negalime maudytis.“

Kitoje gatvės pusėje daržą ravinti ponia Alen pamojo jiems prieiti. „Džeimsai, – tarė ji. – Džeimsai, aš senokai jūsų nemačiau.“ Rankoje ji laikė mažutį aštrų kauptuką ir mūvėjo ryškiai rožines pirštines, tačiau kai atsišliejusi į vartelius jas nusitraukė, Lidija pastebėjo purvo pusmėnulius jos panagėse.

„Kaip laikosi Merilina? – pasiteiravo ponia Alen. – Ji senokai išvykusi, tiesa? Tikiuosi, viskas gerai?“

Neitui šovė mintis, kad kaimynės akys blizga, tarsi ji lauktų dovanos.

„Mes laikome visus keturis kampus“, – patikino ją Džeimsas.

„Ar ilgai jos nebus?“

Pažvelgęs į vaikus Džeimsas sudvejojo.

„Neribotą laiką, – atsakė jis. Šalia jo stovintis Neitas sportbačio galu spardė ponios Alen vartelius. – Nedaryk taip, Neitai. Paliksi žymę.“

Ponia Alen spoksojo į juodu, tačiau vaikai it susitarę žvelgė į šalį. Jos lūpos buvo per daug plonos, o dantys – per daug balti. Po Lidijos bato kulnu atsidūręs kramtomosios gumos gabalėlis lyg klijai priklijavo ją prie betono. Net jeigu jai ir lieptų, pagalvojo ji, vis tiek negalėtu pabėgti.

„Judu tik būkite geručiai ir mamytė netrukus grįš namo, argi ne?“ – suokė ponia Alen. Pasisukusi ji apdovanojo Džeimsą plonalūpe šypsena, tačiau šis nepakėlė akių.

„Mūsų pirkiniai jau tikriausiai tirpsta, – tarė Džeimsas, nors ir jis, ir Lidija, ir Neitas puikiai žinojo, kad krepšyje, be

pakelio pieno, poros stiklainiukų žemės riešutų kremo ir kepalo duonos, daugiau nieko nėra. – Buvo malonu pasimatyti, Vivjena.“

Pasikišęs popierinį pirkinių maišą po pažasčia jis paėmė abu vaikus už rankos ir guma ant Lidijos bato pado įsitempusi nutrūko, palikdama ant šaligatvio ilgą išdžiūvusį kirminą.

Per vakarienę Neitas paklausė: „Ką reiškia – *neribotą laiką?*“ Tėvas užvertė akis į lubas, tarsi Neitas būtų parodęs vabalą, kurį jis norėtų pamatyti, kol šis dar nespėjo pabėgti. Lidijai ėmė peršėti akis lyg žvelgiant į karštą orkaitę. Nors ir graužiamas sąžinės, Neitas krumpliais mygo sumuštinį, spausdamas žemės riešutų kremą ant staltiesės, tačiau tėvas nieko nepastebėjo.

„Noriu, kad pamirštumėte, ką sakė ponia Alen, – galiausiai prabilo Džeimsas. – Ji paika moteris ir visai nepažįsta jūsų mamos. Noriu, kad apsimestumėte, jog to pokalbio visai nebuvo. – Paplekšnojęs jiems per rankutes jis pamėgino nusišypsoti. – Niekas čia nekaltas. Ypač judu.“

Lidija su Neitu suprato: jis meluoja ir šitaip bus dar labai ilgai.

Oras kaito, darėsi tvanku. Kas rytą Neitas suskaičiuodavo, kiek dienų motinos nėra: dvidešimt septynias. Dvidešimt aštuonias. Dvidešimt devynias. Jis pavargo tūnoti pridvisusiuose namuose, pavargo nuo televizoriaus, pavargo nuo sesers, kuri vis labiau stiklinėmis akimis tylėdama spoksodavo į ekraną. O ir ką galėjai pasakyti? Motinos dingimas graužė

juodu tylomis, bukas skausmas palengva plito. Vieną birželio pradžios rytą, kai Lidija užsnūdo per reklaminę pertraukėlę, Neitas pirštų galais nusėlino prie paradinių durų. Tėvas buvo liepęs neiti iš namų, tačiau jis nutarė, kad priebučio laipteliai – dar namai.

Tolimajame gatvės gale ant savo namo priebučio turėklo tupėjo Džekas, įrėmęs smakrą į sulenktus kelius. Nuo tos dienos baseine Neitas su Džeku nesikalbėjo, net nesisveikindavo. Jiedviem kartu išlipus iš mokyklos autobuso, Neitas įsitverdavo į kuprinės petnešas ir kuo greičiau skuosdavo namo. Jeigu per pertrauką pastebėdavo prie jo besiartinantį Džeką, perbėgdavo į kitą žaidimų aikštelės pusę. Nemėgti Džeko jam jau darėsi įprasta. Tačiau dabar, kai pasukęs galvą Džekas jį pastebėjo ir patraukė gatve link jo, Neitas nepasijudino. Pasikalbėti su kuo nors – netgi su Džeku – buvo geriau už tylą.

„Nori? – priėjęs prie laiptelių paklausė Džekas. Ištiestame delne gulėjo pustuzinis raudonų žuvelės formos jo nykščio didumo saldainių. Nuo galvos iki uodegos ir nuo uodegos iki galvos jie blizgėjo it brangakmeniai. Džekas išsišiepė, net jo ausys kilstelėjo. – Pirkau krautuvėlėje. Po dešimt centų už semtuvėlį."

Staiga Neitą užplūdo stiprus ilgesys: jis ilgėjosi lentynos su žirklėmis, klijais ir kreidelėmis, skardinių su šokliais kamuoliukais, lūpų vašku ir guminėmis žiurkėmis, ant prekystalio išdėliotų į foliją suvyniotų šokolado plytelių, o prie kasos aparato – didelio stiklainio su rubino spalvos ledinukais

ir vyšnių kvapo, kuris pasklisdavo kaskart, vos atsukus dangtelį.

Nukandęs galvą vienai žuvytei Džekas vėl atkišo ranką. „Labai skanūs.“ Iš arti žiūrint Džeko blakstienos buvo tokios pat smėlio spalvos kaip ir plaukai, o galiukai, kuriuose atsispindėjo saulė, spindėjo auksu. Neitas įsimetė vieną saldainį į burną, leido jo saldumui susigerti į jį ir suskaičiavo strazdanas ant Džeko skruosto: devynios.

„Jums viskas bus gerai, – staiga ištarė Džekas. Jis pasilenkė arčiau Neito, tarsi ruoštųsi pasakyti paslaptį. – Mano mama sako, kad vaikams *reikia* tik vieno iš tėvų. Ji sako, jog jeigu mano tėvui nerūpi manęs aplankyti, juo blogiau jam, ne man.“

Neito liežuvis sustingo ir pasidarė didžiulis lyg mėsos gabalas. Staiga jis nebepajėgė ryti. Nuo gurkšnio saldžių seilių kone užspringo ir išspjovė apčiulptą saldainį ant žolės.

„Užsičiaupk, – sušnypštė jis. – Tu... tu užsičiaupk.“ Jis nusispjovė dar kartą, kad būtų tvirčiau, stengdamasis atsikratyti vyšnių skonio burnoje. Tada atsistojo ir įėjęs į vidų taip smarkiai trenkė durimis, kad tinklas jose net sudrebėjo. Jam už nugaros Džekas dar kurį laiką stovėjo laiptų apačioje žiūrėdamas į žuveles savo delne. Vėliau Neitas pamirš, kokie Džeko žodžiai jį taip supykdė. Prisimins tik patį pyktį, rusenantį taip, tarsi visada ten būtų buvęs.

Tačiau po kelių dienų prasidėję įvykiai bent jau Neitui buvo puikus prasiblaškymas. Vieną rytą įsijungęs televizorių jis nerado filmukų. Tik Volteris Kronkaitas kuo ramiausiai

sėdėjo prie stalo, kaip visada, kai praneša vakaro žinias, tačiau buvo dar tik aštunta valanda ryto, stalas stovėjo lauke, o jo popierius ir plaukus taršė Kenedžio kosminių skrydžių centro vėjas. Jam už nugaros ant paleidimo platformos stovėjo paruošta raketa, ekrano apačioje tiksėjo atgal skaičiuojamas laikas. Tai buvo *Gemini 9* erdvėlaivio paleidimas. Jeigu Neitas būtų daugiau išmanęs apie pasaulį, būtų pagalvojęs: siurrealistiška. Kai raketa šovė į viršų, paskui save palikdama gelsvų dūmų stulpą, jis buvo prišliaužęs taip arti prie televizoriaus, jog nosimi kone lietė ekraną. Jame mirgantys skaičiai buvo neįtikėtini: septyni tūkstančiai mylių per valandą, devyni tūkstančiai, dešimt. Neitas nė neįsivaizdavo, kad kas nors gali taip greitai skristi.

Visą rytą jis siurbte siurbė į save pranešimus, mėgaudamasis jais lyg ypatingais skanėstais: „Susitikimas su kosmine stotimi." „Žemės orbitos žemėlapis." Susirangiusi ant sofos Lidija miegojo, o Neitas ištisą popietę kartojo: *Gemini. Gemini. GEM-in-i.* Tarsi burtažodį. Raketai pradingus dangaus mėlyje, kamera dar ilgai rodė dangų ir jos paliktą blėstantį baltą dūmų kamuolį. Pirmą kartą per visą mėnesį Neitas bent akimirkai pamiršo motiną. Iš ten, iš aukštybių (skaičiai keitėsi ekrane: aštuoniasdešimt penkios, devyniasdešimt, devyniasdešimt penkios mylios) viskas žemėje pasidaro nematoma. Ir pradingusios motinos, ir nemylintys tėvai, ir besityčiojantys vaikigaliai, viskas susitraukia iki smeigtuko galvutės didumo ir pranyksta. Ten, aukštai, vien tik žvaigždės.

Dar pusantros dienos, nors Lidija buvo nepatenkinta, Neitas nesutiko įjungti jai „Aš myliu Liusę“ arba „Tėtis žino geriausiai“. Astronautus – Tomą Stafordą ir Džiną Kernaną – jis ėmė vadinti vardais tarsi savo bičiulius. Prasidėjus transliacijai iš erdvėlaivio Lidija tegirdėjo tik iškraipytą traškantį veblenimą, balsai atrodė permalti girnomis. O Neitas be vargo iššifravo žodžius, kuriuos užgniaužęs kvapą sušnabždėjo Džinas: „Vaikeli, o čia tikras grožis.“ NASA neturėjo orbitoje skriejančių vyrų vaizdo, taigi buvo rodoma simuliacija: laidais prisirišę aktoriai butaforinėje scenoje garso įrašų studijoje Misūryje. Tačiau kai kosmonauto kostiumu vilkinti figūra išsikabarojo iš kapsulės ir gracingai, be jokių pastangų pakilo į viršų – kojomis aukštyn, į *nieką* neįsikibusi – Neitas pamiršo, kad vaizdas netikras. Jis pamiršo viską. Pamiršo net kvėpuoti.

Per priešpiečius, jiems valgant sumuštinius su žemės riešutų kremu, Neitas pareiškė: „Astronautai valgo *krevečių salotas, jautienos troškinį* ir *ananasų pyragą*.“ Per vakarienę paaiškino: „Džinas – jauniausias žmogus, kada nors skridęs į kosmosą, ir jie planuoja išbūti atvirame kosmose ilgau nei anksčiau.“ Iš ryto, kai tėvas įbėrė į dubenėlį sausų pusryčių, nors Neitas buvo per daug susijaudinęs valgyti, pranešė: „Astronautai vilki *metalines kelnes*, kad apsaugotų kojas nuo variklių kaitros.“

Džeimsas, kuriam astronautai turėjo patikti – juk jie ne kas kita, kaip naujas erdves užkariaujantys šiuolaikiniai kaubojai – nieko apie tai nežinojo. Susipainiojęs savo paties min-

tyse, prie širdies spausdamas sudraskytą Merilinos raštelį, į naująją sūnaus maniją jis žvelgė pro kitą teleskopo galą. Astronautai ten, toli danguje, tebuvo mažos dėmelės. Du maži žmogeliukai skardinėje nuo sardinių, besikrapštinėjantys su veržlėmis ir diržais, kai čia, Žemėje, žmonės dingsta, netgi miršta, o kiti vargais negalais išgyvena dar vieną dieną. Kaip lengvabūdiška, kaip absurdiška: laidais prisirišę aktoriai vaidina didvyrius. Šoka sau iškėlę kojas virš galvos. Neitas visą dieną išstovėjo pakerėtas priešais ekraną ir romiai šypsojosi, o Džeimsas net putojo iš apmaudo.

Sekmadienio vakarą, kai Neitas tarė: „Tėveli, ar gali patikėti, jog žmonės iš tikrųjų gali nuskristi iki Mėnulio ir *sugrįžti atgal?*“, Džeimsas skėlė jam tokį stiprų antausį, kad Neitui net dantys subarškėjo. „Užsičiaupk ir nekalbėk nesąmonių! – suriko jis. – Kaip gali galvoti apie tokius dalykus, kai...“

Džeimsas niekada anksčiau netrenkė Neitui ir niekada vėliau to nedarys. Tačiau kažkas tarp jų jau nutrūko. Už skruosto susiėmęs Neitas išlėkė iš kambario, Lidija taip pat, o svetainėje vienas likęs Džeimsas, prisiminęs pastėrusias ir paraudusias sūnaus akis, nušveitė televizorių ant žemės ir šis kibirkščiuodamas pažiro stiklo skeveldromis. Ir nors pirmadienį jis išsivežė vaikus į ypatingą kelionę – į universalinę parduotuvę pirkti kito televizoriaus, apie astronautus ir kosmosą jau niekada nebegalvos nesigūždamas ir norės prisidengti akis nuo stiklo duženų.

O Neitas tuo metu pasiėmė *Encyclopædia Britannica* ir pradėjo skaityti: „Gravitacija“, „Raketos“, „Varomoji jėga“.

Laikraščiuose pradėjo ieškoti straipsnių apie astronautus ir apie kitą jų skrydį. Uoliai išsikirpęs dėjo iškarpas į aplanką, o paskui jį pasiėmęs žiūrinėdavo, kai pabusdavo naktį susapnavęs mamą. Pasislėpęs po antklode išsitraukdavo iš po pagalvės žibintuvėlį ir iš eilės perskaitydavo visus straipsnius, įsimindamas kiekvieną detalę. Išmoko visų skrydžių pavadinimus: *Freedom, Aurora, Sigma.* Galėjo atmintinai išvardyti astronautų pavardes: Karperteris, Kuperis, Grisomas, Glenas. Pasiekęs sąrašo pabaigą jau vėl įstengdavo užmigti.

Lidija neturėjo nieko, kas būtų galėjęs atitraukti mintis nuo motinos pavidalo skylės jos gyvenime, ir kol Neitas gilinosi į *švartavimosi adapterius*, *nusileidimą ant vandens* ir *apogėjus*, ji kai ką pastebėjo: be mamos namai kvepia kitaip. Kartą supratusi nebegalėjo liautis apie tai galvoti. Naktimis sapnuodavo visokias baisybes: jos kūnu ropodavo vorai, ją apraizgydavo gyvatės, ji skęsdavo puodelyje arbatos, kartais pabudusi tamsoje girdėdavo, kaip apatiniame aukšte sugirgžda sofos spyruoklės, tėvui verčiantis ant kito šono – vieną kartą, paskui antrą. Tomis naktimis ji taip ir nebeužmigdavo, o dienos darėsi lipnios ir tirštos it sirupas.

Vienintelis dalykas, namuose Lidijai vis dar primenantis motiną, buvo didelė raudona receptų knyga. Kai tėvas tūnodavo užsirakinęs kabinete, o Neitas būdavo sulindęs į enciklopediją, ji nueidavo į virtuvę ir pasiimdavo ją nuo spintelės. Būdama penkerių Lidija jau mokėjo šiek tiek skaityti (aišku, nė iš tolo taip gerai kaip Neitas) ir garsiai skaitydavo receptus. Pyragas „Šokoladinis malonumas“. Virtas

kumpis su alyvuogėmis. Svogūnų mirkalas. Kiekvieną kartą, kai atsiversdavo receptų knygą, moteris pirmame puslapyje atrodydavo vis panašesnė į jos mamą: šypsena, atversta apykaklė, žvilgsnis nukreiptas ne tiesiai į tave, o kažkur per petį, pro šalį. Grįžusi iš Virdžinijos mama šią knygą skaitydavo kasdien: popietėmis, Lidijai parėjus iš mokyklos, ir vakarais, prieš Lidijai einant miegoti. Kartais net iš ryto ji gulėdavo ant stalo, tarsi motina būtų ją skaičiusi visą naktį. Lidija žinojo, kad ši knyga mamos mėgstamiausia, ir vartė ją susižavėjusi it kokią Bibliją.

Liepos trečiąją, kai motina buvo dingusi jau du mėnesius, Lidija vėl pasiėmė receptų knygą ir susirangė savo mėgstamiausioje vietoje, po pietų stalu. Tą rytą juodu su Neitu paklausė tėvo apie dešrainius, vaisvandenius, sausainius ir šokolado bei zefyrų skanėstus, jis tepasakė: „Pamatysime“, ir jie visi suprato, kad tai reiškia – ne. Be mamos daugiau niekada nebus jokių kepsnių lauke, jokio limonado, jokio pasivaikščiojimo palei ežerą stebint fejerverkus. Bus tik žemės riešutų kremo, džemo ir namai užtrauktomis užuolaidomis. Lidija vartė puslapius ieškodama paveikslėlių su tortais, sausainių nameliais ir keptais šonkauliukais. Ir štai vienam puslapyje paraštėje pabraukta. Ji garsiai perskaitė: *Kuri mama nemėgsta ruošti maisto su savo mažąja mergaite?*

Apačioje: *Ir kuri mergaitė nenori mokytis iš mamos?*

Visas puslapis buvo nusėtas mažyčiais iškilimais, tarsi knyga būtų palikta lietuje atversta, ir Lidija braukė per juos pirštu tarsi per Brailio raštą. Nesuprato, kas tai, kol ant

puslapio paptelėjo ašara. Ją nušluosčius liko nedidelis iškilimas.

Tada atsirado dar vienas, paskui dar vienas. Tikriausiai ir mama verkė skaitydama šį puslapį.

Tai ne tavo kaltė, sakė tėvas, bet Lidija žinojo, kad jos. Juodu su Neitu padarė kažką blogo, kažkaip ją supykdė. Buvo ne tokie, kokių ji norėjo.

Jeigu mama kada nors sugrįš namo ir lieps išgerti pieną iki dugno, galvojo ji puslapiui liejantis prieš akis, ji tą pieną išgers. Pati neliepiama išsivalys dantis ir neverks gydytojui švirkščiant vaistus. Eis miegoti iškart, kai tik mama užgesins šviesą. Daugiau niekada nesirgs. Darys viską, ką tik mama jai lieps. Viską, ko tik mama panorės.

◆

Tolimajame Tolede Merilina negirdėjo nebylaus savo mažosios dukrelės pažado. Liepos trečiąją, kai Lidija gūžėsi po virtuvės stalu, Merilina sėdėjo palinkusi prie knygos „Organinė chemija pažengusiesiems“. Po dviejų dienų laukė semestro vidurio egzaminas ir ji visą rytą mokėsi. Su sąsiuviniu rankoje vėl jautėsi kaip koledžo studentė, netgi jos parašas vėl buvo toks pat dailus, raidės apskritos kaip prieš ištekant, kol ranka dar nebuvo sugrubusi ir įsitempusi. Visi kiti jos bendramoksliai buvo tikri koledžo studentai: vieni uoliai troško būti geriausi, kiti nenoromis bandė atsigriebti už prarastą laiką: neišlaikytus egzaminus ir nevykusius semestrus. Merilinos nuostabai, su ja jie elgėsi lygiai taip pat kaip ir vienas

su kitu: ramiai, mandagiai, dėmesingai. Vėsioje auditorijoje jie visi paišė molekules, vadino jas *etilu, metilu, propilu, butilu*; po paskaitos visi palygindavo savo užrašus ir Merilinos piešinėliai būdavo lygiai tokie pat: dailūs maži šešiakampių ir linijų hieroglifai. Tai įrodymas, tikino ji save, kad esu tokia pat protinga kaip kiti. Kad čia mano vieta.

Tačiau atsivertus knygą Merilinos mintys dažnai nuklysdavo. Lygtys susijaukdavo, ženklai peršokdavo į kitas vietas, o prieš akis iškildavo paslėptos žinutės. NaOH tapdavo Neitu, jo mažas veidelis didelėmis akimis, rodės, žiūri su priekaištu. Vieną rytą, pažvelgusi į periodinių elementų lentelę, vietoje *ličio* ji pamatė „Li“ ir prieš akis iškilo Džeimso veidas. Kitomis dienomis žinutės būdavo subtilesnės: spaudos klaida vadovėlyje priversdavo apsipilti ašaromis, primindavo kiaušinius – kietai virtus, keptus neapverstus ir plaktą kiaušinienę... Tokiomis akimirkomis ji įkišdavo ranką į kišenę ieškodama segtuko, marmurinio rutuliuko ir sagos. Čiupinėdavo ir čiupinėdavo juos, kol protas nurimdavo.

Bet pasitaikydavo dienų, kai net ir šie talismanai prarasdavo galią. Po dviejų savaičių nuo tada, kai paliko namus, Merilina pabudo išsinuomotame dviviečiame butuke nuo skausmo visame kūne. Staiga pajuto, kokia siaubinga neteisybė, kad ji turi būti čia, taip toli nuo savo šeimos. Pagaliau susisuko į antklodę ir pirštų galiukais nutipeno prie telefono virtuvėje. Buvo be devyniolikos minučių septynios, tačiau sučirškė vos du kartus. „Alio? – ištarė Džeimsas. Ilga pauzė. – Alio?“ Merilina nepasakė nieko, neišdrįso ištarti nė žodžio,

tiesiog leido jo balsui sunktis į širdį. Atrodė užkimęs – tai tik dėl prasto ryšio, pasakė ji sau, nors pati nelabai patikėjo. Galiausiai vienu pirštu nuspaudė ragelio laikiklį ir dar ilgai laikė, paskui padėjo ragelį į vietą. O tada visą dieną ji klausėsi to balso savo galvoje tarsi pažįstamos mielos lopšinės.

Nuo tada paskambindavo kas keletą dienų, kai namų ilgesys pasidarydavo nepakeliamas. Kad ir kokiu metu skambindavo, visada Džeimsas pakeldavo ragelį, ir ji susirūpinusi įsivaizduodavo, kaip jis miega prie virtuvės stalo arba savo kabinete šalia kito telefono aparato. Tačiau vieną kartą ragelio niekas nepakėlė – pasibaigus maistui Džeimsas su vaikais pagaliau buvo priverstas važiuoti į parduotuvę – ir Merilina puolė į paniką: jai atrodė, kad namuose kilo gaisras, prasidėjo žemės drebėjimas arba nukrito meteoritas, todėl skambino ir skambino kas penkios minutės, o vėliau ir kas dvi, kol galiausiai kitame linijos gale pasigirdo Džeimso balsas. Kitą kartą, kai paskambino ryte, išsekęs Džeimsas miegojo prie savo stalo ir ragelį pakėlė Neitas. „Li šeimos namai“, – pareigingai išpyškino sūnus visai taip, kaip ji buvo išmokiusi, ir Merilina jau norėjo klausti: *Kaip tu gyveni? Ar gražiai elgiesi?* – tačiau iš ilgesio negalėjo pratarti nė žodžio. Jos nuostabai, girdėdamas vien tylą, Neitas nepadėjo ragelio. Jis atsiklaupė ant virtuvės kėdės, ant kurios užsiropštė norėdamas pasiekti ragelį, ir klausėsi. Netrukus iš tarpdurio atitipeno Lidija ir prigludo prie brolio, juodu stovėjo taip, prispaudę ragelį ausimi vienas iš vienos pusės, kitas iš kitos, dvi minutes, tris, keturias, tarsi tyliame eterio šniokštime būtų gir-

dėję visus savo motinos jausmus ir troškimus. Vaikai pirmi padėjo ragelį; išgirdusi spragtelėjimą Merilina dar ilgai laikė savo ragelį drebančiomis rankomis.

Neitas su Lidija niekada neužsiminė apie tai tėvui, o Džeimsas apie šiuos skambučius nepranešė policijai. Jau buvo pradėjęs įtarinėti, kad policininkai ne per labiausiai nusiteikę jam padėti, o giliai širdyje, kur glūdėjo susirangiusios didžiausios baimės, jis suprato jų mintį: tebuvo tik laiko klausimas, kada tokia žmona kaip Merilina paliks tokį vyrą kaip jis. Pareigūnas Fiskas ir toliau elgėsi labai maloniai, tačiau Džeimsas to nebegalėjo pakęsti: dėl jo mandagumo buvo tik sunkiau visa tai ištverti. O Merilina padėjusi ragelį kaskart sakydavo sau, jog tai paskutinis kartas, ji daugiau nebeskambins, nes įsitikino, kad šeima laikosi puikiai, o ji pradėjo naują gyvenimą. Tikino save taip atkakliai, kad tikrai tuo patikėdavo – iki kito karto, kai susizgribdavo vėl renkanti namų telefono numerį.

Tikino save, kad jos naujajame gyvenime dabar viskas įmanoma. Gyveno maitindamasi sausais pusryčiais, sumuštiniais ir spagečiais iš picerijos gatvės gale; nežinojo, jog galima išgyventi neturint nė vieno puodo. Dar aštuoni kreditai, skaičiavo Merilina, ir gaus diplomą. Visa kita stengėsi pamiršti. Tarp pirštų sukiodama Neito marmurinį rutuliuką ji siuntė užklausas į medicinos mokyklas. Spragsėjo Lidijos segtuku – vienas du, vienas du – pieštuku žymėdamasi trumpas pastabas vadovėlių paraštėse. Susikaupdavo taip smarkiai, kad imdavo skaudėti galvą.

Tą liepos trečiąją Merilina pervertė vadovėlio puslapį ir tarsi juodas audeklas būtų užkritęs ant akių. Galva tapo sunki it melionas, ji prarado pusiausvyrą, kojos sulinko ir žemė ėmė artėti. Po akimirkos atgavo regėjimą, o drauge ir aiškų mąstymą. Pamatė ant stalo apverstą stiklinę, nuo stalviršio lašantį vandenį, ant plytelių pasklidusius užrašus, jos palaidinė buvo lipni ir permirkusi. Atsistoti išdrįso tik tada, kai vėl pajėgė įžiūrėti savo raštą.

Merilina niekada nealpdavo, nepasitaikė nieko panašaus net pačiomis karščiausiomis vasaros dienomis. Dabar ji jautėsi pavargusi, tokia pavargusi, kad vos pakako jėgų atsistoti. Įsitaisiusi ant sofos pagalvėlių ji pagalvojo: *Gal susirgau, gal pasigavau kokį virusą.* Tada šovė kita mintis ir per kūną perbėgo šiurpas. Šiandien trečia diena, ji tuo įsitikinusi, juk skaičiavo iki egzamino likusį laiką. Vadinasi, jau beveik... ji ėmė skaičiuoti ant pirštų atsigavusi, lyg kas nors būtų šliūkštelėjęs ledinio vandens... jau beveik tris savaites vėluoja. Ne. Merilina pamėgino prisiminti. Juk nuo tada, kai paliko namus, praėjo beveik devynios savaitės. Nė pati nesusivokė, kad tiek daug.

Stengdamasi išlikti rami ji nusišluostė rankas į džinsus. Na, juk ir *anksčiau* vėluodavo. Kai išgyvendavo įtampą, sunegaluodavo, kai kūnui, rodės, neužtekdavo jėgų palaikyti tvarką visose srityse ir kur nors reikėdavo nuspausti „stop“ mygtuką. Gal taip uoliai mokantis jos kūnas nebepajėgia suspėti. *Paprasčiausias alkis*, – tarė sau Merilina. Ji nevalgiusi visą dieną, o jau antra valanda popiet. Nieko neradusi spin-

telėje nutarė eiti iki parduotuvės. Nusipirks ko nors, pavalgys ir pasijus geriau. O tada grįš prie mokslų.

Į tą egzaminą Merilina galų gale taip ir nenuėjo. Parduotuvėje į krepšelį įsidėjo sūrio, kumpio, garstyčių ir kokakolos. Nuo lentynos pasiėmė kepalą duonos. *Tai niekis,* – tikino pati save. *Man viskas gerai.* Su maišeliu pirkinių po pažastimi ir šešių butelių pakuote rankoje ji patraukė prie savo mašinos, o tada automobilių aikštelė staiga ėmė suktis. Pirma keliai, paskui ir alkūnės atsitrenkė į asfaltą. Popierinis maišelis nukrito ant žemės. Buteliai pažiro ant grindinio putojančio gėrimo ir stiklo fontanais.

Merilina iš lėto pasikėlė. Pirkiniai gulėjo išsibarstę aplinkui: duonos kepalas pūpsojo baloje, stiklainėlis garstyčių palengva ritosi tolyn, link žalio folksvageno furgono. Jos blauzdomis žemyn sruvo kokakola. Buvo susižeidusi stiklu: per visą delną ėjo gilus ir tiesus it liniuotės kraštas pjūvis. Visai neskaudėjo. Merilina pavartė delną stebėdama, kaip saulė žaidžia jos odos sluoksniuose lyg smiltainio kloduose: skaidriai rausvuose nelyginant arbūzas, su sniego baltumo dėmelėmis. Pačioje apačioje tvenkėsi sodraus raudonio upė.

Pasiraususi rankinėje ji išsitraukė nosinę, jos kampą priglaudė prie delno ir staiga žaizda nusausėjo, o ant nosinės liko skaisčiai raudona dėmė. Merilina nesiliovė žavėtis savo ranka: kokios grynos spalvos, kokios ryškios baltos dėmelės ir plonytės linijos raumenyje. Norėjo paliesti ją, palaižyti. Paragauti savęs pačios. Paskui žaizdą ėmė gelti ir ji suprato, kad teks važiuoti į ligoninę.

Priimamasis buvo beveik tuščias. Rytoj jis bus pilnas nukentėjusiųjų per liepos ketvirtosios šventimą: apsinuodijusių pašvinkusiomis kiaušinių salotomis, nusideginusių kepsninėmis, nuo fejerverkų nusvilusiais antakiais. Tačiau tą popietę priėjusi prie registratūros ir ištiesusi ranką Merilina netrukus atsidūrė ligoninės lovoje, o atėjusi smulkutė baltai apsirengusi šviesiaplaukė pamatavo pulsą ir apžiūrėjo delną. Kai mažoji šviesiaplaukė pasakė: „Na ką, tai susiūkime jums žaizdą“ ir iš spintelės ištraukė buteliuką su skausmą malšinančiais vaistais, Merilina burbtelėjo: „Argi ne gydytojas turėtų tai daryti?“

Moteris nusijuokė. „Aš daktarė Grin, – prisistatė. O Merilinai ir toliau spoksant pridūrė: – Ar norite pamatyti mano darbuotojo pažymėjimą?“

Jaunajai gydytojai dailiais dygsniais siuvant žaizdą Merilina pajuto, kaip ima gelti rankas. Ji sukando dantis, tačiau skausmas pasklido į riešus, pakilo aukštyn link pečių, tada susimetė į nugarą.

Tik ne dėl daigstomos žaizdos. Tai buvo nusivylimas, kad ji, kaip ir visi kiti, išgirdusi žodį *daktaras* vis dar įsivaizduoja – ir visada įsivaizduos – *vyrą*. Ėmė gelti akis, o kai baigusi paskutinį dygsnį daktarė Grin šypsodamasi paklausė: „Kaip jaučiatės?“, Merilina išpyškino: „Regis, esu nėščia“ – ir puolė į ašaras.

Paskui viskas klostėsi labai greitai. Buvo atlikti tyrimai, paimti keli mėgintuvėliai kraujo. Merilina tiksliai nebeprisiminė, kaip tai daroma, bet žinojo, kad dalyvauja triu-

šiai*. „Na, triušių nebenaudojame, – nusijuokė jauna gražutė gydytoja, besdama adatą į sulenktą Merilinos ranką. – Dabar naudojame varles. Kur kas greičiau ir lengviau. Argi ne nuostabus tas šiuolaikinis mokslas?“ Kažkas Merilinai atnešė minkštą kėdę ir antklode apsiautė pečius, kažkas paklausė vyro telefono numerio ir ji apsvaigusi pasakė. Kažkas padavė stiklinę vandens. Žaizda delne buvo užverta, juodos siūlės laikė gyvą mėsą užspaustą. Bėgo valandos, tačiau atrodė, jog tepraėjo vos kelios minutės, kai pasirodė iš nuostabos net spinduliuojantis Džeimsas ir paėmęs ją už sveikosios rankos išklausė jaunosios gydytojos žodžius: „Pone ir ponia Li, rezultatus pranešime jums antradienį telefonu. Bet panašu, kad vaikelio turėtumėte susilaukti sausį.“ Merilinai nespėjus nieko pasakyti, ji išėjo į ilgą baltą koridorių ir pradingo.

„Merilina, – sušnabždėjo Džeimsas gydytojai pasišalinus. Jos vardą ištarė kaip klausimą, į kurį ji dar negalėjo prisiversti atsakyti. – Mes taip tavęs ilgėjomės.“

Merilina ilgai glaudė savo sveikąją ranką prie pilvo. Laukdamasi ji negali toliau mokytis. Negali stoti į medicinos mokyklą. Nieko daugiau negali, tik važiuoti namo. O namuose pamatys savo vaikų veidus, bus dar vienas vaikelis, ir – iš lėto prisipažino ji sau veriama skausmo, kuris buvo stipresnis nei rankos – jai daugiau niekada neužteks jėgų palikti juos dar kartą. Štai Džeimsas klūpo prie jos kėdės tarsi

* 1931 metais sukurtas testas ankstyvam nėštumui nustatyti, kurį atliekant triušio patelei būdavo suleidžiama tiriamos moters šlapimo ir po kelių dienų stebima, ar yra kiaušidžių pokyčių, kuriuos gali sukelti tik pastojusios moters organizme esantis hormonas.

melstųsi. Štai senasis gyvenimas, švelnus, šiltas ir troškus, vėl traukia ją į savo glėbį. Devynios savaitės. Didysis jos planas tetruko devynias savaites. Viskas, apie ką ji taip svajojo, išnyko tarytum rasa nupūsta vėjo. Jau nebeprisiminė, kodėl tada atrodė viskas įmanoma.

Viskas baigta, – tarė sau Merilina. Pamiršk. Tokia *tavo* lemtis. Susitaikyk su tuo.

„Tai buvo kvailystė, – ištarė ji. – Aš siaubingai suklydau. – Pasilenkusi prie Džeimso ir įsikniaubusi į kaklą įkvėpė sunkaus salstelėjusio jo aromato. Kvepėjo namais. – Atleisk man“, – sušnabždėjo.

Ranka apkabinęs per liemenį Džeimsas nusivedė Merilina į automobilį – savo automobilį – ir padėjo įsitaisyti keleivio sėdynėje, lyg ji būtų vaikas. Kitą dieną jis taksi nuvažiuos iš Midlvudo atgal į Toledą ir dar kartą tą patį valandos kelią įveiks Merilinos automobiliu, apimtas šiltų jausmų ir susijaudinęs nuo minties, kad grįžusio namuose jo lauks žmona. Tačiau dabar vairavo atsargiai, skrupulingai paisydamas greičio ribojimų, kas keletą mylių vis paliesdamas Merilinos kelį, tarsi norėdamas įsitikinti, ar ji vis dar čia. „Ar tau ne per šalta? Ar ne per karšta? Gal ištroškai?“ – vis klausinėjo ir klausinėjo. *Juk nesu neįgali*, – norėjo pasakyti Merilina, tačiau atrodė, kad liežuvis ir protas sulėtėjo: jie jau buvo grįžę namo, jis jau buvo nuėjęs atnešti jai ko nors vėsaus atsigerti ir pagalvės pasidėti po nugara. Koks jis laimingas, mąstė ji, tik paklausyk, kaip net pasišokinėdamas bėga laiptais į viršų, kaip rūpestingai antklode apkamšo jai kojas. Jam sugrį-

žus tepaklausė: „Kur vaikai?“, ir Džeimsas paaiškino palikęs juos anapus gatvės pas Vivjeną Alen, tik nereikia jaudintis, jis viskuo pasirūpins.

Merilina atsirėmė į sofos pagalvėles ir pabudo išgirdusi durų skambutį. Jau buvo beveik pietų metas, Džeimsas parsivedė vaikus iš ponios Alen, o prie durų apglėbęs krūvą dėžių su picomis stovėjo pristatytojas. Kol Merilina prasitrynė užmiegotas akis, Džeimsas atskaičiavo arbatpinigius, pasiėmė dėžes ir uždarė duris. Mieguista ji nusekė paskui jį į virtuvę, ten jis pačiame stalo centre, tarp Lidijos ir Neito, padėjo picas.

„Jūsų mama sugrįžo“, – pasakė Džeimsas, tarsi jie patys nematytų jos stovinčios jam už nugaros, tarpduryje. Pakėlusi ranką prie plaukų Merilina pajuto, kad jie išsitaršę. Kasa išsipynusi, kojos basos, virtuvėje pernelyg šilta ir per šviesu. Jautėsi kaip vaikas, kuris pramiegojęs nusileido virtuvėn, bet pavėlavo. Lidija su Neitu atsargiai žvelgė į ją iš už stalo, lyg ji galėtų staiga padaryti ką nors netikėto, pavyzdžiui, pradėti klykti arba susprogti. Neito burna persikreipė, tarsi jis būtų čiulpęs ką nors rūgštaus, Merilina troško paglostyti jam plaukus ir pasakyti, jog ji taip neplanavo, nenorėjo, kad taip viskas nutiktų. Matė klausimą jo akyse.

„Aš sugrįžau“, – pakartojo ji linktelėjusi, tada jie pribėgo jos apkabinti, tokie šilti ir stangrūs, apglėbė jai kojas, įsikniaubė veidukais į sijoną. Neito skruostu nuriedėjo viena ašara, viena nusirito Lidijos nosyte ir paptelėjo ant lūpų. Merilinai degė ir tvinkčiojo delną, lyg jame laikytų mažą karštą širdelę.

„Ar buvote geri be manęs? – paklausė atsitūpusi ant linoleumo šalia jų. – Ar gražiai elgėtės?“

Lidijai mamos sugrįžimas buvo tikras stebuklas. Ji davė pažadą ir mama jį išgirdusi grįžo namo. Ji išlaikys duotą žodį. Tą popietę, kai padėjęs ragelį tėvas ištarė tuos nuostabius žodžius: *Jūsų mama grįžta namo* – ji apsisprendė: mama daugiau neturi pamatyti tos liūdnos receptų knygos. Būdama pas ponią Alen ji surezgė planą, o kai tėvas juodu parsivedė (Ša, kad man nė garso, jūsų mama miega) – ji pasiėmė knygą. „Mama, – tarė Lidija dabar įsikniaubusi Merilinai į klubą. – Kol tavęs nebuvo... Tavo receptų knyga... – Ji sunkiai nurijo seiles. – Aš... ją pamečiau.“

„Pametei? – Savo pačios nuostabai, Merilina nėmaž nesupyko. Ne, ji pajuto pasididžiavimą. Įsivaizdavo, kaip dukra nusviedžia knygą ant žolės, kaip blizgančiais batukais sutrypia ją į purvą ir nužingsniuoja. Kaip įmeta į ežerą. Padega. Nustebusi nusišypsojo. – Ką padarysi“, – pasakė ir apkabino savo mažąją dukrelę, kiek padvejojusi Lidija linktelėjo.

Merilina nusprendė, kad tai ženklas. Jai pačiai jau per vėlu. Tačiau Lidijai – ne. Merilina nebus panaši į savo motiną, kuri kreipė dukterį link vyro, namų ir saugiai už grotų leidžiamo gyvenimo. Ji padės Lidijai daryti viską, ką tik ši sugeba. Likusį savo gyvenimą praleis vadovaudama Lidijai, globodama ją taip, kaip globojama rožė: padės augti, paramstys, kiekvieną stiebelį puoselės iki tobulumo. Hana Merilinos pilve jau ėmė vartytis ir spardytis, tačiau motina to dar nejuto. Paslėpusi veidą Lidijos plaukuose ji mintyse

davė pažadus. Niekada nelieps jai sėdėti tiesiai, susirasti vyro, prižiūrėti namų. Niekada neaiškins, kad esama darbų, gyvenimų, kurie jai neskirti; niekada neleis jai išgirdus žodį *daktaras* įsivaizduoti, jog tai būtinai *vyras*. Visą likusį gyvenimą skatins ją siekti daugiau, nei pasiekė pati.

„Na gerai, – tarė galiausiai paleisdama dukterį. – Ar kas nors išalko?“

Džeimsas jau ėmė iš indaujos lėkštes, dalijo servetėles ir nukėlęs dangtį paskleidė po namus mėsos kvapą. Merilina ant kiekvienos lėkštės padėjo po gabalėlį picos su *pepperoni* dešra, ir giliai, su pasitenkinimu atsiduseęs Neitas kibo į maistą. Mama namuose ir rytoj pusryčiams bus kietai virtų kiaušinių, vakarienei mėsainių ir dešrainių, o desertui braškių torto. Kitoje stalo pusėje Lidija tylėdama spoksojo į savo porciją, į raudonus apskritimus ant viršaus, ilgus plonus sūrio siūlus, nepaleidžiančius jos gabalėlio nuo dėžės.

Neitas buvo tik iš dalies teisus: kitą dieną jie gavo mėsainių ir dešrainių, tačiau nebuvo nei virtų kiaušinių, nei braškių torto. Džeimsas pats kepsninėje kepė mėsą ir kiek per smarkiai suskrudino, tačiau šeima, pasiryžusi švęsti, vis tiek ją suvalgė. Tiesą pasakius, sugrįžusi Merilina apskritai neberuošė maisto, kas rytą į skrudintuvę įmesdavo šaldytų vaflių, kas vakarą pašildydavo mėsos pyragą arba atidarydavo skardinę konservuotų makaronų. Jos mintys skraidė visai kitur. Matematika, galvojo ji tą liepos ketvirtąją, mano dukrelei reikės matematikos. „Kiek bandelių yra maišelyje?“ – paklausė ji ir Lidija suskaičiavo kiekvieną paliesdama

pirštеliu. „Kiek dešrelių skrunda kepsninėje? Kelioms dešrelėms pritrūks bandelių?“ Už kiekvieną teisingą atsakymą ji paglostydavo dukrelei plaukus ir stipriau priglausdavo ją prie šlaunies.

Lidija skaičiavo ištisą dieną. Jeigu visi suvalgys po vieną dešrainį, kiek jų liks rytojui? Jeigu juodu su Neitu gautų po penkias šaltąsias ugneles, kiek turėtų iš viso? Kol dangus sutemo ir jame pražydo fejerverkai, ji suskaičiavo dešimt motinos bučinių, penkis apkabinimus, mama ją triskart pavadino *mano gudruolė*. Kaskart jai atsakius į klausimą motinos skruoste atsirasdavo duobutė, panaši į mažytį piršto atspaudėlį. „Dar vieną, – maldaudavo ji mamos, kai ši liaudavosi. – Užduok man dar vieną klausimą.“ – „Jeigu tikrai to nori“, – atsakydavo mama ir Lidija palinksėdavo. „Rytoj, – pažadėjo Merilina, – aš nupirksiu tau knygą ir mudvi abi ją skaitysime.“

Užuot nupirkusi vieną knygą, Merilina nupirko visą jų šūsnį: *Mokslas apie orą. Kodėl yra oro*, *Smagioji chemija*. Vakarais, apkamšiusi Neitą, ji įsitaisydavo ant Lidijos lovos krašto ir paimdavo viršutinę. Lidija prisiglausdavo prie motinos ir klausydavosi tylaus jos širdies plakimo krūtinėje. Motinai įkvėpus, įkvėpdavo ir ji. Motinai iškvėpus, ji taip pat iškvėpdavo. Atrodė, kad mamos balsas sklinda iš jos pačios galvos. „Oro yra visur, – skaitydavo mama. – Oras mus supa. Nors negalime jo matyti, jis yra. Kur beeitume, oro yra visur.“ Lidija įsirausdavo giliau į mamos glėbį ir atvertus paskutinį puslapį jau beveik miegodavo. „Paskaityk kitą“, –

sumurmėdavo, o kai sujaudinta Merilina sušnabždėdavo: „Rytoj paskaitysiu, gerai?“, duktė palinksėdavo taip energingai, kad net ausyse suspengdavo.

Tai buvo pats svarbiausias žodis: *rytoj*. Lidija kasdien juo mėgaudavosi. Rytoj nusivešiu tave į muziejų apžiūrėti dinozaurų kaulų. Rytoj pasimokysime apie medžius. Rytoj patyrinėsime mėnulį. Kiekvieną vakarą ji ištraukdavo iš mamos mažyti pažadą: kad iš ryto ji bus čia.

Atsilygindama už tai Lidija laikėsi savo pažado: darydavo viską, ko tik mama paprašydavo. Išmoko parašyti pliuso ženklą, panašų į mažytę suspaustą *t*. Kas rytą skaičiuodavo pirštukais įsitaisiusi prie sausų pusryčių dubenėlio. Keturi plius du. Trys plius trys. Septyni plius dešimt. Kaskart mamai nutilus ji paprašydavo dar ir mama imdavo švytėti, tarsi Lidija joje būtų įžiebusi šviesą. Stovėdama ant mažos kėdutės prie kriauklės su prijuoste Lidija piršteliais įbėrė kepimo sodos į stiklainiuką su actu. „Tai cheminė reakcija“, – paaiškino mama ir Lidija palinksėjo, putoms gurguliuojant vamzdžiu žemyn. Su mama jiedvi žaisdavo parduotuvę, atsiskaitydavo vieno ir penkių centų monetomis: du centai už apkabinimą, keturi už bučinuką. Kai pribėgęs Neitas numesdavo jai dvidešimt penkis centus sakydamas: „Guldau galvą, šito nepažįsti“, mama nuvydavo jį šalin.

Širdyje Lidija viską nujautė, viską, kas jos laukia vėliau. Vieną dieną knygose nebeliks paveiksliukų. Uždaviniai bus vis ilgesni ir sudėtingesni. Lygtys, skaičiai po kablelio, laips-

nių rodikliai. Žaidimai bus keblesni. Prie kepsnio mama sakys: Lidija, sugalvojau skaičių. Jeigu jį padauginsi iš dviejų ir pridėsi vieną, gausi septynis. Jai teks skaičiuoti atgal, kol pavyks rasti teisingą atsakymą, ir nusišypsojusi mama patieks desertą. Vieną dieną mama jai padovanos tikrą stetoskopą. Prasisegusi dvi viršutines palaidinės sagutes priglaus jį sau prie odos ir Lidija galės tiesiogiai išgirsti mamos plakančią širdį. „Tokius turi gydytojai“, – paaiškins. Visa tai dar labai toli, ateityje, bet Lidija jau žinojo, kad taip bus. Tas žinojimas tvyrojo visur aplinkui, lipo prie jos, kasdien darėsi vis tirštesnis. Kad ir kur Lidija ėjo, jo buvo visur. Tačiau kaskart motinai ką nors pasakius, duktė atsakydavo: *taip, taip, taip.*

◆

Po dviejų savaičių Merilina ir Džeimsas važiavo į Toledą susirinkti jos drabužių ir knygų. „Galiu nuvažiuoti ir viena“, – nesiliovė prašiusi Merilina. Tuo metu marmurinis rutuliukas, segtukas ir saga pamiršti sau tyliai gulėjo suknelės kišenėje spintoje. Suknelė jau darėsi ankšta ir netrukus Merilina atiduos ją į labdaros parduotuvę kartu su savo mažyčiais pamirštais talismanais. Ir vis tiek tvino ašaros pagalvojus, kad teks iškraustyti butuką, knygas sukrauti atgal į dėžes, į šiukšliadėžę išmesti iki pusės prirašytus sąsiuvinius. Šioms nedidelėms laidotuvėms ji troško privatumo. „Tikrai, – tikino ji. – Tau nebūtina važiuoti kartu.“ Tačiau Džeimsas buvo atkaklus. „Nenoriu, jog tokioje padėtyje tu keltum ką nors

sunkaus, – pasakė jis. – Paprašysiu Vivjenos Alen po pietų užsukti pas mus ir pabūti su vaikais.“

Vos tik Džeimsas su Merilina išvyko, ponia Alen įsijungė muilo operą ir įsitaisė ant sofos. Lidija po valgomojo stalu apsikabino kelius, receptų knygos neturėjo; nuo kilimo pakėlęs pūką Neitas piktai dėbsojo į jį. Mama pažadindavo jį rytais ir apkamšydavo prieš miegą, tačiau visas spragas tame tarpe užpildydavo Lidija. Jis žinojo atsakymus į visus mamos klausimus, bet vos pamėgindavo prasižioti, mama jį nutildydavo ir leisdavo toliau Lidijai skaičiuoti pirštais. Muziejuje jis norėjo pasižiūrėti planetariumo renginį apie žvaigždes, tačiau jie visą dieną praleido apžiūrinėdami skeletus, virškinimo sistemos modelius ir visa kita, ko tik panorėdavo Lidija. Tą rytą jis anksti nusileido į apačią spausdamas prie savęs aplanką su straipsnių iškarpomis, ir mama, vis dar vilkinti chalatą, mieguistai šyptelėjo jam viršum savo arbatos puodelio. Pirmą kartą nuo tada, kai grįžo namo, ji iš tiesų *pažvelgė* į jį, Neitas pajuto, kaip gerklėje it paukštelis kažkas suspurdėjo. „Gal galiu gauti kietai virtą kiaušinį?“ – paprašė jis ir lyg stebuklą išgirdo: „Gerai.“ Tą akimirką jis atleido motinai viską. Nusprendė parodyti jai savo kolekcionuojamas astronautų nuotraukas, skrydžių sąrašus – viską. Ji supras. Ji liks sužavėta.

Tačiau nespėjus jam ištarti nė žodžio, laiptais apačion atitipeno Lidija, motinos dėmesys nuo jo nukrypo ir nusileido jai ant pečių. Neitas taip ir liko stovėti kampe patempęs lūpą, lankstydamas savo aplanko kampus, bet niekas į

jį nebekreipė dėmesio, kol virtuvėje pasirodė tėtis. „Vis dar spangsti dėl tų astronautų?“ – paklausė imdamas obuolį iš vaisių dubens ant spintelės. Nusikvatojęs iš savo paties pokšto atsikando obuolio ir net iš kito virtuvės galo Neitas girdėjo, kaip dantys susminga į traškią žievelę. Mama klausėsi Lidijos pasakojimo apie sapnus ir negirdėjo. Ji visai pamiršo apie kiaušinį. Mažasis paukštelis Neito gerklėje nugaišo ir išpampo taip, kad Neitas vos prakvėpavo.

Ant sofos įsitaisiusi ponia Alen tyliai knarktelėjo. Jos smakru nutįso plonas seilių siūlas. Palikęs praviras paradines duris Neitas movė į lauką ir nušoko nuo priebučio. Žemė trinktelėjo jam į kulnus lyg elektros srovė. Virš jo į tolumą driekėsi plieno pilkumo dangus.

„Kur tu eini?“ – Lidija iškišo nosį pro duris.

„Ne tavo reikalas.“ Neitas laukė, ar ponia Alen išgirs, pabus, išeis ir pargins juodu grįžti į vidų, bet nieko neįvyko. Nė neatsisukdamas žinojo, kad Lidija jį stebi, ir nužingsniavo tiesiai į gatvės vidurį, tarsi mesdamas iššūkį sekti paskui. Po akimirkos ji ir nusekė.

Sesuo nutipeno paskui jį iki ežero, iki paties nedidelio lieptelio galo. Namai kitoje ežero pusėje priminė mažulyčius tobulus lėlių namelius. Viduje mamos virė kiaušinius, darė tortus ar kepė kepsnius, tėčiai galbūt žarstė žarijas kepsninėse, šakutėmis vartė dešrainius taip, kad ant jų liktų tobuli juodi dryželiai. Tos mamos niekada nebuvo išvykusios ir palikusios savo vaikų. Tie tėčiai niekada nėra trenkę savo vaikams, sudaužę televizoriaus ar juokęsi iš jų.

„Ruošiesi maudytis?“ – Nusitraukusi kojines Lidija sukišo jas po vieną į abu batus, tada atsisėdo ant liepto krašto šalia Neito ir nuleido kojas į vandenį. Kažkas buvo palikęs smėlyje nuogą purviną Barbę be vienos rankos. Neitas išsuko ir įmetė į vandenį antrąją. Tada pabandė išsukti koją, o tai pasirodė sunkiau. Lidija pradėjo nerimauti.

„Gal geriau eikime namo.“

„Greitai eisime.“ Jo rankose Barbės galva persisuko veidu į nugarą.

„Pateksim į bėdą.“ Lidija išsiėmė kojinę.

Antroji koja nepasidavė ir Neitas atsigręžė į seserį. Susvirduliavo ir pamėgino atgauti pusiausvyrą, atrodė, pasaulis pakrypo. Nesuprato kodėl, bet viskas staiga pasviro įstrižai, tarsi į vieną pusę nusverta sūpynių lenta. Viskas jų gyvenime – mama, tėvas, netgi jis pats – dabar slydo link Lidijos. Lyg veikiami gravitacijos, kuriai neįmanoma pasipriešinti. Viskas sukosi aplink ją.

Vėliau Neitas niekaip negalės išnarplioti, ką pasakė, ką pagalvojo, o ką tik pajuto. Niekada nebus tikras, kad išvis ką nors pasakė. Tikrai žinos tik viena: jis įstūmė Lidiją į vandenį.

Kada tik prisimins šią akimirką, ji atrodys begalinė: akimirka absoliutaus atskirumo Lidijai panirus po vandeniu. Atsitūpęs ant liepto Neitas akies krašteliu pažvelgė į ateitį: be jos jis liks visiškai vienas. Dar po akimirkos suprato, kad tai nieko nepakeis. Jautė, jog žemė jam po kojomis vis tiek pasvirusi. Net ir be Lidijos pasaulis neatsities. Jo ir tėvų gy-

venimai suksis aplink tą vietą, kur buvo ji. Juos sutrauks jos paliktas vakuumas.

Dar daugiau: tą akimirką, kai palietė ją, Neitas suprato klydęs dėl visko. Pečiais pajutus jo delnus, virš galvos užsivėrus vandeniui Lidiją užplūdo toks didžiulis palengvėjimas, kad atsidususi įtraukė pilnus plaučius vandens. Susvirduliavo tarsi būtų to laukusi, krito tarsi būtų to norėjusi, ir abu su Neitu suprato: ji taip pat juto tą savo pačios sukeltą trauką, ji taip pat jos visai netroško. Našta pasauliui pasvirus link jos jai buvo pernelyg didelė.

Praėjo vos kelios sekundės, kol Neitas įšoko į vandenį. Panėręs sučiupo Lidiją už rankos ir iš visų jėgų plakdamas kojomis ištempė ją į paviršių.

Mušk kojomis, žiopčiojo jis. Mušk. *Mušk.*

Juodu yrėsi link ežero kranto, palengva judėjo link seklumos, kol galiausiai kojos pasiekė žemę ir jie parkrito. Neitas krapštėsi purvą sau iš akių. Lidija ant žolės išvėmė gerą gurkšnį ežero vandens. Minutę, dvi, tris abu gulėjo įsikniaubę į žemę ir stengėsi atgauti kvapą. Paskui Neitas atsistojo ir, jo nuostabai, Lidija sugriebė jį už rankos. „Nepaleisk“, – norėjo pasakyti, ir iš dėkingumo apsvaigęs Neitas jai pakluso.

Namo juodu pėdino tylėdami, ant šaligatvio palikdami vandens dėmes. Be ponios Alen knarkimo, namuose nesigirdėjo daugiau jokio garso, tik ant linoleumo teškėjo vanduo nuo drabužių. Jų nebuvo vos dvidešimt minučių, o atrodė, kad prabėgo šviesmečiai. Tylutėliai pirštų galais vaikai užli-

po į viršų, skalbinių dėžėje paslėpė šlapius drabužius, apsivilko sausais, o kai grįžo lagaminais ir dėžėmis su knygomis nešini tėvai, nieko jiems nepasakojo. Mamai pasiskundus dėl vandens ant grindų, Neitas pasakė išpylęs gėrimą. Prieš eidami miegoti Neitas su Lidija drauge prie kriauklės išsivalė dantis, paeiliui skalaudamiesi burną, ir atsisveikino kaip įprastą vakarą. Tai, kas nutiko, buvo per daug reikšminga, kad apie tai kalbėtų. Nelyginant kraštovaizdis, kurio viso negali aprėpti akimis, arba naktinis dangus, kuris sukasi ir sukasi, o tu niekaip negali surasti krašto. Tai visada ir liks per daug reikšminga. Jis ją įstūmė. O paskui ištraukė. Visą savo gyvenimą Lidija prisimins viena. Visą savo gyvenimą Neitas prisimins kita.

◆

Paskutinę rugpjūčio savaitę Midlvudo pradinėje mokykloje būdavo rengiama iškyla mokslo metų pradžios proga. Jie visi žingsniavo per automobilių aikštelę: mama vieną ranką laikė prispaudusi prie pilvo, kuriame Hana kasdien darėsi vis sunkesnė ir sunkesnė, o tėtis ant pečių nešė Lidiją. Po vaišių prasidėjo rungtynės: kas toliau lazda numuš tuščiavidurį kamuoliuką, kas sumes daugiausiai pupelių į kavos skardinę, kas atspės, kiek yra saldainių vieno galono talpos stiklainyje. Neitas su Džeimsu dalyvavo tėčių ir sūnų bėgimo varžybose su kiaušiniais: visi arbatiniame šaukštelyje stengėsi išlaikyti po žalią kiaušinį. Buvo beveik pasiekę finišo liniją, kai Neitas suklupo ir savąjį išmetė. Mailsas Fuleris su savo tėčiu

pirmieji pasiekė finišą ir ponia Hugard, mokyklos direktorė, įteikė jiems mėlyną kaspiną.

„Nieko tokio, – tarė Džeimsas ir akimirką Neitas pasijuto geriau. Bet tada tėvas pridūrė: – Užtai jeigu jie paskelbtų skaitymo per visą dieną rungtynes...“ Ištisą mėnesį jis mėtė panašias pastabas, jos skambėdavo lyg pokštas, bet linksmos nebuvo. Kaskart išgirdęs savo balsą Džeimsas prikąsdavo liežuvį, tačiau per vėlai. Pats nesuprato, kodėl taip kalba su Neitu, nes būtų turėjęs pripažinti kur kas skausmingesnį dalyką: Neitas jam vis labiau priminė jį patį ir viską, ką jis taip troško pamiršti iš savo paties vaikystės. Suprato, kad tai jau virsta įpročiu, kuris skaudina ir gėdina, tad nusuko akis. Neitas pažvelgė žemyn į savo sudaužytą kiaušinį: žolėje išsitaškiusį trynį, į žemę besigeriantį baltymą. Lidija jam šyptelėjo ir jis sportbačiu įtrynė lukštą į žemę. Tėvui vėl atsisukus, Neitas nusispjovė į žolę jam po kojomis.

O tada prasidėjo lenktynės „trimis kojomis“. Mokytoja nosine surišo Lidijos ir Neito kulkšnis ir jie nuklibikščiavo prie starto linijos, kur stovėjo kiti vaikai, surišti su savo tėvais, broliais, seserimis arba tarpusavyje. Vos jiems pradėjus bėgti, Lidija primynė Neito bato kraštą ir susvyravo. Ištiesęs ranką, kad išlaikytų pusiausvyrą, Neitas susverdėjo. Jis bandė pataikyti į Lidijos žingsnių ritmą, tačiau šiai išmetus koją į priekį, Neitas pasviro atgal. Nosinė jiems aplink kulkšnis buvo surišta taip stipriai, kad kojos net tvinkčiojo. Ji neatsilaisvino ir toliau laikė juodu kartu it

jungas tarpusavyje nederančius jaučius, neatsirišo net tada, kai abu pasviro į priešingas puses ir krito veidu ant minkštos drėgnos žolės.

septintas skyrius

Ir po dešimties metų juos rišanti gija vis dar neatsirišo. Bėgo metai. Berniukai ėjo į karą, vyrai skrido į mėnulį, prezidentai buvo išrenkami, atsistatydindavo ir išeidavo. Visoje šalyje, Detroite, Vašingtone ir Niujorke, protestuodamos dėl visko minios ėjo į gatves. Visame pasaulyje valstybės dalijosi ir skilo į gabalus: Šiaurės Vietnamas, Rytų Berlynas, Bangladešas. Visur viskas byrėjo. Tačiau Li šeimą rišantis mazgas išliko ir dar labiau sutvirtėjo, tarsi Lidija būtų surišusi juos visus tarpusavyje.

Kiekvieną dieną Džeimsas važiuodavo namo iš koledžo, kuriame semestras po semestro dėstė kursą apie kaubojus, jau galėjo savo paskaitas berti atmintinai, žodis žodin, ir mintydavo apie dienos įvykius: kaip dvi mažos mergaitės, ant gatvės kampo šokinėjančios klases, pamatė jį stabdant prie „stop“ ženklo ir akmenukais apmėtė automobilį; kaip

Stenas Hiujitas paklausė, kuo skiriasi kiniški daržovių suktinukai nuo kiaušininių suktinukų, kaip kvailai buvo išsišiepusi ponia Alen jam pravažiuojant pro šalį. Tik pasiekus namus ir išvydus Lidiją kartėlio smogas išsisklaidydavo. Jai, mąstė jis, viskas bus kitaip. Ji turės draugų, kurie galės pasakyti: „Nebūk kvailys, Stenai, iš kur, po galais, jai žinoti?“ Ji šaltakraujiškai ir pasitikėdama savimi sakys: „Laba diena, Vivjena“, žvelgdama tiesiai į kaimynę tomis savo didelėmis mėlynomis akimis. Kasdien ši mintis darėsi vis svarbesnė.

Kasdien traukdama iš dėžės dar vieną šaldytą mėsos pyragą arba atidarydama skardinę konservų, nes vis dar atsisakė ruošti maistą ir šeima susitaikė su tuo kaip su jos buvimo namuose sąlyga, Merilina planuodavo. Kokias knygas pirks Lidijai. Kokius mokslinius projektus jiedvi darys. Kokius kursus vasarą dukra lankys. „Tik jeigu tau pačiai įdomu, – kiekvieną kartą sakydavo ji Lidijai. – Tik jeigu pati to nori.“ Merilina visada taip ir galvodavo, bet nejučia vis tiek sulaikydavo kvapą. O Lidija pastebėdavo. *Taip*, – visada atsakydavo ji. – *Taip. Taip.* Ir mama vėl imdavo kvėpuoti. Laikraštyje, kurį per pertraukas nuo vieno iki kito kalno nešvarių indų, kuriuos reikėdavo suplauti, Merilina perskaitydavo nuo pradžios iki galo, kuriuo skiltis po skilties matuodavo dieną, ji įžiūrėdavo vilties prošvaisčių. Pirmiausia moterims studijuoti leido Jeilis, paskui ir Harvardas. Tauta mokėsi naujų frazių: „lygios galimybės“, „Lygių teisių pataisa“ ir kitų. Mintyse Merilina ilgu aukso siūlu siuvinėjo Lidijos ateitį tokią, kokios – ji buvo tikra – troško ir pati dukra:

avinti aukštakulniais, vilkinti baltu chalatu, su stetoskopu ant kaklo Lidija stovi palinkusi prie operacinio stalo, apsupta būrio vyrų, susižavėjusių jos mikliu darbu. Kasdien tai atrodė vis labiau įmanoma.

Kiekvieną vakarą per vakarienę Neitas sėdėdavo tylėdamas, o tėtis klausinėdavo Lidijos apie draugus, mama – apie pamokas. Kai juodu pareigingai pasisukdavo į sūnų, jam atimdavo žadą, mat tėvas, vis dar peršinčia širdimi prisimenantis sudaužytą televizorių ir antausį, nenorėjo net girdėti apie kosmosą. O Neitas vien tik apie jį skaitė ir galvojo. Turėdamas laisvo laiko jis peržiūrėjo visas korteles iš bibliotekos knygų katalogo. *Skrydžiai į kosmosą. Astrodinamika. Žr.: degimas, varomoji jėga, palydovai.* Jam išlemenus keletą atsakymų, tėvų dėmesys vėl nukrypdavo prie Lidijos, o Neitas grįždavo į savo kambarį, prie aeronautikos žurnalų, kuriuos tarsi pornografiją slėpė po lova. Jis visai neprieštaravo tokiai nuolatinio užtemimo būsenai: kiekvieną vakarą Lidija pasibelsdavo į jo duris, tyli ir sutrikusi. Neitas suprasdavo viską, ko ji nepasakydavo, esmė visada būdavo ta pati: *Nepaleisk.* Lidijai išėjus kankintis su namų darbais arba olimpiados projektu, jis nukreipdavo savo teleskopą į dangų ir žvelgdavo į tolimas žvaigždes, tolimas vietas, į kurias galbūt kada nors iškeliaus pats vienas.

O Lidija, kuri visai nesidžiaugė tapusi jų visatos centru, kasdien laikė pasaulį, kad šis nesubyrėtų. Gėrė į save tėvų lūkesčius, tildydama viduje kylantį pasipriešinimą. Bėgo metai. Džonsonas, Niksonas ir Fordas atėjo ir išėjo.

Ji išaugo liekna ir grakšti, Neitas išstypo. Motinos akis apsupo raukšlelės, tėvo smilkiniai pražilo. Lidija suprato, ko tėvai taip beviltiškai trokšta, nors jie niekada nepasakė. Kiekvieną kartą tai atrodė visai nedidelė kaina už jų laimę. Todėl per vasarą ji mokėsi algebros. Apsivilkusi suknelę nuėjo į devintokų šokius. Užsirašė į biologijos kursą koledže: pirmadieniais, trečiadieniais ir penktadieniais, per visą vasarą. *Taip. Taip. Taip.*

(O kaipgi Hana? Tėvai įrengė jai vaikų kambarį palėpėje, kur buvo laikomi visi nepageidaujami daiktai, ir netgi jai paaugus kartkartėmis trumpam pamiršdavo, kad ji yra – pavyzdžiui, vieną vakarą dengdama stalą Merilina savo aplaidumo nepastebėjo, kol Hana atėjo vakarienės. Hana, tarsi suvokdama savo vietą visatoje, iš tylaus kūdikio užaugo akylu vaiku: tokiu, kuris mėgsta užkaborius ir kampelius, kuris susirango spintoje, už sofos, po ilga staltiese pastalėje, nesibruka į akis nei į mintis, užtikrindamas, kad nusistovėjusi šeimos tvarka nepasikeis.)

Praėjus dešimtmečiui po tų siaubingųjų metų viskas apsivertė aukštyn kojomis. Likusiam pasauliui 1976-ieji taip pat buvo viską aukštyn kojomis verčiantys metai, kuriuos vainikavo neįprastai šalta žiema ir keistos antraštės: *Majamyje iškrito sniegas*. Lidijai buvo penkiolika su puse ir žiemos atostogos dar tik prasidėjo. Po penkių mėnesių ji jau bus mirusi. Tą gruodį, viena savo kambaryje, ji atsisegė kuprinę ir išsitraukė iš jos fizikos testą su viršuje raudonai užrašytu vertinimu: penkiasdešimt penki.

Biologijos kursas buvo nelengvas, tačiau įsiminusi karalystes, tipus ir klases kelis pirmuosius testus Lidija išlaikė. Vėliau, kai kursas dar labiau pasunkėjo, jai pasisekė: iš dešinės sėdintis vaikinas mokėsi stropiai, rašė stambiai ir niekada neuždengdavo atsakymų. „Mano duktė, – tą rudenį pareiškė Merilina poniai Volf – *daktarei Volf,* – itin gabi. Lanko *koledžo* paskaitas ir gauna A, nors yra ten vienintelė mergina.“ Taigi Lidija niekada nesakė mamai, kad nesupranta Krebso ciklo, kad nesugeba paaiškinti mitozės. Kai motina įrėmino koledžo kurso baigimo pažymėjimą, Lidija pasikabino jį ant sienos ir išspaudė dirbtinę šypseną.

Po biologijos Merilina turėjo ir daugiau sumanymų. „Nuo šio rudens padarysime taip, kad tiksliųjų mokslų pamokas lankytum su vyresne klase, – pareiškė ji. – Esu tikra, po biologijos kurso koledže dešimtokų fiziką tu gliaudysi kaip riešutėlius.“ Žinodama, jog tai mėgstamiausia jos motinos pamoka, Lidija sutiko. „Susipažinsi su vyresniais mokiniais, – kalbėjo tėvas, – susirasi naujų draugų.“ Jis krūptelėjo prisiminęs, kad Loido vidurinėje mokykloje vyresnis reiškė „geresnis“. O dešimtokai kalbėdavosi tik tarpusavyje, prieš pamoką lygindavo savo prancūzų kalbos vertimus arba kartodavo Šekspyrą testui, kurį turėdavo laikyti po pietų; su Lidija jie buvo tiesiog mandagūs ir laikėsi subtilaus atstumo tarsi vietiniai gyventojai su prašalaičiu. Tie uždaviniai apie automobilių avarijas, šaudymą iš patrankų, ledu be pasipriešinimo slystančius sunkvežimius – jai niekaip nepavykdavo rasti atsakymų. Lenktyniniai automobiliai, užtverti keliai,

karuselių kilpos, švytuoklės ir svoriai: Lidija klaidžiodavo tarp jų pirmyn ir atgal, niekaip nesusigaudydama. Kuo daugiau apie juos galvojo, tuo mažiau suprato. Kodėl tie lenktyniniai automobiliai *neapsiverčia?* Kodėl karuselių vežimėliai *nenulekia* nuo bėgių? Jai stengiantis tai suvokti, gravitacija ištiesdavo savo ranką ir nutempdavo tuos vagonėlius žemyn lyg plevėsuojantį kaspiną. Kiekvieną vakarą prisėdus prie knygos, lygtys – sukaltos iš *k* ir *M* ir *teta* – atrodydavo dygios ir tankios it brūzgynai. Virš stalo kabančiame mamos dovanotame atviruke Einšteinas rodė jai liežuvį.

Kiekvieną kartą testo rezultatas būdavo vis prastesnis nei anksčiau ir keistai priminė orų prognozę: devyniasdešimt pagal Farenheitą rugsėjį, šiek tiek daugiau kaip aštuoniasdešimt spalį, septyniasdešimt su trupučiu lapkritį ir vos šešiasdešimt prieš Kalėdas. Iš praėjusio testo ji šiaip ne taip surinko šešiasdešimt du – formaliai tai reiškė „išlaikyta“, bet vargu ar priimtina. Po pamokos Lidija suplėšė lapą monetos didumo skiautelėmis ir prieš grįždama namo sušėrė jas trečio aukšto tualetui. O dabar štai penkiasdešimt penki, jie lyg akinama šviesa vertė prisimerkti, nors ponas Kelis lapo viršuje ir neužrašė *F.* Porą savaičių Lidija slėpė tą testą savo spintelėje po knygų krūva, tarsi algebra, istorija ir geografija bendromis jėgomis galėtų jo šviesą prigesinti. Ponas Kelis klausinėjo apie testą, leisdamas suprasti, kad, jeigu prireiks, jis ir pats gali paskambinti jos tėvams, taigi galiausiai Lidija pažadėjo po Kalėdų atnešti jį su mamos parašu.

Visą savo gyvenimą ji girdėjo motinos širdį plakant vienu ritmu: *daktarė, daktarė, daktarė.* Lidijai nereikėjo nė sakyti, ji žinojo, kaip karštai to trokšta motina. Visą laiką žinojo. Ji negalėjo nė įsivaizduoti kitokios savo ateities, kitokio gyvenimo. Tai būtų tas pats, kas mėginti įsivaizduoti pasaulį, kuriame saulė sukasi aplink mėnulį, arba tokį, kuriame nėra oro. Kurį laiką ji svarstė suklastoti motinos parašą, tačiau jos rašysena pernelyg daili, pernelyg tvarkinga – kaip mažos mergaitės. Šitaip nieko neapkvailinsi.

O praėjusią savaitę nutiko dar baisesnis dalykas. Dabar iš po čiužinio Lidija išsitraukė nedidelį baltą voką. Giliai širdyje ji vylėsi, kad galbūt jis pasikeitė, galbūt raidės per pastarąsias aštuonias dienas suiro ir jai pavyks nupūsti jas tarsi suodžius, paliekant vien nepavojingą baltą lapą. Tačiau pūstelėjus lapas tik suvirpėjo. O raidės liko. *Gerbiamasis ponė Li, dėkojame, kad dalyvavote išankstinio stojimo etape, ir džiaugiamės galėdami pranešti, jog esate kviečiamas 1981 metais pradėti studijas Harvarde.* Kelias pastarąsias savaites Neitas kiekvieną popietę tikrino pašto dėžutę, dažnai net nepasisveikinęs su mama, kartais netgi prieš nusiaudamas batus. Lidija jautė, kaip jis trokšta ištrūkti iš namų, net visa kita buvo nebesvarbu. Prieš savaitę per pusryčius Merilina atrėmė Lidijos atliktus matematikos namų darbus į sausų pusryčių dėžutę. „Patikrinau vakar vakare, tau nuėjus miegoti, – pasakė. – Dvidešimt trečiajame uždavinyje yra klaida, brangute.“ Prieš penkerius metus, prieš metus, dar net prieš pusmetį brolio akyse Lidija būtų įžiūrėjusi užuojautą. *Suprantu. Suprantu.* Nuraminimą

ir paguodą vos kartą mirktelėjus akimis. Tačiau šįkart Neitas, paniręs į bibliotekos knygą, nepastebėjo sugniaužtų Lidijos pirštų, staigiai paraudusių akių. Svajodamas apie savo paties ateitį jis nebeišgirsdavo visko, ko ji nepasako.

Tik jis vienas taip ilgai klausėsi. Nuo tada, kai motina dingo ir vėl sugrįžo, Lidija nebeturėjo draugų. Tą pirmą rudenį per kiekvieną pertrauką ji atsistodavo nuošaliai ir įsispoksodavo į laikrodį tolumoje. Kaskart ištiksėjus minutei stipriai užmerkdavo akis ir įsivaizduodavo, ką galbūt veikia mama – valo stalą, pila į virdulį vandens, lupa apelsiną, tarsi tokių smulkmenų svoris galėtų sulaikyti jos motiną namie. Vėliau svarstys, ar dėl to ji ir praleido savo progą, jei apskritai tą progą kada nors turėjo. Vieną dieną atsimerkusi priešais save išvydo Steisę Šervin – Steisę Šervin su juosmenį siekiančiais auksiniais plaukais, apsuptą mergaičių klegesio. Midlvudo mokyklos parengiamojoje klasėje Steisė Šervin buvo įtakinga persona, jau įpratusi vadovauti kitiems. Prieš keletą dienų ji pareiškė: „Džinė Kolins smirdi kaip kanalizacijos nuotekos“, ir Džinė Kolins buvo atstumta, ji nusitraukė akinius nuo ašaroto veido, kitoms Steisės būrelio mergaitėms krizenant. Lidija stebėjo visa tai su baime, laikydamasi saugaus atstumo. Vienintelį kartą, pirmą parengiamosios klasės dieną, Steisė pati ją užkalbino. „Ar kinai švenčia Padėkos dieną? – paklausė, ir dar: Ar kinai taip pat turi bambas?“

„Po pamokų mes visos eisime pas mane į namus, – dabar pareiškė Steisė. Ji akimirką sugavo Lidijos žvilgsnį, tada vėl nusuko akis. – Ir tu gali ateiti.“

Lidijai kilo įtarimas. Nejaugi Steisė Šervin tikrai galėjo išsirinkti ją? Sukdama aplink pirštą plaukų sruogą Steisė ir toliau žvelgė į žemę, o Lidija spoksojo į ją, tarsi būtų pajėgusi perskaityti jos mintis. Tai drovumas ar klasta? Negalėjo suprasti. O tada pagalvojo apie savo mamą, rymančią prie virtuvės lango ir laukiančią jos sugrįžtant.

„Negaliu, – pagaliau ištarė ji. – Mama liepė po pamokų iš karto eiti namo."

Gūžtelėjusi pečiais Steisė nuėjo šalin, o kitos mergaitės nusekė jai iš paskos. Joms nueinant staiga pasigirdo juokas ir Lidija nesuprato, ar nenugirdo kokio pokšto, ar mergaitės pasijuokė iš jos.

Įdomu, jos elgtųsi su ja maloniai ar šaipytųsi? Lidija to niekada nesužinos. Ji atsisakydavo eiti į gimimo dienos vakarėlius, pasivažinėti ratukinėmis pačiūžomis, paplaukioti laisvalaikio centre – visko. Kiekvieną popietę skubėdavo namo beviltiškai trokšdama išvysti motinos veidą, priversti ją nusišypsoti. Antroje klasėje mergaitės nustojo kviesti. Lidija tikino save, kad jai vis viena: juk ji tebeturi savo mamą. Daugiau niekas nesvarbu. Vėliau, bėgant metams, Lidija stebės Steisę Šervin: iš pradžių į kasą supintais, paskui ištiesintais, dar vėliau pagarbanotais auksaspalviais plaukais, mojančią savo draugėms, traukiančią jas prie savęs taip, kaip dirbtinis deimantas pritraukia ir atspindi šviesą. Matydavo, kaip Džena Pitman kyšteli raštelį Pemai Sonders, matydavo, kaip Pema Sonders išlanksto jį po suolu ir slapčia perskaito; stebėdavo, kaip Šelė Braili dalijasi pakeliu mėtinės kramto-

mosios gumos, ir įkvėpdavo cukrinio pipirmėtės aromato, pro šalį praslystant į foliją suvyniotoms plokštelėms.

Tik Neitas visą tą laiką padėjo jai šitai ištverti. Kiekvieną dieną, nuo pat parengiamosios grupės, jis pasaugodavo jai vietą – valgykloje prie stalo prieš save, autobuse – šalia savęs, pasidėjęs knygas ant žaliu vinilu aptrauktos sėdynės. Jeigu ateidavo pirma, Lidija užimdavo vietą jam. Su Neitu jai niekada neteko vienai važiuoti namo, kai kiti sau draugiškai poromis šnekučiuojasi, niekada neteko nejaukiai lementi: „Ar galiu čia atsisėsti?“, rizikuojant būti atstumtai. Juodu niekada apie tai nesikalbėjo, tačiau abu suprato kaip pažadą: jis visada pasirūpins, kad jai atsirastų vieta. Ir ji visada galės pasakyti: *Aš kai ko laukiu. Esu ne viena.*

O dabar Neitas ruošiasi išvažiuoti. Netrukus ateis ir daugiau laiškų: *Po keleto dienų atsiųsime pluoštą informacijos ir blankus, kuriuos užpildęs patvirtinsite ketinimą pas mus studijuoti.* Akimirką Lidija leido sau pasvajoti, kaip paslapčia ištraukia ir kitą laišką iš pašto dėžutės, ir trečią, kaip kiša juos po čiužiniu, kad Neitas nesurastų, kad jis neturėtų kito pasirinkimo, tik pasilikti.

Apačioje Neitas rausėsi tarp gautos korespondencijos: bakalėjos parduotuvės reklama, sąskaita už elektrą. Jokio laiško. Tą rudenį, kai mokyklos profesijos konsultantė paklausė Neito apie jo karjeros planus, jis atsakė pašnabždomis, tarsi išduotų kokią nešvankią paslaptį. „Kosmosas, – pasakė. – Visata.“ Ponia Hendrik dukart spragtelėjo tušinuku ir jam pasirodė, kad ji ketina nusijuokti. Jau buvo praėję beveik

penkeri metai po paskutinio skrydžio į Mėnulį ir visa tauta, pralenkusi sovietus, dėmesį nukreipė kitur. Tačiau ponia Hendrik pasakė, jog yra du keliai: tapti pilotu arba mokslininku. Ji atsivertė aplankalą su jo pažymiais: kūno kultūra – B su minusu; trigonometrija, aritmetika, biologija ir fizika – A su pliusu. Nors Neitas svajojo apie Masačusetso technologijos institutą, Karnegio Melono universitetą arba Kalifornijos technologijos institutą, jiems netgi parašė prašydamas atsiųsti brošiūrų, žinojo, kad tėvas palaimins tik Harvardą. Bet kuris kitas Džeimsui būtų reiškęs nesėkmę. Neitas pasakė sau, jog įstojęs į koledžą pasirinks sustiprintą fizikos, medžiagotyros, aerodinamikos mokymą. Koledžas jam bus atspirties taškas prieš milijoną vietų, kuriose jis niekada nėra buvęs, stotelė Mėnulyje prieš šaunant į kosmosą. Visus ir viską jis paliks toli už savęs, ir nors pats niekada nebūtų sau to prisipažinęs, *visus* reiškė, kad ir Lidiją taip pat.

Dabar Lidijai jau buvo penkiolika, ji aukštesnė ir mokykloje, kai susikeldavo plaukus ir pasidažydavo lūpas, atrodė kaip suaugusi. Namuose ji niekuo nesiskyrė nuo tos išsigandusios penkiametės, kuri laikėsi įsikibusi jam į ranką jiedviem ropščiantis iš vandens. Kai stovėdavo šalia, nuo jos odos dvelkdavo vaikiškais kvepalais, kurių ir pavadinimas skambėjo vaikiškai: *Baby Soft*. Nuo tos vasaros Neitui atrodė, tarsi kas nors būtų surišęs įjudviejų kulkšnis ir jam būtų sunku išlaikyti pusiausvyrą, veikiamam dar ir jos svorio. Per dešimtmetį raištis neatsileido, bet dabar jau ėmė trinti.

Šitiek metų jis vienintelis dar suprato tėvus, jis gėrė į save Lidijos kančią, nebyliai užjausdavo, spustelėdavo petį arba šiltai nusišypsodavo. Sakydavo: Mama vis giriasi tavimi daktarei Volf. Kai gavau iš chemijos A su pliusu, ji nė nepastebėjo. Arba: Pameni, kai nenuėjau į tą šokių vakarą devintoje klasėje? Tėtis tada sakė: „Na, jeigu jau negali susirasti poros...“ Jis drąsino ją stengdamasis parodyti, kad per daug meilės yra kur kas geriau nei per mažai. Ir dažnai tyliai pagalvodavo: *Kai išvažiuosiu į koledžą...* To sakinio jis niekada neužbaigdavo, tačiau savo įsivaizduojamoje ateityje nusklęsdavo sau į tolį laisvas ir nevaržomas.

Dabar jau buvo beveik Kalėdos, o iš Harvardo jokių žinių. Nejungdamas lempos, sekdamas spalvotų kalėdinės eglės lempučių šviesomis Neitas nuėjo į svetainę. Kiekvieno tamsaus lango stikle atsispindėjo po mažą eglutę. Teks rašyti iš naujo ir laukti antro, trečio ar ketvirto priėmimo, o gal net pasilikti namuose amžinai. Iš virtuvės atsklido tėčio balsas: „Manau, jai patiks. Vos pamatęs iš karto apie ją pagalvojau.“ Nebuvo jokio reikalo ištarti vardo, jų šeimoje *ji* visada būdavo Lidija. Kalėdinėms lemputėms žybsint svetainė tai pasirodydavo, tai vėl pradingdavo. Įsijungus šviesoms Neitas užsimerkdavo, o išsijungus – atmerkdavo akis, kad matytų vien nepertraukiamą tamsą. Tada suskambo durų skambutis.

Tai buvo Džekas – tada Neitas jo dar niekuo neįtarinėjo, tik seniai nepasitikėjo ir nemėgo. Nors buvo minusinė temperatūra, Džekas vilkėjo tik prasegtą džemperį su gobtuvu,

bet Neitas negalėjo įžiūrėti, kas užrašyta ant jo marškinėlių. Džinsų klešnių apačia buvo apspurusi ir drėgna nuo sniego. Džekas ištraukė ranką iš džemperio kišenės ir ištiesė. Akimirką Neitas svarstė, ar turėtų paspausti. Tada tarp pirštų išvydo suspaustą voką.

„Atnešė į mūsų namus, – tarė Džekas. – Grįžau namo ir radau. – Jis nykščiu brūkštelėjo per raudoną ženklelį kampe. – Spėju, kad išvažiuoji į Harvardą."

Vokas buvo storas ir sunkus, tarsi kupinas gerų naujienų. „Dar pamatysime, – atsakė Neitas. – Juk atsakymas gali būti ir neigiamas, tiesa?"

Džekas nenusišypsojo. „Aišku, – tarė gūžtelėjęs pečiais. – Koks nors bus." Nė neatsisveikinęs jis pasuko namo, palikdamas paskui save pėdsakus snieguotame Li šeimos kieme.

Neitas užtrenkė duris, svetainėje įsijungė šviesą ir abiem rankomis pasvėrė voką. Staiga kambaryje tapo nepakeliamai karšta. Bandant atklijuoti vokas suplyšo, o traukiant laišką iš vidaus susilankstė jo kraštas. *Gerbiamasis pone Li, norime dar kartą pasveikinti, išankstinio stojimo etape Jūs esate priimtas 1981 metais pradėti studijas Harvarde.* Iš palengvėjimo jam net kojas pakirto.

„Kas ten buvo?" – Pro duris kyštelėjo nosį koridoriuje visko klausiusi Hana.

„Laiškas... – Neitas nurijo seiles. – Iš Harvardo." Pavadinimas net sukuteno liežuvį. Jis bandė skaityti toliau, tačiau tekstas liejosi. *Pasveikinti.* Dar kartą. Paštininkas veikiausiai bus pametęs pirmąjį laišką, bet tai jau nebesvarbu.

Esate priimtas. Nebegalėdamas susiturėti jis išsišiepė Hanai, kuri pirštų galiukais pritipeno ir atsišliejo į sofą. „Mane priėmė.“

„Į Harvardą?“ – paklausė Džeimsas pakeliui iš virtuvės.

Neitas linktelėjo.

„Laišką nunešė Volfams“, – pasakė tiesdamas jį, tačiau Džeimsas nė nežvilgtelėjo. Bent kartą nesusiraukęs jis žiūrėjo tiesiai į sūnų, o šis pastebėjo priaugęs tėvą, pasiekęs jo akių lygį.

„Neblogai, – pasakė Džeimsas. Šyptelėjęs jis kiek drovėdamasis uždėjo ranką Neitui ant peties, o Neitas per marškinius pajuto ją – sunkią ir šiltą. – Merilina. Tu nepatikėsi.“

Iš virtuvės atkaukšėjo motinos kulniukai.

„Neitai, – tarė ji ir skambiai pakštelėjo jam į skruostą. – Neitai, ar tai tiesa? – Ji ištraukė laišką jam iš rankų. – Dieve mano, 1981 metais, – ištarė ji. – Džeimsai, ar nesijauti senas?“ Neitas nesiklausė. Jis galvojo: *Tai tiesa. Man pavyko, man pasisekė, aš išvažiuoju.*

Laiptų viršuje stovinti Lidija stebėjo, kaip tėvas spusteli Neitui petį. Negalėjo prisiminti, kada paskutinį kartą tėvas jam taip šypsojosi. Mama laikė iškėlusi laišką į šviesą tarsi kokį brangų dokumentą. Hana, alkūnėmis užsikabinusi už sofos ranktūrio, džiaugsmingai sūpavo kojas. Pats brolis stovėjo tylėdamas, žvelgė patenkintas ir su pagarbia baime, o 1981-ieji žibėjo jo akyse tarsi nuostabi tolima žvaigždė, ir kažkas suvirpėjo, žvangtelėjęs apsivertė krūtinėje. Lyg išgirdę visi pakėlė į ją akis, ir tą akimirką, kai Neitas jau žiojosi

šaukti savo gerąsias naujienas, Lidija ištarė: „Mama, aš neišlaikiau fizikos testo. Turi tai žinoti.“

Tą vakarą Neitui valantis dantis girgžtelėjusios atsidarė vonios durys, pasirodė Lidija ir atsirėmė į staktą. Veidas buvo išblyškęs, kone papilkėjęs, akimirką Neitui jos pagailo. Per vakarienę motina nuo karštligiškų klausimų – kaip ji taip galėjo, nejaugi nesuvokia – perėjo prie šiurkščių pareiškimų: „Įsivaizduok, kad esi vyresnė ir negali susirasti darbo. Tu tik pabandyk įsivaizduoti.“ Lidija nesiginčijo, o susidūrusi su dukters tylėjimu Merilina susivokė be paliovos kartojanti tą baisų grasinimą. „Nejaugi tenori susirasti vyrą ir ištekėti? Ar tik tiek tikiesi iš savo gyvenimo?“ Tik šitaip ji galėjo susitvardyti ir neapsiverkti čia pat, prie stalo. Po pusvalandžio Džeimsas ištarė: „Merilina...“, tačiau ji pervėrė jį tokiu nirtulingu žvilgsniu, kad jis kaipmat nutilo ir ėmė baksnoti kepsnio kąsneliu į svogūnų padažą. Harvardą, Neito laišką ir patį Neitą visi jau buvo pamiršę.

Po vakarienės Lidija susirado Neitą svetainėje. Laiškas iš Harvardo gulėjo ant kavos staliuko ir ji palietė antspaudą, ant kurio buvo parašyta: VERITAS.

„Sveikinu, – švelniai ištarė ji. – Žinojau, kad tau pavyks.“

Per daug supykęs, kad kalbėtųsi, Neitas neatitraukė akių nuo televizoriaus ekrano, iš kurio tobulai harmoningai dainavo Donis su Mari, nespėjus dainai pasibaigti Lidija užlėkė laiptais į viršų ir trinktelėjo paskui save duris. O dabar štai ji stovi tarpduryje papilkėjusiu veidu, basomis kojomis ant vonios plytelių.

Neitas suprato, ko Lidijai dabar reikia: jog paguostų ją sumenkindamas save, prisimindamas tai, ką mieliau pamirštų. Pasakytų ką nors, kad tik ji pasijustų geriau. *Mama ištvers. Viskas susitvarkys. Pameni, kai?..* Bet jis nebenorėjo prisiminti visų tų kartų, kai tėvas liaupsindavo Lidiją, o į jį žvelgdavo nusivylimo kupinu žvilgsniu, tų kartų, kai motina girdavo Lidiją, o į jį žiūrėdavo kaip į tuščią vietą – pro šalį arba kiaurai. Neitas troško pasimėgauti šiuo ilgai lauktu laišku, šiuo pažadu, kad galiausiai jam pavyks ištrūkti, kad jo laukia naujas pasaulis, baltas ir švarus kaip kreida.

Nežiūrėdamas į Lidiją jis piktai nusispjovė kriauklėn ir pirštais nustūmė į nutekamąją angą dar likusias putas.

„Neitai“, – sušnabždėjo Lidija jam pasisukus eiti, drebantis balsas išdavė ją verkus ir vėl tuoj pravirksiant.

„Labanakt“, – tarė jis ir uždarė duris paskui save.

◆

Kitą rytą Merilina pakabino neišlaikyto testo lapus ant virtuvės sienos priešais Lidijos kėdę. Kitas tris dienas, pratyboms nuo pusryčių iki vakarienės, ji su trenksmu numesdavo fizikos vadovėlį priešais dukterį ir atsisėsdavo šalia. Lidiją tereikia truputį padrąsinti, galvojo ji. Judesio kiekis ir inercija, kinetinė energija ir potencialas vis dar buvo užsilikę jos pačios smegenų kertelėse. Ji garsiai skaitydavo Lidijai per petį: *Kiekvienas veiksmas turi jam lygų priešingos krypties atoveiksmį.*“ Daug kartų su ja išnagrinėjo neišlaikytą testą, kol Lidijai pavyko visus uždavinius išspręsti teisingai.

Tačiau Lidija neprisipažino mamai, kad po trečio karto tiesiog įsiminė teisingus atsakymus. Visą dieną palinkusi prie fizikos vadovėlio ant stalo ji laukė, kada įsikiš tėvas: *Merilina, jau gana. Dėl Dievo meilės, juk kalėdinės atostogos.* Tačiau jis tylėjo. Nuo *to vakaro* – taip vėliau jį vadino prisiminusi – Lidija nesišnekėjo su Neitu ir neklydo įtardama, jog brolis taip pat ant jos pyksta; jis atkakliai vengė užsukti į virtuvę, pasirodydavo tik pavalgyti. Paguodos būtų suteikusi ir Hana, toji maža tyli smūgių slopintoja, bet, kaip paprastai, jos niekur nebuvo matyti. O ji, įsitaisiusi po nedideliu staliuku prieškambaryje, kad nebūtų matoma iš virtuvės, klausėsi Lidijos pieštuko skrebinimo. Apsikabinusi kelius siuntė švelnias raminamas mintis, tačiau sesuo jų negirdėjo. Sulaukusi Kalėdų ryto Lidija jau buvo įsiutusi ant jų visų, net Merilinos nuo sienos pagaliau nuklijuotas testas jos nepralinksmino.

Ir sėdėti prie eglutės dabar buvo kažkaip bjauru. Džeimsas ėmė iš krūvos ir teikė vieną po kitos kaspinu perrištas dovanas, tačiau Lidija su nerimu laukė dovanos nuo motinos. Paprastai mama dovanodavo jai knygų – knygų, kurių (nors nė viena iš jųdviejų to nesuvokė) mama slapčia troško pati ir kurias po Kalėdų Merilina kartais pasiskolindavo iš Lidijos lentynos. Lidijai jos visada būdavo per daug painios, panašesnės ne į dovanas, o į nesubtilias užuominas. Pernai tai buvo *Spalvotas žmogaus anatomijos atlasas*, toks didelis, kad stačiomis netilpo į lentyną; užpernai gavo storą knygą, kuri vadinosi *Žymios mokslo moterys*. Žymios moterys Lidijai varė nuobodulį. Jų istorijos buvo vienodos: joms buvo

sakoma, jog nesugebės, bet jos vis tiek pabandė. Įdomu, ar dėl to, kad išties to norėjo, ar kad buvo draudžiama? O nuo anatomijos ją vertė vemti – vyrai ir moterys su nulupta oda, išpjautais raumenimis, telikę vien skeletai. Permetusi akimis keletą spalvotų paveikslėlių ji užvertė knygą ir pasimuistė kėdėje, tarsi galėtų nusikratyti blogo jausmo kaip šuo vandens nuo kailio.

Stebėdamas mirksinčias ir raustančias sesers akis Neitas juto, kaip pro pyktį dilgsėdamas ima skverbtis gailestis. Vienuolika kartų perskaitęs laišką iš Harvardo jis pagaliau įtikino save, jog tai tiesa: jį iš tikrųjų priėmė. Po devynių mėnesių jau bus išvykęs – toji žinia švelnino skausmą. Na ir kas, kad tėvams labiau rūpi Lidijos ateitis nei jo sėkmė? Jis išvažiuoja. O kai išvyks į koledžą... Lidijai teks pasilikti. Ši mintis, pagaliau išsakyta žodžiais, teikė karčiai saldų pasitenkinimą. Kai tėvas padavė jam į raudoną foliją suvyniotą dovaną, Neitas nedrąsiai šyptelėjo Lidijai, tačiau ši apsimetė nepastebinti. Po trijų dienų be paguodos ji dar nebuvo pasirengusi jam atleisti, tačiau jo gestas sušildė kaip gurkšnis arbatos šaltą žiemos dieną. Jeigu kaip tik tą akimirką nebūtų pažvelgusi į lubas, gal Lidija galiausiai ir būtų atleidusi broliui. Tačiau jos akys užkliuvo už baltos Roršacho dėmės virš galvos ir atmintyje iškilo mažutis prisiminimas. Juodu dar buvo gana maži. Mama išsivežė Haną pas gydytoją, o jie, likę namie vieni, pastebėjo virš lango ropojantį didžiulį vorą. Užsilipęs ant sofos Neitas pritrėškė jį tėvo batu, ant lubų liko juoda dėmė ir pusės bato pado atspaudas. „Pasakyk jiems,

kad tai padarei tu“, – paprašė jis, bet Lidija sugalvojo geriau. Šalia tėvo rašomosios mašinėlės radusi buteliuką balto korekcinio skysčio ji vieną po kitos uždažė dėmeles. Tėvai niekada nepastebėjo tų baltų dėmių ant pageltusių lubų, o juodu su Neitu dar ne vieną mėnesį pažvelgę į viršų šyptelėdavo vienas kitam.

Ir dabar atidžiai įsižiūrėjusi Lidija vis dar matė blausų tėvo bato pėdsaką ir ryškesnę dėmę ten, kur būta voro. Juodu buvo komanda. Palaikė vienas kitą net dėl tokio kvailo menkniekio. Ji niekada nesitikėjo, kad viskas pasikeis. Rytmečio šviesa išsiskleidė ant sienos, pažirdama šešėliais ir atspindžiais. Ji prisimerkė stengdamasi atskirti baltą spalvą nuo gelsvos.

„Lidija? – Visi kiti buvo užsiėmę, vyniojo savo dovanas: kitame kambario gale Neitas kišo juostą į naująjį fotoaparatą, ant mamos chalato žėrėjo auksinė grandinėlė su rubino pakabučiu. Stovėdamas priešais Lidiją tėtis laikė ištiesęs ryšulėlį, nedidelį, kompaktišką, aštriais kampais, panašų į papuošalų dėžutę. – Čia nuo manęs. Pats tau išrinkau.“ Jis visas švytėjo. Paprastai kalėdinių dovanų pirkimą Džeimsas palikdavo Merilinai, leisdavo vaikams ant kortelių užrašyti: „Su meile – nuo mamos ir tėčio“. Tačiau šią dovaną jis išrinko pats ir nekantravo ją įteikti.

Jo paties išrinkta dovana, mąstė Lidija, turėtų būti ypatinga. Ir akimirksniu atleido tėvui už tai, kad jis neįsikišo. Po šiuo popieriumi slepiasi kažkas subtilaus ir brangaus. Ji įsivaizdavo auksinę grandinėlę, tokią, kokias niekada

nenusiimdamos nešioja kai kurios mergaitės mokykloje, pavyzdžiui, su auksiniais kryželiais, gautais per sutvirtinimą, ar mažyčiais talismanais, prisiglaudusiais joms tarp raktikaulių. Papuošalas nuo tėčio turėtų būti kaip tik toks. Jis atpirktų visas motinos dovanotas knygas ir visas tris pastarąsias dienas. Būtų tarsi nedidelis priminimas: *Aš tave myliu. Tu nuostabi tokia, kokia esi.*

Ji užkišo pirštus už vyniojamojo popieriaus ir ant kelių nukrito maža stora aukso ir juodos spalvos knygelė. *Kaip įsigyti draugų ir daryti įtaką kitiems.* Ryškiai geltona juosta dalijo viršelį į dvi dalis. *Pagrindinės elgesio su žmonėmis technikos. Šeši būdai priversti žmones jus pamėgti.* O apačioje švietė ryškiai raudonos raidės: *Kuo daugiau pasiimsite iš šios knygos, tuo daugiau gausite iš gyvenimo!* Džeimsas švytėjo.

„Pamaniau, kad gali tau praversti, – pasakė. – Ji turėtų... na, padėti susidraugauti. Tapti populiariai." Jis pirštais palietė užrašą ant viršelio.

Lidija pajuto, kaip širdis krūtinėje it ledo krislas krinta žemyn ir jos nebegalima pasiekti. „Aš turiu draugų, tėti", – pasakė ji, nors tai buvo melas.

Vėl švystelėjo tėčio šypsena. „Nė neabejoju, jog turi. Tik pamaniau... na, supanti, daraisi vyresnė, o mokykloje šiais laikais labai svarbu įgūdžiai. Knyga išmokys tave sutarti su visais. – Jis perkėlė žvilgsnį nuo jos veido prie knygos. – Ji populiari nuo pat ketvirtojo dešimtmečio. Turėtų būti pati geriausia šios srities knyga."

Lidija sunkiai nurijo seiles.

„Tai puiku, – išlemeno. – Ačiū, tėti.“

Kitos ant kelių gulinčios dovanos neteikė jokių vilčių, tačiau Lidija vis vien jas išvyniojo. Minkštutėlis orlono šalikas nuo Neito. Saimono ir Garfunkelio muzikinis albumas nuo Hanos. Knygos nuo motinos, kaip paprastai: *Moterys mokslo pionierės*, *Fiziologijos pagrindai*. „Keli dalykai, kurie, pamaniau, gali tave sudominti, – pasakė Merilina, – nes tau taip puikiai sekasi biologija.“ Ji šliurptelėjo arbatos ir nuo to garso Lidijos nugara nuėjo pagaugais. Kai po egle nebeliko nieko daugiau, tik gniutulai vyniojamojo popieriaus ir kaspino draiskalai, Lidija atsargiai susidėjo į krūvą savo dovanas, ant paties viršaus paguldė tėvo dovanotą knygą. Ant jos nukrito šešėlis: šalia stovėjo tėvas.

„Ar tu nesidžiaugi knyga?“

„Žinoma, kad džiaugiuosi.“

„Tiesiog pamaniau, jog ji gali būti tau naudinga, – pasakė. – Nors tu tikriausiai jau ir pati viską žinai. – Jis žnybtelėjo jai skruostą. – Moki susirasti draugų. O kad...“ – Jis nutilo nurydamas žodžius: *O kad būčiau ją turėjęs, kai buvau tavo metų*. Galbūt, mąstė Džeimsas, viskas būtų susiklostę kitaip, jeigu jis būtų žinojęs, kaip bendrauti su žmonėmis, kaip priversti juos jį pamėgti, galbūt tada jis būtų pritapęs Loido vidurinėje mokykloje, būtų sužavėjęs Merilinos motiną, jį būtų priėmę dirbti į Harvardą. Jis *iš gyvenimo būtų gavęs daugiau*. „Pamaniau, tau patiks“, – netvirtai užbaigė jis.

Nors tėtis niekada nepasakojo apie savo mokyklos laikus, nors ji niekada nebuvo girdėjusi istorijos, kaip tėvai susituokė

ir atsikraustė gyventi į Midlvudą, Lidija jautė, jog visa tai persunkta skausmo, veriančio kiaurai tarsi rūko sirena. Labiau už viską tėvas nerimavo, kad tik ji būtų mėgstama. Kad pritaptų. Lidija atsivertė ant kelių gulinčios knygos pirmą skyrių. *Pirmas principas. Nekritikuoti, nesmerkti ir nesiskųsti.*

„Man labai patinka, – ištarė ji. – Ačiū, tėti."

Džeimsui pro ausis nepraslydo jos balso virpėjimas, tačiau jis pasistengė nekreipti dėmesio. Žinoma, ji suirzo gavusi visai nereikalingą dovaną, mąstė jis. Lidija jau ir taip turi daugybę draugų, kone kas vakarą, pabaigusi namų darbus, su kuo nors kalbasi telefonu. Buvo tikra kvailystė apskritai pirkti šią knygą. Mintyse jis pasižymėjo kitą kartą sugalvoti ką nors geriau.

O buvo taip: paraginta tėčio trylikametė Lidija paskambino Pemai Sonders. Ji net nežinojo Pemos telefono ir turėjo ieškoti telefonų knygoje, o tada susuko numerį laikydama ją ant kelių. Be aparato virtuvėje ir kito tėvo darbo kambaryje, dar vienas buvo laiptų aikštelėje, ant nedidelės sėdimosios palangės, ant kurios mama laikė kelias pagalvėles ir išgeibusią violetinę sanpauliją. Bet kas lipdamas liptais galėjo nugirsti pokalbį. Prieš surinkdama paskutinį skaitmenį Lidija palaukė, kol tėvas nueis į svetainę.

„Pema? – ištarė ji. – Čia Lidija."

Tyla. Ji beveik girdėjo, kaip pakyla Pemos antakiai.

„Lidija?"

„Lidija Li. Iš mokyklos."

„A. – Vėl tyla. – Labas.“

Vyniodama aplink pirštą telefono laidą Lidija stengėsi sugalvoti, ką pasakius.

„Taigi... kaip tau šiandien geografijos testas?“

„Turbūt normaliai. – Pema susprogdino kramtomosios gumos burbulą, pasigirdo tylus *pliaukšt.* – Nekenčiu mokyklos.“

„Aš irgi, – pritarė jai Lidija. Pirmą kartą ji suvokė, kad tai tiesa, ir prisipažinimas suteikė drąsos. – Klausyk, gal nori šeštadienį eiti pasivažinėti ratukinėmis pačiūžomis? Mano tėtis galėtų mus nuvežti.“ Staiga jai prieš akis iškilo vaizdas, kaip jiedvi su Pema švilpia po areną, kaip nerūpestingai kikena. Koks patenkintas būtų arenos pakraštyje stovintis tėtis.

„Šeštadienį? – Stoja nervinga bauginanti tyla. – Oi, atleisk, negaliu. Gal kitą kartą? – Murmesys fone. – Klausyk, jau turiu eiti. Mano sesei reikia telefono. Iki, Lidija.“ Pasigirdo spragtelėjimas rageliui vėl atsidūrus ant laikiklio.

Apstulbusi, kaip greitai Pema baigė pokalbį, Lidija vis dar spaudė ragelį prie ausies, kai laiptų apačioje pasirodė tėtis. Pamačius ją prie telefono jo veidas nušvito, lyg stipriam vėjui išsklaidžius debesis. Ji pamatė jį tokį, koks tikriausiai atrodė būdamas jaunas, dar gerokai iki jos gimimo: berniukiškai kupinas vilčių, nuo galimybių it žvaigždės spindinčiomis akimis. Nusišypsojęs jai tėvas pabrėžtinai tyliai nutipeno į svetainę.

Vis dar glausdama prie skruosto telefoną Lidija negalėjo atsistebėti, kaip lengva suteikti tėvui džiaugsmo. Tada tai

atrodė smulkmena. Prisiminė, kaip kitą kartą pakėlusi ragelį ir laikydama jį prie ausies sumurmėjo: „M-hm, m-hm... ji tai *padarė?*“, o tėvas perėjo koridoriumi apačioje, stabtelėjo, nusišypsojo ir nuėjo toliau. Vėliau ji įsivaizduodavo mergaites, kurias matydavo tik iš tolo, fantazuodavo, ką pasakytų joms, jeigu iš tiesų būtų jų draugė. „Šele, ar matei vakar „Starskį ir Hačą“?“, „Dieve *mano*, Pema, ar gali patikėti, tas anglų rašinys – dešimt puslapių? Ar ponia Gregson mano, kad neturime įdomesnių užsiėmimų?“, „Steise, su naująja šukuosena tu atrodai *visai* kaip Fara Focet. Ak, kad aš galėčiau pasidaryti tokią šukuoseną.“ Kurį laiką tai buvo nesunku, į ausį tarsi draugui dūzgiant telefono linijai. Tačiau dabar, rankoje laikant knygą, nebeatrodė toks niekis.

Po pusryčių Lidija susikryžiavusi kojas įsitaisė kampe prie eglutės ir vėl atsivertė knygą. *Būkite geras klausytojas. Paraginkite kitus pasipasakoti apie save.* Ji pervertė keletą puslapių. *Atsiminkite, kad žmonėms, su kuriais bendraujate, jie patys, jų norai ir rūpesčiai šimtąkart įdomesni nei jūs su savo bėdomis.*

Kitoje svetainės pusėje Neitas, prispaudęs akį prie savo naujojo fotoaparato akutės, priartino Lidiją, tai sufokusuodamas, tai vėl išsklaidydamas vaizdą. Jis stengėsi atsiprašyti už tylą, už tai, kad užtrenkė duris jai prieš nosį tada, kai ji tenorėjo nebūti viena. Lidija tai suprato, bet susitaikyti nusiteikusi nebuvo. Po kelių mėnesių jo čia nebebus, o ji liks ieškoti draugų, daryti įtakos žmonėms ir tapti mokslo pioniere. Neitui nespėjus nufotografuoti, ji vėl nuleido akis į knygą ir

plaukai uždengė veidą. *Šypsena sako: „Tu man patinki. Su tavimi esu laimingas. Džiaugiuosi tave matydamas.“ Štai kodėl šunys turi tokį pasisekimą. Jie taip džiaugiasi mus matydami, kad pasiruošę iš kailio išsinerti.* Šunys, pagalvojo Lidija. Pamėgino įsivaizduoti, kad ji yra šuo, paklusnus ir draugiškas auksinis retriveris juodais nasrais ir riesta uodega, tačiau nesijautė nei draugiška, nei grynakraujė, nei blondinė. Jautėsi nesociali, įtari, panaši į tolėliau gatvėje gyvenančių Volfų šunį, pririštą piktą mišrūną.

„Lide! – šūktelėjo Neitas. Jis neketino pasiduoti. – Lidija! Li-di-ja! – Pro plaukų uždangą Lidija matė pritraukiantį fotoaparato objektyvą tarsi milžinišką į ją atsuktą mikroskopą. – Nusišypsok.“

Nenorite šypsotis? Na ir kas? Prisiverskite. Elkitės taip, tarsi būtumėte laimingas, ir veikiausiai toks tapsite.

Lidija persimetė per petį plaukus lyg palengva išsivyniojančią virvę. Tada be menkiausios šypsenos pažvelgė tiesiai į juodą fotoaparato akį, nė nekrustelėjo lūpomis net tada, kai išgirdo spragtelint.

◆

Vėl prasidėjus pamokoms Lidija džiaugėsi ištrūkusi iš namų, nors pirmoji pamoka ir buvo fizikos. Ant pono Kelio stalo ji padėjo apverstą, dabar jau pasirašytą neišlaikyto testo lapą. Pats ponas Kelis stovėjo prie lentos ir braižė diagramą. *Antras skyrius: elektra ir magnetizmas*, – užrašė jis viršuje. Įsliuogusi į savo vietą Lidija priglaudė skruostą prie suolo pa-

viršiaus. Smeigtuku kažkas ant jo buvo išraižęs dešimties centų monetos didumo EIK ŠIKT. Ji prispaudė prie užrašo nykštį, o kai vėl jį pakėlė, ant piršto galo pūpsojo atvirkščias ŠIKT.

„Gerai paatostogavai?“ Tai buvo Džekas. Jis įsitaisė gretimame suole ir vieną ranką tarsi merginai per pečius permetė per kėdės atlošą. Nors gyveno visai šalia, tada Lidija jo beveik nepažinojo, metų metus nebuvo ištarusi jam nė žodžio. Jo plaukai buvo patamsėję iki paplūdimio smėlio rusvumo, strazdanos, kurias ji prisiminė iš vaikystės, išblukusios, nors nepranykusios. Lidija puikiai žinojo, kad Neitas jo nemėgsta – niekada nemėgo, tai buvo vienintelė priežastis, dėl kurios ji džiaugėsi jį matydama.

„Ką tu čia darai?“

Džekas dėbtelėjo į lentą. „Elektra ir magnetizmas.“

Lidija nuraudo. „Turiu omenyje, – paaiškino ji, – kad čia vienuoliktokų pamoka.“

Iš kuprinės išsitraukęs tušinuką be dangtelio Džekas užsimetė vienos kojos pėdą ant kitos kelio. „Ar žinojote, panele Li, kad fizikos pažymys būtinas norint gauti mokyklos baigimo atestatą? Kadangi pernai per antrą trimestrą susimoviau, štai ir vėl esu čia. Tai mano paskutinė proga.“ Ir jis ėmė mėlynu tušinuku vedžioti raštą ant savo teniso batelio pado. Lidija atsitiesė. „Tu *susimovei?*“

„Aš *susimoviau*, – atsakė Džekas. – Surinkau penkiasdešimt du procentus. Mažiau negu mažai. Suprantu, kad tau sunku suvokti tokius dalykus, panele Li. Juk niekada niekur neteko susimauti.“

Lidija sustingo. „Tiesą pasakius, – pareiškė ji, – aš neišlaikiau fizikos testo.“

Džekas galvos nepasuko, bet ji pastebėjo, kaip kilstelėjo antakį. Tada, jos nuostabai, jis pasilenkė per tarpą tarp suolų ir ant džinsais aptempto jos kelio išraitė mažutį nulį.

„Tai mūsų slaptos draugijos ženklas, – pasakė suskambus skambučiui. Ir tamsios mėlynai pilkos jo akys sutiko jos žvilgsnį. – Sveika įstojusi į klubą, panele Li.“

Per visą pamoką Lidija piršto galiuku lietė tą nulį ir akies krašteliu stebėjo Džeką. Jis žiūrėjo į kažką, ko ji negalėjo matyti, nekreipdamas dėmesio į pono Kelio dudenimą, aplink skrebinančius rašiklius ir virš galvos zvimbiančią dienos šviesos lempą. Vienu nykščiu barbeno į stalą. *Ar Džekas Volfas nori draugauti?* – svarstė Lidija. – *Neitas užmuštų jį. Arba mane.* Bet po tos pirmos dienos Džekas jai daugiau neištarė nė žodžio. Kartais ateidavo pavėlavęs ir per visą pamoką gulėdavo pasidėjęs galvą ant suolo, kartais visai nepasirodydavo. Nuliukas skalbiant drabužius išbluko. Lidija nepakeldavo galvos nuo užrašų. Nusirašydavo viską, ką ponas Kelis rašydavo ant lentos, ir vis vartydavo vadovėlio puslapius, kol jo kampai suminkštėjo ir apspuro.

Tada, sausio pabaigoje per vakarienę, patiekusi salotų ir makaronų su padažu iš pakelio, mama viltingai pažvelgė į Lidiją, pakraipė galvą tarsi triušis, ausimis bandantis sugauti signalą. Galiausiai ištarė: „Lidija, kaip sekasi fizika?“

„Gerai. – Lidija šakute pasmeigė morkos griežinėlį. – Geriau. Man sekasi vis geriau.“

„Ar daug geriau?“ – motinos balse nuskambėjo irzlumas.

Lidija sukramtė morką iki košės. „Testo dar nerašėme. Bet namų darbai sekasi gerai.“ Tai buvo tik pusė melo. Pirmas to trimestro testas laukė kitą savaitę. O kol kas ji vargais negalais kapanojosi per užduotis, nusirašydama nelyginių užduočių atsakymus iš knygos galo ir kaip galėdama meistriškiau suklastodama lygines užduotis.

Susiraukusi mama pakabino šaukštą makaronų. „Paklausk mokytojo, gal galėtum gauti papildomų užduočių pažymiui pasitaisyti, – pamokė ji. – Juk nenori, kad šis pažymys sumažintų galutinį balą. Turint tokį potencialą...“

Lidija įbedė šakutę į pomidoro griežinėlį. Tik liūdesys motinos balse sulaikė, kad neimtų klykti. „Suprantu, mama“, – atsakė. Ji pažvelgė į kitoje stalo pusėje sėdintį Neitą, vildamasi, kad jis pakeis temą, bet užsigalvojęs apie ką kita Neitas nieko nepastebėjo.

„Lidija, kaip gyvena Šelė?“ – paklausė Džeimsas. Lidija patylėjo. Praėjusią vasarą tėčiui raginant kartą buvo pasikvietusi Šelę į svečius. Tačiau šiai buvo įdomiau flirtuoti su Neitu, ji bandė įkalbėti jį užpakaliniame kieme pažaisti gaudynes, klausinėjo, kaip jam atrodo, kuri karštesnė: Linda Karter ar Lindsė Vagner. Nuo to laiko jiedvi nesikalbėjo.

„Šelė gyvena gerai, – atsakė Lidija. – Užsiėmusi. Ji moksleivių tarybos sekretorė.“

„Gal ir tu galėtum įsitraukti į visuomeninę veiklą, – pasiūlė Džeimsas. Jis bakstelėjo į ją šakute it išminčius, besida-

lijantis išmintimi. – Esu tikras, kad visi labai apsidžiaugtų sulaukę tavo pagalbos. O kaip Pema su Karena?“

Lidija spoksojo nudūrusi akis į savo lėkštę, į ištaršytas salotas ir liūdną jautienos su sūriu krūvelę šalia. Paskutinį kartą su Karena ji kalbėjosi daugiau nei prieš metus, kai tėtis parvežė jas po dieninio „Skrydžio virš gegutės lizdo“ seanso. Iš pradžių ji didžiavosi, kad bent kartą nemeluoja apie savo planus. Karena buvo ką tik atsikrausčiusi į miestą ir Lidija įsidrąsino naujokę pakviesti į kiną, o ši sutiko: „Aišku, gerai, kodėl gi ne.“ Tačiau jos tėtis visą kelią stengėsi pasirodyti, koks yra *kietas*: „Turi penkis brolius ir seseris, Karena? Visai kaip „Bredžių šutvėje“! Ar žiūri tą laidą?“ – „Tėti, – bandė sulaikyti jį Lidija. – *Tėti.*“ Bet jis nesiliovė, vis klausinėjo Karenos, kokios dainos dabar ant bangos, sudainavo vieną kitą eilutę iš *Waterloo*, kuriai buvo jau beveik dveji metai. Karena kartojo „jo“, „ne“, „nežinau“ ir krapštinėjo savo auskaro segtuką. Lidija troško išsilydyti ir susigerti į automobilio sėdynę, ten, kur porolonas nebepraleidžia jokio garso. Norėjo pasakyti ką nors apie kiną, tačiau galvon nešovė jokia mintis. Prieš akis stovėjo tik tuščias Džeko Nikolsono žvilgsnis pagalvei leidžiantis žemyn jo uždusinti. Tyla pripildė automobilį, kol galiausiai jie sustojo prie Karenos namų.

Kitą pirmadienį per pietų pertrauką ji stabtelėjo prie Karenos stalo ir pamėgino nusišypsoti. „Atleisk dėl tėčio, – pasakė. – Dieve, kartais jis daro man gėdą.“

Nulupusi dangtelį nuo jogurto Karena švariai jį nulaižė ir gūžtelėjo pečiais. „Viskas gerai, – pasakė. – Iš tiesų tai buvo

net visai miela. Na, jis juk akivaizdžiai stengiasi padėti tau pritapti.“

Dabar Lidija piktai dėbsojo į plačiai išsišiepusį tėvą, kuris didžiavosi neva tiek daug žinodamas apie jos *drauges*, prisimindamas jų vardus. Kaip koks skanėsto laukiantis šuo, toptelėjo jai.

„Jos puikiai laikosi, – atsakė. – Abi laikosi puikiai.“ Kitame stalo gale Merilina tyliai ištarė: „Liaukis ją kamantinėjęs, Džeimsai. Leisk pavakarieniauti.“ Ir Džeimsas ne taip tyliai atšovė: „Ne aš kabinėjuosi prie jos dėl namų darbų.“ Hana pasmeigė kąsnelį maisto lėkštėje. Lidija sugavo Neito žvilgsnį. *Prašau*, – mintyse tarė. – *Pasakyk ką nors.*

Neitas giliai įkvėpė. Jis visą vakarą laukė norėdamas kai ką pranešti. „Tėti, man reikia, kad pasirašytum kelis dokumentus.“

„Dokumentus? – perklausė Džeimsas. – O kam?“

„Harvardui. – Neitas padėjo šakutę. – Prašymą suteikti bendrabutį ir dar vieną – dėl apsilankymo universiteto miestelyje. Galėčiau balandžio mėnesį nuvažiuoti ten savaitgaliui. Jie rado studentą, kuris mane priimtų. – Pagaliau prakalbus žodžiai malėsi ir virto iš burnos vienas per kitą. – Turiu pakankamai susitaupęs autobuso bilietui, be to, praleisiu vos kelias dienas mokykloje. Man tik reikia tavo leidimo.“

Nenueis kelias dienas į mokyklą, – pagalvojo Lidija. Tėvai to niekada neleis.

Tačiau, jos nuostabai, jie linktelėjo.

„Gera mintis, – tarė Merilina. – Galėsi pamatyti universiteto gyvenimą, kad žinotum, kas laukia kitais metais, kai pats ten būsi.“ O Džeimsas pridūrė: „Kelionė autobusu siaubingai ilga. Manau, tokia ypatinga proga galime leisti tau skristi lėktuvu.“ Dvigubai triumfuodamas Neitas išsišiepė seseriai: *Jie paliko tave ramybėje. Be to, sutiko su mano prašymu.* Peilio galiuku vedžiodama po sūrio padažą Lidija galvojo tik viena: *Jis negali sulaukti, kada išvažiuos.*

„Ar tu žinai, kas dabar su manimi lanko fizikos pamokas? – staiga paklausė ji. – Džekas Volfas iš mūsų gatvės.“ Pasmeigusi gabalėlį salotos ji stebėjo šeimos reakciją. Jos ištartas vardas tėvams praslydo pro ausis, tarsi ji nieko nebūtų pasakiusi. Mama tarė: „Lidija, priminei man, kad, jeigu nori, galiu padėti tau šeštadienį perskaityti užrašus.“ Tėtis pasakė: „Jau kurį laiką nemačiau Karenos. Gal kada drauge nueikite į kiną? Galėčiau jus nuvežti.“ Tačiau kitoje stalo pusėje sėdintis Neitas staigiai pakėlė galvą tarsi išgirdęs šūvį. Žvelgdama į savo lėkštę Lidija nusišypsojo. Ir kaip tik tada nusprendė susidraugauti su Džeku.

◆

Iš pradžių tai atrodė neįmanoma. Beveik visą savaitę Džekas nesirodė fizikos kabinete, pasibaigus pamokoms Lidijai ne vieną dieną teko pasisukinėti aplink jo automobilį, kol galiausiai užklupo jį vieną. Pirmą dieną jis išėjo iš mokyklos su jai nepažįstama šviesiaplauke dešimtoke, pasislėpusi už krūmo Lidija stebėjo juodu pro šakas. Džekas kyštelėjo

ranką merginai į kišenę, tada po švarkeliu, o kai ši apsimetė supykusi ir jį atstūmė, Džekas persimetė ją per petį ir pagrasino įmesti į pusnį; mergiotė spiegė, kikeno ir daužė jam nugarą kumščiais. Nuleidęs ją ant žemės Džekas atidarė savo folksvageno vabalo dureles, šviesiaplaukė įlindo vidun ir jie nurūko palikdami paskui save dūmų debesį, o Lidija suprato, kad tądien jau nebegrįš. Antrą dieną Džekas apskritai nepasirodė ir Lidija galiausiai nuslinko namo. Sniego buvo iki kulkšnių, oro temperatūra visą žiemą laikėsi rekordiškai žema. Už šimto mylių į šiaurę užšalo Erio ežeras, Bafale nuo sniego įgriuvo namų stogai, buvo nutrauktos elektros linijos. Neitas, kuris, kiek tik galėjo prisiminti, pirmą kartą autobuse važiuodamas namo sėdėjo vienas, piktai paklausė: „Kas tau atsitiko?“, bet Lidija nieko neatsakiusi nutrepsėjo laiptais aukštyn.

Trečią dieną Džekas pro mokyklos duris išėjo vienas ir giliai įkvėpusi Lidija pribėgo prie jo ant šaligatvio. Kaip visada, Džekas neturėjo nei striukės, nei pirštinių. Dviem plikais raudonais pirštais jis spaudė cigaretę.

„Nieko prieš pavėžėti mane namo?“ – paklausė Lidija.

„Panele Li. – Nuo priekinio rato Džekas nuspyrė sniego gurvolį. – Ar neturėtum namo važiuoti mokyklos autobusu?“

Kaišydamasi šaliką ji gūžtelėjo. „Aš į jį pavėlavau.“

„Aš nevažiuoju tiesiai namo.“

„Man nesvarbu. Pėsčiomis eiti per šalta.“

Džekas pasirausė kišenėje ieškodamas raktų. „Ar įsitikinusi, kad brolis pritars tavo pasirinkimui bendrauti su tokiu kaip aš?“ – paklausė pakėlęs vieną antakį.

„Jis man ne prievaizdas.“ Žodžiai nuskambėjo garsiau, nei ji būtų norėjusi, Džekas juokdamasis išpūtė debesį dūmų ir atsisėdo į vairuotojo vietą. Lidija skaisčiai nuraudusiais skruostais jau sukosi eiti, kai pasilenkęs jis nuspaudė keleivio durų rankeną.

Atsidūrusi automobilyje ji nebežinojo, ką pasakyti. Užvedęs variklį Džekas įjungė pavarą, prietaisų skydelyje krustelėjo spidometras ir degalų matuoklis. Daugiau nebuvo jokių prietaisų. Lidija pagalvojo apie savo tėvų automobilius: begalės indikatorių ir signalinių lempučių, perspėjančių, kad baigiasi tepalai, perkaito variklis, kad vairuoji įjungęs rankinį stabdį, kad durelės, bagažinė ar variklio dangtis atidaryti. Jie tavimi nepasitiki. Turi nuolat tave tikrinti, priminti tau, ką darai ir ko nedarai. Anksčiau Lidijai niekada nepasitaikė būti vienai su vaikinu (mama draudė kur nors eiti su berniukais, lyg ji kada būtų bandžiusi) ir jai toptelėjo, kad juodu su Džeku nė karto net nepasikalbėjo. Ji tik miglotai nutuokė, kas vyksta ant užpakalinės sėdynės. Akies kraštelių Lidija tyrinėjo Džeko profilį, barzdos šerelius – kiek tamsesnius nei smėlio spalvos plaukai – kylančius aukštyn iki pat žandenų ir besileidžiančius žemyn iki pat kaklo apačios nelyginant suodžiai, kuriuos reikia nuvalyti.

„Na, – ištarė Lidija. Pirštai virptelėjo ir ji įsikišo juos į palto kišenę. – Duosi parūkyt?“

Džekas nusikvatojo. „Ką tu čia mali. Juk nerūkai.“ Bet vis tiek ištiesė jai pakelį ir Lidija išsitraukė cigaretę. Tikėjosi, kad ši bus tvirta ir sunki kaip tušinukas, tačiau ji labiau

priminė pūką. Neatitraukdamas akių nuo kelio Džekas pamėtėjo jai žiebtuvėlį.

„Tai nusprendei, kad šiandien tau nereikia broliuko palydos namo.“

Pašaipa jo balse nepraslydo Lidijai pro ausis, tik negalėjo suprasti, ar jis juokiasi iš jos, ar iš Neito, ar iš jų abiejų. „Aš ne vaikas“, – atrėžė ir įsikišusi į burną cigaretę prisidegė. Dūmai ėmė deginti plaučius, galva apsisuko ir staiga pasaulis aplink ją pasidarė neįtikėtinai ryškus. Tarsi įsipjovus pirštą, pagalvojo Lidija: skausmas ir kraujas primena, kad esi gyva. Ji išpūtė dūmus, mažytis ciklonas išsiveržė pro dantis, ir ištiesė žiebtuvėlį. Džekas pamojo ranka.

„Padėk į daiktadėžę.“

Lidijai atidarius dėklą iš jo iškrito ir prie kojų nusileido maža mėlyna dėžutė. Ji sustingo, o Džekas nusijuokė.

„Kas yra? Niekada anksčiau nesi mačiusi prezervatyvų, panele Li?“

Liepsnojančiu veidu Lidija surinko pabirusius prezervatyvus ir subėrė į dėžutę. „Aišku, esu mačiusi. – Ji įmetė ją atgal į daiktadėžę drauge su žiebtuvėliu ir pamėgino pakeisti temą. – Kaip tau šiandienos fizikos testas?“

Džekas prunkštelėjo. „Nemaniau, kad tau rūpi fizika.“

„Tau vis dar nesiseka?“

„O tau?“

Lidija sudvejojo. Pamėgdžiodama Džeką ji giliai įtraukė dūmo ir atlošusi galvą išpūtė. „Nusispjaut man ant tos fizikos. Tegul eina velniop.“

„Šūdą mali, – pareiškė Džekas. – Tai kodėl kiekvieną kartą, kai ponas Kelis dalija namų darbus, atrodo, jog tuoj apsiverksi?“

Lidija nė nesuvokė, kad viskas taip akivaizdu, ir skaistus raudonis išpylė jai skruostus, pamažu leisdamasis kaklu žemyn. Po užpakaliu girgžtelėjo sėdynė ir spyruoklė lyg sprigtas spriegė į šlaunį.

„Mažoji panelytė Li rūko, – pareiškė Džekas caksėdamas liežuviu. – Argi tavo broliukas nenusimins apie tai sužinojęs?“

„Ne taip smarkiai, kaip sužinojęs, kad važinėjausi tavo mašina.“ Lidija išsišiepė. Neatrodė, jog Džekas tai pastebėjo. Jis nuleido lango stiklą ir išmetė nuorūką į gatvę, vidun ūžtelėjo šalto oro gūsis.

„Jis taip manęs nekenčia, ką?“

„Taigi, – pareiškė Lidija. – Juk visi žino, kas dedasi šiame automobilyje.“

Džekas staigiai sustabdė kelkraštyje. Jie buvo vos privažiavę prie ežero ir jo akys atrodė tokios pat šaltos kaip ledo sukaustytas vanduo. „Tada jau verčiau lipk lauk. Juk nenorėtum, kad toks kaip aš sugadintų tavo gerą vardą. Sutrukdytų patekti į Harvardą kaip broliukui.“

Jis turbūt labai nekenčia Neito, – pamanė Lidija. – *Ne mažiau, negu Neitas nekenčia jo.* Pamėgino įsivaizduoti juodu abu klasėje visus tuos metus: pirmoje eilėje su atverstu vadovėliu sėdi Neitas ir ranka trina virš nosies suaugusius antakius, kaip visada, kai įtemptai mąsto. Labai susikaupęs,

abejingas aplinkai, visada turintis paruoštą atsakymą. O Džekas? Džekas veikiausiai sėdi išsidrėbęs klasės gale, kampe, išsipašęs marškinius, vieną koją ištiesęs tarp suolų. Kaip namuose. Toks pasitikintis savimi. Nesijaudina, ką pagalvos kiti. Nieko keista, kad juodu negali vienas kito pakęsti.

„Žinai ką, aš ne tokia kaip jis“, – pasakė ji.

Džekas ilgai ir įdėmiai žvelgė į Lidiją tarsi bandydamas nuspręsti, ar tai tiesa. Po užpakaline sėdyne burzgė motoras. Pelenai ant jos cigaretės galo ilgėjo lyg pilkas kirminas, bet ji tylėjo, tik išpūtė plonytę dūmų srovelę į ledinį orą ir prisivertė pažvelgti į primerktas Džeko akis.

„Kaip nutiko, kad tavo akys mėlynos? – galiausiai paklausė jis. – Tu juk kinė ir panašiai.“

Lidija sumirksėjo.

„Mano mama amerikietė.“

„Aš maniau, kad rudos akys nugali.“ Uždėjęs ranką ant jos sėdynės atramos galvai Džekas palinko iš arčiau jos apžiūrėti lyg papuošalo su brangakmeniu. Taip nužiūrinėjamai Lidijai pašiurpo sprandas, ji nusisuko ir nukratė cigaretę į peleninę.

„Matyt, ne visada.“

„Niekada nesu matęs kino mėlynomis akimis.“

Iš taip arti Lidija matė ant Džeko skruosto strazdanas; nors ir išblukusios, jos vis tiek buvo ten. Visai kaip kadaise brolis, Lidija suskaičiavo: devynios.

„Ar žinai, kad esi vienintelė ne baltoji mergaitė šioje mokykloje?“

„Rimtai? Niekada nepagalvojau.“ Tai buvo melas. Net turėdama mėlynas akis ji negalėjo apsimesti, jog nesiskiria nuo kitų.

„Judu su Neitu faktiškai esate vieninteliai kinai visame Midlvude.“

„Gali būti.“

Džekas atsilošė sėdynėje ir patrynė nedidelį įlenkimą vairo plastmasėje. Po akimirkos paklausė: „Koks jausmas?“

„Koks jausmas dėl ko?“ – Lidija dvejojo. Kartais beveik pamiršti, kad atrodai ne kaip kiti. Klasėje, vaistinėje ar parduotuvėje, klausydamasi rytinių nurodymų, nešdama išryškinti fotojuostą ar pirkdama dėžutę kiaušinių jautiesi esanti viena iš minios. O kartais ir visai apie tai negalvoji. Bet paskui pastebi į tave spoksančią mergaitę, vaistininką arba kasos darbuotoją, pamatai savo atspindį jų žvilgsniuose: kitokia. Traukte traukianti akį. Kaskart pažvelgusi į save iš šalies, pamačiusi, kaip tave mato kiti žmonės, vėl tai prisimeni. Matai greitojo kinų maisto užkandinės ženkle, kuriame pavaizduotas vyras su šiaudine skrybėle, siauromis akimis, dideliais priekiniais dantimis ir valgomosiomis lazdelėmis rankose. Matai, kaip maži berniukai žaidimo aikštelėje pirštais timpteli akis – *siauraakiai, siauraakiai*, arba vyresni berniukai, gatvėje praeidami pro šalį, murma: *Čing-čiong-čing-čiong-čing* – tyliai, kad išgirstum tik tu. Pajunti, jog padavėja, policininkas ar autobuso vairuotojas ima kalbėti su tavimi iš lėto, paprastais žodžiais, tarsi galėtum nesuprasti. Matai nuotraukose, kad tik tavo galva juoda, lyg kas nors

būtų iškirpęs ir vėl įklijavęs. Pagalvoji: *Pala, pala, ką ji čia daro?* Ir ūmai prisimeni, kad *ji*, tai *tu*. Stengdamasi tai pamiršti stovėjai nuleidusi galvą, užsigalvojusi apie mokyklą, visatą arba ateitį. Ir pamiršdavai – iki kito karto.

„Nežinau, – atsakė. – Žmonės apie tave sprendžia nesivargindami geriau pažinti. – Staiga įširdusi Lidija dėbtelėjo į Džeką. – Visai kaip tu. Mano viską apie mane žinantys. Tik mes juk niekada nesame tokie, kokiais mus laiko."

Džekas tylėdamas ilgai spoksojo į bokštus pačiame vairo centre. Dabar jau jie niekada nebus draugai. Jis nekenčia Neito, o po šių žodžių pradės nekęsti ir jos. Išspirs ją lauk iš mašinos ir nuvažiuos. Tačiau Džekas, Lidijos nuostabai, išsitraukė iš kišenės pakelį cigarečių ir ištiesė jai. Siūlymas susitaikyti.

Lidija neįsivaizdavo, kaip viskas klostysis toliau. Tada ji negalvojo apie pasiaiškinimą mamai, kad su Džeku praleistas popietes kvailai šypsodamasi pateisins papildomomis fizikos užduotimis po pamokų. Negalvojo net apie Neitą, kaip jis apstulbs ir susierzins sužinojęs, kur ji buvo. Žvelgdama į ežerą ji nenutuokė, jog po trijų mėnesių gulės jo dugne. Tą akimirką Lidija tiesiog paėmė pasiūlytą cigaretę ir, Džekui ištiesus žiebtuvėlį, prikišo jos galą prie liepsnos.

aštuntas skyrius

Džeimsas pernelyg gerai pažįsta šitokį užsimiršimą. Nuo Loido vidurinės mokyklos laikų iki Harvardo ir Midlvudo pajusdavo kasdien – tą trumpalaikę ramybę, kurią lydi aštrus smūgis į paširdžius primindamas: tau čia ne vieta. Jam tai atrodė netikra paguoda, tarsi narve susirangiusiam zoologijos sodo gyvūnui, nekreipiančiam dėmesio į žioplių akis ir apsimetančiam, kad jis vis dar yra laisvėje. Dabar, praėjus mėnesiui po Lidijos laidotuvių, Džeimsas itin brangina tas užsimiršimo akimirkas.

Kiti gal būtų radę paguodą pintoje viskio, butelyje degtinės ar dėžėje alaus. Tačiau Džeimsui niekada nepatiko alkoholio skonis, išsiaiškino, kad svaigieji gėrimai jam nebukina proto, jis tik sodriai įrausta tarsi po muštynių, o protas ima šėlti. Todėl ilgai važinėjasi skersai išilgai Midlvudą, greitkeliu pasiekia kone patį Klivlandą, o tada pasuka atgalios.

Išgeria vaistinėje nusipirktų migdomųjų, bet netgi sapnuose Lidija mirusi. Ir vienintelė vieta, kurioje jis gali liautis galvojęs, yra Luizos lova.

Merilinai Džeimsas sako einąs į paskaitą arba susitikti su studentais; savaitgaliais sako turįs ištaisyti darbus. Visa tai melas. Dekanas atšaukė jo vasaros paskaitų kursą praėjus savaitei po Lidijos mirties. „Skirkite truputį laiko sau, Džeimsai“, – pasakė švelniai liesdamas jam petį. Taip jis elgdavosi su visais, kuriuos reikėdavo nuraminti: dėl prastų pažymių įsiutusiais studentais, fakulteto darbuotojais, kuriems atsakė paramą.

Dekano pareiga buvo padaryti taip, kad netektys atrodytų ne tokios reikšmingos. Tačiau studentai savo C su minusu taip niekada ir neišsitaisydavo į B, o papildomo finansavimo niekada niekas neskirdavo. Niekada negauni to, ko nori, tiesiog išmoksti išgyventi be to. O užvis mažiausiai Džeimsas trokšta laiko sau – būti namuose tiesiog nepakeliama. Kiekvieną akimirką jis tikisi, kad Lidija atidarys duris arba kad išgirs girgžtelint jos kambario grindis sau virš galvos. Vieną rytą jos kambaryje išgirdęs žingsnius Džeimsas nesusilaikė, užlėkė į viršų ir rado ten prie Lidijos rašomojo stalo rymančią Meriliną: ji atidarinėjo ir uždarinėjo vieną stalčių po kito. *Nešdinkis!* – norėjo surikti Džeimsas, tarsi tai būtų šventovė. Dabar jis kiekvieną rytą lyg eidamas į paskaitas pasiima portfelį ir važiuoja į koledžą. Net darbe jį hipnotizuoja ant stalo stovinti šeimos nuotrauka, kurioje vos penkiolikos metų Lidija žvelgia taip, tarsi tuoj imtų ir iššoktų pro rėmo

stiklą, palikdama visus. Po pietų jis atsiduria pas Luizą, neria į jos glėbį, o paskui ir tarp kojų, kur jo protas palaimingai išsijungia.

Tačiau išėjęs iš Luizos vėl viską prisimena ir būna piktesnis, nei atėjo. Vieną vakarą pakeliui į automobilį Džeimsas pakelia ant gatvės besimėtantį butelį ir paleidžia į Luizos pastato sieną. Kitais vakarais grumiasi su pagunda įsirėžti į medį. Neitas su Hana stengiasi nesipainioti jam po kojomis, juodu su Merilina jau kelintą savaitę beveik nesikalba. Artėjant liepos ketvirtajai važiuodamas pro ežerą Džeimsas pastebi, kad kažkas papuošė lieptą vėliavomis, raudonais ir baltais balionais. Pastatęs automobilį šalikelėje jis nuplėšia visas puošmenas, kulnu susprogdina balionus. Kai puošmenų likučiai panyra po vandeniu, o lieptas vėl stūkso ramus ir plikas, visas drebėdamas Džeimsas patraukia namo.

Išvydęs šaldytuve besirausiantį Neitą jis vėl įsiunta.

– Eikvoji elektros energiją, – pareiškia. Neitas uždaro šaldytuvą, bet dėl tylaus jo paklusnumo Džeimsas supyksta dar labiau. – Ar tu visada turi visų klausyti?

– Atsiprašau, – sako Neitas. Vienoje rankoje jis laiko kietai virtą kiaušinį, kitoje popierinę servetėlę. – Nesitikėjau, kad grįši.

Išlipęs iš automobilio, lydimas išmetamųjų dujų ir variklio tepalų smarvės šleifo, Džeimsas jaučia jam į odą įsigėrusių muskuso ir salstelėjusių Luizos kvepalų dvelksmą. Įdomu, ar ir Neitas užuodžia.

– Kaip suprasti, kad nesitikėjai? – klausia jis. – Ar po sunkios darbo dienos nebeturiu teisės užsukti į savo virtuvę? – Jis pasideda portfelį. – Kur tavo motina?

– Lidijos kambaryje. – Neitas patyli. – Buvo ten visą dieną.

Nuo sūnaus žvilgsnio Džeimsui pašiurpsta tarp menčių, tarsi Neitas jį kaltintų.

– Tavo žiniai, – išrėžia Džeimsas, – mano vasaros kursas labai svarbus. Be to, turiu dalyvauti konferencijose. Ir susirinkimuose.

Jis išrausta prisiminęs popietę: atsiklaupusi priešais jo kėdę Luiza iš lėto atsega kelnes – ir vėl apima pyktis. Neitas spokso truputį papūtęs lūpas, tarsi stengtųsi ištarti klausimą, bet niekaip nesugebėtų įveikti pirmosios raidės, ir staiga Džeimsas tiesiog pasiunta. Visą laiką nuo vaikų gimimo jis buvo įsitikinęs, kad Lidija panaši į motiną – graži, mėlynakė, susitvardanti, o Neitas primena jį – yra juodbruvas, neryžtingas, gali susipainioti savo paties žodžiuose. Dažniausiai pamiršta, jog Lidija su Neitu panašūs ir tarpusavyje. Išvydęs Neito veide akimirką švystelint akis išpūtusios nebylios dukters šešėlį jis iš skausmo darosi žiaurus.

– Sėdi sau namuose visą dieną. Ar išvis turi bent vieną draugą?

Tėvas tai kartoja metų metus, tačiau šįkart Neitas pajunta, lyg viduje būtų nutrūkusi pertempta styga.

– Ne. Aš ne toks kaip tu. Nedalyvauju konferencijose. Nei susirinkimuose. – Jis suraukia nosį. – Kvepi kvepalais. Veikiausiai iš tų susirinkimų?

Džeimsas čiumpa jam už peties taip stipriai, kad net krumpliai sutraška.

– Nekalbėk su manimi šitaip! – šaukia. – Nedrįsk manimi abejoti! Tu nieko nežinai apie mano gyvenimą! – O tada, nė pačiam nesuvokiant, žodžiai it seilės šauna iš burnos patys: – Kaip nežinojai nieko ir apie savo seserį!

Neito veido išraiška nepasikeičia, tačiau sustingsta lyg kaukė. Džeimsas nori sugaudyti išsprūdusius žodžius nelyginant kandis, tačiau jie jau sulindę sūnui į ausis: supranta tai iš blizgančių ir kietų it stiklas Neito akių. Nori ištiesęs ranką paliesti sūnų – jo ranką, petį, bet ką – ir atsiprašyti. Pasakyti, kad dėl viso to jis nekaltas. Ūmai Neitas taip stipriai trenkia kumščiu į stalviršį, kad senas nutrintas laminatas įtrūksta. Tada išbėga iš virtuvės, žingsniai nubilda laiptais į viršų, Džeimso paleistas portfelis bumbteli ant grindų, o jis pats atsišlieja į spintelę. Ranka paliečia kažką šalto ir drėgno: sutrintus kietai virto kiaušinio likučius, lukštai susmigę giliai į minkštą baltymą.

Visą naktį Džeimsas galvoja apie tai, apie sustingusį sūnaus veidą, ir kitą rytą atsikelia anksti. Iš priebučio pasiėmęs laikraštį pamato juodu ant balto kampe išspausdintą datą: liepos trečioji. Lygiai du mėnesiai nuo tos dienos, kai dingo Lidija. Atrodo neįmanoma, kad prieš du mėnesius jis sėdėjo savo kabinete ir taisė studentų darbus, kad susigėdo traukdamas boružę Luizai iš plaukų. Prieš du mėnesius liepos trečioji dar buvo džiaugsminga diena, jis slapčia brangino ją jau dešimtį metų: stebuklingo Merilinos sugrįžimo

diena. O dabar viskas kitaip. Virtuvėje Džeimsas nuima gumytę nuo laikraščio ir jį išvynioja. Apačioje, po sulenkimu, mato neryškią antraštę: *Mokytojai ir klasės draugai prisimena iš gyvenimo išėjusią mergaitę.* Straipsniai apie Lidiją tapo trumpesni ir retesni. Netrukus jie visiškai liausis ir visi ją pamirš. Džeimsas prisitraukia laikraštį arčiau savęs. Diena apsiniaukusi, tačiau jis nejungia šviesos, tarsi prietema galėtų sušvelninti tai, ką tuoj perskaitys. Karena Adler: *Ji atrodė vieniša. Su niekuo nebendravo.* Pema Sonders: *Ji neturėjo draugų, net vaikino. Nemanau, kad vaikinai apskritai ją pastebėdavo.* Apačioje: *Li fizikos mokytojas Donaldas Kelis, kuris prisiminė ją, vienišą dešimtokę vienuoliktokų klasėje, pabrėžė: Ji labai stengėsi, bet, suprantama, išsiskyrė iš kitų.* Šalia straipsnio šoninėje juostoje parašyta: *Vaikams iš mišrių šeimų dažnai būna sunku rasti savo vietą.* Tada suskamba telefonas. Kiekvieną kartą Džeimso pirmoji mintis: *Jie ją surado.* Tą akimirką maža jo esybės dalelė šaukia, kad visa tai nesusipratimas, klaidingai nustatyta tapatybė, blogas sapnas. Tačiau kita dalis, ta, kuri žino geriau, tempia žemyn iki šleikštumo kartodama: *Tu ją matei.* Ir tada jis vėl klaikiai aiškiai prisimena jos išpampusias rankas, blyškų vaškinį veidą. Štai kodėl jo balsas atsiliepiant telefonu visada virpa.

– Pone Li? – Tai pareigūnas Fiskas. – Tikiuosi, ne per anksti skambinu. Kaip laikotės šįryt?

– Gerai, – atsako Džeimsas. Visi jo to klausia, todėl atsakymas jau automatiškas melas.

– Na, pone Li, – sako pareigūnas Fiskas ir Džeimsas supranta, kad žinios blogos. Niekas nesikreipia į tave vardu taip primygtinai, nebent nori būti mandagus. – Skambinu norėdamas jums pranešti, jog nusprendėme nutraukti tyrimą. Pripažįstame, kad mirties priežastis yra savižudybė.

Džeimsas turi pats sau pakartoti tai, ką išgirdo, jei nori suprasti:

– Savižudybė?

Pareigūnas Fiskas patyli.

– Policijos darbe niekas niekada nebūna *užtikrintas*, pone Li. Norėčiau, kad būtų kitaip. Nepanašu į kino filmą... tikrovėje retai kada viskas būna iki galo aišku. – Blogas žinias pranešti jam nepatinka, išsigelbėjimo jis ieško oficialioje terminologijoje: – Aplinkybės rodo, jog labiausiai tikėtinas scenarijus – savižudybė. Nerasta jokių prievartos pėdsakų. Ją pažinojusių parodymais, mergaitė buvo vieniša. Jos pažymiai prastėjo. Leidosi valtimi į ežerą nemokėdama plaukti. – Džeimsas nunarina galvą, o pareigūnas Fiskas kalba toliau. Dabar jo tonas švelnesnis, tarsi mažą vaiką guodžiančio tėvo: – Mes suprantame, jums ir jūsų šeimai nelengva, pone Li. Tikimės, kad padėtas taškas bent jau padės jums gyventi toliau.

– Dėkoju, – sako Džeimsas. Pakabina ragelį į vietą. Tarpduryje jam už nugaros, viena ranka atsirėmusi į staktą, stoviniuoja Merilina.

– Kas skambino? – klausia ji. Iš to, kaip stipriai prie širdies spaudžia chalatą, Džeimsas supranta, kad žmona viską

girdėjo. Ji uždega šviesą ir virtuvei staigiai nušvitus jis pasijunta it gyva žaizda.

– Jie negali užbaigti bylos, – sako Merilina. – Tas, kuris tai padarė, vis dar laisvėje.

– Kuris tai padarė? Policija mano... – Džeimsas nutyla. – Jie nemano, kad į tai dar kas nors įsivėlęs.

– Jie nepažįsta jos. Kas nors turėjo ją ten nuplukdyti. Suvilioti. – Merilina sudvejoja, iš atminties iškyla cigaretės ir prezervatyvai, tačiau pyktis nustumia šiuos vaizdinius į šalį, ji pradeda kalbėti veriamu balsu: – Lidija pati nebūtų plaukusi į ežerą. Nejaugi manai, jog nepažįstu savo dukters?

Džeimsas neatsako. Nieko kito neįstengia galvoti, tik: *Jeigu niekada nebūtume čia atvažiavę. Jeigu ji niekada nebūtų pamačiusi šio ežero.* Tyla tarp jųdviejų tirštėja ir šaltėja, Merilina nusipurto.

– Tu juk tiki jais, tiesa? – sako. – Manai, ji tai padarė. – Neprisiverčia ištarti *nusižudė*, vien nuo tokios minties vėl užverda kraujas. Lidija niekada nebūtų taip pasielgusi su savo šeima. Su savo mama. Kaip Džeimsas gali taip galvoti?

– Jie paprasčiausiai nori užbaigti bylą. Lengviau liautis ieškojus, nei iš tiesų dirbti. – Merilinos balsas dreba ir ji gniaužo rankas, tarsi suvaldžiusi jų drebėjimą pajėgtų nuraminti virpulį viduje. – Nesiliautų ieškoję, jeigu ji būtų baltoji.

Akmuo prislegia Džeimsui širdį. Per visą jų drauge praleistą laiką baltas buvo tik popierius, sniegas arba cukrus. Kiniškos – jeigu šis žodis apskritai būdavo tariamas – galėjo būti šaškės arba išsineštinis maistas, kurio Džeimsas nemė-

go. Dėl to nekildavo jokių ginčų kaip ir dėl fakto, jog dangus yra viršuje, o žemė sukasi aplink saulę. Jis naiviai tikėjo, kad (priešingai nei Merilinos motinai, priešingai negu visiems kitiems) jiems tai nė motais. Dabar, Merilinos lūpose žodžiai: *Jeigu ji būtų baltoji,* patvirtina tai, ko jis seniai bijojo. Giliai širdyje ji visą laiką skirstė. Į *baltuosius* ir *nebaltuosius.* Pasaulyje tai svarbiausia.

– Jeigu ji būtų baltoji, – sako jis, – to nebūtų įvykę.

Vis dar širsdama ant policijos Merilina nesupranta, todėl supyksta dar smarkiau.

– Ką tuo nori pasakyti? – Po virtuvės lempa jos riešai atrodo balti ir plonyčiai, lūpos suspaustos, veidas šaltas. Džeimsas prisiminė: labai seniai, kai juodu buvo jauni ir baisiausias dalykas, kokį galėjo įsivaizduoti, – tai nebūti drauge, kartą jis pasilenkė jos paliesti ir nuo jo pirštų prisilietimo jos oda pašiurpo. Įsielektrinę atsistojo ir visi iki vieno plonyčiai jo rankos plaukeliai. Toji akimirka, anas ryšys, dabar atrodo toks tolimas ir menkas, tarsi iš kito gyvenimo.

– Juk supranti, ką noriu pasakyti. Jeigu ji būtų buvusi baltoji... – Jo lūpose šie žodžiai persmelkti kartėlio. *Jeigu ji būtų buvusi baltoji. Jeigu aš būčiau baltasis.* – Ji būtų pritapusi prie kitų.

Persikelti gyventi kitur nebūtų užtekę, dabar Džeimsas supranta. Tai būtų nutikę bet kur. *Mišrių šeimų vaikams dažnai sunku pritapti.* Klaida buvo padaryta anksčiau, didesnė, esminė: ji padaryta tą rytą, kai juodu susituokė, kai taikos teisėjas pažvelgė į Meriliną, o ji pasakė *taip.* Arba dar

anksčiau, tą pirmą jųdviejų drauge praleistą popietę, kai jis, nuogas ir susidrovėjęs, stovėjo šalia lovos, o ji apsivijo jį kojomis ir prisitraukė prie savęs. Gal ir dar anksčiau, tą pačią pirmą dieną, kai palinkusi per stalą ji pabučiavo jį, o jam užėmė kvapą tarsi nuo netikėto stipraus smūgio. Milijonas nereikšmingų smulkmenų galėjo pakeisti ateitį. Jie neturėjo susituokti. Jam nereikėjo jos liesti. Jai reikėjo apsisukti, išeiti iš jo kabineto į koridorių ir pasišalinti. Dabar Džeimsas mato kuo aiškiausiai: viso to neturėjo būti. Tai buvo klaida.

– O juk tavo motina buvo teisi, – sako jis. – Tau reikėjo ištekėti už labiau į save panašaus vyro.

Merilinai nespėjus nieko atsakyti – nespėjus susivokti, ar jai supykti, nuliūsti ar įsižeisti, nespėjus iki galo suprasti, ką Džeimsas pasakė, – jis išeina.

Šįkart nesivargina užsukti į koledžą. Važiuoja tiesiai pas Luizą: kiekvienoje sankryžoje spaudžia greičio pedalą, atlekia užduseęs, lyg visą kelią būtų bėgęs.

– Ar viskas gerai? – klausia ji atidariusi duris, vis dar kvepianti po dušo, apsirengusi, tačiau drėgnais plaukais ir su šepečiu rankoje. – Nesitikėjau, kad atvažiuosi taip anksti.

Dar tik be penkiolikos devynios ir Džeimsas girdi jos klausimus, slypinčius po nuostaba: ar jis pasiliks visam laikui? O kaipgi jo žmona? Atsakymų Džeimsas nežino. Dabar, kai pagaliau išstūmė iš savęs tuos žodžius, jaučiasi keistai palengvėjęs. Kambarys susvyruoja, pradeda suktis ir jis susmunka ant sofos.

– Tau reikia ko nors užvalgyti, – sako Luiza. Ji išeina į virtuvę ir grįžta nešina nedideliu indu. – Štai, imk. – Atsargiai pravėrusi indelį ištiesia jam. Viduje guli trys sniego baltumo bandelės, kurių viršus prasprogęs kaip žydėti besiruošiančio bijūno, pro jį iš vidaus matyti rusvai raudonas įdaras. Nosį sukutena saldus keptos kiaulienos kvapas.

– Paruošiau jų vakar, – sako Luiza. Tada patyli. – Ar žinai, kas tai?

Labai seniai tokias bandeles gamindavo jo motina mažyčiame pelenų spalvos jų butuke. Pakepindavo kiaulienos, aplipindavo tešla ir sudėdavo bandeles į bambukinį garintuvą, kurį buvo atsivežusi iš pačios Kinijos. Tai buvo jo tėvo mėgstamiausias patiekalas. *Char siu bao.*

Luiza švyti ir Džeimsas ūmai susivokia prakalbęs garsiai. Keturiasdešimt metų jis nė žodžio neištarė kiniškai, nustemba, kad liežuvis lengvai prisitaiko prie pažįstamos jų formos. Neragavo tokių bandelių nuo vaikystės. Mama įdėdavo jų priešpiečiams, kol jis paprašė liautis, mieliau norėjo valgyti tai, ką valgo kiti vaikai.

– Nagi, – ragina Luiza, – paragauk.

Džeimsas lėtai išsiima bandelę iš dėžutės. Ji lengvesnė nei jis prisimena, visai kaip pūkas, minkštutė tarp pirštų. Jau buvo pamiršęs, kad tokio minkštumo esama. Perlaužia bandelę, viduje randa žvilgančių kiaulienos gabalėlių su glajumi, paslaptingą raudoną širdį. Kai įsideda į burną, tai primena bučinį: saldžiai sūrų ir šiltą. Jis nelaukia, kol ji lyg mažą nedrąsų berniuką apsivys jį rankomis, kol nusivilios į miega-

mąjį. Parvertęs ant žemės susiranda savo kelnių užtrauktuką, užverčia aukštyn jos sijoną ir čia pat, svetainėje, užsikelia ją ant savęs. Luiza dejuoja, riečia nugarą, o Džeimsas knebinėjasi su jos palaidinės sagomis, nutraukęs viršutinį drabužį atsega liemenėlę ir delnais suima sunkias apvalias krūtis. Jai judinant klubus viršum jo, jis įsižiūri Luizai į veidą, į tamsius jam į burną lendančius plaukus, tamsiai rudas akis, kurios užsimerkia greitėjant kvėpavimui, o judesiams darantis vis atkaklesniems. Štai kokią moterį, mąsto Džeimsas, turėjau pamilti. Štai šitaip atrodančią moterį. Moterį, kuri visai tokia pat kaip jis.

– Turėjau vesti tokią merginą kaip tu, – sušnabžda jis po visko. Šiuos žodžius visi vyrai sako savo meilužėms, tačiau Džeimsui tai tikras atradimas. Luiza, primigusi jo rankos linkyje, negirdi, bet žodžiai įsirango jai į ausį atnešdami pinklų sapną, vieną iš tų, kuriuos sapnuoja visos meilužės. *Jis ją paliks... jis ves mane... aš padarysiu jį laimingą... nebus jokios kitos moters.*

◆

Namuose, nusileidę laiptais žemyn, Neitas su Hana randa Meriliną, sustingusią prie virtuvės stalo. Nors jau po dešimtos, ji vis dar su chalatu, į kurį taip stipriai susisukusi, kad nematyti net kaklo, ir jie supranta, jog žinios blogos, jai dar neišspjovus žodžio *savižudybė.*

– Ar taip ir buvo? – iš lėto klausia Neitas, o Merilina, nė nepažvelgusi į juodu, sukdama link laiptų teištaria:

– Jie taip sako.

Pusę valandos Neitas baksnoja dubenyje ištižusius sausus pusryčius, o Hana nervingai jį stebi. Jis kasdien seka Volfų namus, ieško Džeko, stengiasi jį sugauti... nors pats ne visai žino kam. Vieną kartą netgi užlipęs priebučio laipteliais pro langą žvilgtelėjo vidun, bet nieko nebuvo namie. Džeko folksvagenas jau seniai nesirodo gatvėje. Galiausiai Neitas nustumia dubenį ir pakelia telefoną.

– Nešdinkis, – sako Hanai. – Aš noriu paskambinti.

Pusiaukelėje į viršų Hana sustoja ir klausosi, kaip caksi telefonas Neitui renkant numerį.

– Pareigūne Fiskai, – sako jis po minutėlės, – čia Neitanas Li. Skambinu dėl savo sesers. – Jis ima kalbėti tyliau, todėl girdėti tik nuotrupos: *Reikėtų patikrinti iš naujo. Bandžiau su juo pasikalbėti. Jis išsisukinėja.* Pokalbiui einant į pabaigą girdi jau tik vieną žodį. *Džekas. Džekas.* Tarsi Neitas jo vardo negalėtų ištarti, tik išspjauti.

Numetęs ragelį, kad šis net skambteli, Neitas užsidaro savo kambaryje. Jie mano, jog jam tik isterija, tačiau jis įsitikinęs, kad kažkur čia šuo pakastas, kad esama kažkokio ryšio su Džeku, trūkstamos detalės dėlionėje. Jeigu juo netiki policija, tėvai taip pat nepatikės. Šiaip ar taip, pastarosiomis dienomis tėvo praktiškai nebūna namie, o mama ir vėl užsirakinusi Lidijos kambaryje, Neitas girdi, kaip ji vaikštinėja kitapus sienos, sėlina lyg katė. Hana pasibeldžia į jo kambario duris ir Neitas įsijungia muziką, suka garso ratuką, kol nebegirdėti nei jos beldimo, nei motinos žingsnių. Vėliau nė

vienas iš jų nebeprisimins, kaip praėjo ši diena, teliks miglota nejautra, užgožta to, kas nutiks rytoj.

Atėjus vakarui Hana praveria savo kambario duris ir pasižiūri pro plyšį. Vieni šviesos juostos ašmenys lenda iš po Neito durų, kiti – iš po Lidijos. Visą popietę Neitas be perstojo grojo tą patį įrašą, galiausiai leido juostelei išsisukti iki galo ir dabar stojusi tiršta tyla it rūkas šliaužia į laiptų aikštelę. Pirštų galais nusileidusi žemyn Hana randa namą skendintį tamsoje, tėvo vis dar nėra. Virtuvėje laša čiaupas: *pliumpt, pliumpt, pliumpt.* Ji supranta, kad reikėtų užsukti, bet tada namuose stos visiška tyla, o šią akimirką ji būtų nepakeliama. Grįžusi į savo kambarį Hana įsivaizduoja, kaip virtuvėje pats sau vienas laša čiaupas. Sulig kiekvienu *pliumpt* ant subraižyto kriauklės metalo lieka dar vienas vandens karoliukas.

Ji trokšta susirangyti sesers lovoje ir užmigti, tačiau negali, nes ten yra mama, ir norėdama nusiraminti Hana apeina kambarį, patikrina savo turtus, išsitraukia kiekvieną iš slėptuvės ir apžiūri. Tarp lovos ir čiužinio įkištas mažiausias šaukštelis iš mamos arbatos rinkinio. Ant lentynos už knygų – sena tėvo piniginė, kurios oda nudėvėta iki popieriaus plonumo. Neito pieštukas, ant kurio likusios dantų žymės, o iš po geltonų dažų lenda medžio raštas. Tai jos nesėkmės. Sėkmės ženklų nebėra: žiedo, ant kurio tėvas laikė sukabinęs biuro raktus, geriausio mamos lūpdažio ir nuotaiką atspindinčio žiedo, kurį Lidija nešiodavo ant nykščio. Jų pasigedo, ieškojo ir aptiko Hanos rankose. *Tai ne žaislas*, – pasakė jai

tėvas. *Tu per maža dažytis*, – paaiškino mama. O Lidija rėžė tiesiai: *Nekišk nagų prie mano daiktų!* Susinėrusi rankas už nugaros Hana mėgavosi pamokymais ir romiai linksėjo galva įsidėmėdama juos, stovinčius prie jos lovos. Jiems išėjus pašnibždomis pakartojo kiekvieną sakinį, įsivaizduodama juos ten, kur prieš tai stovėjo.

Jai liko tik tie daiktai, kurių niekas neieškojo, kurių niekam nereikėjo. Tačiau Hana negrąžino jų į vietą. Tarsi norėdama atsilyginti už tai, kad jų niekas nepasigenda, ji atsargiai juos perskaičiuoja, dukart, nuo šaukštelio nušluosto juodulį, atsega ir užsega piniginės monetų skyrelį. Kai kuriuos daiktus ji turi jau metų metus. Niekas niekada nepastebėjo, jog jų nebėra. Jie tiesiog tyliai pranyko, nepalikdami paskui save nė krintančio vandens lašo *pliumpt*.

Hana žino – kad ir ką sako policija, Neitas įsitikinęs, jog tai Džekas nusivedė Lidiją prie ežero, tai Džekas įsitempė ją į valtį, Džekas išstūmė ją į vandenį ir Džeko pirštų atspaudai įsispaudę jai į kaklą. Tačiau dėl Džeko Neitas klysta.

O žino ji štai iš kur. Praėjusią vasarą ji su Neitu ir Lidija buvo prie ežero. Svilino karštis ir Neitas nuėjo maudytis. Ant žolės pasitiesusi juostuotą rankšluostį, apsivilkusi maudymosi kostiumėlį Lidija deginosi, viena ranka prisidengusi akis. Hana mintyse vardijo daugybę Lidijos vardų. Lid. Lidė. Lidutė. Brangutė. Širdelė. Angeliukas. Hanos niekas niekada nevadino kaip nors kitaip nei Hana. Debesų nebuvo ir saulėkaitoje ežero vanduo atrodė beveik baltas nelyginant pieno bala. Šalimais gulinti Lidija atsiduso ir dar labiau pečiais

prisispaudė prie rankšluosčio. Kvepėjo vaikišku aliejumi, jos oda žvilgėjo.

Prisimerkusi ir akimis ieškodama Neito Hana svarstė galimus variantus. Ją galėtų šaukti *Hana-banana*. Arba kokiu nors žodžiu, neturinčiu nieko bendro su jos vardu, žodžiu, kuris skamba keistokai, tačiau yra šiltas ir asmeniškas. *Briedžiukas*, – pagalvojo ji. – *Pupa*. Tada, pasikėlęs akinius ant kaktos, nors ir plieskė saulė, atžingsniavo Džekas.

„Geriau pasisaugok, – perspėjo jis Lidiją, – Jeigu taip gulėsi, ant veido liks baltas ruožas. – Nusijuokusi ji atsidengė akis ir atsisėdo. – Neito nėra?“ – paklausė Džekas ir įsitaisė ant žemės šalia jų, o Lidija mostelėjo į vandenį. Iš kišenės išsitraukęs pakelį cigarečių Džekas vieną prisidegė, staiga prieš juos išdygo Neitas ir piktai į juos įsispoksojo. Jo krūtinė buvo nusėta vandens lašais, vanduo varvėjo nuo plaukų ant pečių.

„Ką tu čia darai?“ – paklausė jis Džeko, šis užgesino į žolę cigaretę, užsidėjo akinius ir tik tada pakėlė į jį akis.

„Tiesiog mėgaujuosi saule, – atsakė Džekas. – Nors gal eisiu paplaukioti.“

Jo balsas nenuskambėjo nervingai, tačiau iš ten, kur sėdi, Hana matė Džeko akis po tamsintais akiniais, matė, kaip jis žvilgtelėjo į Neitą, tada nusuko žvilgsnį. Netaręs nė žodžio Neitas įsitaisė tiesiai tarp Džeko ir Lidijos, gniaužydamas rankoje rankšluostį, kuriuo nė nepasinaudojo. Prie jo šlapių glaudžių ir blauzdų prilipusi žolė priminė žalių dažų rėžius.

„Tu nusvilsi, – metė jis Lidijai. – Geriau apsivilk marškinėlius."

„Man gerai", – atsakė Lidija ir vėl ranka prisidengė akis.

„Jau paraudai, – neatstojo Neitas. Jis sėdėjo nugara į Džeką, tarsi Džeko ten apskritai nebūtų. – Štai čia. Ir čia." Jis palietė Lidijos petį, tada po kaklu.

„Man gerai, – pakartojo Lidija ir laisvąja ranka nustūmusi brolį šalin vėl atsigulė. – Tu blogesnis nei mama. Liaukis čia tupinėti. Ir palik mane ramybėje."

Kažkas patraukė Hanos dėmesį, todėl Neito atsakymo ji neišgirdo. Nuo Neito plaukų tarsi žvilganti maža pelytė nukrito lašas ir nuriedėjo sprandu. Iš lėto nusirito tarp menčių, o nuo sulenktos nugaros nukrito tiesiai žemyn, lyg būtų šokęs nuo uolos, ir tykštelėjo Džekui ant rankos. Nusisukęs nuo Džeko Neitas to nematė, nepastebėjo ir slapčiomis pro pirštus spoksanti Lidija. Tik rankomis kelius apsikabinusiai kiek tolėliau nuo jų sėdinčiai Hanai neprasprūdo pro akis. Jos ausyse lašo krytis atsimušė kurtinamu garsu. Ir pats Džekas pašoko. Jis nejudėdamas spoksojo į lašą lyg į retą vabzdį, kuris tuoj gali nuskristi. Tada, nė nežvilgtelėjęs į juos, pakėlė ranką prie burnos ir nulaižė jį liežuviu tarsi medų.

Viskas įvyko taip greitai, kad jeigu būtų buvusi kitoks žmogus, Hana būtų pamaniusi, gal viską tik įsivaizdavo. Daugiau niekas to nematė. Neitas vis dar sėdėjo nusisukęs, Lidija tįsojo užmerkusi akis nuo saulės. Tačiau Hanai toji akimirka švystelėjo ryškiai lyg žaibas. Daugybė ilgesio metų padarė ją itin jautrią, ji buvo nelyginant alkanas šuo, kuris

virpina šnerves užuodęs menkiausią maisto kvapą. Ji negalėjo suklysti. Kaipmat atpažino: tai meilė be atsako, stiprus vienpusis garbinimas, atsargi tyli meilė, kuri, nepaisant nieko, nepraeina. Tai buvo per daug pažįstama, kad stebintų. Kažkas iš Hanos širdies nusidriekė link Džeko ir tarsi šalis jį apsivijo, tačiau jis nepastebėjo. Džeko žvilgsnis nukrypo į kitą ežero pusę, lyg nieko nebūtų nutikę. Ištiesusi koją Hana basa pėda palietė jam koją, nykščiu bakstelėjo į nykštį, tik tada Džekas atsisuko į ją.

„Ei, mažiuke“, – pasakė jis ir ranka pataršė jai plaukus. Ėmė dilgčioti skalpą ir Hanai toptelėjo, kad plaukai tuoj pasišiauš piestu kaip įelektrinti. Išgirdęs Džeko balsą Neitas atsigręžė.

„Hana, – ištarė jis ir ji atsistojo, pati nesuprasdama kodėl. Neitas bakstelėjo koja Lidijai. – Eime. – Lidija suurzgė, tačiau pasiėmė rankšluostį ir buteliuką su aliejumi. – Laikykis toliau nuo mano sesers“, – nueidamas labai tyliai perspėjo Džeką Neitas.

Paėjusi į priekį ir purtydama nuo rankšluosčio žolę Lidija to negirdėjo, tačiau Hana išgirdo. Atrodė, lyg Neitas būtų kalbėjęs apie ją, Haną, bet ji suprato, jog jis turi galvoje Lidiją. Jiems sustojus prie gatvės praleisti automobilio, Hana grįžtelėjo per petį, paslapčiomis metė žvilgsnį, kad Neitas nepamatytų. Džekas stebėjo juos nueinančius. Bet kas būtų pamanęs, jog jis žvelgia į Lidiją, rankšluosčiu it kokiu sarongu apsijuosusią klubus. Jam šyptelėjusi Hana atsako nesulaukė ir nesuprato, ar jis jos nematė, ar tos vienos šypsenėlės buvo per mažai.

Dabar ji prisimena, koks buvo Džeko veidas, kai jis žvelgė į savo rankas, tarsi joms būtų nutikę kažkas reikšmingo. Ne. Neitas klysta. Tos rankos nieko negalėtų nuskriausti. Ji tuo įsitikinusi.

◆

Ant Lidijos lovos atsisėdusi Merilina apsikabina kelius kaip maža mergaitė ir bando užpildyti spragas tarp to, ką Džeimsas pasakė, ką galvoja ir ką norėjo pasakyti. *O juk tavo motina buvo teisi. Tau reikėjo ištekėti už panašesnio į save vyro.* Kartėlis jo balse ją net smaugė. Žodžiai atrodo pažįstami, Merilina tyliai kartoja juos stengdamasi surasti jiems vietą. Ūmai prisimena. Jų vestuvių dieną teismo rūmuose: mama tada perspėjo apie būsimus jų vaikus, kaip jie niekur nepritaps. *Tu gailėsiesi,* – pasakė ji, tarsi jie turėtų gimti su pelekais, silpnapročiai, pasmerkti, o laukiamajame stovintis Džeimsas veikiausiai viską girdėjo. Merilina tepasakė: *Mama įsitikinusi, kad turėčiau tekėti už panašesnio į save,* – ir numojo ranka tarsi braukdama žemyn dulkę. Tačiau Džeimsą tie žodžiai persekiojo. Kaip jie turėjo apraizgyti jam širdį, bėgant metams gniaužti vis stipriau, iki kraujo įsirėžti į mėsą. Jis nunarino galvą lyg žudikas, lyg jo kraujas būtų nuodingas, lyg gailėtųsi, kad jų dukra išvis gyveno.

Kai Džeimsas grįš namo nebylus iš skausmo, mąsto Merilina, ji pasakys jam: *Būčiau ištekėjusi už tavęs šimtą kartų vien dėl to, kad susilauktume Lidijos. Tūkstantį kartų. Tu negali savęs dėl to kaltinti.*

Bet Džeimsas namo negrįžta. Nei vakarienei, nei sutemus, nei pirmą nakties, kai mieste užsidaro barai. Visą naktį Merilina nemiega, į galvūgalį atrėmusi pagalves laukia, kada išgirs prie namo įsukantį jo automobilį, žingsnius ant laiptų. Trečią valandą, jam vis dar negrįžus, ji nusprendžia nuvažiuoti į Džeimso darbą. Pakeliui į universiteto miestelį įsivaizduoja, kaip jis sėdi susirietęs ant savo kėdės su ratukais, įveiktas sielvarto, švelnų skruostą prispaudęs prie kieto stalo. Suradusi jį, mąsto Merilina, įtikins, kad jis nekaltas. Parsiveš namo. Tačiau įvažiavusi į automobilių aikštelę randa ją tuščią. Tris kartus apvažiuoja pastatą, patikrina visas vietas, kur jis paprastai stato automobilį, paskui apvažiuoja visas kitas automobilių aikšteles aplink miestelį. Jo niekur nė ženklo.

Iš ryto nusileidę žemyn vaikai randa Meriliną sustingusią ir stiklinėmis akimis sėdinčią virtuvėje prie stalo.

– Kur tėtis? – klausia Hana ir motinos tylėjimas viską pasako.

Šiandien liepos ketvirtoji – viskas uždaryta. Universitete Džeimsas neturi draugų, su kaimynais artimai nebendrauja, dekano nemėgsta. Gal jis pateko į avariją? Gal reikia paskambinti policijai? Pamėlusiais krumpliais brūkštelėjęs per įdaužtą spintelės paviršių Neitas prisimena nuo tėvo dvelkiančius kvepalus, raustančius skruostus, staigų įtūžį. *Aš nieko jam neskolingas*, – pagalvoja, vis dėlto jaučiasi taip, lyg nertų nuo aukštos uolos, kai sunkiai nurijęs gniutulą gerklėje galiausiai ištaria:

– Mama, atrodo, aš žinau, kur jis yra.

Iš pradžių Merilina negali patikėti. Tai taip nepanašu į Džeimsą. Be to, mąsto ji, jis nieko nepažįsta. Neturi draugių moterų. Istorijos fakultete moterų taip pat nesama, visame koledže vos kelios dėstytojos moterys. Kada Džeimsas galėjo susipažinti su kokia nors moterimi? Ir tada šauna į galvą baisi mintis.

Pasiėmusi telefonų knygą ji veda pirštu žemyn Č raide, kol galiausiai randa vienintelę Čen visame Midlvude: L. Čen, Ketvirtoji gatvė 105, 3A butas. Ir telefono numeris. Merilina jau nori griebti ragelį, bet ką gi pasakyti? *Sveiki, gal žinote, kur yra mano vyras?* Neužvertusi telefonų knygos Merilina čiumpa nuo stalo raktus.

– Likite čia, – paliepia. – Abudu. Grįšiu po pusvalandžio.

Ketvirtoji gatvė netoli koledžo, šioje miesto dalyje gyvena daugybė studentų, net važiuodama ja ir prisimerkusi sekdama numerius Merilina vis dar neturi plano. Gal Neitas klysta, gal ji elgiasi kaip paskutinė kvailė. Jaučiasi it smuikas pertemptomis stygomis, kuris net nuo menkiausios vibracijos ima dūgzti. Tada prie 97 numerio ji išvysta Džeimso automobilį, stovintį po nuskurusiu klevu. Keturi nukritę lapai guli ant priekinio stiklo.

Dabar Merilina keistai nurimsta. Pasistato automobilį, užeina į 105 namą, užlipa laiptais į trečią aukštą ir kumščiu ramiai pabeldžia į 3A buto duris. Jau beveik vienuolika, atsidarius durims pro siaurą plyšį Merilina pamato Luizą, vis dar vilkinčią melsvą chalatą, ir jai nusišypso.

– Labas, – sako. – Jūs Luiza, tiesa? Luiza Čen? Aš Merilina Li. – Luizai tylint priduria: – Džeimso Li žmona.

– A, taip, – prabyla Luiza. Ji nusuka akis nuo Merilinos. – Atleiskite. Aš dar neapsirengusi...

– Matau. – Merilina uždeda delną ant durų, kad jos neužsidarytų. – Sugaišinsiu tik minutėlę. Matote, ieškau savo vyro. Šiąnakt jis negrįžo namo.

– Tikrai? – Luiza sunkiai nuryja gumulą gerklėje, bet Merilina apsimeta nepastebinti. – Tai siaubinga. Jums tikriausiai baisiai neramu.

– Iš tiesų. Labai neramu. – Ji nenuleidžia akių Luizai nuo veido. Anksčiau jiedvi buvo susitikusios vos du kartus: prasilenkė per koledžo kalėdinį vakarėlį, o paskui per laidotuves, ir Merilina dabar labai atidžiai ją apžiūrinėja. Ilgi juodutėliai plaukai, ilgos blakstienos virš į žemę nudelbtų akių, maža kaip lėlės burna. Drovuolė. Visiška mano priešingybė, galvoja Merilina skaudama širdimi kaip kokia mergaičiukė. – Gal įsivaizduojate, kur jis galėtų būti?

Luiza skaisčiai nurausta ir Merilinai beveik pasidaro jos gaila, tokia ji gležna.

– Iš kur aš galėčiau žinoti?

– Jūs juk jo asistentė, tiesa? Kiekvieną dieną dirbate drauge. – Merilina patyli. – Jis taip dažnai apie jus pasakoja namuose.

– Pasakoja? – Luizos veide sutrikimas, džiugesys ir nuostaba.

Merilina tiksliai žino, kas dedasi jos galvoje. *Toji Luiza...*

ji tokia protinga. Tokia talentinga. Tokia graži, – mąsto ji. – *Ak, Luiza, kokia tu dar jauna.*

– Na, – galiausiai vėl ištaria Luiza, – ar patikrinote jo kabinetą?

– Neseniai jo ten nebuvo, – atsako Merilina. – Bet gal dabar jau atvažiavo. – Ji suima durų rankeną. – Gal galėčiau pasinaudoti jūsų telefonu?

Luiza nebesišypso.

– Apgailestauju, – sako ji, – bet šiuo metu mano telefonas neveikia.

Ji desperatiškai žvelgia į Meriliną aiškiai trokšdama, kad ši liautųsi ir eitų sau. Merilina laukia, verčia Luizą nervintis. Rankos liovėsi drebėjusios, širdyje smilksta tylus įniršis.

– Ką gi, vis tiek esu jums dėkinga, – sako Merilina. – Jūs man labai padėjote. – Jos akys nuslysta pro Luizą link siauro svetainės ruoželio, kuris matyti pro durų tarpą, ir Luiza nervingai grįžteli per petį, tarsi Džeimsas lyg niekur nieko galėtų pasirodyti iš miegamojo. – Jeigu pamatysite mano vyrą, – priduria Merilina pakėlusi balsą, – pasakykite jam, kad lauksiu jo namuose.

Luiza vėl nuryja gerklėje įstrigusį gniutulą.

– Būtinai, – pažada ji ir pagaliau Merilina leidžia jai uždaryti duris.

devintas skyrius

O prieš keletą mėnesių brendo kitas draudžiamas meilės ryšys. Neitui kategoriškai priešinantis, Lidija visas popietes leido su Džeku jo automobilyje: sukdavo ir sukdavo ratus po miestą arba sėdėdavo jo folksvagene šalia žaliojo koledžo kiemo, žaidimų aikštelės ar tuščioje automobilių aikštelėje.

Kad ir ką dideliam Lidijos pasitenkinimui galvojo Neitas, kad ir pasigirsdavo šnabždesių kam nors pastebėjus ją, sėdančią į Džeko automobilį (*Negali būti, kad čia ji. Jokiu būdu. Ji? Nesąmonė*), kad ir kokius lūkesčius puoselėjo pati Lidija, tiesa buvo toli gražu ne tokia skandalinga. Koledžo studentams skubant į paskaitas, darželinukams leidžiantis nuo čiuožynių arba žolės riedulio mėgėjams tursenant parko alėja truputį pažaisti po darbo, vykdavo tai, ko Lidija niekada nesitikėjo: juodu su Džeku kalbėdavosi. Sėdėdavo

susikėlę kojas ant prietaisų skydo, rūkydavo ir ji pasakodavo jam apie savo tėvus: kaip būdama antroje klasėje iš enciklopedijos perpiešė širdies schemą, kiekvienos dalies pavadinimą užrašė spalvotu žymekliu ir mama pakabino tą piešinį ant jos kambario sienos lyg kokį šedevrą. Kaip dešimtmetę ją mama išmokė matuoti pulsą, o dvylikos įtikino praleisti Ketės Maloun gimimo dienos šventę – vienintelę, į kurią kada nors buvo pakviesta, – kad užbaigtų fizikos projektą. Kaip tėvas įkalbėjo ją nueiti į studentų šokių vakarą ir nupirko suknelę, o ji visą laiką prastovėjo tamsiausiame salės kampe skaičiuodama minutes, kada jau galės eiti namo: kada būna ganėtinai vėlu? Pusę devynių? Devintą? Žinodama, kaip Džekas nekenčia Neito, iš pradžių stengėsi apie brolį neužsiminti. Tačiau pasakoti apie save ir neminėti Neito Lidija nemokėjo, o Džekas, jos nuostabai, juo domėjosi. Kodėl Neitas nori tapti astronautu? Ar jis toks pat tylus namuose kaip ir mokykloje? Taigi ji papasakojo, kaip po žmonių išsilaipinimo Mėnulyje jis kelias dienas šuoliavo po pievelę, įsivaizduodamas esąs Neilas Armstrongas. Kaip būdamas šeštoje klasėje įtikino bibliotekininkę duoti jam iš suaugusiųjų skyriaus fizikos, skrydžių mechanikos ir aerodinamikos vadovėlių. Kaip keturioliktajam gimtadieniui prašė padovanoti teleskopą, tačiau vietoj jo gavo radijo aparatą su žadintuvu, o tada susitaupė iš dienpinigių ir pats nusipirko. Kaip kartais per vakarienę Neitas apie savo praėjusią dieną nepasako nė žodžio, nes tėvai jo niekada neklausia. Džekas klausydavosi labai įdėmiai, pridegdavo jai naują cigaretę, kai senosios

nuorūką išspriegdavo pro langą, pametėdavo savo pakelį, kai jos pasibaigdavo. Bėgo savaitės, o Lidija vis gesino prasiveržiančios kaltės liepsnas dėl to, kad verčia Neitą atrodyti dar labiau apgailėtiną... nes dėl tų pokalbių apie Neitą ji visas popietes leisdavo Džeko automobilyje, o sulig kiekviena tokia popiete Džeko automobilyje Neitas vis labiau širdo.

Dabar, įpusėjus balandžiui, Džekas pradėjo mokyti Lidiją vairuoti. Mėnesio gale jai turėjo sukakti šešiolika.

„Apie greičio pedalą ir sankabą mąstyk kaip apie partnerius, – mokė jis. – Vienam kylant kitas leidžiasi." Džeko padedama Lidija palengva išmoko atleisti sankabą, švelniai pirštų galais nuspausti akceleratorių: folksvagenas nušliaužė pirmyn per tuščią 17 kelyje esančios riedučių arenos automobilių aikštelę. Ūmai variklis užgeso ir ji pečiais trenkėsi atgal į vairuotojo sėdynės atlošą. Netgi po savaitės bandymų šios akimirkos jėga nepaliovė jos stebinti, kai staiga susipurtęs automobilis nutilo tarsi nuo širdies smūgio.

„Pabandyk dar kartą, – paragino Džekas. Pasidėjęs koją ant prietaisų skydo jis prisitraukė žiebtuvėlį. – Ramiai ir iš lėto. Sankabą įmini, greitį atleidi."

Tolimajame aikštelės gale pasirodė policijos automobilis ir padaręs U formos posūkį sustojo priekiu į gatvę. *Jie ne mūsų ieško,* – tikino save Lidija. 17 kelias miesto pakraštyje garsėjo kaip spąstai viršijantiems greitį. Tačiau juodos ir baltos spalvų automobilis vis traukė jos akį. Ji pasuko raktelį, motoras užsivedė ir beveik iškart vėl užgeso.

„Dar pamėgink, – paragino Džekas traukdamas iš kišenės pakelį *Malboro*. – Tu per daug skubi."

Ji pati dar nesuvokė, bet tai buvo tiesa. Netgi dvi savaitės iki gimtadienio, kai jau galėtų gauti leidimą vairuoti, atrodė be galo toli. Turėdama vairuotojo pažymėjimą galėtų važiuoti bet kur, svajojo Lidija. Panorėjusi galėtų pervažiuoti visą miestą, visą Ohają, iki pat Kalifornijos. Netgi Neitui išvažiavus – Lidijos protas vengė šios minties – neliktų įkalinta viena su tėvais, galėtų pabėgti kada tik sugalvojusi. Vien nuo tokių minčių jai tvinkčiojo kojos tarsi nekantraujant bėgti.

Lėtai, – pagalvojo ji giliai įkvėpdama. Kaip partneriai. Vienas kyla į viršų, kitas leidžiasi žemyn. Džeimsas žadėjo pamokyti ją vairuoti jų sedaną, kai tik ji gaus vairuotojo pažymėjimą, tačiau Lidija nenorėjo mokytis tėvų automobiliu. Jis buvo orus ir paklusnus kaip vidutinio amžiaus kumelė. Jeigu pamiršti prisisegti diržą, ima švelniai dūgzti lyg dėmesinga palydovė. „Kai gausi pažymėjimą, – sakydavo tėvas, – penktadienio vakarais galėsi su draugėmis pasiimti automobilį." – „Jeigu pažymiai nesuprastės", – pridurdavo motina, jei Lidija būdavo netoliese.

Numynusi sankabą Lidija vėl užvedė automobilį ir suėmė bėgių svirtį. Buvo jau beveik pusė šešių, motina netrukus ims laukti jos sugrįžtant. Bandant atleisti sankabą koja nuslydo nuo pedalo. Pasispyriojęs automobilis užgeso. Savo mašinoje sėdintys policininkai pažvelgė į juos ir vėl nukreipė akis į kelią.

Džekas papurtė galvą. „Rytoj vėl galėsime pabandyti. – Degiklio ritė švytėjo, kai ištraukęs prispaudė cigaretę prie paties vidurio: nuo karšto metalo cigaretės galas pajuodo, tada tapo oranžinis, tarsi spalva būtų virtusi krauju. Padavė cigaretę Lidijai, o kai juodu susikeitė vietomis, prisidegė dar ir sau. – Tau beveik pavyko“, – pasakė sukdamas prie išvažiavimo iš aikštelės.

Lidija žinojo, kad tai melas, bet vis tiek linktelėjo.

„Aha, – sušvokštė ji. – Kitą kartą gal bus geriau.“ Kai jie įsuko į 17 kelią, ji išpūtė ilgą dūmų juostą link policijos automobilio.

„Na, tai ar papasakosi savo broliukui, kad mudu drauge stumiam laiką ir kad aš ne toks jau blogas vaikinas?“ – paklausė Džekas, kai juodu jau buvo beveik prie namų.

Lidija išsišiepė. Ji įtarė, jog Džekas vis dar vežiojasi kitas merginas – kartais folksvageno ir jo niekur nebūdavo matyti, tačiau su ja jis elgėsi kone džentelmeniškai: niekada nepaėmė net už rankos. Na ir kas, kad jie tik draugai? Dažniausiai būtent ji sėsdavo į Džeko automobilį ir puikiai žinojo, kad Neitui pro akis tai neprasprūsta. Per vakarienę, kol ji suokdavo mamai apie savo pažymius ir *papildomas užduotis pažymiui pasitaisyti*, o tėčiui apie naująjį Šelės cheminį sušukavimą arba kaip Pema kraustosi iš proto dėl Deivido Kesidžio, Neitas ją stebėdavo piktai ir išsigandęs, lyg būtų norėjęs kažką pasakyti, bet nežinotų kaip. Lidija suprato, ką jis galvoja, ir leido taip galvoti. Kartais vakarais ji ateidavo į Neito kambarį, įsitaisydavo ant palangės

ir prisidegdavo cigaretę, tarsi įžūliai ragindama jį ką nors pasakyti.

Dabar Lidija ištarė: „Jis niekada manimi nepatikėtų."

Ji iššoko iš automobilio likus kvartalui iki namų, o kol atsainiai kulniavo namo, lyg visą kelią būtų pėdinusi pėsčiomis, Džekas pasuko už kampo ir įvažiavo į savo kiemą. Rytoj, nusprendė Lidija, ji įsijungs pirmą pavarą ir jie apvažiuos automobilių aikštelę, baltoms linijoms švysčiojant po ratais. Kojos ant pedalų jausis kaip čia buvusios, mins mikliai. Netrukus ji jau nardys greitkeliu, įsijungs trečią bėgį, paskui ketvirtą ir nulėks kur nors pati viena.

Tačiau taip nenutiko. Namuose, savo kambaryje, Lidija įsijungė patefoną, ant kurio jau buvo uždėta Hanos per Kalėdas jai dovanota plokštelė – Lidijos nuostabai, ji vis grojo ir grojo ją. Adatą nutaikė pusantro colio nuo krašto, tačiau kiek persistengė ir vietoje jos mėgstamiausios dainos kambarį perskrodė Paulo Simonso balsas: *Hey, let your honesty shine, shine, shine**...

Per muziką išgirdusi tylų beldimą Lidija pasuko rankenėlę iki galo, pagarsindama, kiek tik įmanoma. Netrukus paskaudus krumpliams Merilina atidarė duris ir įkišo galvą.

„Lidija. *Lidija.* – Dukrai neatsisukus Merilina pakėlė patefono kojelę ir kambaryje stojo tyla, o plokštelė bejėgiškai ir toliau sukosi jai po ranka. – Taip jau geriau. Ir kaip tu gali mąstyti tokiame triukšme?"

„Man netrukdo."

* Ei, lai tavo nuoširdumas švyti, švyti, švyti.

„Ar jau pabaigei namų darbus?“

Tyla. Merilina papūtė lūpas.

„Tu juk žinai, kad neturėtum klausytis muzikos, kol namų darbai neparuošti.“

Lidija pešiojo atsilupusią odelę prie nago. „Paruošiu po vakarienės.“

„Nemanai, kad geriau pradėti dabar? Būtum tikra, jog pakaks laiko viską atlikti atidžiai. – Merilinos veidas sušvelnėjo. – Brangute, suprantu, mokykla gal ir neatrodo tokia jau svarbi. Tačiau tai pagrindas visam likusiam tavo gyvenimui. – Pritūpusi ant Lidijos krėslo ranktūrio ji paglostė dukteriai plaukus. Būtinai reikėjo priversti ją suprasti, tačiau nežinojo kaip. Merilinos balsas jai prabilus kiek virptelėjo, tačiau Lidija to nepastebėjo. – Pasitikėk manimi. Prašau. Neleisk, kad gyvenimas išslystų tau iš rankų.“

O Dieve, – pagalvojo Lidija, – *ir vėl tas pats.* Piktai sumirksėjusi ji sutelkė žvilgsnį į kažkokį straipsnį, prieš daug mėnesių motinos pakabintą virš stalo kampo, dabar apdulkėjusį.

„Pažvelk į mane. – Paėmusi Lidijai už smakro Merilina mąstė apie tai, ko jos pačios motina niekada jai nepasakė, o ji taip troško išgirsti. – Tau prieš akis visas gyvenimas. Gali daryti ką tik panorėjusi. – Ji patylėjo, Lidijai per petį žvelgdama į knygų prikimštą lentyną, ant jos gulintį stetoskopą, tvarkingą periodinės elementų lentelės mozaiką. – Kai mirsiu, noriu, kad tai prisimintum.“

Merilina turėjo galvoje: *Aš myliu tave. Myliu tave.* Tačiau nuo motinos žodžių Lidijai užėmė kvapą: *Kai mirsiu.*

Tą vasarą prieš daugelį metų ji galvojo, kad mama iš tiesų gali būti mirusi, po tų savaičių ir mėnesių krūtinėje it pulsuojanti žaizda taip ir liko atkaklus, nenumalšinamas skausmas. Tada pasižadėjo pati sau: darys viską, ko tik mama panorės. Viską. Kad tik mama būtų.

„Žinau, mama, – pasakė. – Žinau. – Iš kuprinės ji išsitraukė knygą. – Imsiuosi darbo."

„Mano šaunuolė." Merilina pabučiavo jai į viršugalvį, tiesiai į sklastymą, ir Lidija pagaliau įkvėpė: šampūnas, indų ploviklis, pipirmėtė. Kvapas, kurį pažinojo visą savo gyvenimą, kvapas, kurį užuodusi kaskart suvokdavo, kad jo pasiilgo. Ji rankomis apsivijo Meriliną per liemenį, priglaudė ją prie savęs taip stipriai, kad girdėjo ties savo skruostu plakant motinos širdį.

„Na, užteks, – galiausiai tarė Merilina ir žaismingai paplekšnojo Lidijai per užpakalį. – Kibk į darbą. Vakarienė bus paruošta po pusvalandžio."

Per visą vakarienę Lidijai neišėjo iš galvos pokalbis su motina. Drąsino save vienintele mintimi: vėliau ji papasakos apie jį Neitui ir tada pasijus geriau. Palikusi lėkštėje pusę maisto nepaliesto anksti pakilo nuo stalo. „Einu, baigsiu spręsti fizikos uždavinius", – pasakė žinodama, kad motina neprieštaraus. Tačiau pakeliui į viršų eidama pro staliuką koridoriuje, ant kurio tėvas prieš pat vakarienę buvo padėjęs laiškus, akimis užkliuvo už vieno voko: kampe Harvardo antspaudas, o po juo *Priėmimo skyrius*. Pirštu atplėšė jį.

Gerb. pone Li, – perskaitė Lidija. – Laukiame jūsų koledže balandžio 29 – gegužės 2 dienomis ir paskyrėme studentą, kuris priims jus tuo laikotarpiu. Žinojo, kad taip bus, tačiau iki pat dabar tai neatrodė tikra. Kitą dieną po jos gimtadienio. Nė negalvodama ji perplėšė laišką ir voką į dvi dalis. Tą akimirką iš virtuvės pasirodė Neitas.

„Išgirdau, kad tu dar čia, – pasakė. – Gal galėčiau pasiskolinti...“ – Jis sustingo pastebėjęs raudoną kryžiuką ant perplėšto voko ir sudraskytą laišką sesers rankose.

Lidija nuraudo.

„Čia nieko svarbaus. Aš ne...“ – Tačiau ji peržengė ribą ir jie abu tai suprato.

„Atiduok. – Neitas atėmė laišką. – Jis man. Jėzau. Ką tu darai?“

„Aš tik...“ – Lidija nežinojo, ką atsakyti.

Neitas sudėjo perplėštas laiško dalis, tarsi būtų galėjęs vėl jas sujungti.

„Jis dėl mano vizito. Ko, po galais, tu tikėjaisi? Kad jo negavęs neišvažiuosiu?“

Taip akivaizdžiai išsakyta mintis atrodė kvaila ir apgailėtina, Lidijos akių kampučiuose ėmė tvenktis ašaros, tačiau Neitui buvo nė motais. Jis jautėsi taip, lyg Lidija būtų jį apvogusi.

„Įsikalk sau į galvą: aš išvažiuoju. Išvažiuosiu savaitgaliui. Ir išvyksiu rugsėjį. – Jis nuskuodė prie laiptų. – Jėzau Kristau. Laukiu nesulaukiu, kada pagaliau ištrūksiu iš šitų namų.“

Po akimirkos virš galvos trinktelėjo jo kambario durys, ir nors Lidija puikiai žinojo, kad neatidarys, nors pati nė nenumanė, ką nori pasakyti, vis tiek beldė ir beldė, beldė ir beldė.

Kitą popietę jai stengiantis užvesti Džeko automobilį jis geso, geso ir geso, kol galiausiai Džekas pasiūlė baigti.

„Žinau, ką daryti, – pareiškė Lidija. – Tik man neišeina." Sugniaužusi pavarų svirtį išjungė bėgį. *Partneriai*, – priminė pati sau. Greičio pedalas ir sankaba yra partneriai. Ir tada ji suprato: tai netiesa. Jeigu vienas kyla į viršų, kitas turi leistis žemyn. Taip viskas ir vyksta. Jos fizikos balas pakilo iki C su minusu, tačiau istorijos nukrito iki D. Rytojui reikia parašyti anglų kalbos rašinį – du tūkstančius žodžių apie Folknerį, bet ji net neranda savo knygos. Gal iš viso nėra tokio dalyko kaip partnerystė, mąstė ji. Iš visko, ką išmoko mokykloje, į galvą atėjo vienintelė mintis: *Kiekvienas veiksmas turi jam lygų priešingos krypties atoveiksmį.* Vienas kyla, kitas leidžiasi. Vienas laimi, kitas pralaimi. Vienas pabėga, kitas lieka įkalintas amžiams. Ši mintis ją persekiojo dar ne vieną dieną. Nors Neitas, jau atlyžęs dėl incidento su laišku, vėl su ja kalbėjosi, ji neprisivertė apie tai užsiminti ir atsiprašyti.

Kiekvieną vakarą, po vakarienės, nepaisydama atkaklaus motinos zyzimo, Lidija tūnodavo viena savo kambaryje, užuot nutipenusi pirštų galais į kitą koridoriaus galą ieškoti užuojautos. Vakarą prieš jos gimimo dieną į duris pasibeldė Džeimsas.

„Kelias pastarąsias savaites atrodai visai be ūpo, – pareiškė jis. Ir ištiesė mažutę, kortų malkos didumo mėlyną aksominę dėžutę. – Pamaniau, gal anksčiau gauta dovana tave

pralinksmintų.“ Šiai dovanai išrinkti jis skyrė nemažai laiko, todėl labai ja didžiavosi. Jis netgi paklausė Luizos patarimo, kas galėtų patikti paauglei, ir šįkart buvo įsitikinęs, kad Lidijai patiks.

Dėžutėje gulėjo sidabrinis širdelės formos pakabutis su grandinėle. „Jis nuostabus“, – nustebusi ištarė Lidija. Pagaliau tikra dovana: ne knyga, ne užuomina – tai, ko norėjo ji pati, o ne ko jai norėjo jie. Tokio pakabučio ji troško tada, per Kalėdas. Grandinėlė it vanduo slydo tarp pirštų, buvo lanksti, kaip gyva.

Piršto galiuku palietęs duobutę dukters skruoste Džeimsas pasuko pirštą – tai buvo senas jo pokštas. „Jis atsidaro.“

Atsegusi sagtelę Lidija sustingo. Pakabučio viduje buvo dvi jos nykščio nago didumo nuotraukos: vienoje tėvas, kitoje ji – prieš metus, išsipusčiusi devintos klasės baigimo šokiams. Visą kelią namo ji suokė tėvui, kaip nuostabiai praleidusi laiką. Nuotraukoje jis šypsosi plačiai, meiliai, viltingai. Ji – nusukusi žvilgsnį, rimta, pagiežinga, surūgusi.

„Žinau, šie metai tau sunkūs, mama daug iš tavęs reikalauja, – prabilo Džeimsas. – Atsimink: mokykla dar ne viskas. Ji ne tokia svarbi kaip draugystė arba meilė. – Jis jau matė plonytę rūpesčio raukšlelę tarp Lidijos antakių, tamsius ratilus po akimis nuo mokslų iki vėlumos. Troško nykščiu išlyginti tą raukšlelę, lyg dulkes nubraukti šešėlius aplink akis. – Kaskart žvelgdama į pakabutį prisimink tai, kas iš tiesų svarbu. Noriu, kad kiekvieną kartą pažiūrėjusi į jį nusišypsotum. Pažadi?“

Jis knebinėjosi su grandinėlės sagtele: buvo sunku sučiupinėti mažą kilpelę su spyruoklėle. „Norėjau pirkti auksinę, bet patikimi šaltiniai pranešė, jog šiemet visi nešioja sidabrines," – paaiškino Džeimsas. Lidija perbraukė pirštu per dėžutės aksomą.

Tėvui be galo rūpėjo, kaip daro *visi*. Sakydavo: *Kaip aš džiaugiuosi, kad eini į šokius – visi juk vaikšto į šokius. Kokia graži ši tavo šukuosena, Lide – juk visos dabar nešioja ilgus plaukus, tiesa?* O kaskart jai nusišypsojus primindavo: *Turėtum dažniau šypsotis – visiems patinka besišypsančios panelės*. Tarsi drabužiai, ilgi plaukai ir šypsena galėtų paslėpti tai, kuo ji skiriasi nuo kitų.

Jeigu mama leistų jai išeiti kaip kitos mamos savo dukroms, mąstė ji, gal išvaizda ir nebūtų tokia svarbi – Džekės Harper viena akis mėlyna, kita žalia, o pernai ji vis vien gavo metų Mėgstamiausios mergaitės titulą. Jeigu atrodytų kaip kitos, gal būtų nesvarbu, kad ji visą laiką turi mokytis, kad savaitgaliais negali niekur išeiti, kol neparuošia namų darbų, o su vaikinais ir apskritai nesusitikinėja. Vieną ar kitą trukdį dar kaip nors būtų galima įveikti. Tačiau kai esi plėšoma į skirtingas puses... tada jokia suknelė, jokia knyga ir joks pakabutis nepadės.

„Na štai, – pagaliau atsegęs sagtelę ištarė Džeimsas. Tada užsegė grandinėlę jai ant sprando ir metalas it lediniu žiedu apglėbė kaklą. – Ką manai? Ar tau patinka?"

Lidija suprato: grandinėlė turėtų priminti viską, ko jis trokšta jai. Tarsi siūlas aplink pirštą, tik ši juosia kaklą.

„Nuostabi“, – sušnabždėjo ji, o Džeimsas jos kimų balsą klaidingai palaikė nuoširdžiu dėkingumu.

„Pažadėk man, – paprašė tėvas, – kad su visais sutarsi. Draugų niekada nebus per daug.“

Užmerkusi akis Lidija palinksėjo.

Kitą dieną gimtadienio proga ji segėjo grandinėlę, kaip tėvas ir siūlė. „Po pamokų, – pažadėjo Džeimsas, – iškart nuvešiu tave laikyti kelių eismo taisyklių egzamino, prieš vakarienę galėsime pirmą kartą pasimokyti vairuoti.“ Mama pridūrė: „O po vakarienės suvalgysime torto. Be to, turiu ypatingų dovanų sukaktuvininkei.“ Vadinasi, knygų, pagalvojo Lidija. Tą vakarą Neitas turėjo krautis lagaminą. Lidija visą dieną ramino save: „Po šešių valandų turėsiu vairuotojo pažymėjimą. Po dviejų savaičių galėsiu išvažiuoti kur panorėjusi.“

Trečią valandą tėvas atvažiavo prie mokyklos, tačiau pasiėmusi kuprinę ir patraukusi prie sedano Lidija pastebėjo, kad keleivio vietoje kažkas sėdi: kinė moteris, veikiau mergina, ilgais juodais plaukais.

„Kaip malonu pagaliau su tavimi susipažinti, – tarė mergina, kai Lidija įsitaisė ant užpakalinės sėdynės. – Aš Luiza, tavo tėčio asistentė koledže.“

Džeimsas sustabdė automobilį ir praleido per gatvę devintokų būrelį. „Luiza užsirašiusi pas gydytoją, kadangi vis tiek čia važiavau, tai pasisiūliau pavėžėti.“

„Be reikalo sutikau, – atsakė Luiza. – Reikėjo paprasčiausiai atšaukti vizitą. *Nekenčiu* dantų gydytojų.“

Eidamas pro jų mašiną vienas iš devintokų išsišiepė žiūrėdamas į priekinį stiklą ir pirštais patempė akių kampučius. Kiti nusikvatojo ir Lidija susigūžė ant sėdynės. Suprato: berniukai tikriausiai pamanė, kad Luiza yra jos motina. Pasijutusi nesmagiai ji svarstė, ar ir tėvas susigėdo, tačiau priekyje sėdintys Džeimsas su Luiza, regis, ničnieko nepastebėjo.

„Statau dešimt žaliųjų, kad nėra nė vienos skylutės“, – pajuokavo Džeimsas.

„Aš statau penkis, – nesutiko Luiza. – Juk esu tik vargšė doktorantė, o ne turtinga profesorė.“

Ji žaismingai patapšnojo jam ranką, švelnumas jos veide prabloškė Lidiją. Šitaip vėliais vakarais į tėvą žiūrėdavo motina, kai užtikusi jį vis dar skaitantį jaukiai atsišliedavo į jo kėdę ir kviesdavosi į lovą. Luiza ilgėliau palaikė suėmusi jos tėvo ranką ir Lidija, spoksodama į juodu, savo tėvą ir šią merginą, jaukiai it sutuoktinių pora įsitaisiusius priekinėje sėdynėje ir spindinčiame automobilio priekiniame stikle primenančius įrėmintą paveikslą, staiga pagalvojo: *Ji miega su mano tėvu.*

Anksčiau jai niekada nešovė į galvą, kad jos tėvas gali jausti geismą. Kaip visi paaugliai, ignoruodama savo pačios atsiradimo faktą, tėvus ji mieliau laikė skaistuoliais. Bet tėvo ir Luizos prisilietimai ir nerūpestingi pokštai trikdė jos tyrus jausmus. Netgi menkiausia kibirkštėlė, žybtelėjusi tarp jųdviejų, jai degė taip skaičiai, kad net skruostai nuraudo. Jie meilužiai. Lidija buvo įsitikinusi. Luiza vis dar lietė jos tėvo ranką, o šis neatitraukė, tarsi toks prisilietimas būtų

visiškai natūralus. Tiesą pasakius, Džeimsas to nė nepastebėjo: Merilina dažnai taip uždėdavo ranką, taigi pojūtis nevertė atkreipti dėmesio. Tačiau tiesiai prieš save į kelią nukreiptas tėvo žvilgsnis tik patvirtino Lidijos įtarimus.

„Girdėjau, šiandien tavo gimtadienis, – tarė Luiza vėl atsisukusi į užpakalinę sėdynę. – Šešiolika. Esu tikra, kad tau tai bus ypatingi metai. – Lidijai neatsakius, Luiza pamėgino dar kartą: – Ar patinka grandinėlė? Aš padėjau ją išrinkti. Tavo tėtis paprašė manęs patarimo, kas galėtų tau patikti."

Lidija dviem pirštais užsikabino už grandinėlės, tramdydama norą ją nusiplėšti. „Iš kur jums žinoti, kas man patinka? Juk jūs manęs nepažįstate."

Luiza sumirksėjo. „Buvau susidariusi vaizdą. Na, tavo tėtis tiek daug apie tave pasakojo."

Lidija pažvelgė jai tiesiai į akis.

„Tikrai, – burbtelėjo. – O apie jus tėtis niekada neminėjo."

„Eik jau, Lidija, – įsiterpė Džeimsas, – tikrai esi girdėjusi mane pasakojant apie Luizą. Kokia ji gudri. Kaip neleidžia pirmakursiams lengvai išsisukti." Jis nusišypsojo Luizai, o Lidijai sumirguliavo akyse.

„Tėti, kur *tu* važiuodavai gavęs vairavimo teises?" – staiga paklausė ji. Užpakalinio vaizdo veidrodėlyje atsispindinčiose Džeimso akyse žybtelėjo nuoširdi nuostaba.

„Į mokyklą, plaukimo pamokas arba varžybas, – paaiškino jis. – Kartais su reikalais."

„Bet ne į pasimatymus."

„Ne, – atsakė Džeimsas. Jo balsas spygtelėjo kaip paauglio. – Ne, į pasimatymus nevažiuodavau.“

Lidija jautėsi mažutė, aštri ir nuožmi kaip smeigtukas. „Nes į pasimatymus tu nevaikščiojai, tiesa? – Tyla. – O kodėl nevaikščiojai? Ar niekas nenorėjo su tavimi susitikti?“

Šįkart Džeimsas neatitraukė akių nuo kelio, vairą laikančios rankos sustingo.

„O ne, – įsikišo Luiza. – Nė minutę tuo nepatikėčiau.“

Ji vėl uždėjo delną Džeimsui ant alkūnės ir laikė tol, kol jie nuvažiavo iki pat odontologo kabineto, kai sustabdęs automobilį Džeimsas, Lidijos pasipiktinimui, ištarė: „Iki rytojaus.“

Nors ant užpakalinės sėdynės sėdinti dukra piktai dėbsojo į jį, Džeimsas nesuprato, kad kažkas negerai. Motorinių transporto priemonių padalinyje jis pakštelėjo dukrai į skruostą ir pasiėmė kėdę. „Tau pavyks, – patikino. – Lauksiu tavęs čia.“ Mąstydamas, kokia laiminga bus Lidija, kai gaus vairuotojo pažymėjimą, jis visiškai pamiršo tą akimirką automobilyje. O Lidija, suerzinta paslapties, kurią manė atskleidusi, nusisuko netarusi nė žodžio.

Egzaminų salėje darbuotoja padavė jai testo lapus, pieštuką ir paprašė įsitaisyti bet kurioje laisvoje vietoje. Lipdama per kuprines, rankines ir priešpaskutinėje eilėje sėdinčio vaikino kojas Lidija nusigavo iki tolimojo kampo salės gale. Visi tėvo ištarti žodžiai dabar įgavo naują prasmę: *Draugų niekada nebus per daug.* Ji pagalvojo apie namie sėdinčią motiną: skalbiančią, sprendžiančią kryžiažodžius, kol

tėvas... Lidija tūžo ant jo, tūžo ant motinos, kad leido tam nutikti. Tūžo ant visų.

Ūmai Lidija pastebėjo, jog salėje visiškai tylu. Visų galvos palenktos prie testo. Pakėlė akis į laikrodį, tačiau jis nieko jai nepasakė – nei kada jie pradėjo rašyti, nei kada testas pasibaigs, tik rodė laiką: trys valandos keturiasdešimt viena minutė. Sekundinė rodyklė nutiksėjo nuo vienuolikos iki dvylikos, tada minutinė lyg ilga geležinė adata šoktelėjo prie kitos padalos. Trys keturiasdešimt dvi. Ji atsivertė testą. *Kokios spalvos yra stop ženklas?* Ji pažymėjo B: Raudonos. *Ką privalote daryti išgirdę bet kuria kryptimi važiuojančio greitosios pagalbos automobilio sireną?* Iš skubėjimo pieštukas slystelėjo palikdamas kreivą liniją. Per kelias eiles priešais ją mergina su į uodegėles surištais plaukais atsistojo ir auditorijos priekyje stovinti moteris pamojo jai eiti į kitą salę. Po akimirkos šalia Lidijos sėdintis vaikinas padarė tą patį. Lidija vėl nuleido akis į testą. Dvidešimt klausimų. Liko dar aštuoniolika.

Automobiliui ėmus slysti, turite... Visi atsakymai atrodė tinkami. Ji perėjo prie kito. *Kada gatvės ir greitkeliai būna slidžiausi? Kokiu atstumu turite važiuoti nuo priešais judančio automobilio esant geroms oro sąlygoms?* Jai iš dešinės sėdintis ūsuotas vyras užvertė testą ir pasidėjo pieštuką. C – bandė spėti Lidija. A. D. Kitoje lapo pusėje ji rado sakinius, kurių pabaigti nemokėjo. *Greitkeliu važiuodami paskui didelį vilkiką turėtumėte... Norėdami saugiai pasukti turėtumėte... Važiuodami atbulomis turėtumėte...* Kartodama mintyse sa-

kinius ji vis kliuvo už paskutinių žodžių, kurie aidėjo lyg užstrigusi plokštelė: *turėtumėte, turėtumėte, turėtumėte.* Tada kažkas švelniai palietė jai petį ir moteris, pirma stovėjusi salės priešakyje, tarė: „Atleisk, brangute, laikas pasibaigė." Lidija nepakėlė žvilgsnio nuo stalo, tarsi žodžiai būtų netikri, kol nemato moters veido. Lapo viduryje atsirado tamsi dėmė ir jai prireikė akimirkos suprasti, kad tai ašara, ir toji ašara – jos. Ranka nušluosčiusi lapą ji nusivalė skruostą. Visi kiti jau buvo išėję.

„Viskas gerai, – paguodė moteris, – užtenka keturiolikos teisingų atsakymų." Bet Lidija žinojo: pažymėjo vos penkis.

Kitoje salėje, kurioje vyras kišo testo lapus į tikrinimo aparatą, Lidija badė sau pirštą pieštuko galu. „Aštuoniolika teisingai, – pranešė vyras priešais ją stovinčiai mergaitei. – Nuneškite prie stalo, ten jus nufotografuos ir išspausdins pažymėjimą. Sveikinu." Mergaitė džiaugsmingai šoktelėjo eidama pro duris ir Lidijai kilo noras jai trinktelėti. Pažvelgęs į Lidijos testą vyras patylėjo, o ji spoksojo į purvo dėmę ant jo bato.

„Na, – ištarė jis, – nenusimink. Daugybė žmonių iš pirmo karto neišlaiko." Jam apvertus lapą ji vėl išvydo penkis tamsius apskritimus lyg kokius apgamus, o likusi lapo dalis buvo tuščia. Savo testo įvertinimo Lidija nelaukė. Mašinai įtraukus lapą, ji praėjo pro vyrą ir nužingsniavo atgal į laukiamąjį.

Dabar prie stalo driekėsi ilga eilė laukiančių nusifotografuoti; ūsuotasis vyras skaičiavo kupiūras piniginėje,

šokinėjusi mergina krapštė nuo nago laką. Mergaitės su uodegėlėmis ir vaikino jau nebebuvo. Ant suoliuko laukė Džeimsas. „Na, – paklausė jis žvelgdamas į tuščias jos rankas, – tai kurgi jis?“

„Neišlaikiau“, – atsakė Lidija. Šalia tėčio ant suoliuko sėdinčios dvi moterys pažvelgė į ją, tada greitai nusuko akis. Tėvas sumirksėjo kartą, kitą, tarsi būtų blogai nugirdęs.

„Nieko tokio, brangute, – pasakė jis. – Šį savaitgalį galėsi pamėginti dar kartą.“

Apimta nusivylimo ir pažeminimo Lidija nei prisiminė, nei guodėsi mintimi, kad galės testą laikyti dar kartą. Iš ryto Neitas išvažiuos į Bostoną. Galvoje sukosi vienintelė mintis: *Būsiu čia amžinai. Niekada nesugebėsiu ištrūkti.*

Džeimsas apkabino dukterį, tačiau jo ranka pečius svėrė kaip švininė antklodė ir Lidija ją nusipurtė.

„Gal jau galime važiuoti namo?“ – paklausė ji.

◆

„Kai tik Lidija užeis, – aiškino Merilina, – visi sakysime: „Staigmena!“ Tada pavakarieniausime, o paskui įteiksime dovanas.“

Kadangi Neitas savo kambaryje krovėsi daiktus į kelionę, likusi viena su jaunėle ir kalbėdama pusiau su savimi ji planavo garsiai. Džiaugdamasi sulaukusi motinos dėmesio, tegul ir dėl to, kad nėra kitų, Hana išmintingai palinksėjo. Mintyse repetavo: *Staigmena! Staigmena!* Ir stebėjo, kaip ant didelio torto mama mėlynai vedžioja Lidijos vardą. Jis

turėjo būti panašus į vairuotojo pažymėjimą: baltu glajumi aplietas stačiakampis su tikra Lidijos nuotrauka kampe. Po glajumi – šokoladinis pyragas. Kadangi gimimo diena buvo ypatinga, tortą Merilina kepė pati, tiesa, iš gatavo mišinio dėžutėje, bet pati sumaišė – viena ranka vedžiodama plakikliu po tešlą, kita prilaikydama aplamdytą aliuminio indą, kad nesiliestų prie metalinių mentelių. Ji leido Hanai išrinkti tūbelę spalvoto glajaus ir dabar, išspaudusi paskutinius lašus – jo užteko tik parašyti L-I-D – pirkinių krepšelyje ieškojo kitos.

Toks ypatingas tortas, mąstė Hana, turėtų būti ir ypatingo skonio. Tikrai gardesnis nei paprastas vanilinis arba šokoladinis. Nuo dėžutės šypsojosi moteris, palinkusi prie gabalėlio pyrago, ir buvo užrašyta: *Jūs įmaišote meilės.* Meilė, nusprendė Hana, turėtų būti saldi kaip mamos kvepalai ir minkštutė kaip zefyrai. Patylomis ištiesusi pirštuką ji išskobė duobelę tobulai lygiame pyrago paviršiuje. „Hana!“ – užriko Merilina ir nubloškė jos ranką.

Kol mama mentele lygino įdubimą, Hana liežuviu palietė glajumi išteptą pirštą. Nuo saldumo net akys ėmė ašaroti ir Merilinai nusisukus ji nusivalė likutį į išvirkščią staltiesės pusę. Iš vos pastebimos raukšlelės tarp antakių Hana suprato, kad mama vis dar pyksta, ir norėjo priglausti galvą jai prie prijuoste apjuostos šlaunies. Tada mama suprastų, jog ji nenorėjo sugadinti torto. Tačiau jai ištiesus ranką, Merilina nebaigusi raidės padėjo į šalį tūbelę su glajumi ir įsiklausė kilstelėjusi galvą. „Negali būti, kad jie jau grįžo.“

Hana pajuto, kaip atsidarant garažo vartams po kojomis sudrebėjo grindys. „Pakviesiu Neitą.“

Tačiau kol Hana su Neitu nusileido į apačią, Lidija su tėvu jau buvo suėję iš garažo į koridorių ir akimirka šaukti „Staigmena!“ buvo praleista. Merilina suėmė delnais Lidijos veidą ir stipriai pakštelėjo į skruostą, palikdama raudono lūpdažio dėmę tarsi randą.

„Anksti grįžote, – pasakė. – Su gimimo diena! Ir sveikinu. – Ji ištiesė delną. – Na? Parodyk jį.“

„Neišlaikiau“, – paaiškino Lidija. Ji žvelgė tai į Neitą, tai į motiną, lyg mesdama iššūkį jiems ir ragindama parodyti nusivylimą.

Merilina spoksojo išpūtusi akis. „Kaip tai neišlaikei?“ – paklausė ji, o balse nuskambėjo nuoširdi nuostaba, tarsi ji niekada anksčiau nebūtų girdėjusi tokio žodžio.

Lidija pakartojo, šįkart garsiau: „Aš *neišlaikiau*.“ Hanai pasirodė, kad ji gal pyksta ant motinos, pyksta ant jų visų. Gali būti, jog ne vien dėl testo. Sesers veidas atrodė akmeninis ir ramus, tačiau Hana pastebėjo virptelint jos nuleistus pečius, kietai sukąstus žandikaulius. Atrodė, ji tuoj ims ir pažirs šukėmis. Hana norėjo stipriai apkabinti seserį ir laikyti, kad nesudužtų, tačiau žinojo: Lidija ją atstums. Daugiau niekas to nepastebėjo. Neitas, Merilina ir Džeimsas dėbsojo vienas į kitą nežinodami, ką pasakyti.

„Na, – galiausiai prabilo Merilina, – dar pasimokysi kelių eismo taisykles ir kai tik būsi pasiruošusi, pabandysi vėl. Tai juk ne pasaulio pabaiga. – Ji užkišo išsprūdusią plaukų

sruogą Lidijai už ausies. – Nieko čia tokio. Ne taip blogai, kaip neišlaikyti ko nors mokykloje, tiesa?“ Kurią nors kitą dieną šie žodžiai būtų užvirinę Lidijai kraują. Bet šiandien – po pakabučio, po tų vaikinų prieš automobilį, egzamino ir Luizos – joje tiesiog nebeliko vietos pykčiui. Kažkas viduje pasviro ir įskilo.

„Žinoma, mama“, – pritarė ji. Pakėlusi akis į motiną, į aplink susirinkusią visą šeimą Lidija nusišypsojo ir Hana beveik pasislėpė už Neito. Šypsena buvo pernelyg plati, pernelyg ryški, linksma ir netikra. Sesers veide ji baugino, su ja Lidija atrodė visiškai kitas žmogus, nepažįstamoji. Tačiau ir šito niekas nepastebėjo. Neitas išsitiesė, Džeimsas iškvėpė orą, kurį buvo sulaikęs, Merilina į prijuostę nusišluostė sudrėkusias rankas.

„Vakarienė dar ne visai paruošta, yra šiek tiek laiko, – pasakė ji. – Gal nori užlipti į viršų, nusimaudyti po dušu ir atsipalaiduoti? Šiandien valgysime anksčiau, kai tik maistas bus gatavas.“

„Puiku“, – pareiškė Lidija ir šįkart Hana iš tikrųjų nusisuko, kol galiausiai išgirdo Lidijos žingsnius ant laiptų.

„Kas atsitiko?“ – sušnabždėjo Merilina Džeimsui, tačiau šis tik papurtė galvą.

O Hana žinojo. Lidija nesimokė. Prieš dvi savaites, Lidijai būnant mokykloje, ieškodama lobių Hana šmirinėjo po jos kambarį. Nuo spintos grindų ji pasiėmė Lidijos knygą ir po ja rado lankstinuką su kelių eismo taisyklėmis. Pagalvojo, kad pradėjusi mokytis Lidija pastebės, jog knyga dingo.

Ir ateis jos ieškoti. Kas keletą dienų Hana vis patikrindavo, tačiau taisyklių knygelė gulėjo ten pat. Vakar ant jos stovėjo pora pieno baltumo batų su platforma ir buvo užmestos Lidijos platėjančios kelnės. O knyga vis dar gulėjo pakišta po Hanos pagalve.

Viršuje, savo kambaryje, Lidija trūktelėjo suėmusi už grandinėlės, tačiau ši nenutrūko. Atsisegusi numetė kaip kokį šlykštų padarą į dėžutę, o šią pakišo po lova. Jeigu tėvas paklaus, kur ji, pasakys laikanti ypatingoms progoms. Pasakys nenorinti jos pamesti: nesijaudink, kitą kartą užsisegsiu, tėveli. Veidrodyje matė kaklą juosiantį raudoną brūkšnį.

Kai po valandos Lidija nusileido į apačią vakarieniauti, žymė jau buvo išnykusi, tik ją lydėjęs jausmas – ne. Ji apsirengė kaip į vakarėlį, ant didelės lyginimo lentos lygintuvu išsitiesino žvilgančius plaukus, lūpas pasidažė uogienės spalvos blizgiu. Žvelgdamas į ją Džeimsas akimirksniu prisiminė Meriliną, kai jie susipažino. „Kaip gražiai tu atrodai“, – pasakė ir Lidija prisivertė nusišypsoti. Prie vakarienės stalo ji sėdėjo tiesi, su dirbtine šypsena it lėlė vitrinoje, tačiau tik Hana pastebėjo, kad tai netikra. Stebint Lidiją jai net nugarą gėlė, skaudėjo visą kūną, todėl Hana muistėsi ant kėdės, kol beveik nuo jos nuslydo. Vakarienei pasibaigus Lidija iškart nusišluostė lūpas servetėle ir atsistojo.

„Palauk, – pasakė Merilina. – Dar yra tortas.“ Ji nuėjo į virtuvę ir netrukus grįžo nešina padėklu su tortu ir degančiomis žvakutėmis. Lidijos nuotraukos ant jo nebebuvo, torto viršus iš naujo užteptas baltu glajumi, užrašytas tik Lidi-

jos vardas. Po lygiu baltu paviršiumi, mąstė Hana, paslėptas anas vairuotojo pažymėjimas, *Sveikiname* ir mėlynas *L-I-D.* Nors ir nebuvo matyti, jie ten slėpėsi – sumaitoti, neįskaitomi, siaubingi. Bus galima ir jų paragauti. Tėtis fotografavo vieną nuotrauką po kitos, tačiau Hana nesišypsojo. Priešingai nei Lidija, ji dar nebuvo išmokusi apsimetinėti. Ji prisimerkė, kaip darydavo per baisiąsias televizijos šou akimirkas, kad tik pusiau matytų, kas atsitiks.

O atsitiko štai kas: Lidija palaukė, kol jie visi baigs dainuoti. Dainuojant paskutinę dainos eilutę Džeimsas iškėlė fotoaparatą, Lidija pasilenkė prie torto ir lyg bučiniui papūtė lūpas. Jos tobulai nugrimuotas veidas šypsojosi visiems prie stalo, apdovanodamas šypsena kiekvieną iš eilės. Motiną. Tėvą. Neitą. Hana nežinojo nieko, ką manė supratusi Lidija – apie grandinėlę, Luizą ir *noriu, kad tai prisimintum* – tačiau žinojo, jog sesers širdyje kažkas sujudėjo, jog ji balansuoja ant pavojingo labai aukšto skardžio. Sėdėjo labai ramiai, tarsi vienintelis neteisingas krustelėjimas galėtų nustumti seserį nuo krašto, ir Lidija vienu greitu pūstelėjimu užpūtė visas žvakutes.

dešimtas skyrius

Žinoma, dėl Luizos Lidija anuomet klydo. Tada, per savo dukters gimtadienį, Džeimsas būtų nusikvatojęs tai išgirdęs; mintis apie kitą moterį jo lovoje ir gyvenime būtų atrodžiusi absurdiška. Tačiau tuo metu absurdiška būtų pasirodžiusi ir mintis apie gyvenimą be Lidijos. Vis dėlto abu šie absurdai tapo tikrove. Kai uždariusi buto duris Luiza grįžta į miegamąjį, Džeimsas jau sagstosi marškinius.

– Išeini? – klausia ji. Giliai širdyje ji vis dar yra linkusi tikėti, kad Merilinos apsilankymas – tiesiog sutapimas, bet taip tik kvailina save ir pati tai supranta.

Susikišęs marškinius Džeimsas užsisega diržą.

– Turiu eiti, – sako ir abu žino, jog tai taip pat tiesa. – Geriau jau išeisiu dabar. – Jis neįsivaizduoja, ko tikėtis grįžus namo. Ašarų? Įniršio? Į galvą skriejančios keptuvės? Nežino ir ką pasakys Merilinai.

– Pasimatysime vėliau, – ištaria Luizai ir pakšteli jai į skruostą – tai vienintelis dalykas, dėl kurio jis tikras.

Tačiau kai po vidurdienio Džeimsas įžengia į namus, neranda nei ašarų, nei įniršio – vien tylą. Neitas su Hana, kurie sėdi šalia vienas kito svetainėje ant sofos, atsargiai nužvelgia jį, einantį pro šalį. Tarsi stebėtų į kartuves žengiantį pasmerktąjį, būtent taip Džeimsas ir jaučiasi kopdamas laiptais į dukters kambarį, kuriame prie Lidijos stalo sėdi klaikiai rami Merilina. Ji ilgai tyli, o jis stovi ramiai, laiko rankas, kad nedrebėtų, ir Merilina pagaliau prabyla:

– Ar seniai?

Už durų Neitas su Hana bežadžiu sutarimu sutupia ant viršutinės laiptų pakopos ir klausosi koridoriumi atsklindančių žodžių.

– Nuo... laidotuvių.

– Laidotuvių. – Atidžiai tyrinėdama kilimą Merilina stipriai suspaudžia lūpas. – Ji labai jauna. Kiek jai? Dvidešimt dveji? Dvidešimt treji?

– Merilina. Liaukis.

Tačiau Merilina nesiliauja.

– Atrodo miela. Tokia romi – tikriausiai malonus pakaitalas. Nesuprantu, kodėl tai mane stebina. Turbūt jau seniai esi pasiruošęs keisti seną į naują. Iš jos išeitų puiki žmonelė.

Savo nuostabai Džeimsas išrausta.

– Niekas nekalba apie...

– Dar ne. Bet aš žinau, ko ji nori. Santuokos. Vyro. Pažįstu tokias kaip ji. – Merilina nutyla prisiminusi save

jaunystėje, išdidžiai šnabždančią motiną: *daug nuostabių vyrų iš Harvardo.* – Mano motina visą savo gyvenimą stengėsi mane tokią padaryti.

Merilinai užsiminus apie motiną Džeimsas sustingsta, lyg būtų virtęs ledo gabalu.

– O taip. Vargšė tavo motina. Tu ėmei ir ištekėjai už manęs. – Jis prisiverčia nusijuokti. – Koks nusivylimas.

– Aš *tikrai* nusivylusi. – Merilina staigiai pakelia galvą. – Maniau, tu kitoks. – Ji nori pasakyti: *Maniau, jog esi geresnis nei kiti vyrai. Maniau, nori kitokių santykių.* Tačiau galvodamas apie jos motiną Džeimsas girdi visai ką kita.

– Jau pavargai nuo to kitoniškumo, tiesa? – klausia jis. – Aš per daug kitoks. Tavo motina tai suprato iš karto. Tu manei, kad išsiskirti iš kitų yra tiesiog puiku. Bet pažvelk į save. Tu tik pažvelk į save.

Jis nužvelgia Merilinos medaus spalvos plaukus, jos odą, kuri po mėnesio neišeinant į lauką dabar dar blyškesnė. Į tas dangaus spalvos akis, kuriomis jį taip žavėjo iš pradžių ji, o paskui ir jo vaikai. Iš burnos pasipila tai, ko niekada nėra sakęs, apie ką nėra net užsiminęs Merilinai:

– Tau niekada neteko būti tarp į tave visai nepanašių žmonių. Niekas niekada nesityčiojo žiūrėdamas tau tiesiai į veidą. Su tavimi niekas niekada nesielgė kaip su svetima. – Pasijunta lyg išvėmęs tuos žodžius ir atgalia ranka persibraukia per lūpas. – Tu nė nenutuoki, ką reiškia būti kitokiam.

Akimirką Džeimsas atrodo jaunas, vienišas ir pažeidžiamas kaip tas drovus vaikinas, su kuriuo ji kadaise susipa-

žino, ir giliai širdyje Merilina trokšta jį apkabinti. Tačiau drauge kyla noras pulti jį kumščiais. Prikandusi lūpą ji leidžia troškimams grumtis tarpusavyje.

– Pirmais studijų metais laboratorijoje vyrai prisėlindavo man iš už nugaros ir bandydavo pakelti sijoną, – pagaliau sako. – Vieną kartą atėję anksčiau iš ryto prišlapino į visas mano menzūras. Kai pasiskundžiau, profesorius mane apkabino ir pasakė... – Prisiminimas tarsi dagys užstringa gerklėje. – *Nesijaudink dėl to, brangute. Gyvenimas per trumpas, o tu per graži.* Ir žinai ką? Nebesukau sau dėl to galvos. Žinojau, ko noriu. Ketinau tapti gydytoja. – Ji dėbtelėjo į Džeimsą, tarsi šis būtų jai paprieštaravęs. – Paskui, laimei, atsitokėjau. Liūviausi mėginusi išsiskirti iš kitų. Dariau tai, ką darė kitos merginos. Ištekėjau. Išsižadėjau svajonių. – Jos liežuvį padengia storas kartėlio sluoksnis. – Elkis taip, kaip elgiasi visi. Tu nuolat tai kartodavai Lidijai. Susirask draugų. Pritapk. O aš nenorėjau, kad ji būtų tokia kaip visi. – Jos akys plyksteli. – Norėjau, jog būtų ypatinga.

Ant laiptų sėdinti Hana sulaiko kvapą. Bijo net pirštą pajudinti. Jeigu sėdės nejudėdama, galbūt tėvai liausis kalbėję. Ji sustabdys visą pasaulį ir viskas vėl bus gerai.

– Na, tai dabar gali vesti ją, – toliau kalba Merilina. – Atrodo rimta mergina. Tu juk žinai, ką tai reiškia. – Ji kilsteli kairę ranką, ant kurios blausiai švysteli vestuvinis žiedas. – Tokios merginos nori viso komplekto. Degtukų dėžutę primenančio namo, apjuosto statinių tvora. Dviejų trijų vaikų. – Ji šaižiai, bauginamai nusijuokia, lyg suloja, ir

laiptų aikštelėje Hana bando paslėpti veidą Neitui už rankos. – Esu tikra, jog ji su didžiausiu malonumu į tai iškeis savo studentišką gyvenimą. Tik viliuosi, kad paskui jai neteks gailėtis.

Sulig šiuo žodžiu – *gailėtis* – Džeimsas užsiplieskia. Šnerves pakutena karštas svylančių laidų kvapas.

– Kaip gailiesi tu?

Staiga jis atsitrenkia į netikėtą tylos sieną. Hana vis dar įsikniaubusi veideliu Neitui į petį, tačiau tiksliai įsivaizduoja motiną: sustingusį jos veidą, paraudusias akis. Jeigu ji verks, tai be ašarų, mąsto Hana. Iš akių pabirs maži kraujo lašeliai.

– Nešdinkis, – galiausiai ištaria Merilina. – Nešdinkis iš šių namų.

Džeimsas paliečia kišenę ieškodamas raktų, tik tada susivokia vis dar laikantis juos rankoje. Tarsi visą laiką būtų žinojęs, jog nepasiliks.

– Apsimeskime, – sako jis, – kad tu niekada manęs nesutikai. Kad ji niekada negimė. Kad viso to išvis nebuvo. – Ir išeina.

◆

Bėgti nuo laiptų nebėra kada: tėvui pasirodžius koridoriuje, Neitas su Hana nė nespėjo atsistoti. Pamatęs vaikus Džeimsas sustingsta. Akivaizdu, kad jie viską girdėjo. Pastaruosius du mėnesius juos išvydęs jis kaskart pamato dalelę Lidijos – pakeltoje Neito galvoje, Hanos veidą dengiančioje ilgų plaukų sruogoje – ir pats nežinodamas kodėl skuba išeiti iš

kambario. Ir dabar, stebimas jųdviejų, jis greitai praskuodžia pro šalį nedrįsdamas pakelti akių. Prisiplojusi prie sienos Hana leidžia tėvui praeiti, o Neitas tylėdamas spokso tiesiai į jį – tokio jo žvilgsnio Džeimsas negali iki galo perprasti. Iš kiemo išvažiuojančio ir gatve tolyn nulekiančio automobilio garsas byloja apie pabaigą. Tyla it pelenai užkloja namus.

Tada Neitas pašoka ant kojų. *Sustok*, – nori pasakyti Hana, tačiau žino, kad brolis nesustos. Neitas nustumia Haną į šalį. Motinos rakteliai kabo ant kabliuko virtuvėje, juos pasiėmęs jis pasuka į garažą.

– Palauk! – šūkteli Hana, šį kartą garsiai. Ji nežino, ar Neitas ketina vytis tėvą, ar ir pats nori pabėgti, bet supranta: jo planas baugus. – Neitai, palauk! Nereikia!

Neitas nelaukia. Atbulas išvažiuoja iš garažo, prispaudžia prie durų augantį lelijų kerą ir taip pat dingsta.

Merilina namuose, viršuje, to negirdi. Uždaro Lidijos kambario duris ir ją apsiveja tiršta, sunki, dusinanti it antklodė tyla. Vienu pirštu ji glosto Lidijos knygas, tvarkingai išrikiuotus segtuvus su užrašytu mokomojo dalyko pavadinimu ir data. Viską dengia šiurkštus dulkių sluoksnis – į eilę sustatytus tuščius dienoraščius, senus olimpiadų apdovanojimus, prismeigtą atviruką su Einšteino portretu, segtuvus ir knygų nugarėles. Įsivaizduoja, kaip palengva ištuština Lidijos kambarį. Kaip mažytės skylutės ir neišblukusios dėmės lieka ant tapetų nukabinus plakatus ir paveikslus; kilimo, kur jis pakištas po baldais, plaukeliai jau

niekada nebeišsitiesins. Visai kaip jos motinos name viską iš jo išnešus.

Ji mąsto apie savo motiną, kuri šitiek metų pareidavo į savo tuščius namus, apie miegamąjį, motinos laikomą nepaliestą, su švaria patalyne dukteriai, kuri niekada nebesugrįš, vyrui seniai išėjus ir miegant jau kitos moters lovoje. Taip stipriai myli ir tiek daug tikiesi, o galiausiai lieki tuščiomis rankomis. Vaikams tavęs nebereikia. Vyras tavęs nebenori. Lieki pati viena tuščiuose namuose.

Viena ranka Merilina nudreskia nuo sienos Einšteino atvaizdą ir perplėšia į dvi dalis. O štai ir niekam nebereikalinga periodinė elementų lentelė. Nuo Lidijos stetoskopo ji nutraukia ausines; apdovanojimų kaspinai virsta satino draiskanomis. Vieną po kitos nuo lentynos nukrausto knygas. *Spalvotą žmogaus anatomijos atlasą*, *Moteris mokslo pionieres*. Sulig kiekviena kvėpuoja vis pikčiau. *Kaip veikia tavo kūnas*, *Chemijos eksperimentai vaikams*, *Medicinos istorija*. Prisimena kiekvieną. Tarsi atgal atsuktų laiką, nuo galo peržiūrėtų visą Lidijos gyvenimą. Daiktai jai po kojų krinta it lavina. Pirmame aukšte po stalu susirangiusi Hana girdi sunkų bumbsėjimą, tarytum akmuo po akmens kristų ant grindų.

Galiausiai knygų lentynos kampe randa pačią pirmą knygą, kurią buvo nupirkusi Lidijai. Plonytė lyg lankstinukas ji susvyruoja viena likusi lentynoje ir nuvirsta. *Oro yra visur*, – perskaito ji knygelėje, kurios lapai, rodos, tuoj pasklis aplinkui. – *Nors negalime pamatyti, jis yra*. Merilina

trokšta sudeginti tas ant kilimo sumestas knygas, nuo sienų nuplėšti tapetus. Sunaikinti viską, kas primena Lidiją ir kuo ji galėjo tapti. Mielai iki skiedrų suniokotų ir pačią lentyną. Iškraustyta ji pasvyra į šoną tarsi būtų staiga pavargusi ir vienu stumtelėjimu Merilina pargriauna ją ant žemės.

O tada ertmėje po apatine lentyna ji pamato dar vieną knygą. Storą. Raudoną. Lipnia juosta suklijuota nugarėle. Dar nepamačiusi viršelio Merilina supranta, kas tai. Tačiau vis tiek ūmai pradėjusiomis virpėti rankomis atverčia ir vis tiek apstulbsta išvydusi spoksančią Betę Kroker. *Tavo receptų knyga*, – pasakė Lidija. – *Aš ją pamečiau*. Merilina susijaudino, palaikė tai pranašišku ženklu: dukra perskaitė jos mintis. Ji niekada neapsiribos virtuve. Jos dukra trokšta daugiau. Tai buvo melas. Merilina verčia puslapius, kurių nebuvo mačiusi daug metų, pirštu vedžioja savo motinos pieštuko paliktas žymes, tiesina užlankstytus kampus tų puslapių, prie kurių tada viena raudojo virtuvėje. Lidija kažkaip suprato, kad ši knyga prislėgė jos motiną kaip sunkus sunkus akmuo. Ji jos nesunaikino. Tik visus tuos metus slėpė, krovė ant jos knygą po knygos, slėgė ją, kad motinai daugiau niekada nebereikėtų jos pamatyti.

Penkiametė Lidija stovi ant pirštų galų ir stebi, kaip kriauklėje putoja actas su kepimo soda. Lidija iš lentynos traukia storą knygą ir sako: *Parodyk dar, parodyk dar vieną.* Lidija glaudžia stetoskopą motinai prie širdies – visada taip švelniai. Merilinos akys pritvinksta ašarų. Tai ne mokslą mylėjo Lidija.

O tada, lyg ašaros būtų teleskopai, ji išvysta viską aiškiau: sudraskytus paveikslėlius ir plakatus, po kojomis suverstas knygas, ant žemės pargriautą lentyną. Viską, ko ji taip troško Lidijai, ko Lidija pati visai nenorėjo, bet vis tiek priėmė. Kūną stingdo bukinantis šaltis. Galbūt – nuo šios minties Merilinai net kvapą užgniaužia – tai galiausiai ir nutempė Lidiją po vandeniu?

Girgžteli atsidarančios durys ir Merilina pakelia galvą, tarsi Lidija galėtų stebuklingai imti ir sugrįžti. Akimirką įvyksta tai, kas neįmanoma: pasirodo mažytė išplaukusi Lidijos, dar vaiko, figūrėlė, tamsiaplaukė, didelėmis akimis. Sudvejoja tarpduryje įsikibusi į durų rankeną. *Prašau*, – mintyse sako Merilina. Į šį žodį ji sudeda viską, ko negali ištarti netgi pati sau. – *Prašau sugrįžti, prašau leisti man pradėti iš naujo, prašau pasilikti. Prašau.*

Tada sumirksi ir figūrėlė išryškėja: išblyškusi, virpanti, nuo ašarų žvilgančiu veidu ten stovi Hana.

„Mamyte“, – sušnabžda ji.

Nieko negalvodama Merilina išskečia rankas ir Hana krinta jai į glėbį.

◆

Kitoje miesto pusėje, alkoholinių gėrimų parduotuvėje, Neitas stato ant prekystalio didelį butelį viskio. Savo gyvenime jis alkoholio ragavo lygiai vieną kartą: Harvarde jį priėmęs studentas pavaišino alumi. Tada susipylė į save keturias skardines, labiau mėgaudamasis pačiu sumanymu nei alaus sko-

niu – gėrimas priminė putojantį šlapimą – ir likusią vakaro dalį pasaulis buvo kiek pasviręs į šoną. Dabar Neitas troško, kad jis įsisuktų ir išsviestų jį iš orbitos. Kitapus prekystalio stovintis vyras atidžiai pasižiūri Neitui į veidą, tada dėbteli į butelį viskio. Neitas sukryžiuoja pirštus. Būdamas aštuoniolikos jis gali nusipirkti tik 3,2 laipsnio stiprumo alaus, vandenėlio, kurį jo bendraklasiai plempia per vakarėlius. Tačiau tokio stiprumo gėralo dabar negana. Pardavėjas dar kartą jį nužvelgia, Neitas jau ruošiasi išgirsti: *Keliauk namo, sūneli, šitam tu dar per jaunas.*

Tačiau pardavėjas sako: „Tai toji mergina, kuri mirė – tavo sesuo?“

Neitui ima peršėti gerklę, lyg ten būtų atvira žaizda. Jis linkteli ir įsispokso už prekystalio, kur ant lentynos tvarkingomis raudonos ir baltos spalvų eilėmis sukrautos cigaretės.

Tada pardavėjas paima dar vieną butelį viskio ir įdeda į maišą šalia pirmojo. Stumteli maišą link Neito kartu su jo padėta dešimtine.

– Sėkmės tau, – ištaria ir nusisuka.

Ramiausia Neito žinoma vieta yra už miesto, netoli apygardos sienos. Sustabdęs automobilį šalikelėje išsitraukia butelį. Vienas, paskui antras gurkšnis slysdamas žemyn nutvilko gomurį ir Neitas įsivaizduoja, kad viduje gėrimas išgraužia viską iki gyvos mėsos. Jau beveik pirma, kol jis ištuština pirmąjį butelį, pro šalį pravažiuoja vos vienas automobilis, tamsiai žalias studebakeris su pagyvenusia ponia prie vairo. Deja, viskis veikia ne taip, kaip Neitas tikėjosi. Manė, kad

jis išvalys mintis it kempinė lentą, tačiau sulig kiekvienu nurytu gurkšniu pasaulis tik ryškėja, svaigina jį įvairiomis detalėmis: ant veidrodėlio iš vairuotojo pusės purvo taškai, paskutinis ridos skaitiklio skaičius sustingęs tarp 5 ir 6, automobilio sėdynių siūlės jau pradėjusios spurti. Tarp valytuvo ir priekinio stiklo įstrigęs vienišas lapas, vėjas braškina medžių šakas. Tuštindamas antrą butelį Neitas staiga prisimena tėvo veidą šiam išeinant pro duris: nė nežvilgtelėjo į juos, tarsi būtų žiūrėjęs į tolimą horizontą kažkur toli praeityje. Į kažką, ko nei jis, nei Hana negalėjo matyti, kažką, ko jie nebūtų galėję apčiuopti net ir labai norėdami. Oras automobilyje darosi tirštas, pripildo jo plaučius nelyginant medvilnė. Neitas nuleidžia lango stiklą. Tada, į vidų siūbtelėjus vėsaus vėjo gūsiui, jis persisveria per langą ir išvemia abu butelius viskio ant kelkraščio.

◆

Savo automobilyje Džeimsas taip pat gromuliuoja tą akimirką ant laiptų. Išvažiavęs iš kiemo jis vairuoja nemąstydamas, koja mygdamas greičio pedalą, spausdamas greičiau, nesvarbu kur. Susivokia važiuojantis ne atgal pas Luizą, o per miestą, tiesiai pro universitetą, į greitkelį, greičio rodyklė pasiekia šešiasdešimt, šešiasdešimt penkias, septyniasdešimt mylių per valandą. Tik virš galvos švystelėjus didžiuliam žaliam ženklui – *Toledas – 15 mylių* – susivokia, kaip toli atsidūrė.

Kaip tik jo ir reikia, mąsto Džeimsas. Toledo. Jį priblokia tobula gyvenimo simetrija. Prieš dešimtį metų į Toledą

išlėkė viską palikusi Merilina. Dabar jo eilė. Giliai įkvėpęs Džeimsas dar stipriau numyga greičio pedalą. Pagaliau jis pasakė tai, ką užvis labiau bijojo pasakyti ir ką ji labiausiai troško išgirsti: *Apsimesk, kad niekada manęs nesutikai. Kad viso to nebuvo.* Jis ištaisė didžiąją jos gyvenimo klaidą.

Tačiau kad ir kaip stengiasi, Džeimsas negali paneigti: Merilina neatrodė dėkinga. Krūptelėjo lyg nuo spjūvio į veidą. Kartą, kitą prikando lūpą, tarsi būtų bandžiusi nuryti kietą dygią sėklą. Automobilis krypteli link kelkraščio, po ratais sutraška žvyras.

Ji pirma išėjo, primena sau Džeimsas sugrąžindamas automobilį į kelio vidurį. Juk visą laiką to troško. Tačiau net taip galvodamas supranta, jog tai netiesa. Geltonoji linija vinguriuoja. Džeimsui, šitiek metų kentusiam įžūlius žvilgsnius, tarsi jis būtų koks zoologijos sodo gyvūnas, šitiek metų gatvėje girdėjusiam šnabždesius: *Činkai, atėjūne, mauk namo,* kurie žeidė klausą, žodis *kitoks*, rodės, buvo užrašytas ant kaktos, lyg herbas įspaustas tarpuakyje. Šis žodis apkartino jam gyvenimą, visur paliko suodinus atspaudus. Bet Merilina žodį *kitoks* suvokė visai kitaip.

Merilina – jauna ir drąsi vyrų pilnoje auditorijoje. Iš savo mėgintuvėlių išpilanti šlapimą, o kad nieko negirdėtų, galvą pripildanti svajonėmis. Balta palaidinė tamsiai mėlynų švarkų jūroje. Ak, kaip ji troško būti *kitokia*: gyvenime ir savyje. Tarsi kas būtų pakėlęs tą žodį, apsukęs ir atvirkščią vėl nuleidęs. Merilina, puoselėdama ir levandomis kaišyda-

ma tas svajones savo dukteriai, nusivylimą slėpė po šypsena. Trigubai izoliuota namuose, aklagatvyje ir nedideliame koledžo miestelyje, švelniomis nepūslėtomis rankomis, tačiau nuobodžiaujanti. Vidinė jos minčių svirtis tyliai užstrigusi ties pirma pavara, mintys plakasi į uždarytą langą lyg įkalinta bitė. O dabar ji viena dukters kambaryje, apsupta savo dukters gyvenimo liekanų, be jokių levandų, vien dulkėms sklandant ore. Kaip seniai jis negalvojo apie savo žmoną kaip apie geismo objektą.

Vėliau – ir jau visą likusį gyvenimą – Džeimsas stengsis rasti žodžius savo jausmams ir niekada nesugebės, net pats sau, paaiškinti, ką galvoja. Šią akimirką mintis tik viena: kaip įmanoma taip smarkiai klysti?

◆

Grįžęs atgal į Midlvudą Neitas nežino, ar ilgai taip gulėjo išsidrėbęs ant priekinės automobilio sėdynės. Žino tik štai ką: kažkas atidaro automobilio dureles. Kažkas pašaukia jį vardu. Tada šilta švelni ir tvirta ranka suima jam už peties ir nebepaleidžia.

Neitui, bandančiam susivokti pro gilų alkoholinį stuporą, balsas primena tėvo balsą, nors šis niekada jo vardo nėra ištaręs švelniai nei taip meiliai palietęs. Akimirką prieš atmerkiant akis tai *yra* jo tėvas, ir netgi tada, kai pasaulis vėl ryškiai atsiveria prieš akis, kai Neitas išvysta padūmavusią saulės šviesą, policijos automobilį ir prie jo pro atidarytas duris palinkusį pareigūną Fiską, tai vis dar tiesa. Pareigūnas

Fiskas ištraukia tuščią viskio butelį iš sugniaužtų pirštų, padeda pakelti galvą, tačiau širdyje tai tėvas ištaria taip meiliai, kad Neitas apsiverkia: „Laikas eiti namo, sūnau.“

vienuoliktas skyrius

Balandį Neitas mažiausiai norėjo būti namuose. Visą mėnesį – tas savaites, likusias iki apsilankymo universitete, jis dėjo knygas ir drabužius į vis augančią krūvą. Kiekvieną vakarą prieš guldamas į lovą iš po pagalvės išsitraukdavo laišką ir dar kartą perskaitydavo gardžiuodamasis detalėmis: pirmakursis albanas Endrius Bineris, *studijuojantis astrofiziką*, aprodys jam universiteto miestelį, valgykloje per pietus padės įsitraukti į protines ir praktines diskusijas, praleis su juo visą ilgąjį savaitgalį. Nuo penktadienio iki pirmadienio, mąstė Neitas žvelgdamas į savo lėktuvo bilietus: devyniasdešimt šešias valandas. Kai po Lidijos gimtadienio jis nusinešė lagaminą į apačią, jau buvo atsirinkęs, ką pasiims, o ką paliks.

Netgi užsidariusi duris Lidija girdėjo, kaip spragsi sagtys lagaminą atidarant, kaip bumbteli į grindis atsitrenkęs

dangtis. Jų šeima niekada nekeliaudavo. Kartą, Hanos kūdikystėje, buvo nuvykę į Getisbergą ir Filadelfiją. Tėvas visą kelionę smulkiai susižymėjo žemėlapyje, išsirinko amerikietiškumu persmelktas vietas: juo dvelkė degalinių pavadinimai – *Valley Forge Diesel* – ir ypatingieji dienos pasiūlymai, kai stabtelėdavo užkąsti krevečių *Gettystown* arba Viljamo Peno* kiaulienos nugarinės kepsnio. Bet kiekviename restorane padavėja kurį laiką spoksodavo į tėvą, paskui nužvelgdavo motiną, tada ją, Neitą ir Haną, ir net būdama maža Lidija žinojo, kad daugiau čia niekada neatvyks. Nuo tada tėvas pradėjo dėstyti vasaros kursuose, tarsi (ji teisingai spėjo) norėdamas išvengti klausimo apie šeimos atostogas.

Neito kambaryje su trenksmu užsidarė stalčius. Atsigulusi į lovą Lidija įsirėmė kulnais į atviruką su Einšteino atvaizdu. Burnoje vis dar jautė šleikščiai saldų glajaus skonį, skrandyje gurguliavo gimtadienio tortas. Vasaros pabaigoje Neitas susikraus ne mažiuką, o milžinišką lagaminą ir dar kalną dėžių: susidės knygas, drabužius ir visą savo mantą. Kampe nebeliks teleskopo, spintoje – į krūvas sukrautų žurnalų apie aeronautiką. Tuščias lentynas nuklos dulkių sluoksnis, bus matyti medinė nugarėlė, kurią anksčiau užstodavo knygos. Atidariusi stalčius ji ras juos tuščius. Net patalai nuo lovos bus nuimti.

Neitas pravėrė jos kambario duris. „Kurie gražesni?“ Jis iškėlė dvejus marškinius abiejose rankose laikydamas po

* *William Penn* (1644–1718) – anglų verslininkas, filosofas, kvakerių bendruomenės lyderis, Pensilvanijos valstijos įkūrėjas.

pakabą ir jie lyg užuolaidos įrėmino jo veidą. Kairėje pusėje buvo vienspalviai mėlyni, geriausi jo išeiginiai marškiniai, tie patys, kuriuos pernai pavasarį vilkėjo per vienuoliktokų apdovanojimo ceremoniją. Dešinėje – išmarginti turkišku raštu, jai nematyti, su dar prie rankogalio kabančia etikete.

„Iš kur juos gavai?“

„Nusipirkau“, – šyptelėjo Neitas. Visą gyvenimą, kai tik prireikdavo naujų drabužių, motina nusitempdavo juos į Dekerio universalinę parduotuvę ir jis sutikdavo su viskuo, ką ji išrinkdavo, kad tik kuo greičiau galėtų grįžti namo. Praėjusią savaitę, skaičiuodamas iki savo devyniasdešimt šešių valandų likusį laiką, jis pirmą kartą gyvenime pats vienas nuvažiavo į prekybos centrą ir nusipirko šį ryškiaspalvį drabužį, nusikabinęs nuo kabyklos. Jautėsi lyg pirktų sau naują odą, dabar sesuo irgi tai pajuto.

„Kiek per daug prabangūs eiti į paskaitas. – Lidija neatsisėdo. – Ar šitaip rengiamasi Harvarde?“

Neitas nuleido pakabus.

„Bus vakarėlis būsimiems studentams. Be to, gavau laišką iš mane priimančio studento... jis su kambario draugais tą savaitgalį taip pat rengia vakarėlį. Trimestro pabaigai atšvęsti. – Neitas prisidėjo raštuotuosius marškinius, apykaklę pasikišdamas sau po smakru. – Gal verčiau pasimatuosiu.“

Jis pranyko vonioje ir Lidija išgirdo ant dušo karnizo čiūžtelint pakabą. Vakarėlis – muzika, šokiai, alus. Flirtas. Ant popieriaus skiautelių brūkštelėti telefono numeriai ir adresai. *Parašyk man. Paskambink. Susisieksime.* Ji iš lėto

nuleido kojas ant pagalvės. Vakarėlis. Per kurį nauji studentai įsilieja į būrį, susimaišo ir virsta kažkuo kitu.

Tarpduryje vėl pasirodė Neitas segdamasis viršutinę margųjų marškinių sagą. „Ką manai?“

Lidija prikando lūpą. Mėlynas raštas baltame fone jam tiko: atrodė lieknesnis, aukštesnis, labiau įdegęs. Sagos buvo plastmasinės, tačiau žibėjo it perlai. Neitas jau dabar atrodė visai kitoks žmogus, nei ji kadaise, labai seniai, pažinojo. Bet jau prarado.

„Anie atrodo geriau, – pasakė. – Juk važiuoji į koledžą, o ne į naktinį klubą.“ Tačiau žinojo, kad Neitas jau apsisprendęs.

Vėlų vakarą, prieš pat vidurnaktį, Lidija pirštų galais nutipeno į Neito kambarį. Visą vakarą troško papasakoti broliui apie tėvą ir Luizą, ką tą popietę pastebėjo jų automobilyje, ką *suprato* vykstant. Neitas buvo pernelyg užsiėmęs savais reikalais, todėl patraukti jo dėmesį atrodė tas pats, kas ranka sugauti dūmą. Tai buvo paskutinė proga. Ryte jis išvyks.

Kambarys skendėjo prieblandoje, įjungta buvo tik nedidelė stalinė lempa, o Neitas su sena dryžuota pižama klūpojo ant palangės. Akimirką Lidija pamanė, kad meldžiasi, ir sutriko užklupusi brolį tokią intymią akimirką, tarsi išvydusi jį nuogą, todėl jau norėjo uždaryti duris. Tačiau išgirdęs žingsnius Neitas atsigręžė, jo šypsena nušvito taip ryškiai, kaip iš už horizonto kylantis mėnulis, ir ji suprato klydusi. Langas buvo praviras. Brolis nesimeldė, jis svajojo – tik vėliau Lidija supras, kad tai kone tas pats.

„Neitai, – prabilo ji. Galvoje pynėsi viskas, ką taip norėjo pasakyti: – Aš mačiau... Aš manau... Man reikia...“ Toks milžiniškas dalykas, kurį ji turi išskaidyti mažytėmis žodžių granulėmis. Neatrodė, jog Neitas būtų tai pastebėjęs.

„Tu tik pažvelk“, – sušnabždėjo jis taip susižavėjęs, kad atsiklaupusi šalia Lidija pažiūrėjo į lauką. Viršuje tarsi rašalo jūra driekėsi žvaigždžių pritaškyta gili juoduma. Jos visai nepriminė žvaigždžių iš vadovėlio, neryškių lyg užtiškusios seilės. Šios spindėjo it skustuvo ašmenys, kiekviena – šviesos taškas, tiksliai nurodantis savo vietą dangaus skliaute. Atvertusi galvą Lidija nematė namų, ežero nei gatvės žibintų. Buvo matyti vien dangus, toks milžiniškas ir tamsus, kad būtų galėjęs ją sutraiškyti. Jausmas toks, lyg ji atsidūrė kitoje planetoje. Ne... tarsi viena plūduriuotų kosmose. Ėmė ieškoti Neito plakatuose matytų žvaigždynų: Oriono, Kasiopėjos, Didžiųjų Grįžulo Ratų. Tos diagramos dabar atrodė vaikiškos: ryškių spalvų, tiesių linijų – kaip figūros iš pagaliukų. Čia žvaigždės žėrėjo it blizgučiai. *Štai kaip atrodo begalybė*, – pagalvojo Lidija. Ryškumas užvaldė ją, tarsi smeigtukais būtų smigęs į širdį.

„Argi ne nuostabu“, – tyliai ištarė Neitas į tamsą. Balsas ją pasiekė lyg iš už šviesmečių.

„Taip, – išgirdo savo pačios tylų šnabždesį Lidija. – Nuostabu.“

◆

Kitą rytą, Neitui kišant dantų šepetuką į lagaminą, Lidija stovėjo tarpduryje. Po dešimties minučių tėvas išveš jį į Klivlando oro uostą, o iš ten lėktuvas nuskraidins į Niujorką, paskui – į Bostoną. Buvo pusė penkių ryto.

„Pažadėk, kad paskambinsi ir papasakosi, kaip ten viskas."

„Aišku", – atsakė Neitas. Virš sulankstytų drabužių jis ištempė gumas, tvarkingai jas sukryžiavęs prisegė ir užvožė lagamino dangtį.

„Ar pažadi?"

„Pažadu. – Vienu pirštu Neitas spragtelėjo sagtis ir paėmė už rankenos. – Tėtis laukia. Pasimatysime pirmadienį."

Ir štai jo nebeliko.

Gerokai vėliau, nusileidusi į apačią pusryčiauti, Lidija beveik pajėgė apsimesti, kad niekas nepasikeitė. Šalia pusryčių dubens gulėjo jos namų darbai su keturiomis mažomis varnelėmis paraštėje; kitoje stalo pusėje sėdinti Hana iš savo dubenėlio rankiojo sausų pusryčių trupinius. Gurkšnodama ulongo arbatą motina vartė laikraštį. Vienintelis skirtumas tas, kad Neito vieta buvo tuščia. Lyg jo niekada nė nebūtų buvę.

„Štai kur tu, širdele, – ištarė Merilina. – Verčiau jau paskubėk ištaisyti namų darbus, kitaip iki autobuso nebeliks laiko pavalgyti."

Lidija, kuri jautėsi taip, tarsi sklęstų oru, prisiartino prie stalo. Tuo metu Merilina greitosiomis žiūrinėjo laikraštį –

65 procentai palaiko Karterį, Mondeilas paskirtas vyresniuoju patarėju, uždrausta naudoti asbestą, dar vienas susišaudymas Niujorke – kol galiausiai už akių užkliuvo straipsnelis laikraščio kampe. *Los Andželo gydytojas atgaivino šešerius metus komoje praleidusį vyrą.* Nuostabu, pagalvojo. Ji šyptelėjo dukteriai, kuri stovėjo įsitvėrusi savo kėdės atlošo, lyg būtų bijojusi, kad gali nuskristi.

Tą vakarą Neitas nepaskambino, taigi Lidijai teko rangantis ir gūžiantis atlaikyti tėvų dėmesį, kurio nebuvo kam nukreipti. *Iš koledžo gavau mokomųjų dalykų katalogą... gal šią vasarą norėtum pasimokyti statistikos? Ar kas nors jau pakvietė tave į išleistuvių vakarą? Na, esu tikras, kad netrukus pakvies.* Nepaskambino jis nei šeštadienį, kol Lidija ašarodama vargais negalais užmigo, nei sekmadienį, kai pabudo vis dar geliančiomis akimis. Tai štai kaip viskas bus, mąstė ji. Tarsi niekada nė nebūtų turėjusi brolio.

Neitui išvykus, Hana it šuniukas sekiojo paskui Lidiją, atbėgdavo prie jos durų dar nespėjus radijo žadintuvui išsijungti, uždususi, šnopuojanti. *Spėk – kas? Lidija, spėk – kas?* Tai būdavo nei atspėjama, nei svarbu: pavyzdžiui, lauke lyja, arba – pusryčiams bus blynų, arba – eglėje tupi mėlynasis kėkštas. Kasdien nuo ryto iki vakaro ji sekiodavo paskui Lidiją ir siūlydavo, ką jos galėtų veikti: *Galėtume pažaisti stalo žaidimą, galėtume pasižiūrėti penktadienio vakaro filmą, galėtume pasispraginti kukurūzų.* Visą savo gyvenimą Hana laikėsi atokiau nuo brolio ir sesers, o Lidija su Neitu taktiškai pakentė savo keistą mėnuliuką. Dabar Lidija pastebėjo

tūkstančius savo sesers smulkmenų: kaip kalbėdama ji greitai lyg triušiukas dukart trukteli nosį, jos įprotį stovėti ant pirštų galų, tarsi avėtų nematomais aukštakulniais. O tada, sekmadienio popietę, įsilipusi į Lidijos ką tik nusispirtus batus su platforma, pateikė paskutinį sumanymą: *Galėtume eiti pažaisti prie ežero. Lidija, eikime pažaisti prie ežero,* – ir Lidija po jos marškiniais pastebėjo kažką žibant.

„Kas ten?“

Hana mėgino nusisukti, tačiau atsmaukusi apykaklę Lidija pamatė tai, kas patraukė jos akį: plonytę sidabrinę grandinėlę ir mažutę sidabro širdelę. Savo pakabutį. Vienu pirštu užkabino už grandinėlės ir susvyravusi Hana išvirto iš Lidijos batų.

„Kodėl ją paėmei?“

Hana metė žvilgsnį į tarpdurį, lyg teisingas atsakymas būtų užrašytas ant sienos. Prieš šešias dienas po Lidijos lova ji rado mažą aksominę dėžutę. „Pamaniau, tu jos nenori“, – sušnabždėjo ji. Tačiau Lidija nesiklausė. *Kaskart žvelgdama į pakabutį,* – išgirdo skambant tėvo žodžius, – *prisimink, kas iš tiesų svarbu.* Būti mėgstamai. Būti populiariai. Pritapti. *Nenorite šypsotis? Na ir kas? Prisiverskite. Nekritikuokite, nesmerkite ir nesiskųskite.* Hana, tokia patenkinta toje sidabrinėje kilpoje, priminė ją pačią vaikystėje – baugščią, nerangią, petukai dar tik pradėję gūžtis nuo to daikto, kuris atrodo visai plonytis, sidabrinis ir lengvas.

Stipriu smūgiu ji trenkė ranka Hanai per skruostą, sesers galva loštelėjo į šoną, ji žingtelėjo atatupsta. Tada Lidija

užkišo ranką už grandinėlės, stipriai pasuko ir prisitraukė Haną artyn it šunytį, prismaugtą grandinės. *Atsiprašau*, – prabilo Hana, tačiau pasigirdo tik tyli aimana. Lidija pasuko stipriau. Pagaliau grandinėlė nutrūko ir abi seserys vėl pasijuto galinčios kvėpuoti.

„Tau jos nereikia, – tarė Lidija ir švelnumas jos balse nustebino Haną, nustebino ir pačią Lidiją. – Paklausyk manęs. Tau atrodo, kad reikia. Bet iš tiesų tai ne. – Ji sugniaužė grandinėlę kumštyje. – Pažadėk man daugiau niekada jos neužsisegti. Niekada."

Išpūtusi akis Hana linktelėjo galvą. Lidija palietė jai kaklą toje vietoje, kur į odą įsirėžusi grandinėlė paliko plonytį kruviną pėdsaką.

„Niekada nesišypsok, jeigu to nenori, – pasakė, o Hana, beveik apakusi nuo tokio Lidijos dėmesio, palinksėjo. – Atsimink tai."

Savo žodžio Hana laikėsi: tą vakarą ir dar daug metų vėliau prisiminusi šią akimirką ji kaskart pakeldavo ranką prie kaklo, ant kurio grandinėlės palikta raudona žymė jau seniai buvo pranykusi. Grandinėlė it nugaišusi gyvatė kabėjo ant pirštų, o Lidija atrodė labiau sunerimusi nei pikta, beveik liūdna, tarsi ji pati, o ne Hana būtų negerai pasielgusi. Tiesą sakant, toji grandinėlė buvo paskutinis kada nors Hanos pavogtas daiktas. Tačiau ši akimirka, paskutinis pokalbis su seserimi dar ilgai neduos jai ramybės.

Tą vakarą, saugiame savo kambaryje, Lidija išsitraukė popieriaus skiautę, ant kurios Neitas buvo užrašęs jį

priimančio studento telefono numerį. Po vakarienės, kai tėvas užsidarė kabinete, o motina įsitaisė svetainėje, ji išlankstė skiautę ir pakėlė telefono ragelį laiptų aikštelėje. Suskambėjo šeši signalai, tada kažkas atsiliepė, fone buvo girdėti triukšmingo vakarėlio garsai. „Ką?“ – du kartus perklausė balsas kitame ryšio gale, supratusi, kad šnabždėtis nepavyks, Lidija riktelėjo: „Neitaną Li! Būsimąjį studentą, kuris pas jus svečiuojasi. *Neitaną Li.*“ Slinko minutė po minutės, tarpmiestinio skambučio sąskaita pūtėsi, tačiau gavęs ją Džeimsas jau bus toks prislėgtas, kad to nepastebės.

Apačioje Merilina maigė ir maigė nuotolinio valdymo pultelį: *Roda, Vyras už šešis milijonus dolerių, Kvincis.* Vėl *Roda.* Pagaliau Neitas priėjo prie telefono.

„Neitai, – ištarė Lidija. – Čia aš.“ Pati nustebo pajutusi, kaip akyse ėmė tvenktis ašaros vos išgirdus jo balsą, nors šis buvo žemesnis ir šiurkštesnis nei paprastai, tarsi brolis būtų peršalęs.

Iš tikrųjų tai Neitas jau buvo įveikęs tris ketvirčius pirmo savo gyvenime butelio alaus ir kambarys pradėjęs spinduliuoti šilumą. Sesers balsas, per atstumą praradęs išraišką, tą švytėjimą perrėžė it bukas peilis.

„Kas atsitiko?

„Tu nepaskambinai.“

„Ką?“

„Buvai pažadėjęs paskambinti.“ Lidija atgaliu riešu nusišluostė akis.

„Tu todėl ir skambini?“

„Ne, paklausyk, Neitai. Turiu tau kai ką pasakyti.“ Nežinodama, kaip viską paaiškinti, Lidija nutilo. Fone lyg į krantą dūžtanti banga sugarmėjo juokas.

Neitas atsiduso.

„Kas yra? Ar mama neatstoja dėl namų darbų? – Priglaudęs butelį prie lūpų jis pajuto, kad alus sušilo, nusigaravęs gėrimas sutraukė liežuvį. – Ne, palauk, atspėsiu. Mama nupirko tau ypatingą dovaną, bet tai buvo tik *knyga*. Tėtis nupirko tau naują suknelę – ne, deimantų vėrinį – ir *tikisi*, jog jį segėsi. Visą praėjusį vakarą tau teko kalbėti, kalbėti ir *kalbėti*, ir visas jų dėmesys buvo skirtas vien tau. Ar jau arčiau tiesos?“

Lidija apstulbusi tylėjo. Visą jųdviejų gyvenimą Neitas geriau už bet ką suprato jų šeimos žodyną, dalykus, kurių niekaip nebūtų sugebėję paaiškinti pašaliečiui: kad knyga arba suknelė visada reiškė daugiau nei vien skaitalą arba drabužį; kad dėmesys amžinai būdavo persmelktas lūkesčių, kurie – lyg sniegas – užklodavo ir prislėgdavo savo svoriu. Viskas, ką jis pasakė, buvo tiesa, tačiau ištarta pasikeitusiu Neito balsu skambėjo paviršutiniškai ir tuščiai. Taip, kaip juos būtų išgirdęs bet kuris kitas žmogus. Jos brolis jau tapo svetimas.

„Turiu eiti“, – pasakė jis.

„Palauk. Palauk, Neitai. Paklausyk.“

„Dieve, neturiu laiko tokioms šnekoms. – Ir užlietas kartėlio pridūrė: – Kodėl tau su savo *problemomis* nenuėjus pas Džeką?“

Tada Neitas dar nenutuokė, kad vėliau šie žodžiai jį persekios. Numetęs ragelį pajuto, kaip kaltė it mažas aštrus burbulas kyla krūtinėje. Tačiau iš tokios tolybės, tarsi į kokoną apvyniotam vakarėlio šilumos ir triukšmo, viskas atrodė kitaip. Tai, kas iš arti buvo svarbu – mokykla, tėvai, jų gyvenimas – vos atsitolinus susitraukė iki visiško niekio. Galėjai nekelti ragelio jiems paskambinus, plėšyti jų siunčiamus laiškus, apsimesti, kad jų niekada nebuvo. Pradėti naują gyvenimą ir tapti kitu žmogumi. Tai tik geografinis klausimas, mąstė Neitas su pasitikėjimu žmogaus, dar niekada nebandžiusio išsilaisvinti iš savo šeimos. Jau greitai ir Lidija išvažiuos į koledžą. Jau greitai ir ji pati išsilaisvins. Nugurkęs likusį alų jis patraukė pasiimti dar.

Namuose, viena laiptų aikštelėje, Lidija dar ilgai laikė apsikabinusi telefono ragelį. Balsą užspaudusios ašaros jau buvo nudžiūvusios. Paskutiniams Neito žodžiams vis dar skambant ausyse, širdyje ėmė rusenti deginančio pykčio ugnis. *Neturiu laiko tokioms šnekoms.* Jis virto kitu žmogumi, žmogumi, kuriam nerūpi, kad yra jai reikalingas. Žmogumi, kuris kalba tai, kas ją skaudina. Lidija jautė, kad ir ji virsta kitu žmogumi: žmogumi, kuris gali suduoti savo sesutei. Kuris gali įskaudinti Neitą taip, kaip kad jis įskaudino ją. *Eik su savo problemomis pas Džeką.*

◆

Pirmadienio rytą ji apsivilko pačią gražiausią savo suknelę, surišamą ant kaklo, su smulkiomis raudonomis gėlytėmis,

kurią rudenį jai buvo nupirkęs tėtis. *Naujas drabužėlis naujiems mokslo metams*, – pasakė jis. Jie buvo išsiruošę nusipirkti mokyklinių prekių ir jis pastebėjo suknelę ant manekeno parduotuvės vitrinoje. Džeimsui patiko pirkti Lidijai sukneles nuo manekenų, jo nuomone, tai reiškė, kad tokias nešioja visos mergaitės. *Pati madingiausia, tiesa? Visos mergaitės turi turėti suknelę ypatingoms progoms.* Lidija, kuri stengėsi kuo mažiau kristi į akis – ji mėgo džemperius su gobtuvu ir velveto kelnes arba paprastas palaidines ir platėjančias kelnes – suprato: ta suknelė pasimatymams, o į pasimatymus ji nevaikščiojo. Ištisus mėnesius laikė ją užkištą toli spintoje, tačiau šiandien nusikabino nuo pakabo. Labai tvarkingai, per patį vidurį, persiskyrė plaukus, vienoje pusėje prisegė juos raudonu segtuku. Lūpdažio galiuku apsivedžiojo lūpas.

„Kaip gražiai tu atrodai, – per pusryčius pagyrė Džeimsas. – Tokia pat graži kaip Suzana Dei."

Lidija nusišypsojo, bet nieko neatsakė net tada, kai Merilina pridūrė: „Lidija, po pamokų neužtruk, iki vakarienės Neitas grįš namo." Nei tada, kai pirštu palietęs duobutę jos skruoste – vėl tas senas pokštas – Džeimsas pasakė: „Dabar visi berniukai kris tau po kojomis." Iš kitos stalo pusės Hana tyrinėjo sesers suknelę ir lūpdažiu padažytą šypseną, vienu pirštu vedžiodama kaklą juosiančią plonytę it voratinklio siūlas užsitraukusią žaizdą. *Nereikia*, – norėjo ištarti ji, nors pati nežinojo, ko *nereikia*. Tik jautė, kad kažkas nutiks ir kad nieko negali pasakyti ar padaryti, kas užkirstų tam

kelią. Lidijai išėjus, Hana pakėlė šaukštą ir sutrynė išmirkusius dribsnius į košę.

Hana neklydo. Tą popietę Lidijai pasiūlius Džekas nuvažiavo prie skardžio, nuo kurio buvo matyti visas miestas, ir jie pasistatė automobilį šešėlyje. Penktadienio vakarą čia paprastai susirenka koks pustuzinis automobilių, jų langai pamažu aprasoja, kol pasirodžiusi policija visus išvaiko. Dabar, pirmadienio popietę, aplinkui nebuvo daugiau nieko.

„Tai kada grįžta Neitas?“

„Regis, šįvakar.“ Iš tikrųjų Lidija tiksliai žinojo, kad Neito lėktuvas Hopkinso oro uoste Klivlande nusileis po penkių devyniolika. Pusę septynių jis su tėvu jau bus namie. Lidija žvilgtelėjo pro langą į bokšto laikrodį, kuris vos įžiūrimas stūksojo miesto centre. Penkios minutės po keturių.

„Turėtų būti keista, kad jo nėra.“

Lidija karčiai nusijuokė.

„Esu tikra, jog jam keturių dienų pasirodė per mažai. Negali sulaukti, kada išvažiuos visam laikui.“

„Juk kai išvažiuos, vis tiek matysitės. Na, jis sugrįš. Per Kalėdas. Ir vasaroms. Tiesa?“ – Džekas kilstelėjo antakį.

„Galbūt. O gal ims ir pasiliks ten amžinai. Kam tai rūpi? – Kad balsas nedrebėtų, Lidija nurijo seiles. – Aš turiu savo gyvenimą.“

Pro atidarytą langą buvo girdėti, kaip šlama jauni klevų lapai. Vienišas nuo rudens užsilikęs sėklų malūnėlis atsikabino ir sukdamasis nusileido ant žemės. Virpėjo kiekviena

jos kūno ląstelė, tačiau pažvelgusi į rankas Lidija pamatė, kad šios ramiai guli ant kelių.

Atidariusi daiktadėžę ji išėmė dėžutę su prezervatyvais. Joje buvo tie patys du kaip ir prieš kelis mėnesius.

Džekas atrodė išsigandęs. „Ką tu darai?“

„Viskas gerai. Nesijaudink. Aš dėl nieko nesigailėsiu. – Jis buvo taip arti, ji užuodė sūrų jo odos kvapą. – Žinai, tu ne toks, kokiu tave laiko žmonės, – pasakė uždėjusi ranką jam ant šlaunies. – Visi mano, kad tau niekas nerūpi, kai prasidedi su tomis mergaitėmis. Bet juk tai netiesa. Tu ne toks, argi ne? – Ji pažvelgė jam į akis, mėlynos sutiko mėlynas. – Aš pažįstu tave.“

Džekui ir toliau spoksant, Lidija giliai įkvėpė, tarsi ruošdamasi nerti po vandeniu, ir jį pabučiavo.

Ji dar niekada nieko nebuvo bučiavusi ir tas bučinys – nors pati to nežinojo – išėjo mielas ir baugštus kaip mažos mergaitės. Jo lūpos buvo šiltos, sausos, sustingusios. Pro dūmų kvapą Lidija užuodė, kad Džekas kvepia mišku, lapais, žaluma. Jo kvapas priminė aksomą, kažką, ką norisi glostyti rankomis, prie ko norisi priglausti veidą. Tą akimirką Lidijos galvoje mintis vijo mintį – lyg kino filme. Kaip juodu perlipa ant užpakalinės sėdynės, kaip glamonėja vienas kitą, o rankos nesuspėja su jų aistra. Kaip Džekas atriša raištelius jai ant sprando, kaip nutraukia drabužius, kaip užgula ją. Visa tai, ko ji niekada nebuvo patyrusi ir, tiesą sakant, vargiai pajėgė įsivaizduoti. Kai Neitas grįš namo, ji jau bus pasikeitusi, mąstė Lidija. Tą vakarą, kai Neitas pasakos

jai apie Harvardą, apie savo naują nuostabų gyvenimą, kuris jau prasidėjo, ji taip pat turės ką jam pasakyti.

O tada Džekas labai švelniai atsitraukė.

„Tu miela“, – pasakė.

Jis žvelgė į ją, tačiau (net Lidija instinktyviai tai pajuto) ne kaip meilužis: žiūrėjo meiliai, kaip suaugusieji žiūri į vaiką, kuris pargriuvo ir užsigavo. Ji susigūžė viduje. Jusdama burnoje besiskleidžiant kartėlį nudūrė žvilgsnį į kelius, užkritę plaukai paslėpė liepsnojantį veidą.

„Tik nesakyk, kad staiga pasidarei labai dorovingas, – metė ji. – O gal aš tau netinku?“

„Lidija, – ištarė jis švelniu it flanelė balsu. – Tai ne dėl tavęs.“

„O dėl ko tada?“

Stojo ilga tyla, tokia ilga, jog Lidija pamanė Džeką pamiršus atsakyti. Pagaliau jis prabilo nusisukęs į langą, tarsi tai, ką turi galvoje, būtų lauke, kažkur už klevų, už ežero ir už viso jiems po kojų plytinčio miesto.

„Dėl Neito.“

„Neito? – Lidija užvertė akis. – Nebijok Neito. Jis nieko nereiškia.“

„Reiškia, – tarė Džekas, vis dar žvelgdamas pro langą. – Man reiškia.“

Lidijai prireikė minutės jo žodžiams suvokti, ji spoksojo taip, lyg Džeko veidas staiga būtų pakeitęs formą arba plaukai spalvą. Džekas patrynė nykščiu savo bevardžio piršto apačią ir ji suprato: jis nemeluoja, tai jau seniai, labai seniai yra tiesa.

„Bet... – Lidija nutilo. *Neitas?* – Tu juk visada... noriu pasakyti, juk visi žino...“ – Ji nejučiomis žvilgtelėjo į užpakalinę sėdynę ir suglamžytą išblukusį raštuotą apklotą ant jos.

Džekas kreivai šyptelėjo.

„Kaip tu pasakei? Visi mano, kad prasidedu su tomis mergaitėmis... bet aš ne toks. – Jis paskersavo į ją. Pro atvirą langą įsiveržęs oro gūsis pakedeno smėlio spalvos plaukus. – Niekas niekada net neįtartų.“

Dabar Lidija prisiminė pokalbių nuotrupas, tik jos jau skambėjo visai kitaip. *Kur tavo brolis? Ką pasakys Neitas?* Ir: *Tai ar papasakosi savo broliukui, kad mudu drauge stumiam laiką ir kad aš ne toks jau blogas vaikinas?* Ką ji tada atsakė? *Jis niekada manimi nepatikėtų.* Pustuštė dėžutė prezervatyvų gulėjo prasižiojusi ir Lidija sugniaužė ją į saują. *Aš pažįstu tave,* – prisiminė ji savo žodžius ir krūptelėjo. Ir kaip galėjau būti tokia kvailė, pagalvojo. Taip dėl jo klysti. Taip klysti dėl visko.

„Turiu eiti.“ Lidija čiupo savo kuprinę nuo automobilio grindų.

„Atleisk.“

„Atleisti? Už ką? Kad nėra už ką atsiprašyti. – Ji persimetė kuprinę per petį. – Tiesą pasakius, tai man tavęs gaila. Myli žmogų, kuris tavęs taip nekenčia.“

Lidija dėbtelėjo į Džeką: šis krūptelėjo, tarsi ji būtų šliūkštelėjusi vandens jam į akis. Paskui Džeko veidas pasidarė atsargus, sukaustytas ir neperprantamas: toks Džekas būdavo su kitais žmonėmis, toks buvo pirmą dieną, kai jie susipažino. Jis nusišypsojo, bet tai labiau priminė grimasą.

„Aš bent jau neleidžiu kitiems žmonėms aiškinti, ko turiu norėti. – Pajutusi panieką jo balse Lidija suvirpėjo. Tiek mėnesių jau to negirdėjo. – Aš bent jau žinau, kas esu. Ir ko noriu. – Džekas prisimerkė. – O kaip tu, panele Li? Ko nori *tu?*“

Aišku, kad žinau, ko noriu, – pagalvojo Lidija, bet kai jau žiojosi atsakyti, suprato neturinti atsakymo. Galvoje it stiklo rutuliukai šokinėjo žodžiai – *gydytoja, populiari, laiminga* – ir nušokavę paliko tylą.

Džekas prunkštelėjo.

„Aš bent jau neleidžiu kitiems žmonėms man nuolat sakyti, ką turiu daryti. Aš bent jau nebijau.“

Lidija nurijo gniutulą gerklėje. Jo akivaizdoje ji jautėsi tarsi nulupta oda. Norėjo trenkti Džekui, bet tai būtų nepakankamai skausminga. Ir tada suprato, kas jį labiausiai įskaudintų.

„Spėju, kad Neitas labai norėtų apie visa tai išgirsti, – pasakė ji. – Visi kiti mokykloje taip pat. Nemanai?“

Jai prieš akis Džekas subliuško lyg pradurtas balionas.

„Paklausyk... Lidija...“ – prabilo jis, bet ji jau buvo atidariusi mašinos dureles ir išlipusi trenkė jas sau pavymui.

Sulig kiekvienu žingsniu kuprinė daužėsi į nugarą, tačiau Lidija nesiliovė bėgti, bėgo iki pat pagrindinės gatvės ir link namų, nesustojo net tada, kai pradėjo gelti šoną. Atsisukdavo išgirdusi atvažiuojant automobilį, vildamasi pamatyti Džeką, tačiau jo folksvageno neišvydo. Svarstė, ar jis vis dar stovi ten pat, ar Džeko akyse tas pats skausmingas žvilgsnis.

Kai praėjusi pro ežerą Lidija pasiekė savo gatvę ir norėdama atgauti kvapą pagaliau prilėtino žingsnį, viskas jai atrodė nepažįstama: keistai ryšku, pernelyg akinamų spalvų kaip nesuderintame televizoriuje. Žalios vejos kiek per mėlynos, ponios Alen namo baltas stogo kraigas pernelyg akinantis, jos pačios rankų oda per daug geltona. Viskas buvo truputį persikreipę ir Lidija prisimerkė, stengdamasi sugrąžinti įprastas formas. Kai pasiekė savo namus, jai prireikė akimirkos susivokti, kad prieangį šluojanti moteris yra jos pačios motina.

Pamačiusi dukterį Merilina, laukdama bučinio, ištiesė rankas. Tik tada Lidija susivokė delne vis dar gniaužianti dėžutę prezervatyvų ir įsikišo ją į kuprinę, po pamušalu.

„Sukaitai, – pastebėjo Merilina. Ir vėl pasiėmė šluotą. – Aš jau beveik baigiau. Tuojau galėsime pradėti ruoštis tavo egzaminams." Nuo medžių nukritę žali pumpurėliai traiškėsi po šluotos šeriais.

Akimirką Lidijos balsas sustingo, o kai pagaliau jį atgavo, skambėjo taip dygiai, kad nei ji, nei motina jo nepažino.

„Juk sakiau, – suriko Lidija, – man nereikia tavo pagalbos!"

Rytoj Merilina jau bus pamiršusi šią akimirką: Lidijos riksmą, spigų balso toną. Iš jos prisiminimų apie Lidiją tai išnyks amžiams – taip sušvelnėja ir supaprastėja prisiminimai apie prarastus mylimuosius, o visa, kas sudėtinga, nubyra nelyginant žvynai. Bet dabar, sunerimusi dėl neįprasto dukters tono, ji pateisina jį nuovargiu, vėlyva popiete.

„Nebedaug laiko liko! – šūktelėjo Merilina, Lidijai atidarius paradines duris. – Juk žinai, jau gegužė.“

◆

Vėliau, galvodami apie šį, paskutinį, vakarą, šeimos nariai neprisimins beveik nieko. Daugybę dalykų nustelbs begalinis liūdesys. Neprisimins Neito, kuris, nuraudęs iš susijaudinimo, taukš per visą vakarienę, tačiau niekas – netgi jis pats – neprisimins tokio neįprasto šnekumo, nė vieno jo ištarto žodžio. Neprisimins, kaip ankstyvo vakaro saulė tarsi lydytas sviestas liejosi ant staltiesės, nei Merilinos žodžių: *Jau pražydo lelijos.* Neprisimins Džeimso šypsenos paminėjus „Čarlio virtuvę“, kurioje anais senais laikais jis pietaudavo su Merilina, nei Hanos klausimo: *Ar Bostone žvaigždės tokios pat?* ir Neito atsakymo: *Žinoma, tokios pat.* Iki ryto visa tai jau bus pražuvę. Vis dėlto dar daugybę metų jie stengsis perprasti šį, paskutinį, vakarą. Kas prasprūdo pro akis, ką jie turėjo pastebėti? Koks nereikšmingas gestas, kurį jie pamiršo, būtų galėjęs viską pakeisti? Išnarstys po kaulelį svarstydami, kada viskas pakrypo tokia neteisinga linkme, bet niekada iki galo taip ir nesupras.

Ir pati Lidija visą vakarą klaus savęs to paties. Ji nepastebės nei tėvo nostalgijos, nei švytinčio brolio veido. Per vakarienę ir po jos, atsisveikinusi nakčiai ji galvos vis apie tą patį. Kada viskas pakrypo tokia neteisinga linkme? Patefonui dūzgiant lempos šviesoje, likusi viena ji rausėsi po atmintį: dar prieš Džeko veide tą popietę persipynus įžūlumui, švel-

numui ir nuoskaudai. Dar prieš Džekui apskritai pasirodant jos gyvenime. Prieš neišlaikytą fizikos testą, prieš biologijos kursą, prieš apdovanojimus, knygas ir tikrą stetoskopą. Kada viskas pakrypo kreivai?

Tyliai caktelėjęs laikrodis peršoko nuo 1:59 prie 2:00 ir sulig tuo tyliu garsu viskas stojo į savo vietas. Plokštelė jau seniausiai buvo nutilusi, tamsa lauke dar labiau sustiprino tylą, kuri priminė slopinamą bibliotekos ramybę. Galiausiai Lidija suprato, kada viskas pasisuko ne taip. Ir jau žinojo, kur turi eiti.

◆

Medinis lieptas buvo toks glotnus, kokį ji ir prisiminė. Kaip ir prieš daugelį metų, Lidija atsisėdo jo gale ir nuleido kojas į apačią, kur į polius tyliai stukseno pririšta valtis. Nuo ano karto daugiau nedrįsdavo prieiti taip arti. Šiąnakt tamsoje ji nebejuto baimės ir su ramia nuostaba tai pripažino.

Džekas buvo teisus: ji bijojo taip ilgai, kad jau spėjo pamiršti, ką reiškia nebijoti – nebijoti, jog vieną dieną motina vėl dings, tėvas neatlaikys ir visa šeima dar kartą sugrius. Nuo tos vasaros jos neapleido jausmas, kad jų šeima stovi ant aukštos uolos ir stengiasi išlaikyti pusiausvyrą. Anksčiau Lidija nesuvokė, kokia trapi yra laimė: jei būsi neatsargus, gali stumtelėti ir ji subyrės. Pažadėjo viską, ko tik mama norėjo. Kad tik ji pasiliktų. Taip siaubingai bijojo.

Todėl kaskart mamai paklausus: *Ar nori?..* – ji atsakydavo *taip*. Žinojo, ko trokšta tėvai, jiems nė žodžio apie tai

neprasitarus, ir norėjo, kad jie būtų laimingi. Lidija savo pažado laikėsi. Ir mama liko namie. Perskaityk šią knygą. *Gerai.* Norėk šito. Pamėk tai. *Gerai.* Kartą koledžo muziejuje, Neitui raukantis dėl praleisto renginio planetariume, Lidija pastebėjo nedideliame gintaro gabalėlyje sustingusią musę. „Jai keturi milijonai metų“, – sušnabždėjo Merilina, iš nugaros apkabindama dukterį. Lidija spoksojo tol, kol Neitas galiausiai jas abi išsitempė iš ten. Dabar ji įsivaizdavo, kaip musė elegantiškai nutupia į sakų balutę. Galbūt supainiojo juos su medumi. O gal iš viso nepastebėjo. Kai suvokė padariusi klaidą, buvo jau per vėlu. Bandė kapstytis, tačiau ėmė grimzti ir nuskendo.

Nuo tos vasaros ji siaubingai bijojo... bijojo prarasti mamą, prarasti tėvą. Bet užvis labiausiai bijojo prarasti Neitą, vienintelį, kuris suprato keistą ir trapią jų šeimos pusiausvyrą. Kuris žinojo viską, kas nutiko. Ir kuris visada ištraukdavo ją į paviršių.

Tą dieną labai seniai, sėdėdama šitoje pačioje vietoje ant liepto, Lidija jau buvo pradėjusi tai jausti: suprato, kaip bus sunku perimti savo tėvų svajones. Kaip ją smaugs tokia didelė meilė. Pajutusi Neito rankas ant pečių buvo kone dėkinga už tai, kad pastūmė, už tai, kad ji galėjo grimzti. Tačiau vanduo užsivėrė virš galvos lyg antausis. Lidija pamėgino šaukti, bet šaltis sugniaužė gerklę ir nuslopino riksmą. Ji ištempė kojų pirštus stengdamasi pasiekti dugną, tačiau jo nebuvo. Nieko neužčiuopė ir ištiesusi rankas. Tik šlapumą ir šaltį.

Ūmai – šiluma. Neito pirštai, Neito ranka, Neitas traukia ją aukštyn, iš vandens išnyra jos galva, nuo plaukų į akis varva vanduo, gelia akis. Plak kojomis, liepė Neitas. Laikė ją suėmęs rankomis, stebindamas jėga, ryžtingumu, ir Lidiją užliejo šiluma. Jis pirštais suėmė jos pirštus ir tada ji liovėsi bijoti.

Plak kojomis. Aš laikau tave. *Plak.*

Nuo to laiko visada taip ir buvo. Neleisk man nuskęsti, pagalvojo ji tiesdama jam ranką, o ją paėmęs jis pažadėjo neleisti. Štai toji akimirka, nusprendė Lidija. Štai kada viskas pakrypo neteisinga linkme.

Bet dar ne per vėlu. Ten, ant liepto, Lidija vėl pasižadėjo, šįkart pati sau. Ji viską pradės iš naujo. Pasakys motinai: gana. Nuklijuos plakatus ir išneš knygas. Jeigu neišlaikys fizikos ir niekada netaps gydytoja, nieko baisaus. Pasakys tai mamai. Taip pat pasakys: dar ne per vėlu. Niekam. Grąžins tėvui pakabutį ir jo dovanotą knygą. Nebelaikys prie ausies priglaudusi tylinčio telefono, liausis apsimetinėjusi esanti tokia, kokia nėra. Nuo šiol ji darys tai, ko *pati* nori. Neturėdama pagrindo po kojomis Lidija, taip ilgai žavėjusis svetimomis svajonėmis, neįsivaizdavo, kaip viskas bus, bet visata staiga jai pažėrė daug galimybių. Ji viską pakeis. Atsiprašys Džeko, pažadės niekam neišduoti jo paslapties. Jeigu jis gali būti toks drąsus, taip tvirtai žinoti, kas toks yra ir ko nori, galbūt gali ir ji. Prisipažins jam, jog viską suprato.

Ir Neitui. Pasakys jam, kad jis gali išvykti. Kad ji susitvarkys. Kad jis nebėra už ją atsakingas ir kad jam daugiau nereikia jaudintis. Kad ji paleidžia jį.

Davusi pastarąjį pažadą Lidija suprato, ką turi daryti. Kaip pradėti viską iš naujo, nuo pat pradžių, kad niekada nebebijotų būti viena. Ką daryti, kaip sutvirtinti savo pažadus, kad jie būtų tikri. Ji atsargiai nusileido į valtį ir atrišo virvę. Atsistūmusi nuo liepto laukė užplūstančios panikos bangos. Tačiau jos nebuvo. Netgi nerangiai, yris po yrio, plaukdama tolyn į ežerą – nuplaukė taip toli, jog iš žibinto liko tik taškas tolumoje, per mažas perskrosti ją supančią tamsą – ji jautėsi keistai rami ir pasitikinti savimi. Viršuje švietė tobulai apskritas į monetą panašus mėnulis. Apačioje valtis sūpavosi taip lengvai, kad ji vos jautė ją judant. Pažvelgusi į dangų pasijuto tarsi sklendžianti atvirame kosmose prie nieko neprisirišusi. Dabar nebuvo neįmanomų dalykų.

Tolumoje žibintas ant liepto švietė nelyginant žvaigždė. Prisimerkusi Lidija matė ir patį lieptą, blyškias lentas tamsios nakties fone. Pagalvojo, jog priplaukusi truputį arčiau galės geriau jį įžiūrėti: daugybės miesto gyventojų kartų basų kojų nugludintas lentas, polius, kurie laiko jas virš vandens. Ji atsargiai atsistojo ir valčiai susiūbavus išskėtė rankas. Lieptas ne taip ir toli. Jai pavyks, Lidija buvo tuo įsitikinusi. Tereikia plakti kojomis. Plakdama parsiirs iki liepto, įsikibs į lentas ir išlips iš vandens. O rytoj ryte paprašys Neito papasakoti apie Harvardą. Kaip ten viskas buvo. Paklaus apie jo sutiktus žmones, kokias paskaitas ketina lankyti. Pasakys jam, kad jis ten puikiai praleis laiką.

Tada Lidija pažvelgė žemyn, į ežerą, kuris tamsoje priminė tuštumą, juodumą, milžinišką po ja nusidriekusį va-

kuumą. Viskas bus gerai, patikino ji save ir žengė iš valties į vandenį.

dvyliktas skyrius

Visą kelią namo Džeimsas tikina save: *Dar ne per vėlu. Dar ne per vėlu.* Kartoja tai sulig kiekvieną mylią žyminčiu stulpeliu iki pat Midlvudo, iki koledžo; galiausiai pro šalį praskrieja ežeras. Kai pagaliau įvažiuoja į kiemą, garažo durys atidarytos, Merilinos automobilio niekur nematyti. Džeimsas svyruoja sulig kiekvienu įkvėpimu, kad ir kaip stengiasi laikytis ramiai. Visus šiuos metus jis prisiminė tik tiek: *Ji pabėgo.* Laikė savaime suprantamu dalyku tai, jog ji sugrįžo. Ir pasiliko. Jausdamas, kaip virpa kojos, Džeimsas paima už durų rankenos. Dar ne per vėlu, tikina jis save, tačiau užėjęs į vidų net nusipurto. Negali kaltinti jos, jeigu išėjo dar kartą, ir šįkart visam laikui.

Prieškambaryje jį pasitinka sunki tyla, kaip toji, per laidotuves. Užėjęs į svetainę pamato ant grindų susirangiusią mažą figūrėlę. Hana. Ji guli susirietusi į kamuoliuką, abiem

rankomis apsikabinusi save. Akys paraudusios nuo ašarų. Staiga jis prisimena aną popietę kadaise ir du motinos netekusius vaikus ant priebučio laiptų.

– Hana? – sušnabžda Džeimsas, jam atrodo, kad tuoj susmuks kaip senas susidėvėjęs pastatas. Krepšys iškrenta iš rankos ant grindų. Toks jausmas, tarsi kvėpuotų pro vamzdelį. – Kur tavo mama?

Hana pakelia akis.

– Viršuje. Miega. – O tada (dabar Džeimsas jau vėl gali kvėpuoti): – Sakiau jai, kad tu grįši namo. – Sako be jokio pasitenkinimo savimi, be jokio triumfo. Tai faktas kaip blynas.

Užlietas dėkingumo Džeimsas tylomis susmunka ant kilimo šalia savo mažosios dukrelės, o Hana svarsto, ar pasakoti toliau. Nes pasakoti yra ką, tikrai yra: kaip jiedvi su mama, susirangiusios Lidijos lovoje, verkė, verkė ir verkė taip glausdamosi viena prie kitos, kad ašaros susimaišė, kol mama galiausiai užmigo. Ir kaip prieš pusvalandį policijos automobiliu namo grįžo visas išsitaršęs, svirduliuojantis ir neįmanomai smirdintis, bet keistai ramus brolis, kaip nuėjo tiesiai į savo kambarį ir krito į lovą. Truputį praskleidusi užuolaidą Hana matė prie automobilio vairo sėdintį pareigūną Fiską, o vėlai vakare Merilinos automobilis atsirado kieme švariai nuplautas, su tvarkingai ant vairuotojo sėdynės gulinčiais rakteliais. Visa tai gali palaukti, nusprendžia mergaitė. Ji pratusi saugoti svetimas paslaptis, be to, turi papasakoti tėčiui svarbesnį dalyką.

Truktelėjusi jį už rankovės Hana parodo aukštyn ir Džeimsas nustemba, kokios mažos jos rankutės, o kokios stiprios.

– Pasižiūrėk.

Iš pradžių, apimtas palengvėjimo ir įpratęs nekreipti dėmesio į savo mažąją, Džeimsas nieko nemato. Dar ne per vėlu, galvoja žvelgdamas į lubas, švarias ir baltas it popieriaus lapas vėlyvos popietės saulėje. Tai dar ne pabaiga.

– *Pasižiūrėk*, – neatstoja Hana ir valdingai kilsteli ranka jam smakrą. Anksčiau ji nedrįsdavo elgtis taip įsakmiai, Džeimsas nustebęs pažvelgia atidžiau ir pagaliau pamato baltą pėdą pageltusiame fone, lyg kas nors būtų įlipęs į dažus, o paskui ant lubų palikęs vos matomą, bet tobulą atspaudą. Niekada anksčiau jo nepastebėjo. Džeimsas pasižiūri į Haną, ji atrodo rimta ir išdidi tarsi atradusi naują planetą. Tiesą sakant, tai juk absurdiška: bato atspaudas ant lubų. Nepaaiškinama, beprasmiška, stebuklinga.

Hana sukikena ir Džeimsui tai primena varpelio skambėjimą. Geras garsas. Jis taip pat nusijuokia, pirmą kartą po daugelio savaičių, ir staiga išdrąsėjusi Hana prisiglaudžia prie tėvo. Prisišlieja ir tas jausmas toks pažįstamas. Primena tai, ką jau buvo pamiršęs.

– Žinai, ką aš kartais darydavau su tavo seserimi? – iš lėto klausia Džeimsas. – Kai ji buvo maža, visai mažutė, netgi mažesnė už tave. Žinai, ką darydavau? – Jis leidžia Hanai užsiropšti jam ant nugaros. Tada atsistoja ir pasisuka į šoną, jausdamas jos svorį ant savęs. – Kur Lidija? – sako jis. – Kur Lidija?

Džeimsas kartodavo tai tol, kol Lidija panardindavo veidą jam į plaukus ir sukikendavo. Galvos oda ir ausimis jis jausdavo jos karštą kvėpavimą. Nueidavo į svetainę, ieškodavo už baldų ir durų. „Aš ją girdžiu, – sakydavo. – Matau jos koją. – Spustelėdavo jai čiurną, apglėbdavo šlaunį. Kai pasukdavo galvą, ji spiegdama pasilenkdavo ir jis apsimesdavo nepastebintis jam per petį krintančių plaukų. – Štai kur ji! Štai kur Lidija!“ – Jis imdavo suktis vis greičiau ir greičiau, Lidija glausdavosi vis stipriau ir stipriau, kol jis griūdavo ant kilimo, o ji kvatodamasi nusirisdavo jam nuo nugaros. Jai niekada nepabosdavo to daryti. Jis surasdavo ją, tada ji vėl pradingdavo, ir vėl surasdavo, ji dingdavo jam iš akiračio, prisispaudusi jam prie nugaros, jo rankoms gniaužiant jai kojas. Kada žmogus tampa brangus? Kai jo netenki, o paskui vėl surandi. Visus tuos kartus Džeimsas apsimesdavo ją praradęs. Apsvaigintas netekties skausmo jis susmunka ant kilimo.

Tada pajunta, kaip mažos rankutės apsiveja kaklą ir prie jo prisiglaudžia mažas šiltas kūnelis.

– Tėti? – sušnabžda Hana. – Ar gali dar kartą?

Ir jis keliasi, vėl klaupiasi ant kelių.

◆

Tiek daug dar visko reikia padaryti, tiek pataisyti. Tačiau šią akimirką jis galvoja tik apie tai, apie savo dukrelę glėbyje. Jau buvo pamiršęs, ką reiškia štai šitaip rankose laikyti vaiką – arba ką nors kitą. Kaip jo svoris persiduoda tau, kaip jis

instinktyviai kabinasi į tave. Kaip pasitiki. Daug laiko praeina, kol pasijunta galintis ją paleisti.

Kai blėstant paskutiniams saulės spinduliams Merilina pabunda ir nulipa laiptais žemyn, štai ką randa: lempos metamo šviesos apskritimo viduryje jos vyras sūpuoja ant kelių jų jaunėlę, o jo veide – švelni ramybė.

– Tu grįžai, – sako Merilina. Visi supranta, kad tai klausimas.

– Aš grįžau, – sako Džeimsas, o Hana pakyla ir pirštų galais nusėlina link durų. Jaučia, kad kambarys kybo ant krašto... nežino, kieno tas kraštas, bet visai nenori sugriauti tokios gražios, jautrios pusiausvyros. Pratusi būti nepastebima ji šonu artinasi prie motinos, pasirengusi praslysti nepastebėta. Bet Merilina švelniai uždeda ranką jai ant peties ir Hana iš nuostabos su trenksmu nusileidžia kulnais ant žemės.

– Viskas gerai, – sako Merilina. – Mums su tavo tėčiu tiesiog reikia pasikalbėti. – O tada – Hana net nukaista iš malonumo – mama pabučiuoja jai į galvą, tiesiai į sklastymą, ir sako: – Pasimatysime su tavimi iš ryto.

Pusiaukelėje į viršų Hana stabteli. Iš apačios girdi tik tylų murmėjimą, bet šįkart nesileidžia žemyn slapčiomis pasiklausyti. *Pasimatysime su tavimi iš ryto,* – pasakė mama, o Hana jos žodžius priima kaip pažadą. Pirštų galiukais ji tipena per koridorių: pro Neito kambarį, kuriame už uždarytų durų guli besapniame miege nugrimzdęs brolis, viskio likučiai palengva garuoja jam pro poras; pro Lidijos kamba-

rį, kuris tamsoje atrodo lygiai taip pat, nors viskas jau pasikeitę; iki savo kambario, pro kurio langus matoma žolė iš tamsiai mėlynos ką tik pradėjo virsti juoda. Tamsoje švytintis laikrodis rodo dar tik po aštuonių, o atrodo, lyg būtų vidurnaktis, tamsa it pūkinė antklodė, rami ir stora. Hana apsigaubia tuo jausmu. Iš čia ji negirdi tėvų pokalbio. Bet užtenka žinoti, kad jie ten yra.

◆

Apačioje Merilina stoviniuoja tarpduryje, viena ranka įsikibusi į durų rankeną. Džeimsas bando nuryti seiles, bet kažkas kieta ir aštru užstringa gerklėje lyg ašaka. Kadaise savo žmonos nuotaikas jis sugebėdavo perprasti netgi iš nugaros. Iš to, kaip pakelti pečiai, kaip ji nuo kairės ant dešinės kojos perkelia svorį, jis būtų supratęs, ką ji galvoja. Bet praėjo jau labai daug laiko nuo tada, kai atidžiai žvelgė į žmoną, ir dabar, net stovėdamas su ja akis į akį, tematė tik raukšleles akių kampučiuose, raukšleles ten, kur jos palaidinė buvo susilamdžiusi ir vėl išlyginta.

– Maniau, kad išėjai, – pagaliau ištarė ji.

Kai Džeimso balsas galiausiai prasismelkia pro tą gerklę užkimšusį gniutulą, jis skamba vos girdimai ir nelygiai:

– O aš maniau, jog išėjai tu.

Tą akimirką daugiau nieko ir nereikia sakyti.

Apie kai kuriuos dalykus jie niekada net neužsimins: Džeimsas daugiau nesikalbės su Luiza ir gėdysis to iki pat savo gyvenimo galo. Vėliau pamažu juodu surinks viską,

kas anksčiau nebuvo išsakyta. Džeimsas parodys Merilinai skrodimo ataskaitą; ji įspraus jam į rankas receptų knygą. Daug laiko prabėgs, kol jis su sūnumi galės kalbėtis nejausdamas akmens ant širdies; daug laiko prabėgs, kol Neitas nebekrūpčios išgirdęs tėvo balsą. Likusią vasaros dalį ir dar ne vienus metus Džeimsas ir Merilina vis ieškos žodžių, tiksliai išreiškiančių tai, ką jie galvoja: Neitui, Hanai ir vienas kitam. Juk tiek daug reikia pasakyti.

Šią tylos akimirką kažkas paliečia Džeimsui ranką, švelniai, beveik nejuntamai. Kandis, topteli jam. Marškinių rankovė. Tačiau pažvelgęs žemyn mato, kad tai Merilinos pirštai paprasčiausiai apgniaužia ir suspaudžia jam ranką. Jis jau beveik pamiršo, koks jausmas ją liesti. Lygiai taip pat pamiršo, ką reiškia jos atleidimas. Džeimsas palenkia galvą ir prisiglaudžia Merilinai prie rankos: jaučiasi dėkingas, jog turi dar vieną dieną.

Lovoje juodu liečia vienas kitą švelniai, lyg tai būtų pirmas kartas: jo ranka atsargiai nuslysta jai nugara, jos pirštai rūpestingai vieną po kitos atsega jo marškinių sagas. Dabar jų kūnai senesni, Džeimsas jaučia, kokie susmukę jo pečiai, mato sidabrines strijas jai po juosmeniu, likusias nuo gimdymų. Tamsoje jie saugo vienas kitą tarsi žinodami, kokie yra trapūs, tarsi žinodami, kad gali sudužti.

◆

Pabudusi naktį Merilina pajunta šalia savęs sutuoktinio šilumą, užuodžia saldų kvapą: jis kvepia skrudinta duona, tas

kvapas sodrus, tikras ir karčiai saldus. Kaip būtų gera ir toliau gulėti susirangius šalia, jausti, kaip kyla ir leidžiasi jo krūtinė, tarsi kvėpuotų ji pati. Bet dabar reikia padaryti dar kai ką.

Lidijos kambario tarpduryje Merilina stabteli įsikibusi į durų rankeną, galva atsiremia į staktą ir prisimena paskutinį vakarą drauge: kaip Lidijos vandens stiklinėje švystelėjo šviesos atspindys ir pažvelgusi per stalą ji nusišypsojo savo dukteriai. Klodama pamatus dukters ateičiai ir trykšdama pasitikėjimu nė akimirką neįsivaizdavo, kad tos ateities gali nebūti. Kad ji gali klysti.

Tas vakaras ir jos pasitikėjimas dabar Merilinai atrodo kaip iš antikos laikų: visiškai sumenkęs, lyg žvelgtum iš daugelio metų perspektyvos. Kažkas, ką ji patyrė dar neturėdama vaikų, prieš ištekėdama, tada, kai pati buvo dar vaikas. Ji supranta. Nėra kitos išeities, tik gyventi toliau. Ir vis dėlto giliai širdyje trokšta nors vienai akimirkai grįžti į praeitį – ne ką nors keisti, ne pasikalbėti su Lidija, ne ką nors jai pasakyti. Tik atidarius duris dar kartą išvysti savo dukterį miegančią ir įsitikinti, kad viskas gerai.

Pagaliau pravėrusi duris tai ir pamato. Savo dukterį lovoje, ant pagalvės išdrikusią ilgą plaukų sruogą. Geriau įsižiūrėjusi netgi regi, kaip sulig kiekvienu įkvėptu ir iškvėptu oro gurkšniu kyla ir leidžiasi gėlėta antklodė. Suprasdama, kad yra apdovanota vizija, Merilina stengiasi nemirksėti, gerti į save šią akimirką, paskutinį nuostabų savo miegančios dukters vaizdą.

Kada nors, kai jau bus pasirengusi, ji atitrauks užuolaidas, iš komodos išims drabužius, surinks nuo žemės ir išneš knygas. Išskalbs patalynę, atidarys stalčius, iškraustys Lidijos džinsų kišenes. Tvarkydamasi aptiks vien savo dukters gyvenimo fragmentų: monetų, neišsiųstų atvirukų, iš žurnalų išplėštų puslapių. Stabtelės žvelgdama į pipirmėtės skonio kramtomąją gumą, suvyniotą į popierėlį, ir svarstys, ar jos tiesiog niekas nepastebėjo, ar ji buvo kuo nors svarbi, ką nors reiškė Lidijai. Supras, kad atsakymo nesužinos. Tačiau dabar Merilina stebi lovoje gulinčią figūrą ir akys pritvinsta ašarų. To gana.

◆

Kai vos pakilus saulei Hana nusileidžia žemyn, rūpestingai suskaičiuoja: kieme dvi mašinos. Ant staliuko prieškambaryje du ryšulėliai raktų. Penkios poros batų prie durų – vieni Lidijos. Nors nuo pastarojo vaizdo dilgteli kažkur tarp raktikaulių, šie skaičiai ramina. Tada pažvelgia pro langą ir pamato, kaip atsiveria Volfų namo durys ir pro jas išeina Džekas su šunimi. Niekada nebebus taip, kaip buvo, ji tai žino. Bet link ežero traukiantis Džekas su šunimi taip pat ją ramina. Tarsi visata pamažu grįžtų į savo vėžes.

O pro langą žiūrinčiam Neitui atrodo priešingai. Busdamas iš kieto girto miego, viskiui garuojant iš organizmo, jis viską mato kitaip: baldų kontūrus, ant kilimo krintančius saulės spindulius, prieš akis ištiestas savo rankas. Netgi skausmas skrandyje – nuo vakar pusryčių jis nieko nevalgė,

o ir to, ką tada suvalgė, jau seniai atsikratė drauge su viskiu – atrodo ryškus ir aštrus. Dabar kitapus pievelės Neitas pastebi tą, kurio taip seniai laukė. Džeką.

Neitas nesivargina persirengti, pasiimti raktų ar apskritai pagalvoti. Apsiavęs sportbačius nubilda laiptais žemyn. Visata suteikė progą ir jis tikrai jos nepraleis. Kai atplėšia paradines duris, prieškambaryje sušmėžuoja Hana. Ši nepasivargina nė apsiauti. Basomis išlekia paskui brolį, po kojomis jusdama dar vėsų drėgną asfaltą.

– Neitai! – šūkteli ji. – Neitai, tai ne jo kaltė.

Bet Neitas nesustoja. Ne bėga, o kunkuliuodamas įniršiu žingsniuoja link kampo, už kurio ką tik dingo Džekas. Atrodo panašus į kaubojų iš tėvo mėgstamų filmų: ryžtingas, sukąstais dantimis ir nepajudinamas tuščios gatvės vidury.

– Neitai, – sako Hana imdama jį už rankos, bet jis nesustoja ir jai tenka bėgti, kad neatsiliktų. Dabar jie jau prie posūkio ir abu tą pačią akimirką išvysta Džeką: jis sėdi ant liepto rankomis apsikabinęs kelius, šalia jo guli šuo. Neitas sustoja praleisti pravažiuojančio automobilio ir Hana stipriai trukteli jį už rankos.

– Prašau, – sako ji. – Prašau.

Automobiliui pravažiavus Neitas sudvejoja, bet jis per ilgai laukė atsakymų. Dabar arba niekada, nusprendžia ir išsilaisvinęs pereina per gatvę. Jeigu Džekas ir girdi juos ateinant, to neparodo. Sėdi žvelgdamas į vandenį, kol Neitas prisiartina ir sustoja visai šalia.

– Nejaugi manei, kad tavęs nepričiupsiu? – klausia Neitas. Džekas neatsako. Jis iš lėto atsistoja ir susikišęs rankas į užpakalines kelnių kišenes atsigręžia į Neitą. Taip, tarsi su juo nebūtų verta nė muštis, pagalvoja Neitas. – Negali amžinai slėptis.

– Žinau, – sako Džekas. Šuo prie jo kojų tyliai suunkščia.

– Neitai, – sušnabžda Hana. – Eime namo. Prašau.

Neitas nekreipia į seserį dėmesio.

– Tikiuosi, nuolat galvoji apie tai ir gailiesi, – sako jis.

– Man labai gaila, – ištaria Džekas. – Dėl to, kas nutiko Lidijai. – Jo balsas virpteli. – Dėl visko.

Džeko šuo atsitraukia atbulas ir susiraito Hanai prie kojų; ši įsitikinusi, kad dabar Neito kumščiai atsileis, jis apsigręš ir nueis šalin palikęs Džeką ramybėje. Bet to nenutinka. Akimirką jis atrodo sutrikęs... o sutrikęs tik dar labiau supyksta.

– Nejaugi manai, jog tai ką nors keičia? Nekeičia. – Jo krumpliai pabąla. – Pasakyk man tiesą. Tuoj pat. Aš noriu žinoti. Kas atsitiko tarp jūsų? Kodėl ji tą vakarą išplaukė į ežerą?

Lyg nesupratęs klausimo Džekas papurto galvą.

– Maniau, Lidija tau papasakojo... – Jis kilsteli ranką, tarsi norėdamas paimti Neitą už peties arba už plaštakos. – Turėjau pats tau pasakyti, – sako. – Turėjau pasakyti jau seniai...

Neitas žengteli pusę žingsnio arčiau. Dabar jis jau tarp arti, taip arti tiesos, jog net svaigsta galva.

– Ką? – klausia jis kone pašnibždomis, taip tyliai, kad Hana nelabai ką girdi. – Kad tai tu dėl visko kaltas?

Sekundę prieš Džekui pasukant galvą ji jau žino, kas bus: Neitui reikia taikinio, į kurį galėtų nukreipti savo pyktį ir kaltę, kitaip palūš. Tai žino ir Džekas, Hana supranta iš jo veido, iš to, kaip ryžtingai jis atsitiesia. Neitas palinksta į priekį ir pirmą kartą po ilgo laiko pažvelgia jam tiesiai į akis, rudomis į mėlynas. Reikliai. Maldaujamai. *Pasakyk man. Prašau pasakyti.* Ir Džekas linkteli galva. *Taip.*

Tada Neitas trenkia kumščiu Džekui ir Džekas nugriūna. Niekada anksčiau niekam netrenkęs Neitas tikisi, jog jausmas bus geras – galingas – ir ranka atšoks it spyruoklė. Bet ji neatšoka. Jausmas toks, tarsi trenktum į mėsos gabalą: sūdrų, sunkų, nesipriešinantį. Šiek tiek pykina. Be to, jis tikėjosi išgirsti *paukšt* – kaip filmuose, tačiau garso beveik nėra. Tik duslus bumbtelėjimas, kaip ant žemės numetus sunkų krepšį, ir tyli aimana, nuo kurios jam taip pat darosi bloga. Neitas pasirengia ir laukia, bet Džekas netrenkia jam atgal. Lėtai atsitiesia, viena ranka spausdamas pilvą, nenuleisdamas akių nuo Neito. Jis nė kumščio nesugniaužia, o tai Neitą pykdo labiausiai.

Galvojo, kad užklupęs Džeką, trenkęs kumščiu jam į veidą pasijus geriau. Kad viskas pasikeis, milžiniškas jame augantis pykčio gniutulas sutrupės ir pabirs it smėlis. Bet taip neatsitinka. Tą gabalą cemento jis vis dar jaučia savyje, jis varsto jo kūną iš vidaus. Džeko veide nematyti pasitenkinimo. Neitas tikėjosi, jog Džekas bent jau ginsis, galbūt išsigąs, bet jo akyse jis neišvysta nieko panašaus. Džekas žvelgia į jį kone švelniai, kone su gailesčiu. Tarsi norėtų ištiesti rankas ir jį apkabinti.

– Nagi, – šaukia Neitas, – nejaugi tau gėda trenkti atgal?!

Čiupęs Džeką už peties Neitas vėl užsimoja, o Hana spėja nusisukti prieš pat jo kumščiui pasiekiant Džeko veidą. Šįkart Džekui iš nosies ima tekėti raudona srovelė. Jis nenusišluosto, tiesiog leidžia varvėti per lūpas ant smakro.

– Liaukis! – sušunka Hana ir tik išgirdusi savo pačios balsą susivokia, kad verkia, kad jos skruostai, kaklas ir net marškinėlių apykaklė lipni nuo ašarų. Neitas su Džeku taip pat ją išgirsta. Abu atsisuka, Neitas vis dar laiko sugniaužtą kumštį, Džeko veidas ir jo švelnus žvilgsnis dabar nukreiptas į ją. – Liaukis! – vėl surinka ji jausdama, kad tuoj apsivems, ir šoka tarp jų stengdamasi užstoti Džeką, delnais daužydama brolį, stumdama jį šalin.

Neitas nesipriešina. Leidžiasi stumiamas, pasvyra, kojos slysteli ant nugludinto medžio ir jis krinta nuo liepto į vandenį.

◆

Tai štai koks tas jausmas, mąsto Neitas virš galvos užsiveriant vandeniui. Jis nekovoja. Užgniaužia kvėpavimą, ramiai laiko rankas ir kojas, plačiai atsimerkia. Štai kaip tai atrodo. Įsivaizduoja skęstančią Lidiją: grimztant gilyn saulės šviesa viršuje vis labiau blausiasi. Netrukus jis nusileis iki pat apačios, kojos, rankos ir nugara palies smėlėtą dugną. Gulės ten tol, kiek pajėgs išbūti nekvėpuodamas, kol į vidų srūdamas vanduo užpūs jo protą it žvakę. Akis gelia, tačiau jis prisiverčia neužsimerkti. Štai kaip viskas atrodo, sako sau. Įsidėmėk. Įsidėmėk viską. Įsimink.

Tačiau jis pernelyg gerai pažįsta vandenį. Kūnas žino, ką turi daryti, taip, kaip žino, kad laiptų posūkyje, kur žemos lubos, reikia pasilenkti. Raumenys įsitempia ir ima judėti. Kūnas savaime išsitiesia, rankos kabinasi į vandenį. Jis tol muša kojomis, kol galva išlenda į paviršių, ir iškosėjęs dumblą įkvepia į plaučius gurkšnį tyro oro. Per vėlu. Jis jau išmoko nenuskęsti.

Neitas užsimerkęs plūduriuoja ant nugaros ir leidžia vandeniui kelti jo pavargusias galūnes. Jis negali sužinoti, kaip ji jautėsi – nei pirmą, nei paskutinį kartą. Gali numanyti, bet niekada nežinos, kaip buvo iš tikrųjų. Kaip ji jautėsi, ką galvojo, ko niekada jam nepasakė. Ar manė, kad jis ją palieka, ar norėjo, kad leistų jai nugrimzti. Dėl to jis labiausiai ir jaučia, jog jos nebėra.

– Neitai?! – šūkteli Hana ir pasilenkusi nuo liepto žvelgia į vandenį, jos veidelis mažas ir išblyškęs. Tada pasirodo dar viena galva – Džeko – ir link jo išsitiesia ranka. Neitas žino, ta ranka Džeko, taip pat žino, jog priplauks ir vis tiek į ją įsitvers.

O kas nutiks tada, kai įsitvers? Šiaip ne taip parklumpins namo visas varvantis, purvinas, nuo Džeko dantų geliančiais krumpliais. Šalia jo slinks sumuštas ir užtinęs Džekas, ant jo marškinių priekio tamsuos ruda Roršacho dėmė. Bus aišku, kad Hana verkusi – iš ašarų patakų po akimis, sulipusių blakstienų. Visa tai nesvarbu, jie visi bus keistai susijaudinę, tarsi apsivalę.

Prireiks laiko, kol viskas stos į savo vietas. Šiandien jiems teks pasiaiškinti tėvams ir Džeko motinai, atsakyti į klausi-

mus: *Kodėl jūs susimušėte? Kas atsitiko?* Prireiks laiko, nes jie nelabai galės paaiškinti, o tėvai – vaikai tai žino – visada nori atsakymų. Neitas su Hana persirengs švariais drabužiais, Džekas apsivilks vienus iš senųjų Neito marškinėlių. Džeko skruostą ir Neito krumplius išteps merbrominu, nuo kurio jie atrodys kruvini, tarsi žaizdos būtų vėl prasivėrusios, nors iš tiesų kaip tik jau bus pradėjusios gyti.

O rytoj, po mėnesio, po metų? Prireiks dar daug laiko. Metų metus jie visi dėlios savo turimas dėlionės detales, bandys prisiminti jos bruožus, mintyse pieš jos paveikslą. Bus įsitikinę, kad šįkart tikrai ją perprato, dabar jau iki galo suprato. Jie dažnai apie ją galvos: kai Merilina pagaliau atitrauks jos kambario užuolaidas, atidarys spintą ir pradės iš lentynų krauti drabužius. Kai vieną dieną vakarėlyje pasirodęs tėvas pagaliau nebesidairys į šviesiaplaukes. Kai Hana, pradėjusi stovėti mažumėlę tiesiau, kalbėti mažumėlę aiškiau, vieną dieną užsikiš plaukus už ausies tokiu pažįstamu judesiu ir akimirką susimąstys, iš kur to išmoko. Ir Neitas. Kai koledže žmonės klausinės, ar jis vienas šeimoje, atsakys: *Turiu dvi seseris, bet viena mirusi*; kai vieną dieną pamatęs Džeko viršunosę darkantį mažą iškilimą panorės švelniai perbraukti per jį pirštu. Kai vėliau, daug vėliau žvelgdamas žemyn į tylų mėlyno marmuro Žemės rutuliuką, kaip ir kiekvieną kitą svarbią gyvenimo akimirką, jis pagalvos apie savo seserį. Dabar Neitas to dar nežino, tačiau jaučia visa savo esybe. Tiek daug visko nutiks, mąsto jis, ir aš norėsiu tau papasakoti.

Bet dabar Neitas pagaliau atsimerkia ir įsižiūri į lieptą, į Džeko ranką, į Haną. Iš ten, iš kur jis žvelgia, atvirkščias jos veidas pasuktas dešiniu skruostu į viršų, ir Neitas šuniuku kapanojasi link jos. Nebenori paniręs po vandeniu nebematyti jos veido.

autorės pastaba

Aš kelis kartus laisvai interpretavau istorinius faktus: knygos „Kaip susirasti draugų ir daryti įtaką žmonėms“ viršelis, kurį aprašau romane, yra kelių skirtingų leidimų viršelių kombinacija, nors visas cituojamas tekstas tikras. Panašiai ir su citatomis iš „Betės Kroker receptų knygos“ (*Betty Crockers Cookbook*): jos yra iš 1968 metų leidimo, kurį turėjo mano mama, o Merilinos motina būtų turėjusi ankstesnio leidimo egzempliorių.

padėka

Neapsakomai dėkoju savo agentei Džulei Barer (*Julie Barer*), kuri šešerius metus kantriai laukė šio romano ir visada labiau nei aš pati tikėjo juo (ir manimi). Dėkoju savo laimingoms žvaigždėms, kad ją sutikau. Sakau ačiū Viljamui Bogesui (*William Boggess*), Anai Viner (*Anna Wiener*), Džemai Purdi (*Gemma Purdy*) ir Anai Knatson Geler (*Anna Knutson Geller*) iš *Barer Literary,* su jais dirbti buvo tikras malonumas, į geresnes rankas nebūčiau galėjusi patekti.

Mano redaktorės iš *The Penguin Press* Andrėja Volker (*Andrea Walker*) ir Džinė Smit Jonce (*Ginny Smith Younce*) padėjo padaryti šią knygą nepalyginamai geresnę ir visą laiką rodė man kelią. Sofija Grupman (*Sophia Groopman*) savo elektroniniais laiškais tikrąja to žodžio prasme praskaidrindavo man dienas. Redaktorė stilistė Džeinė Kavolina (*Jane Cavolina*), korektorė Liza Tornblum (*Lisa Thornbloom*), Barbara Kampo

(*Barbara Campo*) ir visa kūrinio parengimo spaudai grupė ištaisė neapsakomą galybę teksto nenuoseklumų ir kantriai taikstėsi su mano taip mėgstamu kursyvu. Leidėja Džuliana Kian (*Juliana Kiyan*) pasirodė kaip energinga ir nenuilstanti mano gynėja, be to, esu neapsakomai dėkinga An Godof (*Ann Godoff*), Skotui Mojersui (*Scott Moyers*), Treisei Lok (*Tracy Locke*), Sarah Hatson (*Sarah Hudson*), Britanei Boter (*Brittany Boughter*) ir visiems kitiems iš *The Penguin Press* ir *Penguin Random House* už entuziazmą ir meilę, kurių jie negailėjo išleidžiant šią knygą į pasaulį.

Žmonės dažnai tvirtina, kad rašyti negalima išmokti, tačiau aš iš savo mokytojų be galo daug sužinojau apie rašymą ir rašytojo gyvenimą. Patricija Povel (*Patricia Powell*) jau pačiame pirmame rašymo seminare padėjo man rimtai pažvelgti į savo darbą. Vendė Haiman (*Wendy Hyman*) pirmoji pasiūlė man studijuoti rašymą ir aš amžinai liksiu jai už tai skolinga. Eliezra Šafzin (*Eliezra Schaffzin*) iš pat pradžių suteikė tokią reikalingą paramą ir palaikymą, o nuostabūs Mičigano universiteto profesoriai Peretis Ho Deivis (*Peret Ho Davies*), Nikolas Delbanko (*Nicholas Delbanco*), Metjus Klemas (*Matthew Klam*), Eilin Polak (*Eileen Pollack*) ir Nensė Reisman (*Nancy Reisman*) iki šiol yra man išminties ir paramos šaltiniai.

Labai daug esu skolinga neoficialiems savo mokytojams – plunksnos broliams ir sesėms. Jaučiuosi dėkinga Mičigano universiteto bendrakursiams, ypač Uvenui Akpanui (*Uwem Akpan*), Jasperui Karlsui (*Jasper Caarls*), Ariel Džanikian (*Ariel Djanikian*), Dženei Ferari-Adler (*Jenni Ferrari-Adler*), Džo Kil-

dufui (*Joe Kilduff*), Danielei Lazarin (*Danielle Lazarin*), Temei Lim (*Taemi Lim*), Peteriui Meišlui (*Peter Mayshle*), Febei Nobles (*Phoebe Nobles*), Marisai Peri (*Marissa Perry*), Pretai Samarasan (*Preeta Samarasan*), Britanei Sonenberg (*Brittani Sonnenberg*) ir Dasminai Vard (*Jesmyn Ward*). Ajalet Amitai (*Ayelet Amittay*), Kristina Makkarol (*Christina KcCaroll*) Anė Stameškin (*Anne Stameshkin*) ir Elizabeta Stod (*Elizabeth Staudt*) nusipelno dvigubos, trigubos ar net keturgubos padėkos už tai, kad bėgant metams skaitė pirmuosius šio romano juodraščius ir vis mane drąsino. Džes Haberli (*Jes Haberli*) buvo ne tik patikima klausytoja, bet ir taip reikalingas sveiko proto balsas.

Rašymas – labai individualus užsiėmimas, todėl esu neapsakomai dėkinga bendruomenėms, kurios pasiūlė man draugiją. *Fiction Writers Review* darbuotojai vis primena, kokia svarbi yra grožinė literatūra, o *Bread Loaf Writers'* konferencijoje sutikau daugybę bendraminčių ir iškilių literatūros asmenybių, tarp jų ir Voltronus. Bostone *Grub Street* priėmė mane į savo jaukią ir draugišką rašytojų šeimą – ypač esu dėkinga Kristoferiui Kastelaniui (*Christopher Castellani*), kad padėjo man pritapti. Mano rašymo klubas *Chunky Monkeys* – Čipas Čikas (*Chip Cheek*), Dženifer De Leon (*Jennifer De Leon*), Kalvinas Henikas (*Calvin Hennick*), Sonia Larson (*Sonya Larson*), Aleksandrija Marzano-Lesnevič (*Alexandria Marzano-Lesnevich*), Vitnė Šarer (*Whitney Scharer*), Adamas Stumačeris (*Adam Stumacher*), Greisė Talusan (*Grace Talusan*) ir Bekė Tuš (*Becky Tuch*) – negaili beribio palaikymo ir negailestingos kritikos. O kai įstringu, *Darwin's Ltd.* Kembridže, apsiginklavę

karšta arbata, geriausiais mieste sumuštiniais ir (tai išties sunku paaiškinti) visada pačia tinkamiausia muzika, priverčia mane nenuleisti rankų.

Galiausiai širdingą ačiū tariu savo draugams ir šeimai: jie mane suformavo. Dėkoju Keitei Kempbel (*Katie Campbell*), Samantai Čin (*Samantha Chin*) ir Anei Ksu (*Annie Xu*) – jos daugiau nei du dešimtmečius buvo mano palaikymo komanda ir artimos draugės. Šiame kelyje mane palaikė labai daug draugų, jūs patys žinote, kas esate – ir aš jums dėkoju. Kerol, Stivas ir Melisa Foks (*Carol, Steve, Melissa Fox*) daugiau nei prieš du dešimtmečius širdingai priėmė mane į savo namus. Šeima taip pat visą laiką man buvo neišsenkamo palaikymo šaltinis – net ir tada, kai dar nelabai žinojo, ką jiems apie tą mano rašymą galvoti; dėkoju savo tėvams Danieliui ir Lilei Ing (*Daniel, Lily Ng*), seseriai Ivonei Ing (*Yvonne Ng*) už tai, kad leido ieškoti ir padėjo man rasti savo kelią. Mano vyras Metjus Foksas (*Matthew Fox*) ne tik drąsino mane kiekviename žingsnyje, bet ir užsikrovė didžiulę atsakomybę, kad turėčiau galimybę rašyti. Be jo ši knyga nebūtų atsiradusi. Ir paskutinė, bet ne mažiau nuoširdi padėka skirta mano sūnui, kuris geranoriškai taikstosi su svajokle savo mama, nuolat priverčia mane kvatotis ir į viską pažvelgti iš tolo: tavimi aš didžiuojuosi užvis labiausiai.

Ng, Celeste

Ng-01 Viskas, ko tau nesakiau: [detektyvinis romanas] / Celeste Ng; iš anglų kalbos vertė Ema Bernotaitė. – Vilnius: Vaga, 2016. – 320 p.

ISBN 978-5-415-02447-6
UDK 821.111(73)-31

Leidykla VAGA, Gedimino pr. 50, LT-01110 Vilnius
El. p. info@vaga.lt; www.vaga.lt
tel. +370 5 249 8121; faks. +370 5 249 8122

Spausdino UAB ScandBook, Gamyklos g. 23, LT-96155 Gargždai

Tiražas 1300 egz.